

Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

Издателство
ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ

ИЗДАНИЕТО Е ОДОБРЕНО
И ПРЕПОРЪЧАНО ОТ МОН

ГЕОРГИ КИРКОВ

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

РАЗКАЗИ И ФЕЙЛЕТОНИ

*Поредицата „Българска класика“
е под общата редакция
на ИВАН ГРАНИТСКИ
и ПАНКО АНЧЕВ*

Издателство
• ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ •
София, 2005

*На корицата: Факсимиле от РАБОТНИЧЕСКИ
ВЕСТНИК и популярна карикатура
от Александър Божинов*

© Иван Гранитски, съставителство, 2005
© Петър Добрев, художник, 2005
© Издателство „Захарий Стоянов“, 2005
ISBN 954-739-630-7

ТЪРЖЕСТВОТО НА ПРОЙЧО ГУРБЕТА

Пустият му Гурбет! Иди му се надявай ти нему на сураля! Е, дявол да ме вземе, и да ми се присъни тъща ми, ако някога съм бил по-доволен от него като тая вечер. Бяхме ний, знаете, в кафенето на Тинко Таралежа. Хора – пълно. Приказки, разprávци – както винаги. По едно време в кафенето влизат двамина, наглед чиновници, сядат до една маса и си поръчат кафе. Всички млъкват – зер големи хора влезли! След малко обаче приказките пак почват. Отваря се дума за нашата черга. Пръв взема думата Ганчо Гайлето и както знаете, почва изтънко. Тъй и тъй, каже, работниците са тия, които днес трябва да работят и да се мъчат; работниците са, които създават всички земни блага и пълнят джобовете на търтеите и ленивците, и пр. Всички слушат. Чиновниците – нищо: спокойно стоят до масата, сърбат си кафето и тихо си шепнат. А нашето Гайле пере ли, пере. „Работниците, каже, хранят всички; всички живеят на техен гръб – и все пак трябва да ходят гладни, голи и боси.“ С една дума, приказки отбрани, такива, каквито само Гайлето е майстор да калъпи. Но вижда се, че комай не се гопаднаха на двамата чиновници. Единият от тях, постарият, с очила, не можа да се стърпи и се намеси.

– Чудно ми е наистина – каже той, – като чувам да говорят у нас за някакви работници. Аз питам: какви работници има у нас? Разбирам, в Немско, във Франция, в Англия, да, там има работници, но у нас? За какви работници е думата, когато у нас всички са замож-

ни, когато у нас няма сиромаси и всеки си има по едно парче земя? Где са тия работници? У нас няма кой да ти насече гървата, а за работници приказваме. Работническа партия имаме, работнически бестници издаваме, а где са самите работници? Маймунство и нищо повече!

В кафенето се дигна страшна гюрултия. Думите на чиновника паднаха като искра в барут и всички се разсърдиха и развикаха. „Как тъй да нямаме работници?“ – викаха едни. „Как тъй да нямаме сиромаси?“ – кряскаха други. „Защо само във Франция да има работници, а у нас да няма?“ – разпалено ревяха трети. С една дума, цяла олелия. Запушай си ушите – на беж да те няма. По едно време Гайлето се опита да тури рег, но нищо не излезе: гласът му изчезна в общата гюрултия като враница в морски талази. Но изведнъж нещо изпраця. Всички се сепнаха, замълчаха и неволно се обърнаха към мястото, гдето изпраця. В тази минута наред кафенето гордо се изправи исполинската фигура на Пройчо Гурбетя, когото миналата седмица едвам не покъсаха от бой, задето бе извикал пред началника: „Долу земните тираны“, озърна се наоколо и важно пристъпи при масата, гдето седяха двамата чиновници.

В кафенето настана мъртва тишина и очите на всички се упречиха към Гурбетя.

– Пардон, господине, ти кой си? – обърна се той натъртено към по-стария чиновник, с очилата, като сложи косматата си десница на масата.

– Чиновник съм – отвърна последният, бледен като стена.

– Много хубаво! А тая хубава и скъпа грешка, която носиш, чия е? – продължи Гурбетът, като улови чиновника за пеша.

– Как чия е? Моя е.

– Знам, твоя е, но тя не ти е паднала готова от небето, а някой трябва да я е ушил. Нали така? Е тогава кой е този, който ти е ушил тая хубава и скъпа грешка?

– Разбира се, шивачът.

– Шивачът. Много хубаво! А знаеш ли ти, приятелю, как го викам?

– Не знам.

– Не знаеш? Тогава аз ще ти го кажа: викам го – работник!

Една неописуема буря от ръкопляскания и викове шумно покриха последните думи на Пройчо Гурбетя. Но Пройчо още не е свършил. Един победоносен поглед наоколо, едно царствено махване с ръка – и всички млъкват.

– И тъй побратиме, човекът, който е ушил твоята грешка, с която ти се переш тук, се вика – работник, а колко са такива, които днес шият грехи у нас? Кажу ги, най-малко – три хиляди. А колко са такива, които шият обуца и калпаци, които градят къщи, орат земята, работят на фабрики и работилници? Те са десетки, стотици хиляди и всички се викат – работници!

Тук нова буря от одобрителни викове и ръкопляскания покриват думите на оратора.

– И тъй, почтений ми господарю, в Българията, както виждаш, има работници, както ги има и навън. И ако твоя милост досега не си можал да ги видиш, то за да ги видиш, не ти остава нищо друго, освен наместо тия очила да туриш на носа си колела. Тъй може би най-сетне ще ги видиш.

Всеобщ гърлест смях огласява кафенето при тия думи.

– Аз се викам Пройчо Гурбетя, работник-шивач. Аз не нося като тебе очила, неучен съм, прост съм, да-

же по-прост и от фасуля, който наблягам през тия дни, но никога куфалницата ми не е раждала такава дебела глупост, каквато днес роди твоята – че у нас нямамо работници. Ако ли пък си тръгнал да лъжеш света, то сбъркал си вратата: тук всички са работници, трудолюбиви мравки и само двама са лениви щурци – ти и другарят ти. На добър ви час!

При тия думи Проicho Гурбетът гордо издигна ръката си, бавно се обръща и под неописуемите викове на присъстващите победоносно се връща на мястото си, в къшето.

Бледни, ядосани станаха от столовете двама непризнати философи и сърчено почнаха да се разпалват с кафеждията.

Читатели, виждали ли сте някога как готварско псе, обляно с вряла вода от сърдигатата готвачка, като стрела изхвърква из готварницата и с квичене се скрива нейде из двора, за да си ближе цели часове опарената снага, тъй също изхвъркнаха из кафенето на Тинко Таралежа и двамата философи, тръгнали посред пладне да си търсят белята. Пада им се! Лъжците и безсрамните хайти, които залудо ядат народния пот, за да се гаврят над сиромашта, не трябва да се оставят ненаказани. Затова гонете ги, честни работници, гонете ги с врялата вода на вашия гърлест смях и парливо презрение.

Да живеят тържествующите Гурбети!

МОЯТ СЪН

Навън е тъмно като под шопски калпак. Лежа аз в леглото си и сънувам сън – нечут и невиден сън!

Сънувам, че лежа на широка и равна поляна, обиколена отврег с венец от синкави планински вериги. Под мене – гъста и мека морава, над мене – синьо безкрайно небе и във въздушните му вълни безгрижно се къпе граблива орлова гружина. Наоколо ми е тъй тихо, тъй комодно и приятно! „Ех, дявол да го вземе – мисля си аз на ума, – где е сега моята стара да се яви тук с кункумата и киселите красавички! Право, сръбнал бих му за сиромашки хатър и за богаташки кахър – та каквото ще да става!“ Тъй си гугам аз на ума, а на сърцето ми е тъй леко, тъй сладко! Но изведнъж нещо се мярва отпреде ми. Надигам се – и що да видяш? – Двама стражари!

– Ех, хе-е-е... – избъблювам аз, изплашен като хлапак, насварен в чужда градина.

– Бай Гочо – обаждам се в това време стражарите, – ставай. Имаме строга заповед още сега да те занесем на небето.

– Как, на небето ли? – питам аз учуден и смутен. – А че вий кои сте?

– Ние сме двама арангели-барангели. Идем от изток, отиваме на запад. Който ни помирише, носът му пада. Ставай!

– Дето ще се рече, вий искаме гушата ми?

– Не, и тебе, и гушата ти.

– Как тъй, гжанъм? Нали ще ме носите на небе-

мо? Е, тогава за какъв дявол са ви там потурите ми? Нейсе, да оставим това настрана. Кажете ми сега, къде аджеба на небето ще ме носите?

– В магарешкия рай!

– Тъй ли? Е, тогава тръгвайте, аретлик, на запад, защото тук няма мющерици за вашия рай.

Но тук наместо отговор двамата арангели като бесни се хвърлиха отгоре ми, сграбиха ме като с клещи, дигнаха ме на ръце и догдето да се усетя – ний вече хвърчихме над широката поляна.

Не мога точно да ви определя колко време хвъркахме. Аз бях прехласнат: в очите ми тъмнееше, дишането ми се спираше и краката ми се люлееха като нагеници на пържина. Ний бяхме тъй нависоко, щото слънцето ми се показваше като голямо бостанско колело. Жара – страшна като пред устата на грънчарска пещ. Аз плувах в пот и от главата ми се дигаше фанара като от заврял казан. От минута на минута усещах, че силите ме напускат, че смъртта е близко, и люта скръб се уви около сърцето ми. Изведнъж нещо светна, изгърмя и аз се забравих. Когато дойдох на себе си и отворих очите си – аз бях вече на небето, в една ниска опушена стаичка, и пред мен стоеше един млад трийсетгодишен барангел, с дълги руси мустаци и цигара в устата.

– Този ли е? – попита младият барангел.

– Този е – отвърнаха моите носачи. След това младият барангел седна пред една зелена маса, извади една дебела книга и почна да я прелиства.

– Как те викам? – запита ме той след малко.

– Мастор Гочо Зулямът – отвърнах му аз.

– Отгде си родом?

– От Казанлък.

– От коя махала?

– От Къренската.

– Вярно ли е, че от няколко време насам ти си основал едно тайно дружество за подигане на народната индустрия?

– Какво, индустрия ли? – запитах аз, прехласнат от учудване.

– Да, ний имаме положителни сведения, че ти в съдружие с още двама от Къренската махала сте основали тайно дружество за подигане народната индустрия.

– Господи, какво ми дойде до главата! – извиках аз в отчаяние. – Аз – и тайно дружество! Къренска махала и подигане народната индустрия! Господине барангеле, имай милост! Всичко това е клевета, гнусна клевета!

– Ни най-малко – отвърна барангелът, – нашите сведения са най-точни. Къренската махала е известна: там живеят най-дебели буржоа и чорбаджии, които за нищо друго не мислят освен как и как да подигнат народната индустрия.

– Клевета е, ти казвам! В Къренската махала живеят най-живописните фукарици, там и котките са, да прощаваш, социалисти.

– Имаш грешка, приятелю! Най-големите социалисти живеят в Калпакчийската махала. Те всички са маслари-гюляджии и няма селянин, комуто да не са разделили имането. Съветвам те прочее да бъдеш благодарен и да признаеш вината си. Инак ний ще бъдем принудени да употребим най-строги мерки.

– Че как бе, брате – почнах аз, съвсем изгубил кураж, – как да призная вината си, когато нямам никаква вина, когато и на ум не ми е идвало да подигам някога пустата народна индустрия? Викайте тука всичките къренци – нека те кажат каква злина съм извършил. Повикайте Ганчо Гайлемо, докарайте Проичо Гурбетя, ку-ма Нешко, наш Митю – нека изповядат истината!

– Добре, да се повикат тия свидетели! – извика младият барангел на един от стоящите до мене арангели.

След малко, за голяма моя радост, в стаята влезнаха моите скъпи приятели.

– Аман, аретлик! – извиках аз, щом ги съзрях. – Аман, елате ми на помощ! Спасете правдата! Кажете истината!

– Познавате ли вий тогози човека? – обърна се в това време младият барангел към влезлите.

– Хай, хай – отвърнаха последните.

– Истина ли е, че той е член на тайното гужество за подигане на народната индустрия?

– Цяла истина!

– Как, и вий казвате това! – изревах аз като бесен, забравил себе си от гняв и учудване.

– Да, това е най-разпаленият член на това гужество – продължиха между това моите клеветници. – Цялата Къренска махала знае неговите престъпни дела. Той е първият, който пусна между нас мисълта за народната индустрия. Той е, който пише по вестниците, той е авторът на големия роман „Поп без вино и колело без катран – две пари не струват“. Всички смущения, всички зулумлуци са от него. Да се накаже, да се накаже!

– О, гнусно предателство! – извиках аз в отчаяние и сълзи рукохнаха от очите ми. – Пройчо, Ганчо, куме наш, и ти, наш Митю – това ли е вашето приятелство?

– Недей вика – пресече ме в това време младият барангел строго, – твоята вина е доказана и от днес ти си осъден на вечни мъки. Земайте го!

В тази минута гвамата арангели, които стояха от страните ми, рипнаха от местата си и ме сграбиха.

Аз изгадох вик, който цепна цялото небе – и се събудих, потънал в пот и облян в сълзи.

– Какво ти е, Гочо? – обади се в тази минута моята стара.

– Нищо – отвърнах аз, – подигах народната индустрия, да опустей!

Тук аз станах и набързо се облякох. Първата ми грижа беше да се срещна с Ганчо Гайлето. За добра чест – ето го и той сам на вратата!

– Слушай, Гайле! Знаеш ли тази нощ какво патих за тебе?

– Ще кажеш.

– Сънувах, че ме съдят, загато съм подигал народната индустрия...

– Теб са съдили насъне – пресече ме Гайлето, – а пък аз днеска я подигах наяве. Ида право от бирника: тамам 25 лева суха пара ми смъкна.

– Тъй ли? Е, тогава нашата работа е съвсем шантава: ако подигааш индустрията насъне – съдят те, ако я подигааш наяве – изпразват ти кесията. Нейсе, тя се разбра!

ТЪНКА ЗАГАДКА

Не помня кой философ бе казал едно време, че щом магаретата почнат да стават министри — светът ще се свърши. Чудно нещо! Ето вече години се изминават от това време и магаретата не само че почнаха, но вече отколе по два и по три се изредиха да стават министри, а светът още не се свършва.

Какво значи тая загадка?

Едно от гвете: или почтеният философ е изтървал горните думи току-тъй, под впечатлението може би на бълкицата, и в тях следователно няма нищо вярно, или пък в света е станало нещо особено, което той не е можал да предвиди и което е попречило на пророчеството му да се сбъдне.

Пита се, кое от тия положения е най-вярното?

Да вземем самия философ. Какво го е накарало да изтърве тия опасни думи? Дали бълкицата, както вече имахме честта да кажем, или пък някакви особени предчувствия към бъдещата съдба на магарешкия рог? Без съмнение нито едното, нито другото. Първо, защото, както се знае, философите от старо време винаги са хранили известна омраза към бълкицата, и, второ, защото не само философите, но и най-простите смъртни никога не са имали други предчувствия към съдбата на магарешкия рог освен тия, че на този рог както в памтивека, така и за в бъдеще предстоят само тежки самари и дебели тояги. Ще рече, че не е тук цаката.

Да вземем сега второто положение, а именно: как-

во особено нещо е станало на земята, та думите на философа не са могли да се сбъднат? Хм, виж, тук работата е малко нещо по-иначе! Трябва да се признае, че това е един много тънък въпрос, който далечно надминува всички въпроси от този рог!

Вземете например въпросите:

Защо всяка една господарска партия непременно има шеф?

Ясно е защо: защото всяка една господарска партия е един вид кърлежи и поради това не може без шеф.

Или: защо някои попове тъй често попадат в кърчмите?

Тъй също е ясно: защото на този свят често пъти стават землетресения, които страшно разбъркват улиците и поради това наместо в къщите си някои от поповете попадат в кърчмите.

Или най-сетне: защо една голяма част от депутатите спи в събранието?

Понятно защо: защото една голяма част от избирателите тъй също спи, когато стават избори.

Както виждате, тези въпроси се решават твърде лесно. Работата е само, че в дадения случай ний нямаме нито шефове, нито попове, нито пък спящи депутати, а имаме един тънък „философски“ въпрос. И наистина, какво е станало на земята, та светът се не свършва? Уверен съм, вий никога не сте размишлявали върху това. За добра чест аз съм размишлявал. Ето защо аз няма да ви мъча, както по-горе, а направо ще ви съобща крайните резултати на размишленията си.

Ето ги:

Като взех, от една страна, под внимание времето, когато са били изтървани горните думи на философа, време, познато по своето незачитане и даже презрение към магаретата, и като го сравних, от друга страна, със сегашното, когато, както е известно, це-

ната на магаретата е доста висока, аз дойдох до логическото заключение, че светът не е могъл и никога няма да се свърши затова, защото на свой ред министрите почнаха да стават магарета!

Откога датира началото на това събонсно видоизменение, как са се отнасяли и как се отнасят към него самите министри и как са гледали и продължават да гледат на тая убийствена конкуренция злочестите магарета – всичко това предоставям на тия, които са лишени от философски полет, но затова пък надарени със завидно търпение да се ровят из пращата фурда на човешката история.

Аз извърших своята задача.

НОВИНАТА

Екх... кхи... и... и...

Наздраве, бай Гочо!

Оставете се, читатели, какво здраве ви е патило! От два дена насам ме е нагазила една хрема – сполай, му кажи! Иде ми да завия чалма от зор и съклет. Проклети жени! Право има сватът Нейчо, гдето ги нарича „змийска кост“. Представете си, по-миналата нощ моята хубостница да вземе да сънува, че чукам моралийски пупер. Събуждам се на заранта – и какво да видиш! Носът ми като курдисан казан. Бре прихане, бре... ек... кхи!... кихане – заболя ме чак под лъжичката.

– Каква е тая напасть? – питам аз моята хубостница.

– Знам ли аз, Гочо, тази нощ сънувах...

– Какво си сънувала? – извиках аз, угадил каква е работата.

– Сънувах, че чукаш пупер...

– Рогатия с дългата опашка да си сънувала! – изревах аз като бесен. – Дай ми друго пошче!

Какво да правиш? Да се сбиеш на стари години – не чини!

Нейсе, да оставим това настрана. Ами виш, читатели. научихте ли новината? Как, зер не сте я научили? Хм, чудна работа! Тази заран идва при мене Ганчо Гайлето. Аз седях при огнището и смърках лимонков сок: казаха ми, че от него хремата минавала. Още с близането си Гайлето се развика:

– Какво си се свил като коме при огнището бе!
 – Не виждаш ли? Церя се.
 – Тамам навреме! Ти знаеш ли какво става сега под небето?
 – Ще кажеш, Ганчо.
 – Това е то я – ще кажеш! Изриват я вече, ти казвам!
 – Кого изриват?
 – Как кого изриват? Чудно питане. Кого могат днес да изринат?
 – Да не би такава... народната парт... ек... кхи!... У, да опустейш, да би опустяла.
 – Ами как? Изриват я, ти казвам, с лопата я изриват.
 – Чудно нещо, ами шефът?...
 – Какъв шеф те е патило? Тук работата е за гра- не и порене, а той ми тика своя шеф!
 – Добре, ами това, гдето го викам на... ек... кхи... и... народната любов!
 – И той по дяволите.
 – Е, тогава кой я изрива бе, джанъм?
 – Кой ли, нима не знаеш? Князът бе, простако.
 – Защо?
 – Как защо? Защото тъй му се иска. Вий, каже, не ми давате да си работя лозе и аз няма да ви дам да обичате народа.
 – Хм, чудно нещо! Че как тъй княз и лозе! Нима това е царска работа?
 – Царска е зер.
 – Да прощаваш, Ганчо! Ти чел ли си историята?
 – Хай, хай?
 – Е, за Крума чел ли си?
 – Чел съм зер.
 – Тогава знаеш ли какво е направил на времето си този цар?

– Знам, заповядал да изкоренят всичките лозя.
 – Е, тогава?
 – Тогава – нищо! Цар Крум е бил един прост цар, който освен от битки от нищо друго не отбирал. Сега царете са други. Сега всякой цар иска да работи, за да си изкара геченмека.
 – Слушай, Гайле! Остави зевзеклика настрана. Аз не съм вчерашен. Ти казваш, народната партия отива по дяволите. Добре, лек ѝ път! Но аз искам да зная кой ще гоиде на нейно място.
 – Смешно питане! Пак някоя нова народна партия.
 – Ама как?
 – Най-просто. Князът ще повика неколцина и ще ги направи министри. Новите министри ще разтурят камарата, ще направят нови избори – и новата партия е готова!
 – Демек както и досега?
 – Разбира се!
 – Стига толкова. Сега разбрах. Ще рече – и тук пак ний, сиромасите, ще опъваме каша?
 – Бездруго.
 – Е тогава какъв дявол те кара да ме плашиш с някаква си новина? Че това новина ли е?
 – Даже най-прясна.
 – Питам те, защо?
 – Защо ли? Защото тя ни известява, че и най-пъзлящите лакеи, каквито България е видяла досега, не ще могат да избягнат общата участ на лакеите – да бъдат изринати с лопата.
 – Ек... кхи... и... и...
 – Огън да те гори... и...

СЪН ПРЕЗ ПОСТИТЕ

Бях в Народно събрание. Дявол да ме вземе, ако втори път ми стъпни кракът! Да опустее макар! Още ми пицят ушите от бесните викове: долу, мръсно, лъжеш, магаре!... Тфу, язък за каяфета!

Чудни, наистина, простаци сме ние, сиромасите! Като речем: „Народно събрание“ – гаче ли ни потече мед от устата. Ний си мислим, че тия, които заседават в него, са хора разумни и почтени, и бая се озъбваме, когато ни кажат, че се псували като влашки цигани. Нейсе, видях ги и аз тях, разумните и почтени хора. Нека ни са живи и здрави!

Миналата неделя се заметох в София. Имах гавия. Да бях някой господар, щях да се нарека за железница и щях да пеленджосам от кметството стотина-двеста лева за път. За жалост, господарството е толкова далеко от мене, колкото и нашият град от София. Задоволих се със собствената си железница. Ях нах магарето си – и в два дена бях на Филибе. Разгеле, познавате и вий моето магаре. Викат го „кръстачът“, защото има кръст на гърба си. Гайлето го нарича „президент-министър“. Три пъти вече как се карам с него да ми не кепази добичето. „Не, каже, не може – тъй е по-звучно.“ „Защо?“ – питам. „Защото само президент-министрите и твоят „кръстач“ ядат лопатата.“ Иди подир това му разправяй, ако си нямаш работа! Нейсе, да си гоїдем на приказката.

В сряда по плагне пристигам в София. Страшна касаба! Мравуняк е нищо пред нея. И на всяко кьоше

стърчи стражарин, настръхнал, намусен като Мара Гудик. „Голям трябва да е тук хайдутлукът“ – мисля си аз на ума и, право да ви кажа, домиля ми за нашия град. Минувам през една дълга улица и излизам на един широк мегдан. Изведнъж гледам едно голямо здание. „Кое е това здание бе?“ – питам един халваджия. „Палатът е.“ „Хм, ето де биле кацнали гаргите, за които пишеше в „Свобода“!... Нейсе, отивам по-нататък. Пак голямо здание. „Кое е това здание бе?“ – питам един дюлгерин. „Офицерско събрание.“ „Браво, бива ги калъчилиите. Нейсе, да живее народът!“ Отивам още по-нататък. Пак здание. Прег вратата му сума свят и пайтонни. „Ей, аретлик, кое е това голямо здание?“ – питам аз един наглед от нашата черга. „Народно събрание.“ „Ха, това ми трябва! А може ли сега да се влезне в него?“ „Може, ако имаш билет.“ „Как билет? Че това театро ли е?“ „Нещо повече от театро.“ „Тогава где мога да си купя един билет?“ „Билети не се продават, а се раздават. Ако искаш, аз мога да ти дам един.“ „Да си жив, сполай ти!“

Тук аз грабвам билета, фуквам като опърлен и подир няколко секунди вече седя на един чардак, отгдето се вижда всичко, каквото става под нас. Депутатите насядали на колело и чакат. Изведнъж на едно високо място се изкачва един прекарал аретлик с гола глава.

„Председателят, председателят“ – чувам да шепнат помежду си моите съседи. „Хм, този ли е бил Хлороформов, както го наричат вестниците – мисля си аз на ума, – мяза малко нещо на аджемин.“ Заседанието се отвори. Почнаха да говорят. Стана един брадат депутат, качи се на едно високо място и оттам захвана да разправя. Разправя той цял час, ала нищо не отбрах. Господ го знае какво говори. След него стана друг един, приказва, приказва – пак същото. Депутатите между това клюмат с глави. „Бас държа, ако

тия аретлици не спят“ – обърнах се аз към един от моите съседи, който, ако се не лъжа, също кляушаше. „Хм“ – каза моят съсед и се изви на друга страна. „Дявол да го вземе, че тук всички спят!“ Тъкмо петима се изредиха да приказват. Домъчня ми. Изведнъж на високото място се изкачи един млад депутат. Събрането се разшава. „Кой е тоз?“ – питам аз един от моите съседи, който, както и аз, постоянно се лютеше, че депутатите спят. „Нашият депутат!“ „Кой нашият?“ „Сиромашкият депутат.“ „Ха, най-сетне!“

И захвана нашият да разправя. Отначало не му се разбираше, по-сетне обаче, когато дойде гумата за нашата черга, гласът му наедря. „Тъй, тъй, пери, имаш право! – повтарям аз подир всяка негова дума. И като че мехлем пада на душата. – Нека чуе светът как се мъчат сиромасите, нека и тия дембели познаят с кого имат работа.“ „Мълчи бе, какво крякаш?“ – обади се някой отдире ми. Обърнах се – едно конте. Догневя ми. „Защо да мълча бе? – озъбих се аз. – Яд ли те е, че сиромашкият депутат говори? Я гледай го ти него!“ Но тук един страшен шум порази слуха ми. Обръщам се – и що да видя? Всичките депутати настанали с вдигнати юмруци и реват като бесни. Горчиви им дойдоха, виду се, приказките на сиромашкия депутат. Ама и той мига ли? Тая вяра! Те викат – и той вика. „Вуй, каже, мамите и лъжете народа, вуй всички сте лихвари и предприемачи и сте станали депутати за по-лесно да си пълните кесии.“ „Тъй, право е – викам аз отгоре, – лихвари сте.“ „Долу, долу, магаре, мускинино!“ – реват между това лихварите с вдигнати юмруци. Аджеминът грънка звънеца, но никой го не чува. Страшна патърдия! Почва да ме издува. Един срещу толкова жаби! Ще го разкъсат, за права бога ще го разкъсат!

И наистина жабите бяха готови на всичко. Още една минута, и всичко бе свършено.

– Долу народните изедници! – изревах аз, колкото ми глас държи, забравил себе си от ярост. В тази минута две тежки ръце се сложиха на плещите ми и догдето да дойда на себе си, аз вече хвърчих надолу из стръмната стълба...

– Тфу, да ти опустей фасулът: какъв калнав съм! – извиках аз, като си отворих очите. – Гаче ли е наяве!...

– Добро утро, бай Гочо – обади се някой зад мене. Обръщам се – Проичо Гурбетът.

– Какво има бе?

– Прясна новина. Сливенският псалм Папанчев станал социалист!

– Бабината ти, станал социалист! – извиках аз ядосано и се вдигнах от леглото.

ВЕЧЕРИНКАТА

Читатели, знаете ли де бях снощи? Не знаете. Тогава да ви обадя: бях на работническа вечеринка. Дявол да ги вземе нашите младежи-работници! Едвам не ни умориха от смях. Сватът Нейчо, тъй си и отиде със скъсан учкур. И отде им идат на ума всички тия дяволи и комедии? Право, това нашите младежи... нейсе, нека са живи и здрави!

Най-напред имаше представление. Представляваха как един депутатин от народната партия се връща за Коледа у дома си. Най-напред излиза депутатинът, дебел и тлъст като архиерейското място на кошката, и важно почва да разправя колко мъка претеглил на събранието и колко гроша успял да тури за народното здраве през време на сесията. След това повиква един кривокрак пайтонджия, спазарява се да го откара до дома му, сяда в пайтона и както в събранието, когато народните оратори твърде надълго почнат да защитават народа, незабавно заспива.

Тук червеното перде шумно падна и според мене тъкмо навреме. Един господ знае какво може да се случи, когато един депутатин от народната партия, похапнал и посръбнал, легне да спи!

След десет минути пердето отново се дигна. Дебелият депутатин влиза в двора на къщата си опрашен, уморен и – както винаги – страшно сънен. В тази минута от къщата изхвърква една чорлава и суха като мотовилка жена, последвана от няколко хлапета с дебели свеци под носовете – очевидно като илю-

минация в чест на пристигналия „народен избраник“, – и с радостен вик, от който кокошките се разкудкудяват, като луда се хвърля насреща му.

Приятно изненадан, „народният избраник“ широко разперя ръцете си и във вид на опитен медун, готов да сграбчи дългата сопна на мечкаря, с радостно ръмжене заключва в прегръдките си сухата мотовилка. Раздава се глухо мляскаме, пшкане, но всичко това още тутакси изчезва в страшния писък на децата.

– Мамо, мамо – викат последните, като сочат с ръце към „народния избраник“, – погледни на татко!

– Какво има бе? – учудено пита майката.

– Не виждаш ли? – отвръщат децата в един глас, като продължават да сочат към смутения „народен избраник“.

Мотовилката в недоумение се обръща към него, изглежда го от главата до петите, но нищо не забелязва.

– Ръката му! Ръката му! – викат повторно децата. Тук сухата мотовилка най-сетне вижда всичко, плясва с ръцете и като луда полита към „народния избраник“.

– Боже, каква е тази ръка у тебе, Иване? – обзема от ужас, вика злочестата мотовилка, като го улавя за дясната ръка.

– Каква ръка ма? – изненадан повече отвсякога, пита медунът, като си тегли ръката.

– Не виждаш ли, че е по-дълга от другата.

– Тъй ли!

Тук „народният избраник“ сърчено протяга двете си ръце и внимателно почва да ги преглежда. За голям негов ужас дясната му ръка се оказва на цял педей по-дълга от лявата.

– Какво значи това? – пита мотовилката.

– Хм, какво значи ли? – скръбно отвръща „народ-

ният избраник“. – Това значи, че се връщам от Народното събрание!

– Нищо не разбирам.

– Не разбираш зер, защото не си депутатин. Стани обаче един депутатин от народната партия, и тогава ще разбереш. Сега недей се люти, а благодари на бога, че с време се върнах, инак ръката ми щеше да порасне на цял аршин.

– Господи, какво хортуваш, Иване?

– Хортувам зер, защото цял месец подрег по 50 пъти на ден трябваше да дигам ръката. Повтарям ти, благодари на бога, че порасна само на педей. Това е то да бъдеш депутатин от народната партия, да опустей макар!

Тук под страшна буря от ръкопляскания, виковете и смях червеното перде шумно се спуска пред възбудените зрители.

– Ох, дявол да ги вземе! – пъшка го мене сватът Нейчо, като си трие очите. – Умориха ме, умориха ме, проклетниците!

– Браво, браво – разпалено приглася Гайлето, като пляска с ръце и тропа с крака.

– Долу дългоръките депутати! – кам из бълва реве зад мене Проичо Гурбетът. – Да живеят народът!

Ръкоплясканията и виковете траят няколко минути. След това пердето отново се дига.

На сцената стоят четирима, облечени в селски грехи, и почват да пеят. При първите обаче звукове на песента зрителите стават на крака и салонът гръмва от мъжки гласове:

От София глас се чува:

Изгасете свещите!

Изгасете свещите – хей! –

в село Бяла Слатина!

– Да пукнат свещарите! – раздава се страшният глас на Гурбетя при самото свършване на песента и неописуема буря от ръкопляскания и „да живеят Гурбетя“ отново цепват препълнения салон.

– Да живеят зер! – разпалено отвръща Гурбетът, като се удря в гърдите.

– Гурбет, ти си за обесване – обажда се Гайлето, – гласът ти гърми като ерихонска тръба!

– Да, за да ме чуват по-добре чорбаджиите! – гордо отвръща Гурбетът, като си нахлупва оципания калпак.

КОКОШАРНИК

28

ГЕОРГИ КИРКОВ

Драги читатели, знаете ли какво ми е хрумнало на ума? Не знаете. Тогава да ви кажа. Хрумнало ми е на ума да седна и да ви прикажа една новомодна приказка. Ама ще речете: холан, Масторе, хич работа ли ти е на стари години да залъгваш света с бабини деветини! Да кажем, че е така, но все пак нека ви прикажа приказката си. Знам, мнозина от вас ще ми се присмееят, защото, правичката да си кажем, времето на приказките вече отколе се измина, но работата е, че моята приказка е нещо бамбашка, която хич не прилича на ония, дето се разправя само за черния арапин и царската гъщеря. Тъй щото, вярвам, няма да мине без полза за младите.

И тъй слушайте!

Едно време, когато още царувал цар Патаран в Тенджура-града, имало един пуяк. Той бил тъй благороден, учен, а главно – благоразумен, щото в един прекрасен ден успял да се промъкне в разкошния кокошарник на един околийски началник – този същия, ако не се лъжем, за когото и досега разправят, че бил издал някакво си ръководство по стихотворството, в което обаче наместо образци от избрани стихове фигурирал сам господин началникът, при това за учудване на четците – в доста нетрезвено състояние.

Трябва да кажем, че появяването на пуяка в кокошарника, както и трябвало да се очаква, произвело неприятно впечатление. С изключение на три млади пуйки, които отколе въздишали за червен нос и гене-

ралско хълцукане, цялото пернато население от няколко петли, кокошки и паметки посрещнало нагудтия чужденец с шумно незадоволствие. Това обаче ни най-малко не смутило последния. Облегнат на якия си клон, той преспокойно прекрачил прага на кокошарника, облетял с презрителен поглед шумните, но страшливи демонстранти и под радостното хълцукане на трите пуйки важно преминал през кокошарника.

– Както виждам, госпожици, у вас е твърде съгласно за живеене – забележил пуякът, след като се спрял пред един голям гювеч с вода.

– Мъчно е да се каже, господине – отвърнала една от пуйките с въздишка, – ний сме принудени да се въртим в едно общество, чуждо и враждебно, при това без всякакво възпитание и с крайно груби нрави.

– Да, виждам, но във всеки случай радостите на живота, мисля, не ви липсват: кукуруз, забурина и пр. природни плодове, вярвам, са винаги в изобилие?

– О, да, в това отношение, признаваме се, ний сме напълно благодарни...

– А съгласете се, че това е най-важното, защото, както казват мъдрите – търбухът преди всичко! Впрочем да оставим това настрана! Трябва да ви съобща, че аз сега пристигам и от вчера не съм турял зърно в гушата си. Извинете моята откровеност...

– Ах, нищо, заповядайте, заповядайте!

Тук горделивият кавалер, прибрал носа си, с таква завидно прилежание почнал да изстреблява природните плодове, пръснати около големия гювеч, щото почитаемите госпожици останали като смаяни. В няколко секунди пространството около гювеча представлявало африканска пустиня. Трябва да признаем, че това обстоятелство силно възмутило шумните демонстранти, които, накокошинени и с отворени човки, яростно ръмжели от височината на върлините си.

29

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

– Това е просто нетърпимо! – ревял един преста-
риял петел, като пляскал с криле и надувал гушата
си.

– Скандал, безобразие! – пригласял друг един, по-
млад. – Ний трябва да го научим!

– Да, и да го накажем!

При тези заканащелни думи двамата храбри пет-
ли шумно напуснали върлините си и на минутата се
озовали пред гръзкия чужденец.

– Позволете ми, почитаеми господине, да ви за-
бележа, че вашето поведение е скандално – с гордо вир-
ната глава и шръкнал гребен почнал старият петел. –
Въпреки явните протести от всички страни вий си
позволихте да се промъкнете под чужд покрив и да сму-
тите тишината на толкова мирни обитатели, като
нарушихте правата им, изкупвани от тях с телата
си на господарската трапеза.

– Независимо от това – погел по-младият пе-
тел, – вий гръзнахте да посегнете и на тяхната собс-
твеност, като изтребихте само в няколко секунди
всичко, което щедрата ръка на господарката им бе
хвърлила за цяло генонощие.

– Преди всичко – важно почнал пуякът, – позво-
лете ми, почитаеми господа, да ви попитам, с кого имам
честта да разговарям?

– Заповядайте – с достойнство отвърнал ста-
рият петел, – вий имате пред себе си двама благород-
ни петли, чиито махмузи небеднъж са влизали в дейст-
вие, вий имате пред себе си още двама носители на
свободната мисъл, двама ратници за правдата, накъ-
со – двама убедени либерали!

– Крайно ви благодаря, почитаеми господа – въз-
разил пуякът. – Сега нека ви бъде известно, че пред
вас стои тъй също един благороден пуяк, комуто бъде-

щето весело се усмихва във вид на чудесна яхния, кой-
то обаче дълги години е бил принуден в името на свет-
лите идеали на пуйчищината да стои във от кокошар-
ника и който днес, в съзнание на своята правота, тър-
жествено влиза в него, за да изпълни един ден своето
призвание, да се намери на господарската трапеза.

– С други думи, вий сте един от политическите
бежанци? Коемо ще рече, предател!

– Долю предателите! Долю изменниците! – запис-
кали в тази минута гласове от върлините.

– О, жалки и нищожни твари, достойни за гот-
варски нож и тенджерура! – патетически изгърмял пуя-
кът, като хвърлил застрашителен поглед към върли-
ните. – Вашият безсмислен крясък не смуцава гуша-
та ми, защото аз съм спокоен като приморска канара
и с презрение посрещам вашата глупава аларма...

– Господине, помнете какво говорите – ядосано
извикали двамата петли, като взели нападателно по-
ложение: – Вий ще се разкаете за вашата нечувана гър-
зост!

– Нищожници – гневно изревал пуякът, – аз плюя
на вашите заплашвания!

При тия думи надменният бежанец важно спус-
нал червения си нос, разперил опашката си и като пов-
лякъл крилата си по земята, гръзнобено се изстъпил
пред двамата либерали.

Минутата била решителна. Още един миг и раз-
кошният кокошарник на стихотвореца-началник щял
да се преобърне на испански цирк.

За добра чест съдбата била наредила другояче.
Тъкмо когато кръвните врагове се готвели да забият
острите си нокти в гърдите и да плувнат в благород-
ната си кръв – вратата на кокошарника се отворила
и цял граг от кукуруз изобилно обсипал пода.

— На, плюскайте, да не се наплюскате макар! — обадил се в същото време един сърдит женски глас.

Това било достатъчно. Храбрите либерали и цялото кокошарско население, кипящо преди малко от такъв благороден гняв, с бързина на светкавица се хвърлило върху пагналата манна и жадно пристъпило към опустошението ѝ.

Аз свърших приказката си. Сега пък е вашият ред да ѝ хванете края.

ПАЯК НА ЛОВ

Накани се кир Станчо за масло да отива. Подвехо му слугите хранена коня, метна се кир Станчо на мекото седло, прекръсти се — без бога на път не тръгвай! — и тръгна кир Станчо из царския път, последван от двамина верни оръженосци.

Ех, че пък време ли е? Пекнало онова ми ти слънце — жари, та пожаря. Прострели се ония ми ти златни ниви, ония ми ти кучести градини, ония ми ти лозя и гюлища — божа благодат!

Но замислен и угрижен пътува кир Станчо! Голяма работа го чака днес и господ знае как ще се посрещне. „Изгалами се светът — дума на себе си кир Станчо, — лоши хора се народиха, забравиха бога... Мъчно, мъчно е сега за честните хора...“ Тъй дума кир Станчо и добродушно подканя храненото си добиче. А слънцето пече ли, пече!

— Минчо, вземахте ли шекер? — пита след малко кир Станчо, като се обръща към верните си оръженосци, почти задрямали на седлата.

— Кое каш, чорбаджи? — обаждат се оръженосците, неволно изтръгнати от прегръдките на сладката грямка.

— Магарета, шекер взехте ли, питам? — ядосано отвръща кир Станчо.

— Взехме, как да не вземем? — отговарят верните оръженосци, вече съвсем разсънени.

— Добре — добавя кир Станчо и отново продължава пътя си.

Трябва да знаете, че кир Станчо е старо изпечено врабче, който изгътно познава цаките на този шарен свят. Той е стар маслар. Това му е занаятът, благодарение на който сандъците му пращат от лирки. В алъш-вериша си той прилича на паяк и както моя майсторски умее да уплита в мрежата си глупавите мухи, така и той не по-малко майсторски умее да уплита в своята простодушните селянци. Ето защо, когато отива да събира „масълце“ по селата, той винаги носи в себе си две важни неща – шекерец за селските дечица и библията – за бащите им.

О, тънък политик е кир Станчо!

Но, господи, какъв хладен ужас би ви обзел, ако да можехте поне за минутка да надникнете в оная пъстра вехтарска чаршия, която у него носи хубавото име гуша, за която той генонощно се грижи и на която с пост и молитва още отсега разчиства пътя към вратите на рая! Каква отвратителна картина на ненаситна жажда за лирки, каква страшна бездна на безгранична подлост и гнусно лицемерие би се разгърнала пред вашите смаяни очи!

Но не, драги читателю, за бога не надничайте в тая гуша; оставете я на ангелите; по-хубаво плюйте в нея като в пресъхнал кладенец и си заминете!

След половин час пътуване из голямата жега най-сетне кир Станчо е в първото село и дебела вълна от старческо благодушно и християнско смирение широко се разлива по тлъстото му лице. Оръженосците бавно яздят отподиря му. Очите им светят. Защо? Господ знае. Очевидно това не е пръв път с тях. Но ето ги най-сетне пред селската кръчма! Пред вратата ѝ живописно се трупат опърпани селянци. При вида на кир Станчо всички се разшавват. „Чорбаджията иде!“ – раздава се шепот между тях. Чорбаджията между това

тежко слиза от коня си, подава го на един от оръженосците и шумно акламиран от присъстващите, важно влиза в кръчмата. Подир обичните поздравления кир Станчо заема едно от местата, поръчва си кафе, изкашлюва се бавно и почва да си свида цигара. В продължение на една минута в кръчмата царува пълно мълчание. Всички чакат какво ще каже чорбаджията. Чорбаджията обаче не обича мълчанието и след като свие цигарата си, незабавно открива разговора. Последният, както и трябва да бъде, се върти изключително около най-важния въпрос – маслото. С християнско търпение изказва той сума горчиви истини по адреса на селяните, които обичали да поизмамват в гереджето и пр. Селяните, както винаги, добродушно преглъщат горчивите истини и наместо възражения ограничават се само с красноречиви примигвания.

Между това мълвата, че старият чорбаджия е пристигнал, бързо се разнася из селото. В късо време кръчмата се изпълва с народ – мъже, жени и деца. Това дава достатъчно повод на стария чорбаджия да пристъпи към работа. Децата получават по няколко зрънца шекер и се пращат да играят. Бащите им обаче остават. Тук кир Станчо открива нов разговор, колкото любопитен за селяните, толкова и за него самия. Думата е за цената на маслото. Последната винаги има глупавата мания да играе, но чорбаджията не е вчерашен. В късо време всичко влиза в ред и кир Станчо, вътрешно доволен, незабавно се пренася в съседната стая, преобърната от двамата оръженосци на цяла лаборатория, и важно пристъпва към същността на работата. Най-напред изважда библията, разгръща я на една определена страница и я слага отпреде си; след това изважда тефтерите си, нарежда мерилките си и уредите си, прекръства се – и почва.

В лабораторията влиза един живописно опърпан селяк с шише в ръката си и неуверено пристъпва при чорбаджията.

— Стойчо — обажда се последният, — гледай тук, пред теб лежи света книга — евангелието; гледай да си не навлечеш грях на душата си.

Наивният селяк с благоговение поглежда на светата книга, прекръства се и внимателно слага шишето на земята. В тази минута по дадения знак на кир Станчо оръженосците вземат шишето и сърчено пристъпват към измерване на съдържанието му. Кир Станчо между това важно отваря тефтера.

— Хм... 300 гроша имаш. Така ли е, Стойчо? — пита чорбаджията.

— Така е, чорбаджи — отвърща Стойчо.

— Колко мускала? — обръща се след това кир Станчо към оръженосците.

— 80, чорбаджи — отговарят последните, вече успели да изпълнят длъжността си.

— Как, 80 ли? — стреснат, пита селякът. — Не може да бъде, аз ги мерих — тъкмо сто са!

— Гледай тук, Стойчо — намесва се кир Станчо, като му сочи библията. — Пъкъл и огън вечний за тия, които мамят и лъжат! Като ти спадам от сметката 240 гроша за маслото, оставах още дължен 60 гроша. Хайде догодина, ако ни прати милостивият бог живот и здраве, ще се утъквим.

Очевидно това е достатъчно. Селякът взема шишето и си излиза. Мъките през цялото лято се изравняват, и то в някакви пет-десет минути!

Кир Станчо сияе и с явно удоволствие прелиства светата книга — библията. „Чудна книга — мисли си той, — и лютия звяр укротява!“

Но тук вратите се отварят и в стаята влиза

друг селянин; след него идват други и това трае до вечерта. Уморен, наситен и тържествующ, най-сетне кир Станчо яхва коня си и в половин час пак е в града.

След вечеря той е в кафенето, обиколен от честни и почтени господа, и с явно възмущение разправя как сегашният свят; особено младите, постепенно изпадат в пороци и разврат и как между тях — о, ужас! — намират се и такива, които проповядват безбожие и деление на сиромашкото имане. Покъртени, с внимание слушат честните и почтени господа грозната филипка на кир Станчо и скръбно клатят с глави — лош свят настана!

— Да, лош свят настана, кръвожадни паяци! — извикал би Гайлето и с омерзение би залепил хрещката си в мазните лица на тия честни и почтени господа.

НАШИЯТ БИСМАРК

Право да ви кажа, читатели, омръзна ми вече да грация. Най-после всичко си има мярката. Всеки ген почти се граци – тъй, вярвам, и очи няма да останат, и книгата ще се привърши по дюкяните. От друга страна – защо да го крия?, – и хората почнаха да ме гледат накриво. На, вчера срещам един аретлик и знаете ли каква панаягия ми гръпна?

– Слушай, Масторе, да си остане приказката между нас, ама и децата почнаха да те сочат с пръст. Остава се от тия лудории – не ти приличат на годините!

Гледах го, гледах го, на най-сетне му я цапнах право в очите:

– Да ти кажа ли, аретлик, една къса: вълкът, като остарее, на кучетата за маскара става!

И го заминах. Какво друго да му кажеш? Като викнали: „Масторе, стар си, Масторе, не ти прилича“ – аман от съветници! Стар съм! Хм, стар съм, ама джуван давам на трима млади. Впрочем да оставим това настрана. Господ знае, моята стара може да го чуе – и уди се разправяй тогава. Стига ми, дето всяка вечер ми мърмори, че съм се повлякъл подир младите и не си гледам старините. Право, това жените... Нейсе, да са живи предни зъби! И тъй, да си дойдем на приказката. Я ми кажете вий мене, ама право ми кажете, чували ли сте някога за нашия провинциален Бисмарк? – Как, зер не сте чували? Чудно нещо! Аз пък наздраве вярвах, че сте чували и вече се готвех да ви почерпя с една любопитна история. Язык, такъв важен първенец, пред когото благоразумните граждани благоговейт и се то-

пят от страх като щекер във вода – и да не сте чували! Проста ви е работата тогава! Разбирам да не сте чували за Подбисмарк и неговия помощник – тези аретлици аслъ не чинат повече от една паница джуркана коприва, но да не сте чули за Бисмарк, за главатаря, за първенеца... не, не, това не разбирам и да ми ударите сто тояги по краката – пак няма да разбере!

Нейсе, като е така, нека тогава почнем съвсем отначало. Друг път това ще ни служи за поука.

Преди всичко нека ви бъде известно, почитаеми господа, че нашият провинциален Бисмарк е един дълбоко учен господин, който в течението само на петнайсет години е прехвърлил от кора до кора тъкмо двайсет книги, в това число и прочутото философско съчинение „Падна камък от небето“, с личната от него прибавка: – „и удари баба по шкембето“, обстоятелство, което за дълги години му спечели и титлата „стихотворен“. Благодарение на тая, може да се каже, поразителна любознателност нашият Бисмарк днес минува за един дълбоко сведущ човек. Тъй, от физиката той знае, че когато те бият, трябва да се надуваш, за да отскача своевременно тоягата, от химията – че виното, отпускано за високи политически цели, търпи голямо количество вода; от историята – че за икономия в счупените глави цар Крум заповядал да изкоренят лозята; от географията – че нейде си има една голяма царщина, в която има толкова черкви, кръчми и стражари, колкото и дупки в потурите на нашия общ приятел Проичо Гурбетя. От астрономията той знае, че земята е кълбо, макар за това и да си загържа и правото на справедливо съмнение дали ний, хората, имаме право да стоим на краката си, когато земята се обърне и заеме такова положение, което ни налага дължността да стоим на главата си. Накъсо – рядка глава и толкова!

Но най-силен и най-вещ е нашият Бисмарк в политиката. Да, това трябва открито да се признае. В сравнение с него старият Бисмарк е просто една стара изветряла ряпа. Политиката – това е неговата истинска стихия, в която той се търкаля като сирене в масло. Погледнете го например, когато той върви из улицата. Какъв африкански аслан! Чини ти се като че Мара Гидик е напуснала мястото си и тръгнала по села и паланки да всява страх и ужас в сърцата на простите смъртни. „Шанките долу! Път сторете“ – вика всяко негово движение и тежко и горко на опърничавите и непослушните! Погледнете го пък, когато той седи, обиколен от тлъсти чорбаджии като Навуходоносор от звездобройци. Вгледайте се, за бога, в царственото изражение на лицето му, вслушайте се в грозната гръмотевица на мощната му реч, вникнете в крилатата политическа мъдрост, от която мухите падат в несвяст и с проклятие на уста издъхват по прозорците; вникнете, ви казвам, и паднете в прах пред него, о, виш, които днес дръзко заявявате, че никога не сте чували за него!

Ето какъв е нашият провинциален Бисмарк. Ний всички тука треперим от страх пред него и никои не смее да се мерне пред очите му. Само Гайлето, както винаги, не прекланя глава и когато го срещне, непременно ще го закачи:

– Как е, Бисмарк?

– Хм – отвърща Бисмарк мрачно и явно ускорява крачките си.

– Полека, полека: ще събориш чаршията – изпраща го Гайлето и преспокойно продължава пътя си.

КЪДЕ ОТИВАМЕ?

Най-сетне и на моя милост, да прощавате, дойде редът да разиграя калема си като джамбазин коня си. Какво санким? Зер само Славчо Фърфъръкът ли знае да писува дописки до юргана на народната партия? Ба, слава богу, и ний проумяваме малко нещо от тия ваджии, макар, от друга страна, и да сме прости като козя пастърма, и писмото ни да мяза на изгорели гвоздеи. Навремето си и ний сме яли фалагата... Виж, ако е работата за онова, дето гаскалите го наричат правописане – там ме няма. Сега що право – то право. Хиляда пъти по-скоро бих турил например едно магаре за министър, отколкото една точка на мястото ѝ. Запомнил съм това само, че подир сиромаш освен точка и запетая винаги може да се тури и полицейски стражарин, когато подир чорбаджия – само чертица, думата изедник – и толкова! Но гали и това е право – господ знае.

Нейсе да си гоидем на думата.

Сега виш можете да ме запутате какво агжеба ме е накарало да разигравам калема си по това време? Ха да видим гали ще се сетите. Как, зер не се сещате? Язък! Тогава да ви обадя: утре е Великденът на пролетариата и аз като един от тия, които с труг изкарват хляба си, сторих мерак да напиша нещо за спомен в сиромашкия защитник. Мастор Гочо... Ха, разгеле! А бе знаете ли виш, че този дъртак насмалко остана да хвърли топа. Стана вече цял месец как лежи на едно място; замязал е на божигробска шампа. Плюймолия

или друг някой дявол – не му отбирам от доктории, – но работата по едно време беше тъй зор, щото даже Гайлето обеси нос и се замисли като софита пред грънчарница. Еле, сподай пак на доктори, най-сетне прескокна трапа. Сега се привдига. Едно лошо. Старата не може да го опази откъм ядене. „Вярваш ли, каже, Пройчо, такъв ищах ме е налегнал, щото ако Мара Гидик да беше нещо за ядене, бих я оплескал в половин час.“ Нейсе, имала глава още да клопа. Оназ вечер бях при него; заръча ми, като пиша във вестника, да ви поздравя от негово име и да ви кажа, че щом се привдигне, ще ви гръпне такава една история, от която най-малко три гена ще ви боли коремът.

Пусни гъртак, душата му е комай между зъбите и пак не забравя дяволиите!

*

Снощи я направихме, както се казва, в голямата тепсия. Къде 8 часа алафранга заминувам покрай „Академията“ на Аню Зобука. Понадникнах – цялата къренска дипломация начело с Гайлето вече заседава. Хем разгеле, рекох си аз на ума, като бутнах вратата на Академията.

– Каква е тази парламентарна комисия тук бе? – извиках аз, като се намерих в Академията.

– Решава се важен въпрос – отвърнаха неколцина пролетарии наблизко до мене.

– Какъв важен въпрос?

– Да излизаме ли на Първи май или да не излизаме. Едни искат да не излизаме.

– Как, да не излизаме ли? И таз хубава! Че ние какво сме? Да не сме на гръсте плашило? Ще излезнем, ами оттамък ще отидем. Аз вече заръчах на жената да изкъпе и поизкърпи гечурлигата. Ще ги изкарам и

седемтях с мене си – нека чорбаджиите видят какво може пролетариатът.

– Как, нима с жените и децата ще излезеш? – запитаха отврег.

– И с котките барабар, ви казвам! Ако празнуваме, да празнуваме на цяло. Стига сме се гушили като кокошки из къшетата.

– Браво бе, Гурбет! – обадиха се отврег. – Браво зер! Зобук, я налей една облигация.

Но тук се случи нещо неочаквано. Вратата на Академията се отвори и вътре влезна – кой мислите вие? – Петко Ламбата! Аз няма да ви описвам гюрултията, която се вдигна при влизането на този аретлик. Нашите пролетарии понякога са бамбашка хора. Да им се не падне някой народник на ръка – направят го резил-маскара! Ламбата се намери като куче на мост.

– Слушай, Ламба – захванах го аз, за да го отмъкна от закачките, които се сипеха върху му, – ти хасъл народняк ли си или се преструваш на такъв?

– Не ме питай, Гурбет, за това, ами виж тук какво пише! – При тия думи Ламбата измъкна един вестник из пазвата си, разгърна го и ми го подаде.

– Ба, благодарим, чети си го сам, ако ти е донекло! Аз си имам вестник.

Ламбата почна бързо да разглежда вестника, като да търсеше нещо.

– Аз ви питам – обади се той след малко, – кажете ми, къде ний отиваме?

– Това във вестника ли го пише? – запитах аз.

– Да, във вестника. Чудесна статия: казват, че един професор я писал.

– От Висшето ли училище? Да не е онзи, гето пише на грандабулски език, щото да ти се развие пъпът, като го четеш? Тогава свий вестника си, ние можем

да приказваме и без него. Твоят професор пита къде отиваме? Нали тъй?

— Тъй.

— Добре, но ние трябва по-напред да знаем кого пита: нас ли, пролетариите, или вас, хапльовците, които се въртите около изедниците, за да правите само калабалък на народната партия? Ако е думата за нас, то отговорът е лесен: ние отиваме към победа, защото в гърдите ни пламти вяра в нашето дело, защото на наша страна е човешината. Ако ли пък думата е за вас, хапльовците, и за цялата чорбаджийска пасмина, тогава отговорът е още по-лесен: като вземем предвид какви гарги ви са водачите, още отсега може да кажем, че ви отивате на боклука! Разбра ли, Ламба? Ха сега свий си вестника, па ако срещнеш някой път твоя професор, между другото кажи му и това, че на този свят има хора, наречени пролетарици, които макар и да носят очила на гъната на потурите си вместо на носовете си, все пак хиляди пъти по-добре знаят къде отиват, отколкото професорите.

Виждали ли сте как димът изчезва, щом отворите вратите — тъй изчезна и Ламбата из Академията.

— Бас гържа — обади се Гайлето, — ако се не замеме право в кафенето на Енчо Овчата глава. Дервишите от народняшкото теке са вече там и сигурно го чакат да им донесе новини.

— По дявола! — обадих се аз. — Загубена овца вълци я изядат. Съгласието и пак съгласието! С пари, казват — в рая, а без пари — по края. Аз пък казвам: съгласие не само в рая, ами и отпък пъкала отиваме!

Ай честит ви празник! Лека нощ!

С голямо почитание:

Пройчо Гурбетът (Талигаджийски ковач)

КАКВО СИ ШЪПНАТ

МОМЕНТАЛНИ СНИМКИ

От една порта излизат двама мъже, наглед чиновници.

— Какво значи това, бай Никола?

— Това значи, бай Стефане, че работниците манифестират по случай празника на труда.

— Хм, разбрах. Има ли нещо от София?

— Засега — нищо. Чакаме шефа.

*

От съседния прозорец се подават няколко женски глави, безжалостно напарфюмени и безбожно напугрени. Ви помислил човек, че притежателките им са пренощували в някоя воденица.

— Я ги виж ти, и те искат емансипация — жени на прости работници?

— Да им се чудиш на ума.

— Хи-хи-хи! Я поглежте на оная в синята рокля. Пък че пък кок — да ти умре сърцето.

— Полека ма, Тинке, че ми смачка цветето на главата.

— Ух, да ти опустей цветето! Посвий се малко, няма кой да те харесва.

— Мълчете ма, все вас ли ще чуваме! Брей!...

— Революция искат да дигам!

— Хи, хи, хи!

*

По тротоара грънчат две калъчки.

— Ама че боса команда! Нито един не върви в крак.

— А още искат премахването на войската.

— Хвалят се, че имали дисциплина...

— В главата, а не в краката! — обади се някой от гуря им.

Калъчките се обърнаха.

— Да сте живи, синко — обади се една бабичка с лице като варена крушка, — чия е тая сватба?

— На социализма, бабо!

— Ябанджия трябва да е. Е, нека, нека да му е честито булчето...

*

— Да шавнем ли малко напред, Стойо!

— Не трябва. Приставът каза да вървим отпогире. Полиция сме.

— Проста работа! Мен ми се ще да сме по-наблизо, да чуваме песента. Хубаво пеят. Оназ вечер ги чувам в клуба. Твоего шурче засрами всичките.

— Хм, няма да засрами! Нали го знаеш от кой сой е! Разпалена глава! Говори като разпрано. Сиромасите, каже, това, сиромасите, каже, онова: като по книга го чете.

— А бе всинца виждаме, че хубаво искат момчетата, ама какво да чиниш — гладно не се седи.

— Пак тъй си е.

*

— Блазе им! Те могат да се веселят без страх, без смущение.

— Да, те могат, защото са работници. Ний учим децата им, сеем светлина между тях, а сами киснем в мрака, проповядваме свобода, а сами сме роби. За няколко нещастни лева, никога редовно неполучавани, ний продаваме всичко, каквото има света за човека — убеждения, достоинство, чест...

— Проклети наредби!

— Които обаче трябва да се премахнат.

— Как, по какъв начин?

— Като вървим заедно с тия, които сега минават край нас, като слеем живота си с техния и смело поемем тяхната велика кауза — освобождението на работния народ. Вън от тая кауза нас очаква нравствено мъртвило, апатия и позор.

*

— Безобразие! Скандал! Где е началникът? Где е полицията?

— Какво има бе?

— Как какво има? Ами това какво е? Манифестации, песни и свирни по улиците — и нито един стражарин! Къде отиваме, питам аз. Къде отива най-сетне моралът? Момче, един коняк!

— И мен един! Слушай, бай Енчо, недей вика. Санким ти ли ще оправиш света?

— Ами моралът?

— По дяволите с твоя морал? Влязъл ти бръмбар в главата!

— Не е тъй, бай Стефане, моралът трябва да е на първо място.

— А у нас гвамата той на първо място ли е?

— Хм, нас! Що гледаш ти нас? Тука е думата за простия народ. Момче, я дай още един морал... Тфу, по дяволите! Коняк, коняк ми дай!...

*

— Дръж се, Тенка, не ти ли казах, ще излезнем брей, ще излезнем. Дай сега паролата.

— Като стигнем в Кайнарджа, Гурбет.

— Ха тъй. Па друг път не се залавяй с Пройчо Гурбетя. Драгне, Марчо, дигнете главите си нагоре — гледайте гордо пред себе си. Тъй! Ха сега викнете Марсизията!

— Холан, Гурбет, пак не си направил на Марча нови панталони. Я гледай какви големи очи са на задника му.

— Нищо, Гайле, времената днес са такива, че нашата пролетария трябва да има очи и отпред, и отзад!...

ДИПЛОМАТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

Завчера в Академията на Аню Зобука имаше вечерно заседание под председателството на свата Нейчо Чука и в многобройното присъствие на цялата кърненска дипломация, живописно разположена по пейките на Академията. Думата имаше нашият приятел Гайлето, който със свойствената му духовитост подробно разправяше за предстоящото възкресение от мъртвите на старата либерална партия в сарафския гр. Русчук. Както винаги, така и сега Гайлето беше безпощаден в критиката си и с такава рядка добросъвестност переше наляво и надясно, щото да ти се поревне да имаш либералски гръб. Кърненската дипломация между това, наострила уши като берберски ножници, внимателно слушаше и одобрително клатеше с глава. Времето бе вече доста напреднало и заседанието приближаваше да се вдигне, когато вратите на Академията с трясък се отвориха и вътре като бомба се изтърси нашият пакостник Пройчо Гурбетът. Изненадани, всички рипнаха от местата си.

— Новина, новина ви нося! — като из бъчва загърмя между това Гурбетът; застанал настрег Академията, с кривнат на ухо калпак и дигнати нагоре като мотовили жилести, космати ръце.

— Новина ли, каква новина? — пламнала от любопитство, загърмя от своя страна дипломацията, станала на крак и вече тясно обсадила Гурбетя.

— Чакайте малко! — отвърна последният, като хвърли приятелски поглед към катедрата на Акаде-

мията. — По-напред да възхитим въздушната природа. Зобук, налеј една концесия!

— Каква? — дяволито запита Зобукът, картинно навесен над катедрапа. — Със запазен периметър ли?

— Бабината ти, периметър! Болтаджия ли си? Навидай без метър!

В късо време благодарение на готовността на Зобука въздушната природа биде основателно възхитена и Гурбетът най-сетне се видя в положение да пристъпи към повествованието си.

— Минувам днес по пладне из главната улица — тъй почна Гурбетът, — и си думам на ума: „Какво би станало, Пројчо, с тебе, ако, не дай си боже, един ден се събуши цял-целеничък чорбаджия с пари, с почит и прочее?...“

— Е-е-е! — пресякоха го неколцина нетърпеливци.

— Какво е-е-е? Питам, какво би станало?

— Чивията би ти изхвъркнала! — ядосано отвърна на наш Митю, цял преобърнат в нетърпение. — Не го усуквай килифарски, ами разправай!

— Нейсе де — намеси се сватът Нейчо, — оставете това настрана. Думај, Пројчо!

— Та ви казвам — продължи пак Гурбетът, — вървя и си мисля. Изведнъж чувам гюрултия напреде си. Дигам тиквата си и що да видя? Пред чорбаджийското кафене цяла парламентарна комисия. „Пак някое магаре си е изтървало петалото“ — рекох си аз на ума и гадох зор на краката си. В две дакики бях пред кафенето и вече се намесих в комисията, когато някой ме бутна в гърба. Обръщам се — Петко Ламбата. „Ха, разгеле — извиках аз, — тамам тебе търся. А бе каква е тази акламация?“

— Как да ти кажа, Пројчо. Това е един вид дипломатическа конференция. Господин Събчо Фърфъръкът е...

— Магаре! Аз хубаво ще те науча! — зачу се в това време на онзи край на комисията.

Тези думи ме накараха да смъкна фитиля на ламбата и да си пробия път навътре в навалищата, толкова повече, че от дясната ми страна стоеше един дебел чорбаджия, който ръмжеше и пухтеше като саранска гюлпана.

Като разбутах с лакът неколцина като мене аретлици, най-сетне аз се намерих на самото чело на комисията и пред очите ми се разтвори такава чудатая зография, каквото, вярвам, и наш Колю не би могъл да изрисува, макар цяла седмица да не излиза от стаята си и да набляга само таратор. На една страна, с вирнати ръце и глава, залостена в краката на един стол, в позата на селски бик, дигнал в гнева си цял вратник на рогата си, храбро стои мъдрият господин Събчо Фърфъръкът, а настреща му двама отлични народняци, насърчавани от овчата глава, с изкуството на виенски перачки и под предлог да възворят мира и тишината, живо сугросват с бастуните си злочестата глава на Мирчо Хващалото.

„Ба, тия аретлици хич не се шегуват — казах си аз на ума, като гледах как пращяха бастуните. — Иди казвай подир това, че само радославистите били сопатжи.“

Но в тая минута нещо изпраця. Гледам — господин Събчо Фърфъръкът, вече освободен от игото на стола, със стиснати юмруци и шръкнали като на воденичарски марок мустаци, като бесен се хвърли върху нещастния Мирчо Хващалото.

— Брей, ще си строшите самарите! — не утърпях да извикам аз, като усетих сърбел на ръцете си. — Язък бре, народняци сте. Тфу!

— Няма ли тук полиция, джанъм? — обади се някой отдире ми. Обръщам се — Калчо Куйрука.

— Ти какво реवेश бе? — озъбих се аз. — Не знаеш ли, че полицията е само за фукаратата?

— Ще се претрепят бе, Гурбет.

— Ако щам, и опашките си да откъснат — тебе какво ти е? Я плюй отгоре им, па да си вървим!

При тия думи Академията на Зобука бе настигнала от такава неукротима буря от ръкопляскания, щото даже престарелият Караман на кума Станчо Зурлата, свит на кравай пред портата му, подозрително дигна старческата си глава и безпокойно залая.

— Браво, да живеят! — подзе подир малко сватът Нейчо, след като бурята утихна и къренската дипломация отново зае местата си по пейките на Академията. — Ний трябва да се гордеем с нашата народна партия. Любопитно е само да се знае коя е причината на цялата патърдия.

— Причината ли? — обади се Гайлето, като опря пръста до челото си. — Трябва да знаете, че от няколко време насам в редовете на народната партия стават твърде любопитни работи. Собствените ѝ партизани я напускат и парясват като порочна жена. Не могат аретлиците да си поделят плячката — и вер селям! Оттук и цялото междуособие. Впрочем това е още началото. Какви още други работи имаме да видим и чуем! Същото ставаше и с либералите преди 5—6 години, когато краката на либералната партия бяха почнали да се люлеят и партизаните ѝ се гризяха като псета. Това са то господарските партии. Догдето има голям кокал за всички — всички мълчат и се спотайват; дойде ли обаче работата до по-тънък дележ и кокалът намалее — всичко отива по дяволите.

— Добре, бай Ганчо — обади се Кънчо Фукарата, един от по-новациите къренски дипломати, — имаш право, народняците наистина сплескаха процена. Но аз питам каква полза от това за народа, за сиромасите?

— Никаква, бай Кънчо — отвърна Гайлето, като

се дигна от мястото си. — Народът трябва само да плаща...

— Грешка имаш, Гайле — намеси се Гурбетът разпалено. — Не е истина, че народът и сиромасите нямат никаква полза от това. Напротив, голяма е ползата. Тъй лека-полека народът ще познае своите врагове и приятели и сиромасите най-сетне ще видят где е злото. Ако вчера подир народняците тичаха гвеста, днес: подир всичко станало, ще тичат най-много сто, а другите ще се отърсят от народната партия като куче от вода. Тъй стават тия работи. Близо е денят, казвам, когато честната народна партия ще остане само с Овчата глава, осветлявана от Петко Ламбата. Тържествувай тогава, моя сиромашка работническа партия — царството е твое!

— Браво, браво, Гурбет! — в един глас изгърмя при тия думи цялата дипломация.

— Браво зер! — гръмогласно отвърна Гурбетът. — Само че нито един от вас не се договеди да почерпи една концесийка. Страшни сте периметри, брей!

С КАКВО ХОРАТА ЖИВЕЯТ

МОМЕНТНИ СНИМКИ

На улицата се срещат две палта от габровско-европейски плат, скроени и ушити обаче в духа на закон за повдигане местната индустрия.

– А бе какво се е случило завчера на Бузлуджа?

– Какво ли? Нещо нечувано! Представи си, няколко хлапета искали да съборят почитаемостта на правителството.

– Що гумаш!

– Вярно. За добра чест обаче окръжният управител владиката в съдружие с войската сполучили обреме да предварят злощастие.

– Ще рече, и тук мръсната опозиция си показала рога?

– Да. Впрочем сега всичко е мирно. Не знам само какво ще стане този месец с нашите заплати. Ковчежникът ме плаши, че пари няма да има.

– Ба, не вярвам – харманът е вече на привършване. Сè ще капне нещо. Ти как си със зимнината?

– Как съм! Пари нямам.

– Хм, пусти пари! Неёсе, довиждане!

– Довиждане!

*

От кафенето на хаджията шумно излизат две калъчки.

– Направих си най-сетне байрама! Отколе търсих случая да си изкарам ахта на тия серсеми. Вестовите ще защитават! Неёсе, бог да поживи владиката.

– Лъвово сърце имаш, дявол да те вземе! Косата ми настръхна, като те видях как се хвърли в тълпата. Бабанка си. Опитно войнишко око имаш. Право в центъра! Само фланговете ти таквозикана...

– Какво, фланговете ли? Гледай си кефа! Това е нищо. Чувството само гледай, чувството, което купва в гърдите ми, когато се врежеш като нож в самото сърце на противника. Ето где е цаката. Признавам ти се, никога не съм тъй малко завиждал на Наполеона, както в тия две-три ужасни минути, когато няколко хиляди врагове – мъже, жени и деца – като пилци се пръснаха отпреде ми.

– Имаш право. Аз живо следях всичките ти движения и ясно четях, тъй да се каже, в очите ти. Какъв огън, каква безкрайна смелост! Бабанка си!

– Да, Прудон и полковник Агура имат право: войната наистина е благородно дело... Хм, я ми дай пет лева назаем!

– Ха, тамам ме набута! Имам само един грош в кесията си.

– Неёсе, аз само таквозикана... Да, да, полковник Агура има право...

*

През Кюлбоклар минуват две кирливи калимавки.
– ... Тогава негово преосвещенство начело на цялото духовенство, в сърдечното си уплашение, белегласно издаде папирска заповед до благочестивото войнство да употреби студено и огнестрелно оръжие и да спаси от поношение и кошунство животворящия кръст...

– А Христовите врази?

– А Христовите врази се разтичаха като филистимянското войнство под ударите на магарешката

челюст и страх и трепет, и зъбовен скрежет обзе бегущите нечестивци в гората.

– Хе-хе-хе!

– Да, ваше преподобие, враговете Христови бидоха посрамени и негово преосвещенство, сърдечно успокоен, най-сетне благослови трапезата...

– И вие вкусихте? Хе-хе-хе!

– Преизрядно, ваше преподобие, и пийнахме зело. Винцето беше преотлично и светската власт гържа прочувствено слово, а войнската музика сладкогласно свири „Шуми Марица“...

– Да пребъде божията благодат над тебе, ваше преподобие, а виш голям зор сте видели.

– Ужасен. Нечестивците бидоха вързани и затворени на посрамление в една колиба...

– Хе-хе-хе!

– Но все пак витийствуваха гръмогласно и крамолически пропагандираха ерес от колибата.

– Хе-хе-хе! Нейсе, да шавнем към Чавката, зере съблазнение имам утробно...

– Също и аз, ваше преподобие! Возбранное воеводе, победителна!

– Тъй, тъй, победителна! Хе-хе-хе!

*

Две печени круши в черни забрадки.

– Докарали ги, казват, свате, докарали ги.

– Кого, свате?

– Знам ли аз? Цилистите, казват, ги докарали вързани на синджир.

– Св. Богородичке! На синджир ги докарали.

– Ами. Сеймените ги докарали от балкана. Размирявали, казват, царцината и не давали на владиката да служи литургия. Изгасили всичките кандила и

извадили очите на светците. Сега щели да ги съдят на полицията, а оттам право на бесилото.

– Божке, какви години настанаха!

– Страшни години, свате! Току дядо господ да се смили над нази и по-скоро да ни прибере при себе си.

– Ох, ох! Греховен свят се народи, свате!

– Греховен, свате, много греховен. Никои не тачи нито черква, нито пости, нито нафор. Същи поганци!

*

Трима тулуми седят пред кафенето на Енчо Овчата глава.

– А пък аз ви казвам, че Куртчи Хасан би пипнал по-изтънко работата. Какво е това лигавене? Излови ги до егин, смъкни ги в града, набий ги на колове – па гледай, ще смей ли някой да тръгне по ума им. Ама тъй е то.

– Право имаш, хаджи! Сегашните големци гбе пари не струват. Какне Куртчи Хасан! Масторски умееше ерифина да цери всички тия чапкъни, които се бунтуват против царцината. Тука той бе издигнал бесило насред Кюлбокрук. Да видиш ти мир и тишина. А сега какво? Бабешка работа! Закони-макони и не знам какви още трици! Въже, въже, ти казвам – то само ще гойде дохак на нехранимайковците.

– Ами как! Изпъчило се вчерашно хлапе – и то ще ти съди. Де да си е фукара – и тя вирнала нос: искаме си правдините! Де правдини, де! Под нож, всичко под нож!

– Много още има да се учим ний от турците. Ще плачим за тях, ама каква файда! Още ми е на ума тукашният каймакамин. Ех, че сарп човек беше. „Челеби, кажеше, какви са тия кератии?“ „Царски душмани, ефенди“ – отговаряхме ние, насядали до него. „Сто сопи на голо!“ И подир малко имай само уши да слушаш!

- Тъй, тъй беше, хаджи!
- Право, тъй беше. Хубаво беше!
- Хубаво беше, ама сега не е тъй!
- Ба, и сега не си поплюват.

*

Къренската дипломация на извънредно заседание в Академията на Зобука.

— Ама че пердах падна! Нашата дипломация, вярвам, цяла година няма да има нужда да отупва потурите си. Еле наш Пройчо...

— Кой, аз ли! Да прощаваш, Гайле. Още не се е родил моя син, който би посегнал на Пройчо Гурбетя.

— Ама Зобукът яде дървото, я!

— Четири пъти ме ливоса, та искри ми изскочиха от очите. Нейсе, юнак без рана не бива.

— На ума ми е, свато Нейчо, и тебе досегнаха.

— Остави се! За досягане не ме досегнаха, ама тъй ме блъснаха, че изведнъж намерих трапа. Проклето тръне!

— Според мене всичко това е цяло безобразие! За какъв дявол ни викаха да се трепем по ония височини? Вуди се, да ни опухат кожата.

— Не, Тенка, не за това! Чувайте какво ще ви каже Пройчо Гурбетът. Аз всичко претеглих и премислих. Казвам ви, добре, че стана така. Нека сега пролетариатът и всички ония сиромаси, които още се влачат подир изедниците, най-сетне видят и се уверят има ли оправия в нашата държава. Нека заедно с камшиците, които отнесоха на гърбовете си, отнесат и мисълта в главите си, че между турско и българско няма друга разлика освен чалмата. Изедниците са едни и същи, били те турци или българи. Тогава имаше чалми, калмавки, заптиета и низами. Сега има цилн-

гри, калмавки, стражари и солдати. Каквито едни те, такива и другите. Тогава ни псуваха на турски, сега ни псуват на български. Патриотите уверяват, че на български било по-красиво. Това е тяхна работа. Ний не сме такива патриоти. Нашите гърбове потвърдяват това. Нека всякой удар на камшика прибавя нова кървава капка към кървавата чаша на търпение то, нека всяка псувня влива нова отрова в гърдите ни, прибавя нова омраза към морето на омразата и жаждата за мщение. Първите християни бидоха горени, сечени и разкъсвани от дивите зверове, техните наследници днес вършат същото с нас. Горко на паднали те един ден в страшната борба, горко на озверените последователи на кроткия Исус, горко на поклонниците на ножа — те от нож ще изгъхнат!

СТАРА ИСТОРИЯ

Накани се бай Петко Процепът на избор да отиде, депутатин да избира. Добре, ама бай Петко не е вчерашен. Изтънко разбира той, ерифинът, че тия работи не стават току-тъй – урбулешката – и че преди да се реши човек да грабне байрака, да извика ура и да се затича в града – трябва по-напред хубавичко да потъпче на едно място като току-що излупено пате и като се почеше най-малко десет пъти по врата, да си плюе в пазвата и тогава чак да върви, където трябва. Тъй стори и бай Петко Процепът. Още две седмици преди избора тръгна той да събира ум. А де има най-много ум? Разбира се, в града. И ето един ден бай Петко се намери в града и както винаги – право при чорбаджията.

– Как я гласите, Петко? За кого ще гласувате, а? – пита чорбаджията.

– Не знам, чорбаджи, за когото кажете.

– Ха тъй – отвърна чорбаджията, – простите хора трябва да слушат по-учените. Най-хубаво ще сторите, ако гласувате за Петко Ламбата. Той е отворен човек, разбира от всичко, па и правителството е с него. Разбираш ли?

– Разбирам, чорбаджи, как да не разбирам? Щом правителството го иска, и ние го искаме.

– Ха така!

И след малко бай Петко Процепът бавно закрачи по-нататък из града.

– Хм, Петко Ламбата! – гума на себе си бай Пет-

ко Процепът, като наближава дюкяна на друг чорбаджия. – Трябва да е някой народен човек, щом го иска правителството.

– Добър ден, чорбаджи!

– Дал ти бог добро, Петко! Е, как я тъкмите в село? За кого мислите да гласувате?

– А че за Петко Ламбата, чорбаджи!

– Как, за Ламбата ли? Кой ви каза това? Не е вярно. Вий трябва да гласувате за Фъфлю Осмака. Той е най-народният човек. Имате ли давия за гора?

– Имаме, чорбаджи, как да нямаме?

– Ха, видя ли сега? Той ще ви повърне гората, защото и правителството има око на него. Един от министрите му е роднина по женска страна. За него трябва да гласувате.

И бай Петко отново крачи нагоре из града. Насреща му бай Калчо Жеглата. По очите му се вижда, че и той е дошъл ум да събира из града.

– Откога си тука бе, Жегла?

– От тая заран.

– Тъй ли? Че как не се видяхме да тръгнем заедно. Е, как я смъдиш?

– Право да ти кажа, главата ми стана на шеник. Един ти казва едно, други – друго – нищо не можеш разбра.

– И с мене същото. А бе кой е тоя Петко Ламбата?

– Па отде да го зная! Казват, че него трябвало да изберем.

– Ами Фъфлю Осмакът?

– И него дявол го знае. Както се вижда, ще чакаме, па каквото ни каже кметът.

– Хм, добре, ама мен ми се иска този път да си изберем човек, който залита за нас, сиромасите.

– А де ще го намерим такъв?

— Да попитаме, белки се намери такъв. Чувам да казват, че суцилизите били наум да турят свой човек. Аз познавам тук един суцилиз. Я чакай да го попитаме. Санкум — кой знае — може в тях да е кѣсметът.

И двамата селянци дебнешком свиха в една тясна и крива уличка.

— Ето, в онова ей там дюкянче — обади се бай Петко Процепът, като изминаха половината от уличката, — в него работи суцилизът. Умен човек. Хубави работи разправя.

И след малко двамата селянци се намериха пред дюкянчето.

— Добър ден, бай Проичо!

— Дал ви бог добро, приятели! Заповядайте ге. Какво ви гони насам?

— Нуждата — отвърна бай Петко, който искаше още от вратата да отвори приказка за изборите.

— И нас гони нуждата — отвърна бай Проичо, — ама няма какво — трябва да се борим.

— Кажеш, бай Проичо, да се борим, та ми гоиде на ума. На, да земем изборите. Всеки те съветва тъй да направиш, инак да сториш, а каква файда от това — господ знае.

— Голяма е файдата, бай Петко — отвърна бай Проичо, — тъй по-скоро се намира истината. А истината ний всинца търсим. Нека тогава хубаво изслушаме всички какво ни казват и да вземем най-хубавото.

— А според тебе кое е най-хубавото?

— Това, което е най-хубаво за сиромасите.

— Дето ще рече, него трябва да избираме.

— Тъй.

— Добре, ами, ако кметът каже друго да избираме?

— Това е ваша работа. Помнете само, че който слуша само кметове, чорбаджии и началници — без попури остава.

— Санкум и това го има. Какво ще кажеш, бай Петко?

— Какво ли! Ще кажа, че бай Проичо казва правото. Помисли си само кого сме слушали от двайсет години и на кой хал сме стигнали. Съблякоха ни, брей, съблякоха ни!

— Виждате ли сега! — обади се бай Проичо. — Като е така, отваряйте си очите, защото ще ви ги отворят, с търнокоп ще ви ги отворят. Сиромасите трябва да вървят заедно, а не да се оставят да ги водят кметове и началници. Избирайте, когото щете — никой ви не пресилва, — но едно само помнете, че рано или късно нуждата ще ви свести и зорзорона ще ви накара да избирате наши хора, които са и ваши. Животът не е шегга. Веднъж се измамиш, дважд се излъжеш, на третия път хелбете ще се опариш и ще ти гоиде умът в главата.

— Добре, бай Проичо. За кого тогава трябва да гласуваме?

— За работническата партия.

— Ами ако и тя ни измами?

— Това е ваша работа. Ако имате ум, ще разберете, ако имате очи, ще видите. Ний не бързаме. Ний ще търпим и чакаме. Чунким се страхуваме да не бъдете измамени, ний ще ви чакаме да гоидете сами при нас. Вий сте хора плашливи, вий се страхувате от сянката си. Тогава нека изедниците, подир които сте вървели досега и подир които още има да вървите, хубавичко ви оголят, да останете като пръст, а че тогава — щете не щете — ще гоидете при нас.

— А бе, че работата натам отива — това всинца го виждаме, ама сега как да си помогнем.

— Ваша работа. Ако намирате, че началници и кметове ще ви помогнат, слушайте ги. Гледайте само един ден да се не вайкате и хапете. Вий и днеска вече се хапете, но все пак тичате там, гдето ви кажат от

високото място. Значи още не сте узрели. Тогава ний ще чакаме да узреете.

— Да не би, бай Прою, съвсем да презреем и да се сплуем!

— И това е ваша работа.

— Тогава дай си ръката. Ний ще гласуваме за работническата партия.

След малко двамата селяци напуснаха малкото дюкянче и с твърдо намерение да гласуват за работническата партия незабавно заминаха за село.

Беше недетен ден.

Около зданието на градското училище се трупаха многохиладен народ. Избираха народен представител. Един прекарал човечец безпокойно се мушкаше из тълпата. Това беше бай Проючо. Той търсеше двамата селяци. Искеше да се срещне с тях и да им даде билетчета. Но напусто. Цели три часа се скита той около училището и едвам привечер ги срещна при гърбената ограда. Те вървяха заедно, с кървясали очи и едвам различаваха околните предмети. Бай Проючо се спря отпреде им:

— Е, приятели, как я свършихте?

— Как ли? — отвърнаха несвързано двамата селяци. — Натурулякахме се като попове на задушница. Буюр, ако обичаш! Да живеят Петко Ламбата!

— Друга лампа ви трябва вам! — отвърна бай Проючо сърдито и сърчено ги отмина.

— Разсърди се, видя ли го, че се разсърди — обади се бай Петко Процепът.

— Нека се сърди — отвърна бай Колю Жеглата. — Наше е сега царството. Викай ура!

Напред към фурните! Да живеят Петко Ламбата!

КАК СИ МЕЧТАЯ ПОД ЮРГАНА

Хубаво нещо е, дявол да го вземе, да си лежиш заран под топлия юрган и тихо да си мечтаеш. Уверявам ви, това е такова неизчерпаемо блаженство, каквото и в Народното събрание не можете срещна. Признавам се, аз страстно обичам топлия юрган и мечтанията под него. Преди всичко вий трябва да знаете, че аз съм един вид шеф на една един вид партия; коя — това не е ваша работа. Доста ви е да знаете, че съм шеф — и повече нищо! Разбира се, като шеф на една партия, който вече има известна тежест в обществото, аз обичам да се търкалям по-дълго в леглото и завит презглава с топлия юрган, да се предавам на най-сладки мечтания. Господи, какви чудни картини се рисуват в това време пред моя душевен поглед, какви неопитани чувства вълнуват гърдите ми! Представете си, аз седя в кафенето. Наоколо ми като звезди около пълна месечина благоговейно се трупат всякакви първенци. От едната ми страна околийският началник с кмета и двамата съветници, от другата — двамата директори, а отдира ми — цяла галерия: даскали, писари — всички внимателно слушат моята красноречива реч. Аз говоря върху висшата политика. Каква богата тема! Колко много може да се каже и колко малко трябва да се каже. Благоразумието впрочем е моят компас. Тайните яйове на висшата политика не бива да стават достояние за простите смъртни, това право принадлежи само на ръководящите личности. Ето защо при всичкото си желание да подигна малко по-височко

завесата на тайните, аз съм принуден да се сдържам и едвам-едвам да се допирам до върховете на политическата философия. Но и това е вече много за моите слушатели. Моята сдържаност действа върху тях много повече, отколкото би подействувала всяка откритост. За тях е едно щастие да четат в очите ми и да ловят мислите ми по свиването на челото ми. Това са повечето умни хора, несравнено по-умни от самия мене, но положението, в което се намират спрямо моята особа, ги кара да играят ролята на тъпоумци и непроходими простаци. Хлябът им, животът им е в ръцете ми. Аз положително тая от вътрешно задоволство и услада, като гледам на тях, нищожни уми хора, търкали с години ученическите скамейки, за да преживат отпосле гръбнак пред силните мира сега. Иди кажи подир това, че образованието дава някакво положение в обществото. Аз положително трябва да благославям баща си, който, вместо да ме прати да се уча, бе ме дал чираче при абаджия. Наистина абаджия аз не станах, но шеф – можах да стана. И как бързо и неочаквано се случи всичко това! Аз заспах бивше сополиво чираче, вече доста изпечено в псувните, и се събудих цял шеф, цял ръководител на обществото. Отначало аз се стеснявах в постъпките си, но като забележих, че всичко се увида около мене като мокър пицимал, че всичко се подмазва и пълзи, тутакси заряхах всяко стеснение, наложих яките и почнах да давам тон. Тъй лека-полека, обиколен от една и съща атмосфера на покорност и лакейщина, най-сетне аз добих вяра в себе си, в силата си и положението си. Движенията ми, постъпките и даже гласът ми претърпяха известно изменение. Заповедническият тон и обноски станаха втора моя природа. И колкото по-явно проявявах тази си страна, толкова и окръжаващите ме по-ниско се навеждаха и по-открито ми лъстиха. Аз ста-

нах център и яко държех в ръцете си нишките на живота и смъртта. Никой не смееше вече да шавне без моя заповед. Аз станах мечтател. В моята не дотам пълна глава се заселиха такива мисли, каквито аз никога досега не гръзвах да поканя на гости. За главата си аз имах мнение, че тя е предназначена да служи за калъп на шапката ми, а не и за квартира на някакви мисли. Угадил обаче противното, аз бързо измених мнението си. Сега моята глава е цял безистен. Сега гумата ми дупка пробива. В благодатните предели на пуховите възглавници и копринения юрган всяка заран аз тихо си мечтая. Като жерави напролет плавно се точат моите крилати мечти и сладостни чувства се увидават около сърцето ми. Какво щастие, аз съм шеф на партия! Моята дума е закон. Аз виждам хубавичка мома и моментално „хвърлям брадвата“. „Госпожице, аз ви обичам, аз горя и копнея за вас. Елате, ний двамата ще изходим пътя на живота!“ Девойката разстайва от щастие и алени рози цъфнуват на бузите ѝ. Каква хубост! „Госпожице, вий ще имате за мъж един човек... който всичко може на този свят.“ Това е доста. Госпожицата скланя и ний вече бързае под венец: попове, музики, хора, вино, песни – всичко това се носи, пъстрей, гърми и шава като в калейдоскоп. Аз съм тъй щастлив! Небесна любов грее над мене!

Тук аз се обръщам на другата страна, затварям очите си и отново курдисвам фантазията си. Намирам се в двореца. Наоколо ми полковници в сърма, цивилни във фракове, дами в коприна и безценни камъци. Ето и княза. „Вий кой сте, господине?“ „Митю Паничков, шеф на партията, която спаси отечеството.“ „Драго ми е, драго ми е, вашият патриотизъм и преданост към трона дълбоко ме трогват. Земете!“ А, рядко щастие – аз съм награден с орден за заслуга! „О, Тинке, мое гълъбче, погледни – орден, обсипан с елмази! От

собствената ръка на княза... Стойте там отвън, аз ще ви повикам. Очевидно вие забравяте с кого имате работа. Що, възразявате? Тогава аз ще ви науча. Момче, повикай по-скоро околийския началник. Вземете този негодник. Тъй, нека помни кога е гръзвал да противоречи на един шеф. Затвор и вериги за вас, социалисти, коварни смутители на обществения ред и тишина!“ – Тук аз заканително стискам юмрука си под юргана.

Стой, какъв е този вестник? Социалистически? Тфу, носи го по дяволите! Или, не, дай го насам. Разгръщам го и чета: „Вчера из града се пусна слух, който вече е факт, че тукашният шеф на народната партия бил се умопобъркал и в припадък на лудостта си се хвърлил от втория кат. Повикан в същата минута лекар констатира счупване на няколко ребра, десния крак и лявата ръка. Нещастният бил пренесен на лечение в градската болница. Животът му е в опасност. Относително умственото му състояние диагностата гласи: грандомания в най-остра форма.“

О, гнусни ехидни – вън от себе си рева аз изпод юргана при това с такава сила, щото майка ми дочува отвън и цяла в ужас притичва в стаята ми:

– Какво ти е, Митко?

– Нищо – отвръщам аз глухо.

Майка ми, силно обезпокоена, си излиза.

– Дявол да го вземе! Трябва да се става!

Тук аз бавно и нерешително се измъквам изпод юргана и дълго подир това се прозявам и разтривам очи.

ЕСНАФСКА ТАКСА

Лоши времена настанаха, гражи читатели, по-лоши от спахийските. Светът се е замотал като петел в кълчища и никой не знае какво ще го срещне утре. Нито работа, нито алъш-вериш, нито нищо – всичко се свило на топка, всичко се завило и замаяло като куче на мост – и ни напред, ни назад! Право, такава вавилония, щото на шиш да те опекаш като свински бърбек на Коледа, пак не можеш разбра къде му отива краят. Стоиш, гледаш и мигаеш като котке при огнище. Еле пък нашите занаятчии! Горките, те съвсем ожухиха стърчишката! Чудно нещо! Уж им обещаха да ги настанят, да уредят живота им, пък то какво! Късай, че хвърляй! Завчера например минавам през чаршията. Бях ходил при свата Нейчо да ми направи ключ на сандъка. Мойта стара ходила на пануда, па, види се, от радост, че се родил още един пролетарий, взела, та загубила ключа. Домиля ми за сандъка – такава хубава брашовска стока... Нейсе. Та, казвам ви, минавам през чаршията и си мисля. Изведнъж чувам някой вика отдиря ми. Обръщам се – наш Пройчо Гурбетът.

– Какво има, Пройчо? – питам аз и се спирам.

– Какво има! – езикът ми се обели да викам погипре ти, пък той – от едно ухо през друго, като софата на абгес. Видя ли новото чудо?

– Какво ново чудо?

– Хм, това е то я – какво ново чудо? Ти седи цял ден при бабата, та че много ще научиш.

– Опаляла ти бабата! – извиках аз сърдито. – Казвай какво се е случило!

— На, гледай, ако имаш мерак — отвърна Пройчо, като посочи с ръка към отсрещния край на чаршията.

Аз се вгледах. Наистина на отсрещния край на чаршията ставаше нещо извънредно. Една обикновена боклукчийска кола, возена от един мършав кон и обиколена от десетина-двайсет гечурлига и други любопитни, бавно се движеше из чаршията. От двете ѝ страни вървяха двама стражари и сърдито разпъждаха гечурлигата, които вдигаха врява и се боричкаха.

— Какво значи това, Пройчо? — запитах аз, като не знаех как да си обясня това странно зрелище.

— Това значи, бай Гочо, че правителството подига занаятите. Ела да се насладиш по-отблизо.

При тези думи ние тръгнахме към колата. Но едвам бяхме пристъпили няколко крачки и тя се спря пред дюкянчето на Минчо Свредлето. В същото време от съседните дюкяни почнаха да изскачат хора и да заобикалят колата тъй, щото, когато пристигнахме на мястото, около нея вече се трупаха цяла навалица и ние трябваше да употребим извънредни усилия, за да се промъкнем през нея. Мъчно можеше да разбере човек какво ставаше тук. Всички глъчаха, като че се караха, и никой никого не разбираше. Стражарите полагаха най-големи усилия да въдворят тишината и да разпръснат любопитните, но без всякакъв видим успех... Напротив, навалицата все повече растеше и гюрултията взимаше заплашителни размери. Възбуждението на духовете бе тъй силно, щото както колата, тъй и мършавият кон, с оскубана опашка и увиснала от старешка немощ бърна, рискуваха всяка минута да изчезнат под навалицата.

— Е, та що от това? — зачу се по едно време в общата шумотевица кресливият глас на кума Минчо Свредлето.

Очевидно това послужи като знак и всички мълянаха.

— Нямам, ти казвам — продължи пак Свредлето, — не разбираш ли от нямане? На, калъпи ако искаш — буюр, прати ги на твоя министър да си бие главата.

— Ще платиш и хоро ще играеш — отвърна натъртено един дебел глас, очевидно на бирника.

— Как, да платя ли? — разпалено почна пак Свредлето. — А че с какво да платя! Дай пари де! Знаеш ли ти, че за днес хляб нямам в къщата си?

— Това не е моя работа — обади се пак дебелият глас, — законът предписва да платиш — и свършено. Къде са обувката? Тук аз видях одева три чифта чепици. Къде ги скри?

И след това в дюкянчето се зачу нещо като боричкане, хвърляне и пр.

— Тъй, тъй, подигайте ги тия пущини — до самото ми ухо, като из бъчва изрева Пройчо, като ме отблъсна настрана. — Да живеят министрите!

Пройчовите думи паднаха като искра в барут и навалицата отново се развълнува и зашумя. Между това в дюкянчето на Свредлето ставаше цяло сражение. Бирникът и двамата стражари всячески се мъчеха да проникнат в дирния ъгъл на дюкянчето, гдето те очевидно предполагаха да открият търсените съкровища. Но и Свредлето не спеше. Накокошен като квачка, със зацапан нос и шръкнала като сухо сено коса, обагребество защитаваха поста си. За жалост обаче силите бяха твърде неравни. В късо време той биде изтукан от позицията си и принуден да се предаде. Трите чифта челици бидоха изровени из фурдата и хвърлени в колата. Еснафската такса биде събрана; стражарите отново заеха местата си и боклукчийската кола с мършавия кон, изпрацана с псувни и виковете, бавно потегли нагоре из чаршията.

— Ето ти, бабо, Спасовден! — обади се Пройчо, след като навалищата се разотиде и ние влязохме при Свредлето. — Гечмиш ола, Свредле!

— Вълци да ги ядат! — отвърна Свредлото, все още силно разтревожен. — Еснафска такса — маруля!

— Ха тъй — обади се пак Пройчо. — Да помниш кога са ти повдигали занаята. Видя ли го сега?

— Е?

— Какво е? Не е то — е, ами цяло е-е-е! Сиреч — хвъркна! Туй било, онуй било, а накрая, както виждаш — дай пари! Ха сега почерпи за сефте! Кахпе, нашата пролетария. Никой не я подига, ама затова и тя сама подига ли се — здраве му кажи!

— Вашата работа е по-друга, Пройчо!

— Тъй, ама защо?

Тук Пройчо дяволито понаведе главата си, чукна я няколко пъти с показалеца на дясната си ръка и като погледна Свредлото изпод вежди, тайнствено произнесе:

— Защото тука има нине, Свредле, нине!

НА ПЪТ

(ИЗПОВЕД)

И тъй аз трябва да замина за Народното събрание. По-лани ме избраха за народен представител. Намериха се две-три хиляди ахмаци да си дадат гласа за мене и сега аз трябва да се явя в Народното събрание и да говоря от тяхно име. Да говоря! Много хубаво, но какво! Ето въпроса. Най-напред аз не съм оратор и никога не съм излизал да говоря публично. Но да речем, че това е нищо: малко ли бърбици заседават в събрание то, а какво от това? Нима те стоят по-горе от мене? Но работата е все пак какво ще говоря? Едни ме съветват за данъците, други — за заплатите. Кое по-напред? Пък и струва ли си да говоря за това? Нима данъците от това ще се намалят, нима вече няма да има чиновници! Празни приказки. Хм, види се, Петко Ламбата ще излезе прав. Според него най-доброто нещо, което трябва да стори един представител, като се промъкне в Народното събрание, е да се спотайва и мълчи. Вътрешно усещам, че това е право. Какъв дявол ще ставам да говоря и да се заядам с хората. Нима за това ще ми платят повече от двайсет лева! Тогава най-разумното — мълчи и се спотайвай. Кажат ли ти да дигнеш ръка — дигай, па се не бой. Тъй върви сега светът.

И тъй аз съм решен и готов.

Утре, тъкмо в 8 часа преди обяд, сядам и заминувам за София. С шефа вече говорих надълго и широко. Взех си и нужните бележки. Околийският началник ще трябва да се премести: вижда ми се съмнителен, съ-

що и двамата учители. Тези приятели не искат и да знаят кой съм. Трябва да им се даде един полезен урок, за да помнят с кого са имали работа. Министърът е човек, който знае да цени интересите на партията, и не вярвам да бъде тъй късоглед, щото за двамата гаскали-социалисти да развали хатъра на един свой искрен поддържател. Ще ми се да гръпна пръта и на директора на гимназията. Този аретлик твърде много знае. Но за това по-после. Шефът иска да му пие чорбата още няколко месеца и след това – навън! Не трябва по никои начин да се търпят хора около нас, които знаят повече от нас. Няма да бъде зле тъй също, ако се прегледат сметките и на околийския фелдшер. Не ми харесва суратя на този човек. Разправят ми, че бърбел нещо за мене пред селяните. Трябва об време да се вземат мерки. Разгеле и наш Колю свършва тази година фелдшерско училище. Накъсо казано, работа ще има доста.

Като стигна в София, първата ми грижа ще бъде да си намеря някоя къща в по-отдалечените махали. Не обичам аз хотелите: хора, шум, цяло наказание! Частната къща е съвсем друго нещо. Никои не те вижда какво правиш, къде ходиш. Това го казвам, защото да ви се призна, много ми се иска да опитам сладостите на столичния живот. Ний, хората от провинцията, сме цели роби: къща, жена, деца – всичко това ни преследва до гробова дъска. В столицата обаче работата стои по-иначе, особено за ябанджиите, а най-вече за депутатите. Тук човек може да си отволи във всичко. Удоволствия на всяка крачка, стига само кесията да е тежка. Доускат ли ти се например песни или свирни, заповядай в „Одеса“: певици от Пеша, свирачки от Виена, с една реч – криви си феса! Скимне ли ти да погледаш кючеци – буюр в „Егрена“: циганки, дайрета, кълчения – да се захласнеш! Три месеца поживей, ама как-

то трябва. И много, много не му мисли! В столицата не прилича да се мисли, там трябва само да се участва, и то дълбоко, широко и трайно! Веднъж се става депутат. Утре можем да бъдем изринати – и това си е! Тогава кови желязото, догдето е горещо.

След като си намеря сгодна къща и се настаня, втората ми грижа ще бъде да си разпределя времето. Сутрина закуска, разходка и малко работа в някоя комисия, ако ме изберат в такава. Подир обед на заседание. В заседанието, както му е редът: ще дигам ръце, ще ръкопляскам и ще викам долу, ако стане нужда. Подир заседанието – хубава вечеря в „Рака“, а след това – развлечения цяла нощ. Дявол да го вземе, какво ли биха казали домашните ми, ако да можеха да подозрят поне от малко-малко какви планове се въртят в главата ми? Каква олелия биха дигнали! Ами избирателите? Неёсе, тези простаци могат да пият студена вода. Нашите сметки се изравниха още в деня, когато, подкарани като овци от полицията, ме единодушно гласуваха за мене. Сега аз съм напълно свободен. Най-после, да не са ме избирали. Ако са искали да имат депутат като света, да са си отваряли очите навремето. Социалистите хубаво им казваха, че аз няма да я свърша. Защо тогава гласуваха за мене? По дяволите! Аз знам какво да върша. Аз ще ям, ще пия и ще се веселя на техен гръб, за да им дойде умът в главата. Тъй върви днес светът. Да станеш днес депутат значи – да намериш няколко хиляди простаци, да ги вържеш на празна ясла, а сам да отидеш в София и хубаво да си отгуляеш. Не ти бръсна аз тебе народна воля, народно добро и пр. – всичко е вятър. Парички и власт – ето де е цаката. Всякой търси тая цака, само социалистите се мръщят. Но затова пък и ний мразим ли ги – сполай му, кажи! Мина се онова време, когато ний, невъзмутими партизани на пачата, с кълмнали на ед-

на страна глави като подрязан алабаш, по цели дни
седяхме на сянка под кестена у бабини Фирфиркини и
меланхолично пеехме:

А бре, Геню от Мъглиж,
де си тръгнал да вървиш?
Тръгнах, бабо, в Казанлък
да си гурия офаклък!
Оф, оф, тая моя фукария
кому ли да я дам с кирия?

Да, тъй беше едно време. Сега обаче е друго, се-
га – царството е наше! Да живеят народната!

Геню Върколакът
(Дремизградски депутат)

ПРОКОБЯВАНИЯ ЗА ПРЕЗ НОВАТА ГОДИНА

Да бих бил от ония календарджии, които за един
грош прокобят чудесии, бих ви наистина налъгал гос-
та. За добра чест аз не съм такъв календарджия и оби-
чам правичката да си кажа, на каквото ще, нека да
става. Каквото ми е в главата и на сърцето – това ми
е и на езика. Такъв съм си открай. Едно време майка
ми страшно се съргеше на календарджиите, че проко-
бвали все дъжд, и то тъкмо в понеделник, когато тя
перяла. Аз хубаво помня това и оттогава съм се заре-
къл да не пиша нито за дъжд, нито за град, нито пък
за други стихийни пакости. На тая пуста земя има
толкова други пакости, много по-страшни от стихий-
ните, щото да залъгваш хората само с тия, последни-
те, значи да изпуснеш питомното и да гониш дивото.
Какво от това например, ако ви предскажа, че ще има
виелици или че някой цар, когото досърбяло да седи на
едно място, ще отвори война на друг цар, когото също
тъй досърбяло за тояга. Ще можете ли да спрете тия
царе да си начешат народните гърбове? Не, тогава за
какъв дявол ще ви губя скъпото време. Вместо това аз
ще се помъча да ви предскажа работи, които са пот-
ребни за вас.

Най-напред трябва да знаете, че и тазгодишни-
ят бюджет на нашата държава, както и всички досе-
гашни, ще се склучи с няколко милиона дефицит, ма-
кар че в прочетеното от княза тронно слово и да се
казва, че той бил уравновесен. Това е моето първо про-
кобяване и ако то не излезе вярно, вземете си гроша.

Аз обичам чиста сметка. Второто ми прокобяване е, че и тази година ганъците, уголемени, разбира се, ще се събират пак от бирниците, при това тия, които имат колай да ги платят, ще ги платят доброволно, а тия, които нямат, ще сторят това с барабанчик. Както виждате, това прокобяване, което не се среща във вечния календар, е много важно и вие трябва добре да се замислите над него. Барабанчето, за което споменах, е станало нещо обикновено по нас. Както камбаната известява, че някой се е преселил в лоното на Авраама, тъй и то известява, че някой се е преселил в лоното на сиромашията и немотията. По неговото често тупане човек може да съди как расте числото на сиромасите и как онова на богаташите. Всяко негово тупане означава, че някой сиромаш е станал още по-сиромаш, а някой богаташ още по-богат.

Ще рече, тази година ще бъде изобилна с нови сиромаси и нови богаташа.

Третото ми прокобяване е, че и тази година „народните“ избраници ще дигат ръце и ще викат ура, без да принесат някаква полза на народа. Народът ще им служи само за перде, зад което те още по-изкусно ще уреждат сметките си. Ненапразно са те предприемачи и гешефтари. Преди три години аз ви прокобявах, че те ще ви измамят и продадат като нещавена кожа. Виждате ли сега, че съм имал право. Другите календарджици ви казваха, че щяла да се яви една голяма звезда с дълга опашка. Ето вече три години се изминуват оттогава – и никаква звезда, даже без опашка, не се явява. Вместо това явиха се опашати лъжи и предприемачи.

Четвъртото ми прокобяване е, че и тази година занаятните няма да се подигнат, макар и да имаме вече протомайстори, бирове и пр. Занаятните ще си про-

паднат, без да се стесняват от заплашванията на министрите. Занаятните ще си пропаднат и въпреки големите обещания отгоре и още по-големите надежди отдолу. На техните развалини ще изникне народната индустрия със своите привилегии, покровителства и пр., но и от това няма да ни стане по-топло. Макар и да имаме вече „народен шекер“, ние пак ще го ядем тъй скъпо, както и по-рано. Всичката гюрултия се върти около джоба на няколко фабриканти. Да се напълни техният джоб, ето смисъла на „народната индустрия“. На занаятчиите обаче, за да не крйкат, ще им се дават големи обещания, и то на малки порции, за да стигне за по-дълго време. От това мнозина тонковци ще прогледат и ще се убедят, че те са жертва на невежеството и лукавщината.

Петото ми, а нека бъде то и последно, прокобяване е, че и през тая година за работниците няма да бъде направено нищо от страна на управниците, за да им се облекчи участието. Господарите ще смучат труда им и ще се гордеят с това, а работниците ще пшкат и въздишат. Мнозина обаче от тях няма да се ограничат само с това. Мнозина ще потърсят колай сами да си помогнат. И този колай те ще намерят само в сдружаването си. Работниците от фабриките и другите индустриални предприятия, работниците при постройките, пътищата и пристанищата, работниците в селското стопанство, в печатарството, в книговецството и калфите от всички съществуващи занаяти ще се стреснат, ще се събудят и ще видят, че тяхното спасение лежи в сдружаването и че ако искат да извоюват един щогоде човешки живот, първата им грижа трябва да бъде да си подадат ръка и със задръжни сили да се опълчат против своите потисници и скубачи. С това те ще докажат не само верност-

та на моето прокобяване, че мнозина тонковци ще прогледат, но истинността на онова чудно прокобяване, което от ден на ден се превръща в действителност – че работниците са онай скала, на която ще бъде издигната църквата на бъдещото общество, обществото на братството, равенството и свободата.

ОБЪРНЕТЕ КОЖУХА!

(МОМЕНТАЛНИ СНИМКИ)

*От София думи се чува:
„Обърнете си кожата!“*

Насред Кюлбоклук се срещат две мазни казанлъшки шампи:

- Насъл, хаджи, как я караш?
- Хм, пагнали, казват.
- Не пагнали, ами по дяволите отишло.
- Е, как се чувствуваш, хаджи? Страх ли те е?
- Кой, мене ли? Тая вяра! Защо ли пък ще ме е страх?
- Как защо, ами нали си уж народняк?
- Кой, аз ли? Що думаш, хаджи? Аз народняк? И тая добра!
- Чудно нещо. Ами че ти до вчера таквозикана...
- А бе какво вчера, аз винаги съм си бил либерал. С народняците ходих, защото, както знаеш, ти се сещаш я...
- А бе как да се не сещам? И аз поехвах с тях. Не може, хаджи, ний сме хора търговци – не можем без правителството.
- Тъй, хаджи, нашата работа е бамбашка. Нека по-младите тичат. От нас само командата.
- Ха, командата, това исках и аз да кажа!

*

Две чиновнически паргесюта се разхождат покрай една висока къща.

- Пагнали, а? Тогава твоят пашапорт е вече подписан.

- На таквоз мирише. А ти как си?
- Аз вече си уплетох кошницата. Щом се научих, че паднали, тутакси кацнах при новия...
- Разбирам. Обърнал си кожата.
- Ами как! Без това не може. Снощи му гръпнахме един гуляй; направихме народняците на пестил. Сега съм либерал.
- Блазе ти!
- Какво блазе ти! Я обръщай по-скоро кожата, гдето не са те взели на око. Ний ли ще оправяме света?
- Санким и това не е лъжа.

*

- Няколко калъчки шумно беседват помежду си:
- Ти не ми казвай какви са – либерали или други дяволи. Кажу ми, ще намалят ли заплатите?
- Не вярвам.
- Ха, тогава гледай си хурката.
- Ами програмата им забравяте ли? В нея стои черно на бяло: намаление разходите за издържане на войската. Това как ви се чине?
- Триста програми за парà! Това не е нашата програма за занятията, от която, ако мръднеш, намиращ клечките. Това е либерална програма.
- Накъсо, нашата работа е губара.
- О, и капия прави бия!

*

- Бай Кочу Топузът под чергите.
- Чу ли новината, Куне – правителството паднало. Рибарите дошли на власт.
- Хъ, хъ, оплуй, че спи – опустели ти рибарите!

- О, колко си проста, Куне, ти не отбираш от тия макели. Знаеш ли, че сега настана нашето царство?
- Оплуй, оплуй, знам, сега вече няма излизане от кръчмата.
- Хм... Партията, знаеш, такова... Е, човещина, посръбнеш, повикаш ура, тия работи тъй стават.
- Уф, омръзна ми да те слушам. Оплуй, та спи, ти казвам.
- Аз не обръщам...
- Но тук последва силен ритник и бай Кочу незабавно обърна гърба си и захърка.

*

- Къренската дипломация на извънредно заседание в Академията на Аню Зобука.
- Е, Пройчо, казват, паднали, а?
- Да не станат вече. Моите думи се сбъднаха. Тези кератии бяха я ударили през просото. Удари най-сетне часът и на тяхното царство.
- Ами новите как са?
- Все едни трици. Те са либерали, ама се им е либералството – и Соломон не би могъл да каже. Знам ги аз тях. Преди пет години, нà, масторът е жив, тъй либерално ме пердашиха, че и досега помня наизуст програмата им. Гледай си работата! И те ще отидат там, дето и народняците. Все една пасмина. Дай им да ездят само сиромашта.
- Ами нашата пролетария какви ще ги гъвче?
- Нейната работа е най-лесна. Тя си знае опозицията. Какне опозиция!
- Добре, ама...
- Какво ама? Санким да тръгнем да викаме ура ли? А бе йо-о! Нашата работа е да се борим, а не да хо-

гим препасани с газени тенекета. Това нека правят чорбаджията. Ний ще стоим на митриза си и ще струваме сеир. Захванат ли да беснеят, дигай знамето и перц на сермия. Нашият кожух не се обръща. Ний ще умрем с него, ама пак няма да го обърнем. Тъй да знаете!

— Браво, да живееш. Гурбет!

— Да живея зер. Санким като умира народната партия, и Проичо ли да направи същото? Аню, я налей една опозиция.

— Каква, либералска?

— Бабина ти, либералска — социалистическа!

ОБИКОЛКА ИЗ КОЛОНИТЕ

Признавам се, аз трябва твърде много да съжалявам, че хумористическият в. „Смях и сълзи“ тъй рано и ненавреме почина. Ако да беше сега между живите, той сигурно би бил един от най-хумористичните вестници под небето, и то нетолкова по съдържанието си, което тъй сатирически ни приспиваше, колкото по названието си, защото, заклевам се, надали има нещо, което тъй сполучливо да отразява времето, в което сега живеем, отколкото това духовито название. Още веднъж аз дълбоко скърбя, че в. „Смях и сълзи“ тъй бързо угасна и редакторите му безшумно се пръснаха из гъстата гора на благоразумието и хладните съображения.

За да видят обаче читателите доколко скръбта ми по този повод е истинска и основателна, аз ги поканвам да направят заедно с мене една кратка обиколка из колоните на отечествените вестници, които аз винаги редовно прочитам, за да не забравя, че се намирам и живея в отечеството на качамака и туткалания либерализъм. Предупреждавам ги при това да се не страхуват, защото ние ще пътуваме с обикновен трен и поради това няма да бъдем обезпокоявани нито от френетически ура, нито пък от изявления на лоялност и преданост, а само от препинателни знакове, и то в твърде ограничен размер, тъй като редакторите на отечествените вестници, както се знае, са хора на безспирния напредък и поради това нямат навика да прекъсват с препинателни знакове победоносния и плавен вървеж на мислите си.

И тъй ний тръгваме! Последният сигнал е вече даден и тренът след едно изпъшкване живо потегля към първата станция. След два часа тренът спира. Станция „Мър“! Ний слизаме, посрещнати от цяла дузина сополиви циганчета, които на едно смесено наречие ни предлагат да ни лъснат обувката. Не може да се каже, че това ни учудва, защото ний и от по-рано знаем, че станция „Мър“ се слави със своите сополиви циганчета, които изкусно умеят да лъскаат обувка. Впечатление в случая ни прави само това, дето тия фараонове чеда, инак винаги жизнерадостни и весели, този път изглеждат твърде покрусени и скръбни. Очевидно алъш-веришът им не върви. Задоволяваме се да ги пропъдим с бастуните си и да влезем в станцията. Но тук ни чака нещо необикновено. Станцията е в пълна безредица; неколцина, наглед почтени мъже, събрани накуп около една маса, непрекъснато мукам като сюртия телета, откъснати от майките си и затворени в обора. Ний сме тъй изненадани от тая гледка, щото за дълго време оставаме като вкаменени до вратата; за добра чест едно от телетата ни забелязва и тутакси дава знак на другите да млъкнат.

— Що значи това, господа? — обаждам се аз, като пристъпям напред.

— Ужасно, ужасно! — измукват в един глас телетата, като се втурват към нас. — Заповядайте, четете и се убедете в какво време ний живеем!

Тук ни се подават цял сноп телеграми, които аз набързо почвам да чета с глас, а почтените мъже ни пригласят с хълцания, подсмърчания и въздишки.

Разгръщам наслуки една от тия телеграми и чета: М. Тръстеник. Н. Ц. Височество, копие станция „Мър“ и „Хър“. Спасението от разсипническия режим почна. Онази нощ бидох изгорен жив. Едвам с голяма мъка можах да спася дюкяна си, който е разграбен и

съборен. В. Ц. Височество, моля защита от тия вандализми на либералните хуни! Кмет: Димчо Точилков.

О, либерални хуни, чак сега разбирам вашето безчеловечие! Вие изгаряте жив един кмет и при всичко това оставяте го да се мъчи, за да спаси дюкяна си, който по-отрано сте разграбили и съборили. Помнете, това няма да ви бъде простено. Но и у тебе, господин кмете, има немалко трески за дялане! Ти си позволяваш да молиш за защита, след като си обърнат на чер възлен и душата ти може да почива в пазвата на Авраама. Това е твърде егоистично от твоя страна и само то е достатъчно основание, за да ти се приложи новата програма. Ако имаш още капка самоуважение, накарай по-скоро да те хвърлят в кюмурлука — ти вече не си за работа!

Разгръщам друга телеграма и чета: Куртбунар. Министру Земерелието Начевич, копие станции: „Мър“, „Хър“ и „Гладурия“. Предписанията на „Хатихумаюна“ почнаха вече да се привеждат в изпълнение. Днес, като сеех арпаджик на бостана си, ненадейно бидох нападната от либералите Мехмед Чолак, Али Карагъюз и Асан Молла Топал, които по най-вандалски начин ме отвлякоха в гората, дето цели пет часа ми отнемаха честта. Това ли са грижите ви, господ. министри, за подигане на земерелието? Моля наказанието на виновните. За неграмотната Айше Селимова подп. просбописец Велю Куъруклийски.

Е, господа куртбунарски чалмалчи либерали, в състояние ли сте сега да измерите недостолопението на постъпката си? Жално, много жално! Вие, възпитаните в принципите на либерализма — и такова скомство! Срам! Госпожо Айше, бъдете тъй скромна и не си правете излишна реклама. Вашата чест е била отнемана само пет часа и вий вече искате наказание на виновните. Успокойте се. Вземете пример от българс-

ките гържавници, на които честта е отнемана не пет часа, а цели двайсет години и те все пак не се решават да се оплачат! Разбирам, във ваше лице земеделието е получило един удар, защото вий сте сели арпаджик на бостана си, но съгласете се, че това далечно не ви дава правото да безпокоите министъра на земеделството. Българските гържавници от двайсет години насам сеят рята, и то на корена на конституцията, и все пак не показват никакво желание да свържат честта си със земеделието. А вий? Не, госпожо Айше, вий сте крайно нескромна: казвам го открито, макар и да чувствам всичката справедливост на оплакванията ви, макар и да зная, че чалмалиите куртбунарски либерали заслужават най-голямо порицание.

Но доста, аз не мога по-нататък да чета тия телеграми, в които има толкова много горчивина. Да си вървим, читатели! Звънецът удари! За бога, по-скоро! Далеч от тази мрачна станция, преобърнатата на долина на скръбта и сълзите. Ний се качваме и треньт тръгва.

Наближаваме втора станция. До ушите ни долитат виковете и песни. Подаваме главите си — и що да видим! Станцията е окичена с трицветни знамена, които тържествено се развяват под натиска на вятъра. Станция „Нов ек“. Почивка 20 минути! Треньт спира и ние слизаем, пресрещнати от неколцина хамали с огромни семери, които по един най-безсрамен начин искат да метнат на гърба си не само багажа ни, но и нас самите. Това още тутакси ни дава да разберем, че ний сме в лоното на либерализма и че трябва да вземем предпазителни мерки. Но всичко напразно! Ние сме грабнати и на чуш отнесени в станцията. В станцията царува такава гандания, щото читателите се принуждават да запушат ушите си, за да им се не пукнат тъпанчетата. Една парцалива тълпа непрекъснато

снове и реве като бясна. Някакви тъмни личности, може би току-що пуснати от затвора, обръжени с необикновени параграфи от конституцията на някоя кошара, горделиво се разхождат из тълпата. Общото настроение е празнично. Песните, виковете, прегръдките и целувките нямат край. Ний сме посрещнати с живи и шумни ръкопляскания и годето да се усвоим с новото си положение, през ръцете ни минават три различни бъклицы, които неусетно подигат духа ни, като ни дават и възможност по-дълбоко да вникнем в смисъла на тържеството. „Заповядайте, господа, четете и съдете какви светли минути прекарва милото отечество!“

И пак цял куп телеграми се пххват в ръцете ни. Страшният шум обаче не ми позволява да ги чета с глас и аз се принуждавам да ги чета на ума си. В това време ний сме обградени с дебела стена от гърди и глави. Разгръщам една от тия телеграми и чета: Русе. Президенту Грекову, копие стан. „Нов ек“ и „Народни гърба“. Днес, 11 март, в присъствието на повече от 2000 най-видни граждани, събрани на квартирата ни, тържествено се подписа окончателното съглашение на двете фракции. По такъв начин денят 11 март 1899 г. става една славна дата за нашата история, която със златни букви ще запише имената на г. г. Греков, Рагославов и Петков. С патриотически поздрав Стайков и Панайотов.

Бъдете благословени, о, вий Стайков и Панайотов! Аз живо чувствам величието на подвига ви и доколкото ми стигат силите, ще действам заедно с читателите пред историята да не забрави и вашите имена. Вий допуснахте да се съберат в квартирата ви тъкмо 2000 видни граждани, без да се страхувате за мобилите си. Това е един пример от висок патриотизъм, понеже вий живеете на втория кат и рядка безкористност, понеже видните граждани бездруго са из-

пушили тютюна ви. Още веднъж бъдете благословени и нека вашите имена минуват от поколение на поколение, както старовремска каца за зеле минува от баща на син, от внук на правнук!

Чета втора телеграма:

Жеравна. Министру Грекову, копие ст. „Нов ек“. Съединението на двете либерални фракции обещава розови венци на княжеството ни. Живейте за слава и чест на България! Председ. на либ. гуж. Манчев.

Читатели, аз не мога по-нататък, аз се задъхвам от радостно възмущение. За бога, елате да се отстраним поне за минута от тая бурна и лудующа станция; да се отдалечим в съседната кория и под сянката на либерализма да прекараме няколко минути за слава и чест на България, която ще бъде един непроходим ахмак, ако не благослови съединението на двете либерални фракции, които ѝ обещава розови венци. Аз съм вече стар и поради това обичам мирното и спокойно съзерцание на нещата да става далеч от станциите, далеч от шума и трясъка на света, защото само при такива условия образът на България изпъква пред мен по-ясно, като приема всичките черти на покойния в. „Смях и съзри“, защото само по такъв начин аз и читателите можем да разберем както скръбта ѝ, когато тя, макар и обърната на въглен, все пак намира време да спаси дюкяна си, който е съборен и разграбен, тъй и големия шум на лудуването ѝ, когато, подмамена от жеравения либерал Манчев, че ще ѝ донесе розови венци, тя добросърдечно благославя съюза на либералите и в самозабрава издига до устата си писаната бълкица!

Елате на сянка; ний трябва да помислим и спокойно да обмислим де се свърши смехът и де започват съзрите!...

ДА ЖИВЕЯТ ЛИБЕРАЛНИТЕ ДРУЖИНКИ

Чак сега разбрах какво хубаво нещо бие това либералните гужинки. Народняците – да се поменат под гърбо и камък – цели пет години ми бъркаха ума със своите клубове и не знам още какви дивотии. Вятър, ви казвам! Най-хубавото нещо на моя свят са либералните гужинки. Не вярвате? Тогава чувайте. Тук аз ще ви разправа една кратка история, като ви моля същевременно хубаво да я запомните, защото един ден може да ви потрябва.

Като се научихме, че народната партия хвърлила петалите и славните либерали бие поканени на власт, още в същия ден аз и кумът Ненко Духлото, когото ви не познавате, но който, както и прякорът му показва, е един огромен либерал с гърло, огромно като ерихонска тръба, седнахме в една саранска кола и в три дена отгоре бяхме във Филибе, а оттам по железницата – право в София. Като пренощувахме в хотел „Юнашка версия“, сутринта рано се дигнахме, умихме се, направихме кавалтията и къде 10 часа се упътихме към министерството. Целта ни беше да се представим на новия министър, да му честитим огромната победа над тираните и да му се препоръчаме като хора, един вид много претеглили, останали, тъй да се каже, без прехрана и най-главното – верни на почитаемото ново правителство. В министерството беше такава навалица, като на панаир. Очевидно, всички бяха либерали като нас. Мнозина от тях бяха тъй парламентарно окъсани, щото само по коленете и лактите

им човек би могъл да изучи целия разсипнически и тирански режим на Стоилова. От всичко се виждаше, че нашата работа няма да бъде тъй лесна. Ето защо аз побързах да взема нужните мерки. Най-напред се погрижих да намеря разсилния.

– Тука ли е господин министра?

– Да, но много е зает.

– Нищо. Съобщи му, че един съмишленик иска да говори с него по много важна работа. Побързай!

Разсильният, очевидно огромен либерал, без да се бави, изпълни желанието ми.

– Куме, ти ще останеш тука. Аз сам ще влезна. Не съм сигур в гърлото ти – току-виж, че си изгърмал като бъчва.

– Няма, куме, вярвай бога, няма – аз ще мълча като заклан.

– Не, куме, не бива. Ти почакай тука.

След малко разсильният се яви и ми съобщи, че министърът ме моли да заповядам. В една секунда аз бях вече в стаята при министра.

– Какво обичате? – запита министърът, когато аз влязох и му се поклоних.

– Имам честта – почнах аз с писнали уши, – да ви поздравя... понеже... смея да кажа, че българският народ във ваше лице... таквози... най-огромно ръкопляска на патриотическата ви постъпка, понеже... такава... тиранският режим, което, както знаете, и ний един вид огромно пострадахме...

– Благодаря ви. Как се викате?

– Моню Драндабула.

– В коя група сте записани?

– Във втора група на 23 пеши шипченски полк, господин кап...

– Вий не ме разбрахте. Аз ви питам, в коя либерална група сте член?

– Как, либерална група?... Пардон... Смея да заявя, че аз най-доблестно изкарах служ...

– Не, за бога! Има ли във вашия град либерална група?

– Йoooo!

– Тогава сбогом. Аз не мога да ви вярвам гали вий наистина сте наш човек.

– Смея, господ... аз съм най-верен либерал... понеже...

– Сбогом, сбогом! После, сега нямам време.

– Провала и проклятие в най-огромен размер! – гърмях аз мислено, като напусках стаята и стисках юмруците си.

На вратата ме посрещна Духлото.

– Е, куме – обади се той ухилен.

– Пръждома! – изревах аз право в очите му.

– Какво има бе, куме?

– Тръгвай, ще ти разправам всичко.

След малко ний бяхме на улицата.

– Кажу ми, куме – почнах аз, – имаме ли ние акъл?

– Т.е. как акъл?

– Тъй акъл, имаме ли?

– А че как да нямаме? Имаме.

– А пък аз ти казвам, че нямаме.

– Защо?

– Защото сме патки, каквито светът не е виждал. Аз те питам: в коя либерална група си записан?

– В никоя. Зер има такива групи?

– Ами ти как мислиш?

– Е, тогава да се запишем, санким какво било от това?

– Не какво било от това, ами аз ти казвам, че без група ний от глад ще изпукаме!

– Тогава да си направим такава група, ако трябва.

— Ха, това исках и аз да кажа. Затова готви се за път: още тази вечер ний тръгваме за Казанлък, за да основем либерална дружина.

Вечерта ний напуснахме София. Първата ни грижа, щом се върнахме, беше да се явим в кръчмата на Янко Гидията. Кръчмата на Янко Гидията е свърталището на всички бивши, сегашни и бъдещи либерали. Кръчмата беше пълна. Влизането ни предизвика необикновен шум. Всички станаха на крака и в същата минута безбройни поздравления и запитвания се посипаха отгоре ни. Накъсо и без много забикалки аз разправих за срещата си с министра, след това за нуждата от либерална дружинка и най-сетне завърших с предложението да си основем такава.

Предложението ми биде прието с ръкопляскане и подир половина час към София загрънча следующата телеграма:

С о ф и я. Министру Президенту, копие в. „Свобода“, „Народни права“.

Днес, 15 февруари 1899 г., казанлъшките граждани на брой повече от 1000 души, като ви честитят високия пост, единодушно заявиха, че се присъединяват към огромната либерална партия во главе Вас и единогласно си основаха либерална дружина, като си избраха и настоятелство в състав: председател: Моню Дрангабулски, подпредседател: Ненко Духлов, секретар: Манчо Буздуганов, и членове: Арсо Дангалакът, Грую Пишкишя, Лекси Турлюмът, Кочу Върколакът и Пъндю Гузуката.

Дерзайте, народът е с вас! Депутация изпратена! За 1000 души либерали Моню Дрангабулски.

На грузия ген, в качеството на депутация, аз и кумът заминахме за София, а на четвъртата сутрин

към 10 часа ний пак бяхме в пруста на министерството — и този път препълнен с либерали до вратата.

— Ей, разсилний! — извиках аз на стоящия недалечко разсilen. — Съобщи на господин министра, че искаме да му се представим.

— Кои сте вий?

— Депутация.

След малко ний бидохме повикани при министра. Преди обаче да влезем, аз накарах кумът да се закълне, че ще мълчи.

— Заповядайте, господа — обади се министърът, когато ний влязохме, — заповядайте, седнете!

Ний седнахме.

— Какво обичате да ми говорите?

— Ний сме наповарени — почнах аз, като се привдигнах от мястото си, — от населението на гр. Казанлък да ви... такова... поздравим, понеже, което с радост изпълва сърцето на целия български народ...

— Твърде ми е приятно. Как се викахте?

— Моню Дрангабулски, председател...

— Да, да, председател на либералната дружина. Много хубаво помня. Е, как стоят работите в Казанлък?

— Огромно настроение, господин министре! Смя да ви заявя, че всички граждани ви ръкопляскат...

— Много ми е приятно. А как са нашите противници от народната партия?

— Смя да ви доложя, че те са само неколцина развалени личности и мязат на мокри кокошки.

— А социалистите? Доколкото зная, те са твърде многобройни във вашия град.

— Да, но те всички са за новото правителство. Аз лично говорих с техния шеф и той ми даде най-парламентарна декларация, че най-живо ръкопляска на либералната партия, която е огромна.

— Да, всички!... — изгърмя като от бъчва Духлото.
„Да те задъни — ядосано изрева аз на ума си: —
Не можа да се стърпи, брей!“

— Добре, благодаря ви. А с какво мога да ви бъда
полезен?

— Както знаете — побързах аз, — ний, тъй да се
каже, безжалостно пострадахме от тиранския ре-
жим... Та, смея да кажа... такава... ако има колай... ня-
коя прилична служба...

— Да, защото... такава... — изрева пак Духлото.

„О, дяволе, този мъж ще ме умори днес“ — помислих
си аз, като изгледах строго Духлото.

— Тогава вий, г. Драндабулски, ще бъдете назна-
чен съдебен следовател... Доволни ли сте?

— О, как не! За интереса на либералната партия...
Най-сетне народа... Как не?

— А вий, господине... как се казвахте?

— Ненко Духлотов, подпредсед...

— Да, гойде ми на ума. Вий ще бъдете назначен
полицейски пристав...

— С всяко благодарение, господин министре — за-
рева Духлото с такава сила, щото прозорците на ста-
ята загрънкаха, — аз имам войнишки нрав. Порядъ-
кът...

Един госпoг знае какво можеше по-нататък да
се случи. Духлото, въодушевен от порядъка, гаде та-
кава воля на гърлото си, щото отвън можах да по-
мисля, че министърът се намира в опасност.

— Да, той е наш верен човек — прекъснах го аз.

— Сега прощавайте, господа. Имайте предвид из-
борите, които скоро ще станат. Гледайте да не пос-
рамите правителството.

— Смея да ви уверя, господин министре, че ний ще
се покажем достойни за почитаемото правителство.

С тия гуми ний се опростихме и напуснахме ста-
ята.

След три деня ний бяхме в Казанлък и още с вли-
зането си в него почнахме да колим кучето. Това ще
рече да си председател на либерална гружина. Хубаво
нещо, право, хубаво нещо! И какъв дявол ме караше тол-
кова години да се увирам във ваджишкия клуб на на-
родниците! Народняк — тъй че проста дума! Либерал
бе, айол, либерал стани, та да ти падне сърце на мяс-
то! Викай, да живее огромната либерална партия, па
си гледай кефа. Коматя да излиза — а там триста клу-
бове и гружини за парà!

С огромно почитание:
Моню Драндабулът

ИНТИМНА БЕСЕДА

98

ГЕОРГИ КИРКОВ

Пред с. Мъглиж се простира широка, равна и зелена поляна, наречена Мъглижки кър. На тази поляна пасяха една сутрина петима местни либерали, разбира се, с традиционните „точилки“ под опашките, защото мъглижките либерали, като върли поклонници на конституцията, по-скоро са готови да се лишат на веки от куйруците си и да замязат на гигантски зайци, отколкото да се покажат пред света без точилките си. Вий трябва да знаете, че с. Мъглиж от дълги години се слави със своя боб и либерали, както и Казанлък – със своята пача и либерали, с тая обаче съществена разлика, че мъглижките либерали, както казахме, носят точилки под опашките си, когато казанлъшките явно избягват подобни украшения, като се задоволяват само с това, да вирят колкото може по-високо куйруците си, особено когато кметството е бламирано поради явното недоверие на негово гордо чалмоносие Пънчароз Ефенди, шефа на най-огромната партия под казанлъшкото небе, пред когото казанлъчани снимат шанки от пет километра и за когото в неделя бездруго ще отидат да гласуват, понеже социалистите, макар и многобройни, не разполагат обаче нито с един щогоде „виден“ и „авторитетен“ пангалозин, от какъвто казанлъчани засега имат най-голяма нужда, за да видят по-скоро общинската си каса разграбена, защото най-сетне грехота е да стои непокътнатата и пълна, когато из Казанлък се разхождат толкова много либерали, миналото на които е пълно само с празни общински каси!

Впрочем да оставим настрана Казанлък и казанлъшките либерали и да видим какво правят мъглижките на Мъглижкия кър.

На първо време петимата либерали пазиха гробно мълчание, очевидно всецяло потънали в занятието си. Под муцуните им се зеленееше сочна морава, достойна за либералски зъби, която не допускаше никакви други философии освен празен корем и голям ищак. Това обаче трая недълго. Либералите изобщо имат тая отличителна черта, че могат да пасат, без да си бъркат на разговора и да развалят настроението на духа си. Изключение правят може би само случаите, когато на сцената изпъкне някоя неканена крилата опозиция от конско потекло и без да се съобрази със закона за издирване природните богатства, насилствено нахлуе в запазения периметър на опашките им, но и тогава достатъчни са две-три принципиални чифтета и кратко изпяване на либералната програма, за да влезе всичко в реда си.

Надявам се, читателите ще бъдат тъй търпеливи да изслушат разговора на почтените либерали. Либералната партия е сега на власт и винаги е любопитно да послуша човек какво говорят многобройните ѝ членове, особено когато са пуснати да пасат, при това в пълна муниция.

Ето какво говориха либералите.

– Право да ви кажа, госпожа – самодоволно почна един от тях, разперил ушите си като абаджийски ножници, – аз съм просто възхитен от бляскавата победа, която нанесохме над нашите противници в последните избори. Никога не предполагах, че ще се намерят толкова хаплювци да гласуват за нас. Помислете си само какво е нашето минало и какви стоки сме ний самите!

– Учудвам се наистина на твоята наивност – жи-

99

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

во възрази друг един с оскубана, вероятно от гълга опитност опашка, — ти, види се, забравяш в кое време живеем. Днес е време, мой байно...

— Ще речеш, на крастабите магарета — прекъсна го либералът с разперените ножици. — Разбирам, това е така, но думата ми е за бързината, с която ний стигнахме до върха на славата и властта. Тук е чудното.

— Нищо, решително нищо чудно в това — подзе пак оскубаната опашка. — Трябва да знаеш, че силата ни не е в нас самите, защото за три магарешки гърба една сопа стига, а в това, което се нарича народ. Истина, този народ ни мрази, защото неведнъж е ял попарата ни, но тук именно е и цакамата — защото той ни мрази, ама пак тича подире ни. Той има навик да целува ръката, която му лепи плесници. Съблечи го до конец, разори го до дъно, но дай му една лула тютюн, почерпи го една ракия — и той е пак при тебе, пак твой покорен и безгласен роб. Вземете цялата селяния, която тегли като вол. Кого избира? Нима тия, които я събуждат, които я учат? Вятър! Тя избира пак тия, които от двайсет години насам я събличат и които един ден ще я пуснат с торба на гърба; тя избира пак нас, избира ни, защото вижда, че имаме здрави копита и остри зъби. Вземете, от друга страна, гражданите, тия уж по-събудени, които се подсмиват на селяците, вземете всички тия интелигенти, образовани, честни и дявол знае още какви. Кого избират? Мислите, пак честни и образовани? Вятър! Те избират пак нас, и то под натиска на същите робски чувства, както и последният селяк от Борушица.

— Съвършено вярно! — обади се един сив либерал. — Да ви приведа един пример. Вчера бяха на едно събрание, свикано в пивоварната бирария от негово чалмоносие Пънчароз Ефенди. Имаше сума свят...

— Пардон — пресече го един от събеседниците, — какво ще рече пивоварна бирария?

— Ще рече герменджийска воденица — отвърна сивият либерал иронически.

— Благодаря. Сега разбирам защо там е било свикано събранието.

— Да. Та ви казвам, имаше сума свят. Най-напред, разбира се, биде раздадена програмата на либералната партия — по две шишета на човек — и когато всички проникнаха до дъното ѝ и главите им се завъртяха от възхищение, пристъпи се към работа. В речта си г-н Пънчароз бе колкото кратък, толкова и ясен. „Какво желаете, господа казанлъчани?“ — извика той гръмогласно. „Гора, гора!“ — отвърнаха сума гърла, очевидно още ненаситени на гората, която ягоха в течението на десетина години. „Добре, ще ви се даде, само гора искайте от мене. Още какво искате, почтени казанлъчани?“ „Да мрем искаме, да мрем!“ — изреваха почтените казанлъчани, види се, наситени на тоя свят. „Пеки, гробищата са на ваше разположение; мрете, колкото искате: вий сте сиромаси хора!“ „Ур-ра, ур-ра!“ — изгърмяха сиромасите хора, очевидно дълбоко трогнати, че се намерил един либерал, който открито да им признае правото да разполагат с гробищата, като загържи за себе си правото да разполага с общинската каса. „Сега ще ви помоля да ми изберете двайсет празни глави, които ще бъдат събрани на генерално събрание, за да решат как да си напълня гжоба. Момчета, отворете още един ботой от програмата. Нека се просвещавам казанлъшките граждани!“ „Вярно, ур-ра“ — реват и тъй вече госта просветените казанлъшки граждани. След това избраха се двайсет празни глави, изпразниха се два ботоя, пълни с либерална програма, и събранието се разтури. Почтените казанлъшки граждани почнаха да си излизат, обаче не тъй бързо, както

бяха влезли. Оказа се, че вратите на пивоварната бирария благоволили да се преместят, очевидно под влиянието на либералната програма, и почтените казанлъшки граждани, макар и обнадежени с гора и гробища, с голям зор сполучиха да се измъкнат на улицата и там, за голямо неудоволствие на махленските псета, да продължат своето „вярно“ и „да живее Пънчароз Ефенди!“

— Питам ви сега, господа, какво ни учи тази история? — завърши сивият либерал, като вирна куйрука си нагоре и победоносно въздъхна.

— Само едно — обадиха се либералите, — че царството е наше!

— Да, царството е наше! Казанлъшките граждани на драго сърце поглъщат нашата програма. Със сълзи на очи те искат гора и гробища и в замяна на това ни дават пълна воля да се настаним в общинските яхъри. И ний ще бъдем слепци, безчувствени гръбници, ако не седнем на врата на тия отчаяни простаци. Нашите роднини, русофилските катъри, им жулиха врата цели пет години; очевидно това им е малко; гръжте сега ний да им се метнем, та да познаят баща си.

— Вярно, вярно! — грозно изреваха мъглижките либерали.

— Вярно, вярно — глухо се обади ехото на високите балкани и след това всичко утихна.

Тъй беседваха помежду си петимата либерали, като пасяха на Мъглижкия кър.

ПЪТУВАНЕ НА ОНЗИ СВЯТ

Сънувах, че съм хвърлил топа и че безплатната ми душа, освободена от игото на памучната антерия, безгрижно пътува към разкошните чертози на небето. Смятам за свой патриотичен дълг още тук да препоръчам на читателите пътя към небето. Прекрасен път! Аз не мога с положителност да се произнеса към коя категория на пътищата спада — дали към тая на държавните шосета, винаги държани в завидна изправност, или към оная на постоянните окръжни комисии, справедливостта обаче ми диктува високо да заявя, че подобен, може да се каже, божествен по своята хубост път аз никога не съм срещал, макар и винаги да съм го имал на ума си, когато бирникът е идвал при мене, за да му изплатят пътната повинност.

Представете си, че вий пътувате по една равна и широка пътека, от двете страни на която тържествено горят вечни светила; представете си, че милиарди звезди тайнствено блещукат над вас и лек вентил, наситен с ароматите на небето, нежно полъхва насреща ви и сладостно милува страните ви. Заклевам се, вий бихте пожелали да умрете само за да изпитате сладостите на моя разкошен небесен път! Уви, аз не съжалявам, дето бях принуден да умра; напротив, аз съжалявам, дето не можах да умра наистина, а само насъне. Но бъдете уверени, че занапред аз ще знам как трябва да се умира и как да се пътува към небето. Напразно моята стара бе ме облякла в сукнено фермене и обула в нови сахтиянени папуци — всичко

това само стесняваше вървежа на душата ми, която като фантазията на новопроизведен подпоручик неу-
държимо хвърчеше към вратите на рая.

Ах, как хубаво, как приятно е в небесните вису-
ни! Как безгрижно и радостно се чувства душата в
безоблачното ефирно пространство, далеч от шума и
глъчката на презряната и грешна земя, препълнена с
либерали, шефове и празни глави! Читатели, просте-
те ми неволното сърдечно увлечение. Вий не можете
да си представите какво безгранично блаженство е да
напуснеш земното къло и да насочиш безтелесните
си стъпки към разкошните предели на небето! Наис-
тина, на първо време аз се усещах малко смутен, оче-
видно от ненавик към дълго пътуване. Досега аз бях
пътувал само до с. Габарево, и то в саранска кола, от
която ме смъкваха като дюлгерска торба. От друга
страна, аз бях самичък и макар да знаех положително,
че няма да срещна разбойници, защото такива никога
не слизат от небето, а се въдят на земята, за да по-
паднат пак след време на небето, но все пак чувству-
вах известно душевно стеснение и искрено желях да
срещна или настигна някоя жива душа. За добра чест
съдбата ми помогна. В скоро време аз забележих на из-
вестно разстояние пред мене една гребна фигура, коя-
то бавно се движеше към небето. Това приятно отк-
ритие ме накара да въздъхна по-свободно. Аз усилих вър-
вежа си и в късо време вече бях при фигурата. Това бе
душата на едно почтено старче. Ние се поздравихме и
ръкосахме душевно.

— Накъде така? — запитах го аз с явно намерение
да завържа разговор.

— Към рая — отвърна старчето, като въздъхна. —
Наситих се вече на земята, та рекох да обиколя и небе-
то; белки тук животът е по-хубав и по-мирен. Снощи из

нашата махала мина смъртта и малко остана да ме
замине. Добре, че се намерих на двора. „Аман, рекох, стига
ми толкова, земай ме, та дано патакса светът...“

— Неёсе, както се вижда, ние ще сме другари —
пресякох го аз. — Как ме викам?

— „Драгане“ — отвърна старчето. — Може би да
си чувал за мене. Мене всички ме знаят на земята. Ед-
но време аз бях водач на една партия, която обаче хвър-
ли петалата преди мене.

— Разбрах, разбрах! — извиках аз. — Ще рече, ти си
онова старче с лулата, за което разправят, че вкъщи
обичало салтаната, а в политиката — уната?

— Същото. А теб как викам?

— Мене ли? — обадох се аз. — Викам ме Гочу Зуля-
мът. Минувам за гърт социалист...

— Как, социалист! — извика старчето, като се
спря. — И ти си тръгнал за рая!

— Тръгнал съм, както виждаш; ако ме приемат —
добре, ако не — пъкълът, вярвам, пей дава за мене.

— Хм, чудно нещо — избърбори старчето, като
тръгна пак, — а пък аз досега мислех, че небето е зат-
ворено за социалистите.

— И аз тъй мислех доскоро, но след като видях, че
обирниците тръгнаха с цилиндри и калимавки на гла-
вите, уверих се, че и за мене ще се намери някое къоше
в рая.

— Съмнявам се, защото, доколкото ми е извест-
но, при планирането на рая социалистите не са взема-
ни под внимание.

— Добре, но тогава де е мястото на социалистите?

— Вероятно нейде по края.

— И таз хубава! — извиках аз.

Трябва да си призная, че при тия думи аз неволно
усетих някаква вътрешна тревога, и, чини ми се, не

съвсем без основание. Представете си, да попаднеш на небето и да не знаеш де да влезеш! Това е все едно да те направят български министър и да ти кажат: навъртай се покрай двореца!

За добра чест пътят почна да става по-широк и светилата отстрани по-големи. Очевидно ний се приближавяхме към пределите на рая. И наистина, скоро пред нас израснаха високите порти на небесните чертози, които ни ослепяваха със своя блясък. Пред портите седеше един белообраз старец и както ми се стори, пощеше пазвата си на припек.

Това беше вратарят на рая.

Ний се доближихме в същия момент, когато белообразият вратар издигна главата си и въпросително ни изгледа.

Ний се поздравихме.

— Какво ви носи насам? — запита старецът.

— Желанието да починем от земните грижи и трудове — възразих аз.

— Добре, покажете вашите документи.

— Как, какви документи? — запитах аз изненадан.

— Документи за право да влезете в рая.

— Хм, чудно нещо! — обадох се аз.

— Да, без документи не може.

— Добре, но, позволете, отде можехме да вземем тия документи, когато на земята не съществуват никакви учреждения, които да раздават свидетелства за рая.

— Това не е вярно, такива учреждения съществуват в безбройно количество. Доста е да спомена Черната джамия. Ти как се викаш?

— Гочу Зулямът.

— Ти трябва да представиш свидетелство от Манговата гробница.

— Как?! — извиках аз като ужилен.

— А ти как се казваш? — обърна се след това старецът към моя спътник.

— „Драгане“ — отвърна този.

— Ти трябва да представиш свидетелство от Салаша на кир Михалаки.

— И тази хубава! — извика дядо Драган.

— Да, господо, такъв е редът на небето. Без документи вратите на рая не могат се отвори.

— Добре — обадох се аз, — щом е така, ний ще потърсим вратите на пъкъла.

— Ваша работа. Длъжен съм обаче да ви съобщя, че пъкълът не е вече на небето: Велзевул го смъкна на земята.

— Тъй ли? А че защо? — извикахме ние в един глас.

— Защото му се било сторило малко нещо „тъмно“ в Народното събрание, та рекъл да пусне светлинка...

— Е, дядо Драгане — обадох се аз, — както се вижда, работите на земята не стоят добре. Щом на Велзевула се е сторило малко нещо тъмно, то за либералите, вярвам, трябва да е настанала есенна нощ.

— Да, господо — подзе пак райският вратар, — на земята е сега цяла Вавилония. Заедно с пъкъла се смъкнаха и всичките му обитатели: Нерон, Калигула, Стамболов, Яко от Тетевен, бъдещият дядо на г-р Дочева — всички тия безплатни сенки сега се разхождат из София като консулски гавази.

— Тогава — извиках аз, — нека ми бъде позволено високо да заявя, че аз по никоой начин няма да напусна небето. Ако обичат, нека ми определят едно къоше в рая, ако не — аз съм готов по-скоро да вися до второто пришествие на въздуха като копривщенска наденица на върлина, отколкото да сляза пак на земята.

Но тук се случи нещо ужасно: гръм потърси сво-

говете на небето, слънцето се изкриви на една страна като харманлийско колело, месецът притъмня и милиарди звезди рухнаха като орехи от прогрян чувал надолу към земята.

— Пазете се! Велзевул се връща! — извика вратарят на рая и тутакси изчезна зад високите порти.

— Бягай, дядо Драгане, да бягаме! — изреваха аз вън от себе си. — И небето става тясно за нас.

Но тук нов гърмеж потърси небето — и аз се събудих.

РАЗМИШЛЕНИЯ ПРЕД БЪДЕЩЕТО

Дявол да го вземе, какви чудни времена настанаха по нас! Мъчно е вече човек да излезе на улицата и да не срещне или настигне някой либерал. Накъдето и да погледнеш — все либерали пред очите ти: либерали брагати, либерали къосета, либерали бели, черни и червени, с една реч — всякакви. Сядай, ако имаш време, па избирай! Откъде се народи тая огромна папач — мъчно е вече да се каже, както е мъчно да се каже и това, откъде се нараждат мишките или скакалците. Знае се само едно, че днес за днес цяла България е плувнала в либерали, както сирене в масло, и че броят им с приближаването на есента и зимата все повече расте, тъй щото никак няма да бъде чудно, ако идущата пролет България съвсем потъне в джобовите им. И това е толкова повече за вярване, като се знае, че либералите наистина разполагат с огромни джобове, готови с най-голямо удоволствие да дадат прибежище на клета България.

Не, както щете кажете, но аз, право да ви кажа, почвам да гледам малко черно на предстоящото бъдеще. И наистина, какво удоволствие да прекараш цяла зима, а може би и две в джоба на някой либерал? Толкова по-добре — ще кажете вие, — в такъв случай в джобовите на либералите ще презимува много повече ум, отколкото в главите им. Прекрасно. Но аз питам: какво от това? Нима това може да ни послужи за утешение? Не, приказките настрана, аз пак повтарям: бъдещето е черно пред очите ми и нищо не е в състояние да

ме убеди, че то не е такова. Наистина бюрата на цанковистите и демократите явно растат – което показва, че спасяването на България ще се започне на нова сметка, но всичко това е такава нищожна капка, в която и една муха не би могла да умие очите си. От друга страна, князът, таквозинкана... Нейсе, няма какво, трябва да се пази и династията. Поне туй уверяват хора, сведущи в тия работи. „Инак, кажат, на какво ще приличаваме?“ Съвършено вярно. За жалост, вестниците напоследък пак почнаха да разбърдват моя неведнъж вече разбърдван и наплитан чорап. Това, право казано, тъй също не мирише на хубаво. Българията без всичко може, но само без две неща не може – без династия и без лобут. Династията ѝ е нужна, за да се кланя и мирува, лобутът – за да спи като къпана. Вие можете тук да ми възразите, че тя при всичко това пак не мирува. Приемам, във всеки случай обаче вий не можете отказа, че тя спи като къпана. А това според мене е най-важното, защото е здраво и похвално. Има известен героизъм не само в изядения сомун, но и в изядения лобут. В това отношение нашата България е цяла героиня. Пресметнете само сопите, изядени от нея в течението на десетиях последни „златни“ години – и законът за горите ще ви се покаже излишен: цяла Стара планина и прочутото „Аязмо“ на Методия Кусевич би могли да се залесят само с тия соп, и при това без всякаква мъка.

Но при всичко това, при всичката отрагност на тия явления, бъдещето си остава за мене все пак тъй тъмно, както и без тях. Нашествието на либералите ми напомнява онова на хуните или най-малко на гъсениците в началото на тая пролет. Дето стъпи либерал, или трева не никне, или остава само белег от копито. Егничкото нещо, което донейде ме примирява с тия опустошители – това е техният завиден апетит.

Господи, с каква вътрешна радостна тревога се вслушвам аз в тяхното благозвучно мляскане; с какво трепетно любопитство се вгледвам в тяхното картинно свещенодействие, когато, нарязали бюджета на България на тънки филии, машинално ги изпращат в безкрайните предели на стомаха си! Ще се намери ли погир това сърце да не затупа и устни да се не покриват с луги пред тая съблазнителна картина! Може ли, питам аз, един стар либерал, един русофил, един демократ да спи спокойно, като вижда това! Не, вечна безсъница – ето на какво са обречени тия уволнени в запас консуматори на България! Повикайте ги обаче под знамената – и вий ще останете зачудени. Недейте се увлича от думите им, защото на гъното на всяка тяхна дума лежи желанието да са по-близо до бюджета! Недейте се увлича от песните им, защото в тона на всяка тяхна песен звучи глухото ехо на празния корем! Животът на България прилича на погребален пир, на който всеки канен и неканен взима най-живо участие; всеки въздиша и оплаква покойника и всеки със сълзи на очи оплесква сложеното на богатата трапеза! Бъдещето е черно, повтарям, макар и да зная, че никого няма да смутя. Мъчно е вече да смутиш някого: шемет завива главите на всички и никой не знае откъде иде, къде отива и какво прави! „Карай, на където му излезе краят“ – ето фразата, която аз чувам все по-често и по-често. Тя характеризира нашето време, тя изчерпва смисъла на това, което става около нас! Всички карат, без да знаят къде ще му излезе краят.

А впрочем дявол ги знае – може би и да имат право! Светът е такова колело, което и с катран, и без катран все пак скърца!

ПРОЕКТ ЗА ЕДИН НОВ РЕЖИМ В БЪЛГАРИЯ

112

ГЕОРГИ КИРКОВ

Хубаво нещо е, когато човек седне да помисли за нещо, а главно – когато сполучи да намисли нещо. От дълго време насам аз усърдно и непрекъснато размишлявам какво трябва да се направи, за да тръгне всичко у нас като по мед и масло. Признавам се, аз надали бих могъл много неща да намисля, ако да ми се не притече на помощ едно неочаквано събитие – идването на власт на либералите. Идването на тия господа и сегването им около държавната трапеза, освен дето изпълни сърцето ми с радост, наведе ме едновременно и на една, може да се каже, гениална мисъл, която и бързам да ви изложа. Ще ви моля обаче да бъдете достатъчно търпеливи, защото гумата ми е не за това как се сее ряпа през март – това е работа на министъра Пешев, – а за това, как най-добре и най-прилично да се уреди нашето мило отечество, което ние винаги с усърдие спасяваме, щом ни се падне случай да надникнем в бюджета му. Най-напред аз се запитах: де лежи болката, от която страда нашето любезно отечество, и си отговорих, че тя лежи единствено в това, че нам ни липсват духовити и гаровити шефове – големи и малки.

Какво трябва тогава да се направи, за да се създадат такива шефове, които да турят ред в нашата гребна, но пълна с надежди страна? След дълги размишления и възползуван от живата практика, внесена напоследък от огромната либерална партия, аз дойдох до следующето заключение, което и поднасям на вашето просветено внимание. Ще ми бъде твърде драго, ако

моят проект възбуди симпатиите на моите съотечественици и ги накара да се проникнат поне от малко-малко от духа и смисъла, легнали в основите му. При това бързам да заявя на всеослушание, че не претендирам на никакви похвали и благодарности. Наистина приятно ще ми бъде, ако благородните старейци на някое село ми поднесат едно постановление, в което да се казва, че за спомен на заслугите ми към отечеството тяхното село занаяпред ще се именува Зулямово, но както ме учи историята, тия белези на признателност и почит не ловят гун декиш; сигурно е подир това, че мнозина ще се възползват от случая да ме укорят в тщеславие и други пороци, които аз всъщност нямам. Ето защо аз с много по-голяма благодарност бих посрещнал една дебела псувня на либерални начала, отколкото едно увековечаване на скромния ми прякор.

И тъй, за да се тури ред в нашата страна, трябва да се извърши следующето: всяка партия, предпоставително либерална, щом поеме браздите на управлението, първата ѝ грижа трябва да бъде да избере измежду своите по-видни партизани, добре посветени в тайните на живота, по един човек за всеки град или паланка. Тези хора да се нарекат шефове на партията и като се облекат в правата и силата на едновременните дерубеювци, да се оставят да управляват страната на своя глава. Най-важните последствия от тая мярка ще бъдат две: първо, правителството ще може да се предаде изключително на висшата политика, в която, както се знае, най-голяма роля играе прехвърлянето на милиони от бюджета в министерските джобове, и, второ, държавната машина, доведена до най-голяма простота, ще тръгне с такава бързина, с каквато се движат може би само членовете от софийски колоездачен клуб. Преди всичко закриват се всички съдилища като излишен салтанат. Всеки, който иска да

113

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

съди или да го съдят, да се отнася направо до шефа и обръжен с достатъчно презрян метал, да си търси правото или кривото. След това опразват се всички повисоки административни длъжности, като се почне от окръжните управители до полицейските пристави, които и сега не са друго нищо освен смешни кукли, и цялата полиция се туря под прякото ведомство на шефовете. Ползата от това, освен явната икономия в бюджета, е двояка: първо, министрите се избавят от главоболието да четат разни телеграфически оплаквания и, второ, цялата избирателна техника добива патриархален характер. Който има време и желание да избира, тръгва или подир стражарите, изпратени да пазят избирателите от разни опасности, или сам доброволно се явява при урните и доброволно си пуска гадената му, от когото се следва, избирателна бюлетина. Който пък има желание да бъде избран било депутат, било окръжен съветник, било кмет, или училищен настоятел, отнася се направо до местния шеф, който от своя страна за благовременно обявява на търг всички подлежащи на избиране мандати. Търгът се произвежда с наддаване, при това без всякакви свеци и затворени пликове, а просто – който даде повече, той и грабва кандидатурата. Един пример. Да речем, в Казанлък или някой друг град – сегалище на някой шеф – има да се произвежда избор за окръжни съветници. Шефът обявява чрез свои специални хора търг. Кандидатите се явяват един по един при шефа и наддават, като почнат от пет наполеона. Перетържката става в навечерието на избора или сутринта пред самия избор. Кандидатите внасят определените суми и след това могат да си гледат работата. Изборът се извършва и без тяхното съдействие, както това става във всяка благоустроена комисионерска кантора. Партизанството – тази язва – измира!

По същия начин се извършва и процедурата по раздаването на службите. Обявява се пак търг, в който нито ценз, нито роднински връзки играят никаква роля. Всичката премъдрост лежи в това кой повече да даде. Способностите, гражданската доблест, независимостта на характера, с една реч – всичко се измерва с благоразположението на шефа и изискванията на кесията му. Протекцията – това зло – изчезва!

Ето в общи черти моя проект, според който аз бих желал да се установи и режимът в нашата скъпоценна татковина. Разбира се, че такъв един режим нито най-малко ще пречи на идеалните хора да си говорят за конституция и други хубави работи: толкова по-хубаво, ако те имат време и желание да говорят. Всичката сила е тук в съединението на полезното с приятното.

– Дявол да те вземе, Масторе – ще ми възразяват може би тук читателите, – твоят проект е повече жива действителност, отколкото проект на книга!

– Да, драги мои читатели, главното преимущество на моя проект се заключава именно в това, че преди да бъде прокаран в живота, той е вече цял живот, цяла жива българска действителност!

Впрочем аз не претендирам, че той е изключително мое собствено дело. По-рано аз казах, че и либералите имат огромен пръст в него.

РАЗДЯЛА

116

ГЕОРГИ КИРКОВ

Драги читатели! При свършека на втората годишнина на „Работнически вестник“ аз съм принуден да ви съобщя една скръбна вест: коварната орисница реши, щото и аз, и вие, драги читатели, завинаги да се разделим от нашите скромни, но мили герои, с които ви занимавах и разсмивах цели две години.

Уви, няма вече да чуете от мене нищо за свата Нейчо Чука, този исполин на тежкия и честен труд, нито за бай Ганчо Гайлето, този железен философ на сиромашките тъги и nevoли, нито най-сетне за нашия общ любимец – жизнерадостния пролетарий Пройчо Гурбетя. Техните смешни прякори, техните скромни деяния ще преминат неусетно в широкия храм на вечното забвение, както прочетените и никому непотребни книги преминават в най-гирния кът на рафта, и никой няма вече да ги подири, нито да си спомни за тях и да порони състрадателна и безкористна сълза над тяхната безславна съдба... Пък и защо ли?

Впрочем кой знае, може би да не излезе така, може би те да избягнат жестокия потоп на човешкото равнодушие и още за дълги години да останат живи в нашата памет. Един вътрешен глас ми шепне, че това наистина ще бъде така, че наистина моите скромни и простички герои, в закърпени потури и оцупани калпаци, няма да минат безследно за вас и че от тях бездруго ще остане нещо трайно и мило в душата ви...

Не крия, моето искрено и сърдечно желание е да бъде така, и то не защото в това аз виждам едно удов-

летворение на моето авторско честолюбие, а защото в лицето на моите скромни герои аз виждам живота въплъщение на поробения човек на труда, комуто пътят на освобождението не е затворен, и поради това бих желал вашата обич и вашите симпатии към него да останат трайни, както е трайна истината и правдата!

Ще признаете, че ние се смяхме и даже много се смяхме, но никога не над тях – скромните и благородни чада на труда. Ние се смяхме, защото ни беше весело, нашият смях беше чист от всякаква лютевина, от всякаква злост и затаена злоба, както е чиста от тях и душата на работния пролетарий. Тоз, който има вяра в себе си, който е погълнат от живота и пламенна борба за едно светло бъдеще, никога не може да злобствува. Злобата е признак на вътрешно безсилие, на разлад с живота. Злобствуват само тия, които живеят само с миналото, защото вратите на бъдещето са затворени за тях.

Ние се смяхме, без да се надсмиваме, ние се смяхме, защото не можехме да скърбим и плачем, когато пред нашите духовни очи се явяваха светлите образи на едни човешки същества, носещи на себе си печата на сиромашията и непосилния труд, но изпълнени с един чуден житейски героизъм, чужд и недостъпен нито за един от тия, които писаната по поръка история е надарила с титлата герои...

Герои, както се знае, има няколко вида. Едни минават за такива, защото доста изкусно умеят да влачат саблите си по калдъръма, за да привлечат вниманието на момите, други минават за такива, защото изкусно умеят да ограбват хазната и пак да си остават честни и почтени хора; трети минават за такива, защото умеят с едно само граскане на перото да уволняват и лишават от прехрана хиляди по-малки ге-

117

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

рои на самуня и месечната вedomост; четвърти най-сетне минават за такива, защото умеят да си избират едно безопасно място и оттам с неописана храброст да превземат позиции и градища.

Героите обаче от пасмищата на тия, с които ний се веселихме и смяхме в течение на две години, са такива, които непрекъснато носят на гърба си тежкия кръст на живота, без обаче да губят душевното си равновесие, които страдат и се мъчат под ударите на немотията и жестоката нужда, без обаче да губят вяра в себе си, в живота, в бъдещето.

Кажете, може ли да има подир това някакво сравнение между тия горди титани на широкия човешки живот и ония цилиндросани и напомадени и гладко подбръснати герои на празнословието и мързела? Не! Никакво!

За нищо, за нищо на моя свят аз не бих се съгласил, о, мои скромнички и прости герои, да ви заменя с бърбритите нищожества на земята. На прага на скръбната раздяла аз мислено се пренасям пак при вас. И смешно, и весело, и граго ми е пак да се вирам във вашите дълбоко изровени от нуждата и неволите лица и по тях да чета великата повест на човешкия живот. Да се вслушвам във вашата груба, нецензурна, но искрена, игуца от самото сърце реч; да се намисам във вашите буйни препирни; да участвам във вашата загружна, съзнателна и неспирна борба и надъхан от вашия безпримерен ентусиазъм, от вашето безкористно, самопожертвование и безгранична вяра в светлото бъдеще, да се чувствавам способен и готов да сложа всичко, с каквото ме е надарила майката природа, в подножието на олтара на вашето велико и право дело.

Сбогом, верни другари на моето уединение и дълги нощни бдения. Вашите смешни прякори аз няма вече да повторя. Но вас самите, но вашите борби и стра-

дания няма да избягнат от перото ми, защото гдето и да ме хвърли съдбата, аз пак ще ви намеря, защото няма кът на земята, дето да се не чува вашата тъжно-величествена песен, мощно подемана от милиони гърла и широко разнасяна из хладните пространства на безпределната небесна пустиня!... Неведнъж тази песен ще дойде до моя слух, за да издига в гърдите ми буря на вдъхновение, за да разгръща пред мене трогателна картина на вашия героичен живот.

Сбогом!

ДВАМАТА ПРОСЯЦИ

Те вървяха бавно, един до друг, с наведени чела, презгърбени, угрижени и мълчаливи. Злобната съдба бе ги събрала заедно да изхождат калните улици, да хлопнат по чуждите порти и гразият махленските псета. Те ясно чувствуваха всичката горчивина на положението си, но стъпили веднъж на тоя път – пътя на митканията и просията, – те бяха се примирили и покорили на участта си и всяка сутрина почти несъзнателно напускаха свърталището си, за да се върнат пак в него, когато дневното светило мълчаливо угасне зад далечните планини и хладната нощ широко разпери враното си крило над грешната земя.

Не може да се каже, че те бяха много стари и недъгави. Наистина гръбнаците им мязаха на гъзи, но, господи, малко ли са днес млади и читащи, гръбнаците на които надминуват и гъгата? Надникнете в прустовете на министерствата, управленията и всички присъствени места! Кои обсажда тия полутъмни и мръсни преддверия на рая? Нима такива, които са вече превити под тежината на годините, лишенията и страданията? Нито най-малко! Все млади, здрави и силни, способни в няколко мигвания да съкратят без остатък цяла заарска фурна – ето вечните гости на тия места.

Орисията, неумолимата орисия да миткат весел из улиците, да подсмърчат пред затворените порти, да подлагат ръка и да преглъщат присмехи и псувни – ето кое бе превило гърбовете и изорало лицата на

тия две скръбни човешки подобия, които на стари години бяха нарамили торбата, за да дият продължение на гните си в съмнителното човешко милосърдие. Днес те пак изхождаха градските улици. Натирвани от една порта, те крачеха към друга, шумно изпращани от негужелюбните псета. Рядко някоя корица хляб прескачаше в торбата им. Денят бе крайно нещастлив за тях и те с вътрешна горчивина бавно обхождаха портите.

– Дявол да го вземе, бай Гоца – обади се единът от тях, в потурите на когото имаше толкова дупки, колкото в заарските казарми прозорци, – тоя ден хич не ни върви!

– Мълчи холан, не ми подигаи индустрията – обади се вторият сърдито, – омръзна ми вече да се влача по дуря ти!

– Няма що, бай Гоца – такава ни е зогията: да сме станали министри, може би нямаше да се влачим по чуждите порти.

– Ба, малко се влачат и те.

– Влачат се, ама все пак излиза нещо за пред кума.

– А бе излиза до едно време, а там – прът по ушите и от министрите не останало нищо. Просията е друго нещо.

– Тъй, стига само християните да са повечко.

– И това няма да те опере. Знам ги аз тях, християните. Попитай ги искат ли да влязат в рая, и всички ще ти отговорят, че искат; поискай им обаче едно парче хляб, и няма ги! Какви са те пангалози!

– Ама не всички! На, виждаш ли оная висока порта? Там живеят много добри християни, които винаги дават...

– Кои, те дават? Обърши си устата! Знам ги аз тях как дават. Най-напред ти гръпнат една псувня, дебела като гемиджийско въже, след това те насолят хубаво като козя пастърма и най-сетне ти хвърлят

едно корабо коматче, с което не знаеш какво да вършиш – зъбите си ли да наточиш, или да си секнеш огън за лулата. Остави ги на дяволите!

– Имаш грешка, бай Гоце! Ела да се увериш, че криво мислиш.

И двамата просяци сърчено закрачиха към високата порта. След малко те бяха при нея, изправиха се, почукаха и грезгаво запяха:

Заспала е света Неделя
на свети Петка на скута...

– Господи, какво е това чудо! – обади се някой отвътре. – Очите си не можеш да отвориш от просяци.

При тия думи, които накараха нашите приятели да млъкнат, портата се отвори и на прага се показа една едра и червендалеста булка.

– Подайте за бога, подайте на клету!... – поеха пак в един глас нашите приятели.

– Какво е това от вас бре? Няма ли за вас работа? – пресече ги сърдито червендалестата булка.

– Подайте за бога...

– На, па се пръждосвайте оттука! – извика булката, като им хвърли цял грош, и бързо захлопна портата.

– Дай го насам, Михо – яростно ревеше след малко бай Гоца, – аз ще го нося!

– Не може, бай Гоца, аз нося торбата, аз ще нося и гроша. Върви само с мене: аз ще ти кажа две сладки приказки.

– Не ми трябват твоите приказки. Дай гроша насам.

– Върви, ти казвам, с мене. На десетина крачки оттука има една великолепенна кръчма, която се нарича „Аустрия“. В нея можем да му хвърлим по две-три конверсии и да се прибираме на почивка.

Колкото и упорит, обаче при гумата конверсия бай Гоца омекна и тръгна. След малко те бяха в „Аустрия“. Не мога да ви излъжа колко конверсии бидоха дръпнати, знам само това, че подир десетина минути вратите на „Аустрия“ се отвориха и на улицата се показаха нашите приятели в най-победоносно настроение на духа.

– Аз те питам, бай Гоца – най-великодушно, разчувствуван, бъбреше приятелят Михо, като мотаеше с глава и разперяше ръце, – кажи ми, какви сме ние?

– Хм, ние ли? – почти разплакан, отвърна бай Гоца. – Ний сме сироти, клету сироти...

– Грешка имаш, бай Гоца! Ний сме високо, високо нещо.

– Князе ли, Михо?

– Не, на два пръста по-долю.

– Министри?

– Хм, сега налучи! Ний сме български министри!

Ти си министър на търговията, защото се пазариш като чирпански джамбазин, пък аз министър на финансите, защото нося торбата. Разбра ли?

– Разбрах, Михо, как да не разбера? Да вървим сега, защото ония там ни чакат да им занесем нещо за вечеря.

– Нека чакам! Ний сега сме министри и си правим кефа.

– Заклевам ти се, Михо, ний сме огромни магарета: изпихме целия грош сами!

– Наистина, бай Гоца, ний сме цели магарета.

Мъчно бихме могли да си обясниме как нашите приятели от български министри можаха изведнъж да станат магарета, ако да не знаехме от по-рано, че те преди малко бяха в „Аустрия“. Прегърнати един друг, те бавно се вмъкнаха в една тясна съседна уличка и дълго подир това се чуваха гумите: „Ний сме цели магарета.“

А между това слънцето отколе бе угаснало на запад и непроницаема тъмнина покриваше улиците. Българските министри наслуки щрапах из тъмнината, като се придържаха у дуварите и несвързано бърбеха помежду си за изпития грош в „Аустрия“ и за празната торба, която носеха за вечеря на другарите си.

Целият град вече спеше. Само тук-там светеха още огньовете и кучета лаеха. Българските министри обаче спокойно следваха своя път под прикритието на нощта. В главите им бе тъй тъмно, както и наоколо им. Наистина това причиняваше големи главоболия на българските министри, защото понякога дуварите се изплъзваха из ръцете им – и тогава, за назидание на потомството, те биваха принудени плъзешком да продължават министерския си път. Но кажете ми, кога един министерски път е минаван без плъзене? Никога.

Тогава нека разберем положението на нашите приятели – двамата просяци – и се успокоим.

ПАЛЕТА

Завчера, на трети того, след черковен отпущ аз имах случай да спохожа новия си гост, кир Филю Буруна, един благообразен и обширен наглед старозагорски патриций с подстригани мустаци и огромен пръстен на дясната ръка. Искях да почерпна от него някоя новина по политиката и да се осветя върху някои текущи въпроси от общ интерес. За жалост обаче още с влизането си в дома му аз бях принуден да се разочаровам и да се убедя, че моят нов гост, когото аз смятах за източник на новините, бе просто един пресъхнал клатенец, в който можеш само да плюеш и да го заминеш. Едвам подадох носа си от пътните врата и вече се готвех да се озова в широкия двор, препълнен по случай гроздобера с всевъзможни каци, бурета и пр. винарски съдове – изведнъж насреща ми изскочнаха цяла дузина разновидни палета, нададоха ужасно джавкане и като бесни се хвърлиха върху ми, готови всяка минута да обърнат потуриите ми на решето. Признавам си, аз усетих известно душевно смущение и не знам как бих могъл да се избавя от неочакваната беда, ако да ми се не притечеше на помощ сам обширният домовладика кир Филю Бурунът.

– Циба! – извика тоя последният строго, като се подаде от една огромна каца, обръжен с дълга метла и цял увит в паяжина.

За добра чест, по дадената заповед палетата млъкнаха и подвили опашките си между краката, млъчешката изчезнаха наляво, в една дъсчена барака.

– Не причиниха ли ви някоя повреда? – обади се пак обширният патриций, дигнал метлата нагоре.

– Не, слава богу! – отвърнах аз, вече успокоен.

– Минете тогава насам, аз ей сега ще свърша.

Тук обширният патриций отново изчезна в кацата. След малко обаче пак се погаде, каза нещо, което не можах да разбера, и тутакси се намери вън от кацата. Удивителна бе пъргавината на тоя дебелак.

– Извинете – подзе той след това, като се отупваше от праха и паяжината, събрани в кацата, – гнес аз малко нещо таквози... нейсе, добре дошли! Минете нагоре. Чини ми се, моите министри ви безпокоиха?

– Не, нищо – отвърнах аз, слабо скривайки своята госада, – чудно ми е само как вий можете да търпите в двора си подобни, както вий казахте, министри?

– Хм, човешка слабост!

– Чудна слабост – да държиш в двора си цяла дузина псета, от които човек не може да погаде носа си. На ваше място аз отколе бих дал оставката на подобни министри.

– Невъзможно, свикнал съм си с тях – и вер селям! – разпалено възрази обширният патриций, широко разперил ръце, като че ли искаше да ме заключи в прегръдките си. – Впрочем минете по-нагоре. Ако обичате, да поседнем тука. Куне, Куне, донеси два стола!

В същата минута от къщи се погаде една червендалеста мома, очевидно повиканата Куна.

– Донеси два стола! – повтори дебелият патриций.

Най-сетне столовете бидоха донесени и ний се разположихме на двора в мълчаливото общество на цяла армия от празни бъчви и бурета.

– Ще рече, вий намирате моята слабост чудна! – подзе след това обширният патриций, като извади кутията си с тютюна. – Заповядайте! Аз пък не виждам нищо чудно в това.

– Възможно – обадох се аз, като поех кутията, – във всеки случай обаче ще се съгласите, че не е голямо удоволствие цял ден да ти гърмят ушите от джавкане.

– Представете си, аз и в това намирам известно удоволствие: чувствавам, че наоколо ми кипи живот, че всичко се движи, всичко живее...

– И то като чувате джавкането на цяла дузина псета?

– Да, свършено тъй!

– Хм, тогава позволете ми още веднъж да изкажа учудването си.

– Свободни сте. За да ви докажа обаче, че вашето учудване е свършено неоснователно, аз ще си позволя да обезпокоя за кратко вашето внимание. Бъдете прочее тъй добри...

Тук обширният старозагорски патриций бързо емна от мястото си, дигна ръцете си нагоре и силно извика:

– Министри, тук!

И в същата минута от бараката се погадоха няколко рунтави муцуни, плахо поглеждайки към нас.

– Тук! – извика пак патрицията, като тропна с крак.

След малко познатите вече на читателя палета живо напуснаха бараката и подвигли опашките си между краката, бавно почнаха да се примъкват към нас.

– Тук, тук! – повтори пак моят гост, като седна на стола си.

Разтреперани, с опулени очи, палетата се доближиха на три крачки пред нас и застанаха като заковани. Мъчно можеше да се повярва, че това бяха същите ония палета, които преди няколко минути бяха дигнали двора на главата си, готови да ме разкъсат. Голяма е следователно силата на страха и кучешкото покорство.

– На съвет, марш! – извика между това дебелият патриций, като махна с ръка.

Изведнъж палетата трепнаха с уши, изправиха се на дърните си крака и пак застанаха.

– Какво значи това? – запитах аз съвършено изненадан.

– Това значи, че ще има министерски съвет. Президент-министре, в средата! – добави той след малко, като посочи на едно ошмулено пале.

Последното бързо напусна мястото си и като застана пред палетата, отново се изправи на задните си крака.

– Сега слушайте моята заповед! Вий трябва да решите един въпрос от висшата политика. Всички го един – тумба!

Тук нещастните палета минутно забиха муцуните си в земята, вирнаха дърниците си нагоре и живо се гаврътнаха.

– Хе-хе-хе! – изду ме смях. – Тези министри гос-та бързо решават висшите въпроси: едно калабукване – и готово!

– Да, и с рядко изкуство, забележете! – И без да се опират на някой закон...

– Освен на опашките си...

– Хе-хе-хе! Това е твърде интересно и забавително.

– Всички церемониално! – извика пак старозагорският патриций, очевидно поласкан от моята забележка.

Тук министрите, сполучливо решили висшия въпрос, бързо се изправиха на дърните си крака и един по един тръгнаха покрай нас, като се покланяха и облизваха десницата на своя господар. Особено любопитен бе президентът, ушите на когото бяха изръфани като пешовите на стара солдатска шинела. Този господин с такава важност крачеше на дърните си крака и с

такова подобострастие облизваше ръката на господаря си, щото човек неволно трябваше да съжалява, че вместо може би с ястаклии мустаци или чаталеста брада скъперницата природа бе го надарила само с оскубана опашка и оръфани уши.

– Твърде оригинален пес – забележих аз, като го чукнах по муцуната, вследствие на което президент-министърът твърде недружелюбно показа острите си зъби.

– Да, при това отчаяно миткало – добави тлъстият патриций. – Забележихте ли му ушите? Това са все белези от непрекъснати любовни похождения. Ужасен хайта!

– А неговата милост кой е? – запитах аз, като посочих на едно мъниче с отрязана опашка, което бавно крачеше след президент-министъра.

– Този ли? Това е едно твърде тъпо животно, надарено обаче с кръвнишки нрав. Човек не може да мине край него, особено когато гложде някой кокал. Държа го само за чешит, инак за нищо не струва.

– Ами неговата милост? – запитах аз пак, като посочих едно рунтаво пале с твърде подвижни очи и гордо вирната опашка.

– А, това е едно крайно деликатно псе, което с удивително изкуство владее маниерите на една букурещка кокона. Обърнете внимание как се кърши и как грациозно мотае главата си. То е любимец на жена ми, която, между нас да си остане, твърде много го гали и е направила от него повече една домашна играчка, отколкото едно добросъвестно псе.

– Да, разумното възпитание е условие за всички добродетели и това е вярно, чини ми се, не само за псета, но и за человете. А този мъник каква роля изпълнява у вас? – добавих аз след малко, когато палетата се изредиха и отново заеха първите си места.

– Кой? – запита патрицията.

– Ей този там с гуреливите очи.

– Това е моят стар и верен другар. Мефистофеле, ела насам!

При тия гуми старият другар Мефистофел бързо напусна мястото си и с наведена глава се доближи до господаря си.

– Гениална глава! – продължи моя последният, като го улови за острата лисича муцуна, вследствие на което старият Мефистофел лукаво замахна опашката си. – Голям изкусник във всички фокуси. За жалост, вече стар. Държа го още само за тамазлък.

– Накъсо казано – подзех аз след това, – виж разполагате с цяла колекция най-разновидни псета. Признавам си, това никак не е неприятно...

– Видяхте ли сега? – тържествующ ме пресече старозагорският патриций. – Надявам се, виж най-сетне се убедихте, че няма нищо чудно в моята слабост, че това даже не е слабост, а една твърде похвална потребност на един благороден мъж.

И дълго подир това ний продължавахме да беседваме на тая тема, колко е полезно и приятно на този свят да си имаш една отбрана колекция от добре грецирани палета, които с покорността на безгласни автомати да изпълняват волята ти, да се калабикат пред тебе, да ти се кланят и ти ближат ръката.

А „министерският съвет“ между това, застанал на дирните си крака, мълчаливо клечеше насреца ни и с видимо внимание и любопитство следеше нашата задушерна беседа. Признавам си, това ми хареса и аз от сърце бих посъветвал сливенските републиканци, вместо да се кискат в юмрук по адреса на моите потури и да преобръщат носовете си в свещарски дюкяни, да вземат благ пример от горните „министри“ и – късо!

ПРЕД СВЪРШЕКА НА СВЕТА

Страшното пророчество за свършека на света предизвика необикновено смущение в стените на богоспасения град Стара Загора. Вече към три часа след пладне на 1 того – критическия ден, когато земното кълбо, според пророчеството, трябваше да усети около себе си колосалната опашка на някакво си още по-колосално небесно чудовище – улиците, площадите, а заедно с това и кафенетата бяха почти пусати. Очевидно всяко бързаше с време да се прибере под покрив и там, в кръга на домашните си, да посрещне края на земното си съществуване. За усиление на смущението привечер се изви една силна буря, която не престана цяла нощ и се продължи дори на другия ден, когато всички с неволно учудване видяха, че светът още не е свършил.

Вече се мръква.

През градската градина, с дигнати яки, бързо преминуват две Марсови фигури.

– Дявол да го вземе, сега ли намери да се свършва този свят, и то тъкмо когато съм поканен на гуляй. Цяло нещастие!

– Признавам се, аз нямам нищо против свършека на света. Желал бих само да се свършеше по-рано за цивилните морци, та поне два часа да бъда свободен от мисълта, че шивачът или обучаващият няма да ме погирят. Ужасно ненавиждам тия грубияни!

Две прегърбени столетия, в черни забрадки, бавно пълят из една тясна уличка.

– Не дай си боже, свате, да ни сповети и тази злочестина.

– Тъй ти казвам, свате, звездобройците отсекули, че тази нощ ще стане свето представление.

– Ох, как да не стане, свате, как да не стане! Не виждаш ли накъде е тръгнал светът? Всяко рекло „аз съм“ и не те чете за човек. Току по-скоро да е.

– Ох, и то ще е, ами язък е за нас, свате, за нас е язък!

Двама Бакхусови поклонници, завладели улицата, гръмогласно беседват.

– Та тъй, Монка – немският прифесер пророкувал, че светът тая нощ щял да се свърши, а? Прост е този прифесер, Монка, прост, ти казвам, като печена праса.

– Па отгде знаеш, може и да се свърши!

– Хм, да се свърши! Я ми кажи ти мене: тая вечер пихме ли ний вино?

– Хай, хай, алафранга направихме главите.

– Ами виното свърши ли се?

– Й-о-о-о!

– Хъ, тогава и светът няма да се свърши!

Няколко либералски планети тайнствено мъждейт пред кафенето в градската градина.

– Проклятие, ще кажа аз, и хиляди пъти проклятие! Тамам се настанихме на власт и финансите взеха да се подобряват – и отведнъж: светът се свършва! Това е ужасно!

– Нещо повече! Представете си – утре има обявен търг. Всичко е нагласено. Най-малко десет хиляди кяр ме чака – и всичко на вятъра!

– О, да можеше някак да ми се падне този калпазан – виенският професор! Заклевам се, бих му дръпнал такава гора, каквато и на Аязмото не расте.

– Аз пък, право да ви кажа, нямам нищо против,

ако светът не тази нощ, ами ей сега се свърши. Смятайте – тъкмо 40 дела ме чакат в прокурорството. Най-малко за 30 ще отида в магарешкия рай. По-добре е тогава да отида в истинския рай.

В Магжаровото кафене.

– Хаджи, не е ли вече време да се пилеем от тука?

– Ти остави това настрана, ами какво да се прави, когато утре няма да ни има на тоя свят?

– Какво ли? Нали вересичите ни останяха несъбрани – каквото щеш, прави!

– Хъм, нейсе, бутнахме го в гьозито – ще носим на онзи свят само голи записи.

Пред една висока богаташка къща неочаквано се срещат две грациозни старозагорски саксии и бързо влизат в разговор:

– Ах, госпожо, тъкмо вас търсех! А, как, готови ли сте за утрешната вечеринка?

– Оставете се, госпожо, време ли е сега?

– Как, време ли е? Но вие обещахте...

– Да, но след това ужасно пророчество...

– Глупости, глупости! Аз го четох тъкмо три пъти...

– И как мислите – ще ли се свърши светът тая нощ?

– По никоой начин. Това би било просто глупаво и несправедливо.

– Ще рече, всичко е лъка?

– Да, при това госпожа Джунджуриева ми съобщи под секрет, че шапките тази зима ще бъдат от вишнево кадифе, с фъстъкиен гарнитур и с едно мъничко, мъничко птиченце отстрана.

– Ах, господи, каква приятна новина! И с едно мъничко, мъничко птиченце?

– Да, от лявата страна.

– Боже, каква прелест!

Някаква изнемоляла, прегърбена и групава фи-

гура с бавни стъпки шрапа из една от крайните улици на големия град.

— Светът щял да се свърши тая нощ! — тъй гласи пророчеството! И всички щастливци треперят пред страшната минута! О, подли егоисти! Вам е мъчно да напуснете вашите сараи, съградени от костите на сиромашта; вам е мъчно да се лишите от топлите си завивки, от меките си дюшеци, от белогръдните си моми, от разкошните си гозби и скъпи вина! Вий бледнеете пред думата „свършек“ и губите съзнание при мисълта, че тая нощ ще се тури край на вашия безгрижен живот, на вашите наслаждения, на вашето изкупено със сълзите на злочестите, на вдовиците и сираците безмятежно щастие! Безумци! През тая нощ няма да се свърши светът — светът е вечен, — през тая нощ, о, през тая чудна, благодатна нощ ще се свършат — чуйте, всички като мене страдалци! — ще се свършат нашите земни мъки, нашето адско тегло! О, с какъв неугържим изблик от безкрайна радост ще посрещнем ний първия зловец тътен на страшното разрушение! С какъв вътрешен трепет от безгранична наслада ще слеем нашия победен вик със страшния трясък, пукот и гърмеж на чудната световна катастрофа и с какво яростно, безумно сладострастие ще се хвърлим в разтопената огнена лава, за да се опием поне за миг от чаровната сладост на вечния покой, на вечното забвение! Защото в това, което вий, щастливци земни, наричате свършек на живота, ний виждаме началото на живота, защото за това, пред което вий треперите и бледнеете, ний копнеем от векове насам: за него ний слагахме нашите кости, за него ний гнихме в тъмни и влажни зандани; за него тайно мечтахме и скришом от всички мълчаливо ронихме нашите кървави сълзи!...

ВЪЛЦИ И ОВЦЕ

(НАРОДНА БАСНЯ)

Случило се това преди много години, когато, както разправят старите хора, цялата земя пищяла кански от золуми и насилия. Както другите божи животинки, тъй и мирните овчици, бактисали вече да търпят върлуванията на вълците, най-сетне решили да се съберат в някоя гъста кория и там, тайно от целия свят, хубаво и здраво да премислят какви мерки трябва да вземат, за да турят край на вълчите золуми и безчинства. Речено — сторено. Един ден, в неделя срещу понеделник, те се събрали в една тъмна кория, дето дотогава не бил стъпил човешки крак, и почнали надълго и нашироко да обмислюват. Обмислювали, ама и вълците не спали. Още преди да навлязат овцете в корията, те подушили каква е работата и също се събрали на съвет. Явили се две мнения: едни предлагали да се нападнат овцете в корията и там да се издушат до крак; други, очевидно по-благоразумни, напротив — да се постъпи другояче. „Вместо — казвали те, — да ги издушим наведнъж и с това да се лишим завинаги от вкусно овче месце, най-добре ще бъде с дипломация да ги вземем на ръка, като им се наложим за покровители. По този начин ние завинаги ще си подсигурирм пляката, при това без да възбуждаме никакво подозрение. Мирните овчици ще ни плащат редовен данък и ще престанат да гледат на нас като на грабители.“

Трябва ли да казваме колко се харесало това предложение на събраните кождогери? То било прието с пълно вишегласие. Оставало само да се реши още един ва-

жен въпрос – кой да бъде посредник между тях и мирните овчици. Тук обаче почтените вълци, колкото и да си бяхтали главите, не можели да дойдат до един край. За добра чест тъкмо в разгара на препирнята наблизно се зачул философският рев на магарето. Това накарало кожодерите да подскокнат от радост. Туктаки магарето било заловено и почти примряло от страх, дотъпрано при вълците.

– Слушай, оселко – обърнал се към него председателят на съвета, – ела на себе си! Ние нямаме никакви други намерения освен да ни направиш една малка услуга.

– Извинете, почитаеми господо – отвърнало магарето, разтреперано на лист, – както знаете, аз се държа далеч от житейските борби: моето призвание е безстрастната философия...

– Именно затова те и поканихме тук – обади се пак председателят. – Изслушай ме прочее. Ние, както виждаш, сме се събрали тука на съвет. Решихме и се заклеваме да не посягаме вече върху овците; нещо повече – да им бъдем занапред покровители. За жалост обаче ние нямаме един умен човек, който да предаде това ни решение на овците. Ето защо ние те повикахме и ти предлагаме да ни послужиш в тоя случай, като се явиш още сега пред овците, които са събрани ей в оная кория, и им съобщиш нашето решение. Надявам се, че няма да имаш нищо против.

– Напротив, с най-голямо удоволствие – радостно изревало магарето, усетило, че бурята се разсейва – аз ей сега ще се озова при тях.

След това то се обърнало и като свило ушите си във вид на абаджийски ножици, като стрела се втурнало към корията при овците.

Последните, които все още продължавали да си блъскат главите без всякакъв видим резултат, били

тъй изненадани от появяването на дългоухия философ, щото една част търтила на бяг. За добра чест философът успял да предвари паниката и застанал пред събранието, с гръмовит глас произнесъл следните думи:

– Почитаеми господо! Моля вашето просветено внимание. Аз имам да ви съобщя една приятна новина.

Тук изненаданите овце, дошли малко на себе си, бързо заобиколили дългоухия оратор.

– Да, почитаеми господо – тържествено прогължил последният, – една твърде приятна новина. Аз уда по заповед на главния комитет на вълците.

– Какво, вълците! – обадили се някои от присъстващите, силно обезпокоени.

– Да не си ти сам вълк? – додали други, не по-малко обезпокоени.

– Не, почитаеми господо! Както виждате, аз съм едно истинско магаре.

При тия думи, за уверение на събранието, дългоухият философ надал такъв рев, щото на някои даже припаднало от страх.

– Да, аз съм едно истинско магаре – важно прогължил ораторът, като разперил ушите си – и като такова считам се задължен да ви изповядам самата истина. И тъй чуйте всички! Днес вълците, събрани на съвет, като взеха предвид вашите справедливи оплаквания, единодушно решиха и се заклеха никога вече да не посягат върху вас, а напротив, да бъдат занапред ваши най-искрени покровители и да живеят с вас в мир, съгласие и братска обич...

Мъчно би могло да се предаде впечатлението, произведено от тия думи върху присъстващите. Изненадата, смущението, от една страна, радостта и задоволството, от друга, били тъй големи, щото овците останали като гръмнати. Един господ знае колко време цяло да се продължава това неловко състояние на

овците, ако им се не бил притекъл на помощ дългоухият философ.

— Аз чакам вашия отговор, господа — гръмогласно изревал той, — защото още тази вечер трябва да го предам на вълците.

Тук овците се сепнали и радостен вик огласил корията.

— Съгласни сме, съгласни! — извикали всички решително, като че ги канели на сватба.

Дигнала се ужасна патаргия. „Вълците — наши покровители!“ — прехласнати крякали едни. „Вълците — наши братя“ — в изстъпление ревали други. С една реч, цялото събрание като че се молепсало от беснотия.

И ето тук, в голямата патаргия, се чул гръмовият глас на един млад овен:

— О, злополучни овце, достойни за нож касански и вълчи зъби! Що значи тая беснотия? За какво ликувате? Че вълците ви станали покровители?

И почнал младият овен да разправя за покровителството на вълците, за тяхното братство и любов към овците. А последните, обаяни от правите думи на оратора, събрали се накуп около него и се превърнали в слух.

— Глупави творения! — гумал си в това време на ума дългоухият философ. — И тъй, и тъй ще ви ядат вълците, съгласете се поне да стане по мирен начин.

Но тук философът бил принуден да прекъсне размишленията си. Събранието, разпалено от младия овен, почнало да го гири с очи. Това било лош знак за него и той като привърженик на безстрастната философия тутакси побързал да се преобърне в неуловима идея и да подири края на корията.

СПАСЕНИЕ

Тая вечер бай Мумко Кацавейката се прибра много по-късно, отколкото друг път. В кафенето на Калчо Мангъра, след като се мръкна, имаше голямо събрание от занаятчии и бай Мумко като занаятчия не можеше да не бъде там, толкова повече че от София бе донесла книга до всички първомайстори — правят каквото правят — да свикат всички занаятчии на събрание и единогласно да обмислят какво, джанъм, да се прави с тия занаяти, които само пропадат. Много и разнo се говори по тоя важен въпрос и най-сетне се реши — да се помоли почитаемото правителство, което седи в София и оттам лекува народните болки, да благоволит и възкреси покойните еснафи. Ораторите, за добра чест, сѐ „видни“ майстори, тъй изкусно и нагледно обясниха работата, щото най-сетне почти всички склониха. Смисълът на обясненията бе много прост. „Понеже — казаха ораторите, — преди години ний имаме еснафи и занаятите вървяха добре, то за да тръгнат пак добре, нека почитаемото правителство възкреси еснафите.“ И когато някои от присъстващите, раззени, вижда се, от голямо и опасно свободомислие, станаха и накъсо заявиха, че всичко това е вятър, защото на стар кон нов ишкун не мяза — тогава на тия крайни и съвсем невидни елементи се даде да разберат, че от тях нищо се не пита, а че те трябва хубаво да си свиват устата. Бай Мумко, който не беше от видните, а още по-малко от крайните, взема страната на видните. Наистина, крайните говореха госта

*

право, но затова пък видните говориха тъй сладко, щото човек не можеше да не се възхити и да не дигне ръка за тях. И той дигна, дигна я за спасението на занаятците!

Беше вече среднощ, когато, възхитен и изпълнен с най-бляскави надежди, бай Мутко най-сетне напусна кафенето на Мангъра и с бавни стъпки закрачи към своето свърталище. Нощта бе чудна ноемврийска нощ. Милиарди звезди тайнствено блещукаха на небесното кубе. Пресен хлад полъхваше откъм високите планински бърда, които отдалеч приличаха на грамадни налякали и задремали чудовища. Градът вече спеше – нито жива гуша по улиците! Бай Мутко крачеше, цял унесен в приятни мечтания. Някакво неизразимо сладостно чувство се бе увило около сърцето му. „Спасение и край на мъките!“ – думаше си той на ума с непобедимо възхищение и цяла картина от благоденствие и невъзмутимо щастие неволно се разгръщаше отпреде му. Той не е вече онзи пропадующ, злополучен гребен занаятчия, потънал в борчове, съсипан морално и телесно. Напротив, той е един виден промишленник, един почтен индустриалец, който си играе с парите, комуто работят и печелят стотини отбор работници, когато славословят, почитат и благославят и светски, и духовни власти! А домът му? О, това не е вече оная сбутана къщурка в края на града, в която, за да влезеш, трябва да се свиеш надве. Не, това е цял дворец, потънал в разкошество и салтанат, от който излизат и влизат рояк натруфени, безгрижни гечица. Господи, какви са те здравички и весели! Каква прясна червенина играе по техните пълни странички, какъв жизнерадостен огън пламти в техните ясни очички! Раз-

бира се, сега те не дръгнат сухия комат и не зъзнат под програната черга! А майка им? О, тя не е вече оная увехнала, преди да цъфне, китка, тя не е вече оная злочеста мъченица, оная премазана от нужди и неволи безответна робиня на вечния труд, на вечното тегло! Не, сега тя е видна госпожа, която блести по вечеринките и баловете със своите труфила, която се разхожда в пайтони и без сметка пръска хиляди за играчки и джунджурии.

„Спасение! Спасение!“ – възъм от себе си от възхищение извика бай Мутко и като кон, стигнал на познатата станция, неволно се спира и в същия миг като глум изчезва отпреде му чудната картина на щастие и благоденствието. Пред него стоеше неговата сбутана и клекнала на една страна вехта къщурка.

*

Намусен поглежда от небето капризният ноемврийски ден. Студен, парлив вятър непрекъснато духа откъм планината. Зимата е вече на прага! Блазе вам, богати, и горко вам, сиромаси, защото сега ще почувствувате пропастта помежду си, защото сега ще опитате мега и жилото на живота!

Бай Мутко Кацавейката се дигна от леглото си малко нещо по-късно, отколкото друг път. Цяла нощ, макар и свит на кравай от студ, той прекара в най-сладки съновидения. И ето сега, приседнал край огнището, за да изпуши първата си цигара, той ги преговаря на ума си и ги тълкува. Наоколо му се трупат и крескат цял рояк гечица, мършаби и бледни, и с нетърпение чакат топлата попарка. Това обаче го не смущава, защото в тая минута както те, тъй и целият земен живот, с всички несгоди и нужди, не съществуват за него. Още малко търпение – и всичко ще влезе в

реда си! Занаятите ще се подигнат – това е несъмнено, – купувачи ще нахлуят и старото слънце пак ще огрее разорения занаятчия, защото така трябва, защото иначе не може да бъде...

– С-т, мълчете – навика буля Митковица деца-та, – някой влезна в пруста.

В тази минута вратата се бутна отвън и на прага се показа един очилат господин, а зад него рунтавата физиономия на един стражарин.

– Тук ли е къщата на обущаря Митко Кацавейков? – запита очилатият.

– Тук – отвърна буля Митковица. – Какво искате?

– В името на закона – почна очилатият, – налагам секвестър върху...

– Спасение! Спасение! – като бесен изрева бай Митко Кацавейката и живо рипна от мястото си.

– Какво значи това?

– Това значи – спасение!

– Не разбирам...

– А пък аз най-добре го разбирам! – отвърна бай Митко с някаква сладостна жестокост в гласа, като блъсна очилатия настрана и бърже изхвъркна навън.

Бай Митко намери спасението. На другия ден той беше вече същински пролетарий.

ПРОГРАМАТА ПРИЛОЖЕНА, АМА – НАОПАКИ!

Най-сетне това е цяло безобразие от страна на калната опозиция да въвира всеки ден в очите на либералите, че не били уж приложили програмата си. Принавам се откровено, и аз влача тежките вериги на калната опозиция, но не мога да се не възмуштавам от дълбочините на опозиционната си душа, като чувам тия вечни, неоснователни обвинения. Стига за бога! Разберете и признайте, че либералната партия вече приложи и всеки ден продължава да прилага програмата си. Наистина – малко нещо наопаки, но, господи, кое ли сега не е наопаки! Земете мене за пример. Цели девет години мъкнах едни и същи потури; бях станал, както се казва, за кашмер на хората; даже републиканците – таласъмните на сливенските чешми, – и те ме дигнаха на смях; с една реч – късай, че хвърляй. И какво, вий мислите, сторих? Преспокойно ги обърнах наопаки, ударих им нови гайтани и сега със спокойна съвест чакам кога ще се изминат още девет години, за да ги обърна още веднъж.

Тъй стои работата и с либералната партия. И тя цели седем години мъкна своята програма и, разбира се, най-сетне тя овехтя. Тогава либералите, като хора благоразумни, обърнаха я наопаки, сграбиха по една дебела суровица, очевидно за по-голяма картинност – и гнес либералната партия си е партия и половина.

Впрочем, за да не бъдем голословни, нека потвърдим думите си с примери.

Преди една година либералите проповядваха: 1)

поддържане на конституцията – сега пердах на сермия; 2) пълно самоуправление в окръзите и общините – сега тия учреждения са министерски подлоги. Преди една година либералите обещаваха: 1) намаление на данъците – сега ги уголемиха; 2) намаление на разходния бюджет – сега го увеличиха; 3) равномерна, справедлива, сносна и опростотворена данъчна система – сега прокараха средновековния десетък в натура – най-несправедливата, най-неравномерната, най-несносната и най-сложната данъчна система. Преди една година либералите искаха: 1) безплатно учение във всички учебни заведения – сега и сиромасите трябва да плащат училищни такси; 2) подвеждане общинските училища под прямото управление на общините – сега тия училища са гърне, в което даже пияните селски попове си пяхат носовете. Преди една година либералите обещаваха: 1) безплатна медицинска помощ – сега докторите се намаляват и болниците закриват; 2) подвижни аптеки във всяка околия, достъпни за населението – сега и неподвижните станаха недостъпни за населението. Преди една година либералите искаха: 1) естествените богатства на страната да се експлоатират от тържавата – сега мините и др. природни богатства се раздават на разни концесионери като жито на задушница; 2) покровителствуване кооперативното производство – сега ямболската полиция напада и бързи работниците в кооперативните фурни; 3) евтино и бързо правосъдие – сега, за да се съдиш, трябва цял да се облепиш с марки и да чакаш до страшния съд, когато господ отдели козите от овцете. Преди една година либералите тържествено обещаваха: 1) реорганизация на войската с облекчение на службата – сега увеличават службата на две и три години за свършилите средни и висши училища; 2) намаление разноските за поддържане войската – сега ги уголемяват, като им

притурят и няколко милиона свръхсметни кредити. Преди една година либералите искаха: преобразуване изборителната система за запазване общото изборително право от злоупотребления – сега либералите стоят на власт, като злоупотребиха с общото изборително право и потърпаха волята на изборителите.

Кажи сега, о, ти кална опозицио, приложиха ли либералите програмата си или не? Да, те я приложиха наопаки от точка до точка. Нецо повече, те извършиха и работи, които не стоят в програмата им и за които те не са давали никакви писмени задължения. Те удвоиха шпионските фондове – венец на либералско дело; те създадоха закони, за да дадат възможност на партизаните си да приберат България в джобовете си, за да не падне никак в ръцете на калната опозиция; те вършат на всяка крачка беззакония, оголват населението, търтят се по корем пред двореца и напанатгон, за забавление на либералните дружинки, пишат във вестниците си глупости, дебелат като стълбовете на Соломоновия храм!

Кажете, о, виш мрачни завистници от калната опозиция, малко ли е всичко това? Нима виш искате либералите да размишляват с клепнали уши, когато пълните ясли са отпреде им; да си зашият устата, когато ръцете им са до лактите в делвата с меда; да ви милуват по главата, когато сопата почива в ръката им, и да ви развиват научни теории, когато коремите им са пълни и в главите им пълнят тъмни спиритологически мъгли? Да прощавайте! Мина се оново време, когато виковете на една кална опозиция можеха да смутят душевната тишина на добре угоените прасета!

Либералната партия знае своята работа и ако виш, които с такава завист се прислушвате към нейното апетитно мяскане, не свиете вашите парцали – тогава, о, тогава...

Нейсе, без малко щях да изтърва голяма приказка. Разгеле, дойде ми на ума, че и аз съм един вид опозиция и като такъв трябва да избягвам големите думи, които понякога твърде слабо се различават от големите *сони*.

Както и да е, а либералната партия наистина приложи своята програма и това според мен ѝ прави най-голяма чест. Обещавам се прочее, когато хвърли петалата, да ѝ напиша трогателен некролог.

ФИЛОСОФСКО СЪЗЕРЦАНИЕ НА ПРИПЕК

Мъчно ми е, драги читатели, да ви предам с достатъчна пълнота и изразителност всички ония дълбоки душевни усещания, които изпитвам, когато, сегнал на припек, със спокойствието на атински философ безмълвно съзерцавам величието на майка България. Какво само няма, какво само не става в тая райска земя! Да оставим настрана късета, политически и обикновени, които са в такова изобилие, и да вземем само либералите, които тъй също конкурират с пясъка на морето и от които една голяма част води своето славно потекло още от времето на султан Мурада. Турете си ръката на сърцето и кажете в коя зоология или ботаника се срещат подобни екземпляри. В никоя. Либерал — това е едно творение, което само в границите на майка България може да се ражда, да вирее и умира, без да възбужда учудване и предизвиква смущение у хората. Нещо повече — за нас, добрите българи, то е една национална нужда, една физиологическа необходимост. Аз питам, какво щяхме да правим ний, българите, ако да нямаше между нас либерали? Вихме ли били в състояние например да заспим спокойно? Не. Както се знае, българинът не ляга без лобут. А щом това е така, то с какво право коварната опозиция дига такъв непотребен шум, когато се случи либералите да отупат някого? С какво право тя се меси в това священодействие? Откъде тя знае, че той не благославя либералите за получения в достатъчно количество програмен даяк и след това с умаложено сърце не захвърква на коравото си легло като манастирски марок?

Ето това именно е лошото у нас. Ний твърде слабо умеем да ценим нашите национални институти; ний във всичко подражаваме на чужденците, като забравяме, че ако например гърбът на един европейец е приспособен най-главно към европейски палта, то нашият — най-главно към български сони. Аз бих могъл тук да приведа цял ред примери, които твърде ясно ни изобличават в неумение да пазим и почитаме своето. Ще се огранича обаче само с още един.

Всички чуваме напоследък да се оплакват, че либералите водили България към пропаст и разорение. Ужасна неразбраница! Аз питам, та нима ний трябва да чакаме чужденците да извършат това? Наистина редакторите на в. „Нов отзив“ са на мнение, че това щели да сторят евреите. Добре, но защо именно евреите? И патриотично ли е това? Разбирам да се възложи това на народняците или на прогресивните либерали, както и да е — яде се, но на едни евреи и при това такива, които не дават стропена парà на редакторите около в. „Нов отзив“ — това е вече цял скандал за нашето народно самолюбие. Не, както щете, мислете, а ний трябва да благодарим на либералите, че именно те са се нагърбили с тая патриотическа задача. Погледнете най-сетне на въпроса от друга страна. Представете си например, че утре България се намери в пропастта. Как, нима пак либералите трябва да я измъкват? А какво остава да върши тогава коварната опозиция? Нали тя сега чака именно този момент, за да пристъпи към „спасението“? Ще рече, либералите действуват в случая твърде патриотически, защото инак за опозицията би изчезнала всяка възможност да замести либералите и да спаси още веднъж България. Както се знае, спасението на България се предава у нас по наследство, от партия на партия, и според мене това е твърде похвално, защото само по

тоя начин нашите национални обреди и обичаи ще запазят своята цялост.

Но колкото и да ме възхищават либералите със своите действия, аз все пак не мога да затворя очите си и за тъй наречените прогресивни либерали. Но преди всичко две-три думи по повод на името. Мнозина намират, че думата прогрес е чужда дума. Признавам си, нито моят разум, нито моето патриотическо чувство могат да допуснат подобно нещо. Думата прогрес¹ е чисто старобългарска дума и произлиза от думата грях или мн. число греси, т.е. грехове по новобългарски. Прогреси ще рече първогрехове, както протомайстори значи първомайстори. Оттук става явно, че прогресивни либерали ще рече — първогрешници-либерали. А за добра чест това се потвърждава и от самата ни история. Прогресивните либерали, или доскоро стари либерали, са първите политически грешници у нас. Те най-напред и сами вкусиха, и на другите дадоха да вкусят от запретеаното дърво за познаване кое е добро и кое зло.

Поради това, вижда се, те бидоха тъй жестоко натирени из рая, за да последват съдбата на греховните израилеви синове: да пантосват по цели години из чуждите земи, да миткат по чуждите порти, догето най-сетне по силата на Дарвиновата теория от дълго, непрекъснато скитане разумът им се пресели в краката.

Сега те се възраждат: с неизразимо сладострастие по цели дни и нощи прелистват книгите на проро-

¹ Доколко това е справедливо, може да ни убеди междо другото и това, че всички почти по-чисти българи, напр. офицерите, пишат тая дума с „е двойно“ — нещо, което, без да говори, че в случая те се намират на военна нога с граматиката, най-ясно ни убеждава в тяхната чистокръвна българщина. — Авторът.

ците; със затаена тъга поглеждат изпод вежди към север и с явно нетърпение очакват появянето на своя месия. О, дано той по-скоро се яви в своята недостъпна слава и величие, за да изкупи с кръвта си греховете им и широко разтвори пред тях вратите на рая! Тогава и аз, гърт социалист, приседнал на припек, ще мога още веднъж да се гурна в необятния океан на философското съзерцание и от дълбочините на душата си да извикам: „Ах, Българийо!“ – и да не довърша от вътрешно възмущение мисълта си, макар и да чувствавам, че в това време мнозина българи ще я довършат с твърде дебела национална попържня...

ВЪЛЧИ ПРИНЦИПИ

Бай Нешко Хързулт – известен гърварин – бе страшен фукаретина. В това време, когато князете имаха по десетина министри, с които управляваха народите си и по този начин си разчистваха пътя към историята, той имаше само един министър – едно старо гръгливо магаре, с което редовно ходеше в гората за дърва и по този начин, макар и без позволенieto на историята, криво-ляво прехранваше народа си, на брой една гузина внушително зинали гъра.

Но както князете по известни дипломатически съображения понякога се разделят от своите министри, за да си намерят други, тъй и бай Нешко Хързулт, макар и без всякакви дипломатически съображения, един ден се раздели от своето магаре. При една експедиция в гората последното намери за добре да подаде прошение за оставка и наистина остана в гората с упречени към небето петала, очевидно в знак на това, че се отказва от хубостите на рая. За добра чест небето, което и тъй е препълнено с министри, погледна снизходително на тая постъпка и за министъра на Хързула не оставаше друго освен в това положение да посрещне гладните господари на гората.

И наистина едвам слънцето угасна зад далечните планински бърда и дебела сянка покри гората – и горските господари догласаха. Това бяха няколко страшно изгладнели вълци, които, подушили плячка-та още отдалеч, с неописана ярост се нахвърлиха върху злочестия министър. Бе явно, че от последния тряб-

ваше да останат само петалата, но тук се случи нещо, което е винаги неизбежно между вълците и което временно отсрочи министерската криза.

— Пардон, господа! — високо изръмжа един стар вълк, остриите зъби на когото явно свидетелствуваха за либералните му идеи. — Аз мисля, че преди да пристъпим към такова едно високо патриотическо дело, каквото представлява от себе изяждането на едно умряло магаре, ний трябва предварително да се съгласим върху някои важни точки, а именно — откъде да начнем, дали откъм главата, или откъм опашката. Съгласете се, че това не е и не може да бъде безразлично за едни вълци, които се ръководят от ясно определени начала.

— Позволете да ви стисна ногата, побратиме — живо възрази един мършав вълк, по ребрата на когото с успех можеше да се изсвири „Шуми Марица“, — вий грабнахте гумата ми от устата. Да, ний трябва да се споразумеем принципиално, преди да пристъпим към самия акт на предстоящата реформа. От своя страна аз трябва тържествено да заявя, че ний трябва да почнем от главата и постепенно да напредваме към опашката, защото, както знаете, това е в духа на прогресивните идеи, които днес вълнуват цялото човечество.

— Много хубаво — обади се един рунтав вълчага, очевидно добре изпечен в тайните на живота, — но позволете ми да ви забележа, че в такъв случай ний рискуваме да изтрещим зъбите си. Вие знаете, че няма нищо по-твърдо от главата на едно магаре, затова то и минава между хората за твърдоглаво животно. Не е ли тогава много по-разумно да почнем откъм опашката? Най-сетне това се препоръчва и от професорите при „Висшето училище“.

— Аз съм просто поразен от вашите мракобесни разсъждения — ядосано изръмжа друг един рунтав вълчага, оскубаната козина на когото явно изобличаваше в него плебейски наклонности, — вие си позволявате да създавате привилегии, когато Шатобриан изрично казва, че „Европа върви към демократизма“. Принуден съм прочее да ви заявя, че аз не признавам никакви привилегии нито за главата, нито за опашката, защото, както казва Волтер, „народът, без разлика на наклонности, вяра и характер, иска демокрация“. Ще рече, всеки е свободен да почне според случая, както се окаже по-удобно и по-безопасно. Това е демократично.

— Вий проповядвате анархия, почитаеми господа — обади се трети с явно незадоволство, — и макар вашата козина напълно да ме убеждава във вашата незрелост да разбирате началата на великите просветители от осемнадесетия век, аз ще си позволя да ви приведа мнението на един от тях, който също така като Волтера и Шатобриана ратува за демократизма. Прочутият Монтескьо казва: „Когато в една гържава целокупният — забележете: целокупният — народ гържи върховната — пак забележете: върховната — власт — това е демокрация!“ Питаме ви сега, коя е върховната власт на едно магаре? Не е ли търбухът? Тогава защо да игнорираме тая власт? Защо да не започнем от търбуха и при това целокупно, а не един по един?

— Вий говорите глупости, господа — свирепно изрева един едър вълк, като посочи цял ред ужасни зъби, — тук не е и не може да става въпрос откъде да се почне — това е свършено безразлично, защото, както казват латинците, всички пътища водят все към Рим. Въпросът е тук, кой по-рано от другите да почне?

— А, тъй ли? — обади се неколцина от компанията.

— Моля, не ме пресичайте — яростно изрева владетелят на ужасните зъби. — Да, кой по-рано има право да почне. аз съм горещ привърженик на победоносния либерализъм и като такъв, мисля, имам най-голямо право да почна пръв, и то откъдето намеря за добре, защото, както казва г. Свинаров от Пиргон, народните идеали трябва винаги да стоят на първо място!

Тия редки по своята наглост думи предизвикаха цяла буря от благородно негодувание между господарите на гората и косматият представител на народните идеали можеше твърде лесно да се лиши от топлия си кожух, ако в моя критически момент не се примечеше на помощ един благоразумен вълк, комуто, вижда се, бе вече дотегнало да бере зазъбица и да слуша безплодни философии.

— Господа — изрева той с такава сила, щото гората потрепера, — вие губите златното време в безплодна и празна препирня, а между това нощта вече превалява и вкусният леш стои небутинат. На работа прочее.

Това бе един сигнал, под впечатлението на който горските господари тутакси забравиха своите принципи и с нечувана жадност се нахвърлиха върху злочестото магаре. В скоро време гората се огласи с цяла музика от ужасно хрускане, мляскаме и ръмжене. Имаше нещо гнусно и страшно в това полунощно свещенодействие, крадешком наблюдавано през клоните от пълната месечина. Но най-сетне патриотическото дело биде извършено и косматите принципиали безшумно изчезнаха в гъстата и тъмна гора.

Съмна се и първата мисъл на бай Нешко Хързула бе да се яви на мястото, дето изгуби своето благородно гобиче. За жалост, той свари само един скелет, на който две глупави врани усърдно точеха човките си. Това скръбно зрелище покърти бедния гърварин. Бле-

ген и мълчалив, той застана пред скръбните останки на своето магаре и две едри солени сълзи неволно бликнаха от очите му...

Уви, той не бе честит да чуе поне ония чудни принципи, под пленителната музика на които бе разкъсано и изядено неговото едничко богатство.

РАЙСКАТА КУМА

156

ГЕОРГИ КИРКОВ

Сутринта на 29 юни 1900 г. белобрадият вратар на небето се събуди, както никога, доста късно и при това в най-калпаво настроение на духа. Това бе първата неприятност. След малко обаче той откри, че има разкошна кухавица: носът му свиреше като върбова пищялка. Това вече окончателно разстрои добрия старец и той не знаеше как по-силно да изкаже своя гняв.

За добра чест в това време на райските порти се почука и той побърза да напусне леглото си, като оглушаваше райските предели с гръмотевични прозевки и кихания.

— Кой чука? — запита той след малко, като се озова при райските порти.

— Аз съм, куме, отвори! — обади се един пресипнал женски глас отвън.

— Кой си ти? — запита пак старецът.

— Твоята кума, огромната либерална партия — отвърна гласът отвън. — Отвори по-скоро, че капнах от умора!

— Не съм те калесал да се влачиш по това време — сърдито изръмжа старият вратар, като бъркаше в джеба си очевидно за ключовете.

След малко райските врати се отвориха и прегмутения поглед на стария вратар се изпречи една дебела и чорлава мадама с голяма брадавица на носа и силно подута горна устна — нещо, което ѝ придаваше изглед на някакво женско чудовище, в което тъмните сили на пъклото бяха събрали всички грозотии по света.

— Какво искаш мари, дърта брантийо? — извика старият вратар сърдито, като измери с поглед своята ужасна гостенка.

— Е, хубава работа, куме — обади се последната, без да се смути, — веднъж се наканих да ти дойда на гости и ти ме посрещаш като сънен кръчмарин.

— Ба, с бърлица ще те посрещна! — отвърна старецът троснато. — Няма ли за тебе хурка или чорап, ами си тръгнала по портите да безпокоиш хората?

Подир тия жестоко оскърбителни думи, естествено, трябваше да се чака, че чорлавата кума ще се докачи и ще обърне гръб на невежливия кавалер. За добра чест обаче нищо подобно не се случи. Вместо да се докачи, чорлавата кума намери за добре само да се изсмее презглава и да покаже на кума си два огромни жълти зъба.

„Да те поразит!“ — продума последният на ума си, силно погнусен от тая отвратителна гледка.

— Чини ми се, куме — спокойно подзе след малко кумата, като че нищо не бе се случило, — днес ти не си разположен и както виждам, имаш кухавица.

— Ужасна кухавица! — отвърна старият вратар, неволно поласкан от вниманието на чорлавата кума. — Цяла нощ не съм мигнал. Чувствувам, че носът ми ще окапе като презряла слива.

— Ах, не гудай тѣй, куме! — пресече го кумата с видимо безпокойство. — На всичко си има цера!

Тия думи накараха стария вратар съвсем да се разчувствува. Той отиде най-сетне дотам, че предложи на своята гостенка да поседнат на прага и да побеседват.

— Знаеш ли, куме, кой ден имаме сега? — подхвана чорлавата кума, след като се разположи на прага до стария вратар.

— Право да ти кажа, кума, от зор и дните забравих.

157

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

– Хи-хи-хи! – изкуска се чорлавата кума, като хлопна своя събеседник по рамото. – Днес е денят ти, старо-харо – Петровден!

– Що думаш? – почти изплашен извика кумът. – Зер, нима днес е Петровден?

– Цял-целеничък! – отвърна кумата важно. – За това съм и дошла тука да ти честитя. Нали знаеш, че аз почитам само твоя ден, ти си моят патрончо.

Тук чорлавата кума тъй двусмислено изглежда бедния кум, щото той неволно смъкна очите си от смущение.

– Чудно нещо наистина – подзе той след малко: – как така да забравя деня си?

– Нищо чудно, куме! – възрази кумата умилено. – Смятай, ти не си вече млад човек! На, и аз, кажи го, още се крепя, ама главата ми вече не държи – цяло решето. Знаеш ли, куме...

Но тук кумът не можа да дочака въпроса, защото в това време нещо се тресна пред тях и те рипнаха като ужилени.

– Що е това, куме? – бледна като стена, извика кумата.

– Хм, чини ми се, нещо пукна под нас...

Но тук нов трясък ги накара да изтръпнат.

– Олеле, куме – изпищя съвсем изплашената кума, като се хвърли върху изгубилия пусулата вратар на небето.

Между това трясъците почнаха да стават по-честни. Някакви огнени линии пореха въздушното пространство, пукаха и пръскаха наоколо си безбройни искри.

Дълго време бедният кум, прегърнал изплашената кума, в смущение стоя на едно място, без да предприеме нещо. Но най-сетне сполучи да победи своето смущение и да се реши да надникне към земята. На първо време кумата по никои начин не искаше да се

отдели от него, но и тя биде принудена да се покори. Тогава белообразният вратар на небето бързо изу левия си калцун и като го приложи към дясното око, а с лявото замижа, важно го насочи в пограйското пространство, както капитан на някой кораб насочва галекогледа си.

След малко той смъкна калцуна си и като се обърна към стоящата наблизо кума, мрачно продума:

– В Стара Загора има дуналма. Виждат се хора, събрани на мухабет, и музика свири.

– Тъй ли? – извика кумата радостно. – Е, тогава бъди спокоен, това са моите обесници, които ти празнуват деня.

– Как, що думаш? – смутено избъбра кумът. – Нима те празнуват деня ми?

– Разбира се, та нима ти нямаш хабер за това?

– Не, нямам.

– Чудна работа! А пък аз наздраво вярвах, че ти имаш хабер. Моите обесници вече три години става как ти празнуват деня.

– Но защо? – все още учуден, запита вратарят на небето.

– Как защо? Защото аз им заповядах.

– Ти им заповяда, а с какво право?

– Ей тъй на, заповядах – и свършено!

– Хубава работа! Та нима ти мислиш, че аз ще допусна да се кепази името ми от такива резилци, каквито са твоите обесници?

– Ами какви ще ги ядеш?

– Как така, джанъм – ядосано извика вратарят, – аз не съм ли господар на името си?

– Господар, ама тук – на небето, а не и на земята, дето аз съм сега господарката.

– По дяволите с твоята земя! – яростно изрева вратарят. – Аз те питам как си гръзнала ти, дърта

брантийо, да кепазииш името ми? Нима аз не познавам коя си? Не си ли ти, която се отрече от програмата си и плю на суратя си?

— Стой, куме Петре! — пресече го чорлавата кума. — Голяма хапка, казват, глътни, ама голяма гума не казвай. Ти казваш, че съм се била отрекла от програмата си. Добре, ами ти? Я си припомни миналото. Не беше ли ти, който в една само нощ три пъти се отрече от Христа? Какво почна да примигааш? Криво ти е — разбирам, но криви ли сме ние, ако последвахме твоя пример и също се отрекохме от нашия Христос? Разбери, гъртако, ний нарочно избрахме тебе за патрон, защото приличаш на нас. Ти гържиш ключовете на небесния рай, ние — на земния; ти минаваш за изменник и ний сме такива. Ето всичката тайна! Сбогом!

При тия гуми чорлавата кума живо се обърна, сви полите си и като стрела се совна надолу в тъмното пространство.

Дълго стоя подир това белоградият вратар на небето, цял потънал в скръбни размишления.

— Хм, да... — избъбра той най-сетне и си влезна в рая, като заключи портата.

ИЗКУСТВОТО ДА УПРАВЛЯВАШ

Понеже никой от нас не знае какво има да стане утре, а рядкото изкуство, с което се управлява днес България, много лесно може да бъде отвлечено заедно с либералите в общия порой на събитията, то с позволението на читателите аз взимам отгоре си грижата да ги посветя в това изкуство.

Прочее моля внимание!

Най-първото и най-важното нещо в изкуството да управляваш един народ, като българския например, е да те направят министър. Как се извършва тая процедура — това не е твоя работа, защото както в женитбата, така и тука най-главната роля играе късметът. Ще рече, твоята работа, щом те направят министър, трябва да бъде — не да му сееш на корена ряпа, а благодушно да се покориш на участта си и след това незабавно да вземеш нужните мерки, за да си доставиш известното „народно доверие“, което за един министър е от голяма важност, тъй като за него то има същото значение, каквото и вулата за младоженеца.

Доставката на „народното доверие“ става по няколко начина, от които най-сгодните са два — по търг или по домакински начин. Първият се препоръчва, когато има конкуренти, вторият — когато няма такива. При първия са необходими поемни или — по-вярно — наемни условия, при втория този масраф се явява свършено излишен и всичката тайна се заключава в това — да влезеш овреме в споразумение с някои приближени и предади теб хора — най-хубаво измежду полицейските чиновци, — които да бъдат не само достатъчно добродетел-

ни, но и достатъчно решителни, за да извършат с успех доставката. „Народното доверие“ няма нищо общо с тайна на войската и поради това доставката му става не постепенно, а отведнъж и в един ден. Закъснявания се допускат до една седмица, след което доставката се отнема и доставчиците се глобяват.

По този превъзходен начин нагласена работата, в късо време ти имаш в ръцете си цялото „народно доверие“ и вече преспокойно можеш да пристъпиш към главната си задача – изкуството да управляваш. За тая цел предварително разделяш страната на райони според административното деление, избираш си по един ортак за всеки район, туряш му името „шеф“, даваш му под концесия цели градища и села и след това почваш да управляваш от името на „народното доверие“. Последното, което има своето реално изражение в сто човешки глави и двесте чифта ръце, готови по първа заповед да мислят и да се движат, е твърде благоразумно и послушно, за да спъва хода на твоето управление. Само с едно дигане ръце и шумно извикване ура ти решава и разрешава всичко, каквото му предложиш и поискаш. За тебе не остава друго освен да повикаш двама-трима грамотни хора, да им сложиш по бешлик в ръката и да ги накараш да пишат дълги вестникарски статии, в които да се развива и пояснява само една мисъл – че „народното доверие“ е с тебе и че всички, които са против тебе, са безчестни и развалени личности. Това е госта! Оттам нататък гържавната машинария върви сама по себе си. Даже и масло не е potrebno, защото колкото по-малко масло наливаш, толкова и по-добре върви. Писарите пишат, секретарите подписват, началниците се подписват, с една реч – курдусан часовник, остави го само да върви!

Малко по-иначе стои работата с тъй наречените ортаци или „шефове“ в провинцията. Тук без друго

се изисква да бъдеш внимателен, защото работата с тия господа става според поговорката „Ръка ръка мие, а двете – лицето“ и поради това много лесно рискуваш да умиеш понякога само двете ръце, без да закачиш лицето. Впрочем мъчнотията в такива случаи прекарно се премахва, щом към пълната свобода на действие, с която си наградил тия господа, им дадеш и правото да бъдат крайно красноречиви в мълчанието си. По този именно начин най-сетне и тази сложна машина почва да действувa и за тебе не остава друго освен да се отдалечиш под сянката на градината си и оттам да наблюдаваш чудния ход на цялата гържавна машинария. Полицията пази реда и тишината, съдиите съдят, гаскалите учат, поповете опяват или венчават и над всички отгоре, като пчели над цветята, реят и се вият благородните шефове и милостиво прибират в кошерините си сладкия медец, за да отпрежат след малко и на теб от най-хубавата нута.

И възхитен, и доволен си ти от всичко това, без подобни чародей! Свободно тече кръвта по твоите жили, спокойно почива твоят поглед върху чудната гледка и в неизказано наслаждение се къпе и тае твоето благородно сърце.

Но, уви, нищо трайно и вечно няма под небето! Идват минути на горчиво изпитание и чезне от очите ти чудната игулия и дълга костелива ръка скришом се протяга, грубо те хваща за ухото и безжалостно те хвърля при пращаната фурда на гнилото бунище.

И оставаш ти, чародей, с твоята безгранична, но безсилна злоба и с твоето горчиво съзнание, че от кал си направен министър и в калта трябва да изчезнеш.

Да, изкуството да управляваш е тънка, часовникарска работа и блазе на тоя, който я изкара благополучно и сам свърши поне в положението на спукано гърне.

МИТАРСТВАТА НА ЕДНА ДУША

164

ГЕОРГИ КИРКОВ

Сънувах сън – безподобен сън. Сънувах, че праведната ми душа, похапнала от „религиозно-нравствено-то възпитание“ на „Църковний вестник“, благодушно се изтягаше на дебел и мек гюшек във въздушните чертози на рая, потънала в най-сладостни съновидения. Двама бели като сняг херувими грижливо ѝ отпъждаха мухите с леки ветрила от паунови пера. Неизказано приятно се чувствуваше душата ми в тая минута: далеч бяха от нея грижите на грешната земя и чужди мъченията на безбожниците и социалистите, душите на които като непрани ризи безнадеждно оплакваха горчивата си съдба в някои от тъмните къшета на преизподнята.

Ех, хубаво нещо е, дявол да го вземе, да бъдеш праведна душа! Остави настрана правото да се изтягаш от зори до зори в рая – за една праведна душа това е тъй естествено, – но вземи преди всичко грижите, които полагат за тебе попчетата около в. „Съветник“ и всички ония, които са си турили за задача в живота да фабрикуват праведни души. Каква трогателна възвишеност прозира в тия грижи! Да вземем например историята на моята душа. Моята душа бе една паднала душа, просмукана с безбожие и социализъм. В нея царуваше бесът на незадоволството и стремежът към някаква свобода, към някакви правдини, които, за жалост, не се продават на битпазар като вехти калеври, а се купуват, и то с цената на хиляди страдания и борби. Положението на душата ми бе отчаяно. И ето,

в тоя съдбоносен за нея момент отпреди ѝ се вестиха няколко брадати благообразия, награщаха я като мухи парче шекер и внимателно почнаха да я приготвяват за бъдещия живот. Разбира се, изпървен тя се опираше – безбожието и социализмът бяха твърде дълбоко проникнали в нея, – след малко обаче тя почна да отстъпва, додето най-сетне и съвсем сложи оръжието си. Но, вижда се, това бе още много малко за подозрителните брадати благообразия. За да бъдат сигурни, те решиха да подложат бедната ми душа на особен режим: затвориха я в една тъмна килия, облякоха я в черно вретище и почнаха всяка сутрин и вечер редовно да я хранят само с религиозно-нравствено възпитание, като придружаваха гуетата с тайнствени нашепвания, че началото на всяка мъдрост бил страхът и че една душа, която иска да попадне във въздушните чертози на небето, трябва да бъде пълна със страх като абаджийска възглавница с фурда и да се откаже завинаги от всичко онова, що може да я смути, да я направи недоволна от положението си и да я завлече в катакомбите на гордия човешки разум – този класически Тома, който иска всичко да изпита, всичко да провери и всичко да изнесе на видело.

Излишно е, мисля, да казвам какви биха били последиствията за моята бедна душа от тоя своеобразен режим: в късо време тя измършавя, изтъня и се преобърна в една лека, едвам уловима пàра, готова при най-малкото кихване насреща ѝ да изчезне без остатък. По този именно начин от моята душа – душата на един закоренял безбожник и социалист – най-сетне бе направено едно неуловимо етерно същество, натъпкано със страх, смирение и покорство пред силните мира сего. Аз се чувствах убит и смазан и двойно по-нешастен, като виждах как бедната ми душа от ден на ден все повече и повече се усвояваше с идеята да ме напусне.

165

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

И катастрофата не закъсня! Една сутрина, когато случайно се прозинах, тя улови благоприятния момент и безшумно се измъкна из сърдите ми. Наистина аз тутакси стиснах устните си в надежда да я улова поне за краката, но напразно: тя вече хвърчеше към въздушните предели на небето.

— Сбогом, Масторе, до второ свиждане! — раздаде се глас над главата ми и всичко утихна.

— Върви си — извиках аз отподире ѝ с неизказана горчивина на сърцето. — Върви си, но помни, че душа, която напуска тялото си като софийски чиновник квартирата си, без да си плати кирията, няма да види хайр и на този, и на онзи свят.

След това аз усетих студени тръпки, прострях се на пода, заклопих очите си и умрях. Но, вижда се, моите домашни бяха вече приготвени към това събитие, защото още в същия момент, когато аз заклопих очите си, едни от тях се хвърлиха отгоре ми и почнаха да ме обискирват, а други — върху вехтото ми сандъче, откъртиха капака му и като нощни крадци се заловиха да тарашуват из него. Всеки от вас лесно може да си представи моето възмущение предвид на подобно злодейство. Аз бях погнусен от това безпоздобно зрелище и ако не станах да се разправя по либералски с моите обирници, за това трябваше да се благодаря на обстоятелството, че моят квартирант — душата ми — ме бе вече напуснал. Впрочем в скоро време аз бихох принуден от сърце да простя на моите домашни страшното поругание, което извършиха над моите смъртни останки. След като ме обраха до конец и поделиха плячката помежду си, те се сетиха и за мене: дигнаха ме от пода, окъпаха ме, облякоха ме в нова премяна, обуха ме в нови калеври, след това простряха ме отново на пода, натурияха цветя около главата ми и най-сетне наклаха около мене да ме оплакват. Ах,

колко е хубаво да лежиш мъртъв и безмълвно да чуваш трогателните нареждания на твоите домашни! Аз лежах, без да шавна, и прехласнат слушах хубавата епопея на моя земен живот. Приятно ми бе да констатирам, че моите домашни, като нареждаха биографията ми, умишлено изпускаха всичко онова, което можеше да ме компрометира пред света и което аз сам още приживе старателно скривах от хорските погледи. Аз им простих всичко и си дадох дума да не забравя постъпката им даже и тогава, когато от мене не остане нищо пепел.

Когато церемонията на оплакването бе свършена, аз бидох дигнат, отнесен в черква, славно опят и след това откаран на гробищата и заробен.

След погребението моите домашни, както и всички присъстващи на скръбното тържество, се събраха у дома, наслагах всякакви ястия и пития и насядах да почетат моята памет, като похапнат и посръбнат за душата ми. От дълбочината на моя гроб аз ясно чуха тракането на вилките и ножовете и звънтенето на чашите — и лиги потекоха от устата ми!

*

Изминаха се безбройно число години от това събитие и никои смъртен вече не помисли за мене: времето бе вече изличило всички следи на моя земен страдалчески живот.

Но ето удари часът на второто свиждане. Под звуковете на призивната тръба аз напуснах студената пазва на земята и живо насочих стъпките си към небето, горящ от желание по-скоро да заключа в прегръдките си моята праведна душа.

Както казах в началото на настоящата си начална повест, душата ми се изтягаше на дебел дюшек,

потънала в сладостни мечти. С развълнувани гърди аз се доближих до нея и леко се докоснах до челото ѝ. Изведнъж тя откри безплътните си очи, изгледа ме учудено, надигна се и радостен вик се изтръгна из гърдите ѝ.

— Мой грагий Масто̀ре, ти ли си това? — обади се тя, като ме улови за ръката.

— Да, моя възлюблена — отвърнах аз насълзен, — аз съм това! Но ти, ти щастлива ли си?

— Аз щастлива? — мрачно отвърна моята душа и скръбен облак покри етерното ѝ чело.

— Как, нима ти не си щастлива?

— О, мой граги — с дълбока въздишка възрази моята бедна душа, — щастлива съм, много съм щастлива...

— Не, ти криеш от мен! — извиках аз страшно развълнуван. — Аз виждам, че ти не си щастлива, че теб ти липсва нещо тука, за да бъдеш щастлива.

— Имаш право, мой грагий — отвърна моята душа, — мене наистина ми липсва нещо, за да бъда щастлива в тия райски чертози...

— Какво? — попитах аз разтреперан.

— Свобода! Свобода!

— Тогава ела с мене — извиках аз, обзет от някакво сладостно чувство, — ела с мене на свобода, на пълна свобода — да понесем отново кръста на земните несгоди и борби, да развеем широко знамето на неразривния братски съюз и под неговата сянка да гизнем в чест на свободата пълната чаша на човешкото щастие...

И в прилива на безкрайно наслаждение аз сграбих моята ликуваща душа, притиснах я тясно до сърцето си — и се събудих.

КАК СИ НАМЕРИХ ПРАВДИНАТА

(УПЪТВАНЕ ЗА НОВОБРАНЦИТЕ В ЖИВОТА)

Става вече цял месец как се търкалям из софийските улици в печалното качество на безплатен инженер — и все още не мога да уловя късметя за опашката. Сума свят се изреди да ходи при министъра, сума сладкодумни гости се настаниха около гържавната трапеза, само аз, бившият гребен провинциален чиновник, изпъден за отсъствие на активен либерализъм, безславно прахосвам грагоценното си време по пейките на Градската градина. Убит и печален се връщам аз всяка вечер в моето временно и скромно свърталище, по цели часове се въртя в коработо ханско легло, без да мога да заспя, и хиляди мисли, една от друга по-черни и по-безотрадни, непрокудно се въртят из главата ми.

О, вие, щастливци, вие, настанени на служба, макар и най-скромна, вие не можете да си представите онова безбрежно море от мъчения, в което е принуден да плува един изпъден гребен чиновник, дошел в столицата с една шепя, взети под лихва гологаня, за да търси правдина, да чука на високите капици, да моли за служба и цял месец погред да се връща с празни ръце, с разбити надежди! Вам са непонятни и чужди вълненията, страховете и хилядите унижения, на които е той изложен в своята, макар и права, но крайно неравна борба за хляб и съществуване! Но пренесете се мислено в положението му, но елате в моя и шумен, и многолюден град, дето никога не е нима гладен ли си, освен — имаш ли пари; но промъкнете се в прустовите на министерствата, дето стотици ратници на сомуня,

насилствено извадени из строя, от сутрин до вечер търпеливо очакват разяснение на своята участ, и тогава вие, щастливци и настанени на служба, ще разберете най-сетне какво ще рече да бъдеш гребен, незначителен кандидат за служба, от всички посрещани с убийствено хладнокръвие, от всички награждаван с жестоко безучастие!

„Не, тъй не може по-нататък да се кара – казах си аз една сутрина наум, след като направих една основателна ревизия на това, което имах в кесията си. – Трябва да се действа решително и смело, инак аз рискувам да артукам тук и да пукна от глад.“

С тия мисли в главата аз напуснах свърталището си и живо насочих стъпките си към Градската градина. Право да си кажа, в тоя момент аз мъчно можех да си дам точна сметка за това, що трябваше да правя. Аз бях опитал всички средства и освен несполуки и разочарование нищо друго не поженях. Но работите зимаха за мене такъв обрат, щото аз трябваше да направя едно последно и решително усилие и да свърша с идеята да си намеря правдината и повърна отнетата служба.

Аз влязох в градината и замислен тръгнах из една от сенчестите пътеки. За добра чест пътеката бе пуста. Това ми се хареса, защото аз исках да бъда сам с моите мисли и планове. Неведнъж от месец насам аз идвах тук, за да размишлявам върху това, що ме занимаваше и вълнуваше; неведнъж тая мирна пътека биваше няма свидетелка на моите душевни терзания и аз я обикнах, както младеж обиква тайната на своето сърце. Приятно ми бе сега да крача из нея и от никого несмущаван, да разгръщам желанията на сърцето си, както стар войник – доспехите си. За жалост, това не трая дълго – моето уединение бе неочаквано нарушено.

В пътеката влезна едно лице, в което аз веднага познах един мой стар другар по службата.

– О – извика тоя, като се хвърли насреща ми, – що виждам!

– О, Крамунков! – отвърнах аз и също се хвърлих насреща му.

Ние стиснахме ръцете си с искрена сърдечност и тутакси между нас се завърза жива другарска беседа.

– По какъв случай си тук? – запитах аз, след като се осведомих за здравето му. – Откога си в София?

– От три дни – отвърна другарят ми, – изпълниха ме, та дойдох да си уредя работата. А ти какво правиш тук?

– И мен също изпълниха – отвърнах аз, – и аз цял месец, как уреждам работата си, и все не мога да я уредя.

– А пък аз, кажи го, вече уредих моята и утре смятам да замина...

– Как – пресякох го аз, – в три дни! Възможно ли е това?

– Разбира се, мой гразий – самогОВОЛНО отвърна другарят ми, – всяка работа става с хора, а моята – с големи хора.

– Блазе ти – подох аз, – а пък аз цял месец се търкалям тук и все още не мога да намеря някой поне да ме изслуша.

– Очевидно не знаеш как да погемеш работата, а всяко нещо си има цаката.

– По дяволите с твоите цаки! – извиках аз ягосан. – Всички цаки опитах – и пак нищо!

– Не вярвам: се трябва да си изпуснал някоя и както виждам, най-важната, инак нямаше да се търкаляш тъй дълго из София.

– Вярвай ме, всичко опитах – възразих аз отчаян.

– Добре – отвърна моят другар, – позволи ми то-

гава да ти задам един въпрос: среща ли се с депутата Самаров? Не, нали така? Е тогава как искаш да ти се уреди работата?

– Признавам се, брате, това аз не знаех...

– Научи го тогава и без да се бабиш, ей сега върви право при Самарова. В него всичко е вързано и ако още утре не бъдеш назначен, аз ги обръсвам тия ваджии. Тръгвай, ти казвам, той живее в Гранд хотел № 5 и тъкмо сега приема. Едно нещо обаче помни – че трябва кураж и кураж!

– Бъди спокоен – извиках аз, обзет от някакво чудно вдъхновение, – аз имам кураж за трима пехливани и още сега ще ти го докажа.

При тия думи аз живо взех сбогрома си от моя другар и начаса напуснах градината.

В късо време аз бях в Гранд хотел, превзех на юруш две извити стълби и запъхтян, се намерих пред стаята № 5.

– Тук ли е г. Самаров? – запитах аз стоящия наблизо слуга.

– Тука е, почукайте.

Аз почуках, послушах се и като чух глас отвътре, живо бутнах вратата. В стаята, на меко кресло до прозореца, седеше един от ония представители на човешкия рог, за когото пословицата казва, че не са раждани, а правени с брадва. Той ме посрещна само с очи, без да се мръдне от мястото. Аз се поклоних и заставах до вратата, която полека притворих.

– Какво обичаш? – запита ме представителят на човешкия рог, като смукна от кехлибареното си цигаре.

– Извинете, г. Самаров – почнах аз не без външение, – аз гойдох да поускам вашето съдействие, понеже...

– Разбрах, разбрах – пресече ме представителят

на човешкия рог, – ти си изпъден и сега искаш да бъдеш пак назначен. Много хубаво, но знаеш ли, че тия работи не стават тъй лесно?

– Разбирам, г. Самаров, но аз се надявам, че с вашето съдействие...

– Хъм, моето съдействие – пресече ме пак представителят на човешкия рог, – да, но моето съдействие не се купува с едно „благодаря“, а с нещо по-материално. Сега има парична криза, разбрахте ли?

– О, да, г. Самаров, безпаричието е лошо нещо, но аз мисля, като за вас човек...

– Трябват много пари, нали? – трети път ме пресече представителят на човешкия рог и тоя път, както ми се стори, с явно незадоволство. – А ти имаш ли пари? – добава той след малко, като ме измери от главата до петите.

– Никак, г. Самаров – отвърнах аз смутен, – аз съм скромен чиновник.

– Тогава твоята работа мъчно ще успее.

При тези думи аз изтръпнах, а представителят на човешкия рог, като смукна още веднъж от цигарето си, важно продължи:

– Да, мой приятелю, за да бъдеш назначен, ти трябва да внесеш най-малко сто лева. Нищо на тоя свят не става без пари!

– Ако да ги имах, аз на драго сърце бих ги внесъл – обадих се аз скръбно.

– Нищо, и за това има цяр. Сегни ей там на масата и подпиши тая полица.

При тия думи представителят на човешкия рог бавно бръкна в джоба на палтото си, извади една полица и ми я подаде. Аз я поех машинално, седнах до масата и я подписах, без да си давам ясна сметка за това, което върших.

– Готово, нали? – продума моят благодетел, ка-

то му повърнах полицата. — Много добре, сега вземи тая картичка и право в министерството.

И представителят на човешкия род пак тъй бавно бръкна в джоба си, извади една визитна картичка и ми я подаде.

— Хайде със здраве — завърши той, като стана от мястото си. Аз се поклоних и с писнали уши изхвъркнах из стаята.

Аз намерих своята правдина! И сега, сегнал до масата в моята канцелария, като прекарвам през ума си горната случка, аз ясно разбирам как изкусно е устроено човешкото общежитие и как кривдата и поглостта са необходими, за да намериш в него своята правдина.

КАК БАЙ ТРИЧКО ГЕМИЯТА ПОСРЕЩНА ПЕРСИЙСКИЯ ШАХ

Топовните гърмежи вече известяваха, че царят на аджемите пристига в столицата на каналите. Гъсти тълпи от любопитни, повечето откраднали по няколко минути от времето си, за да видят обкиченото с елмази аджемско величество, шумно сновяха по протоарите и с нетърпение очакваха пристигането на високия гост. Между любопитните бе и бай Тричко Гемията — един огромен шопланец от с. Бояна, в цървулите на когото спокойно биха могли да се окомят две котки от Рилския манастир. Бай Тричко бе дошел на пазар и къде пладне трябваше да потегли за село: новината обаче, че аджемският цар щял да пристигне следобед, го накара да отложи пътуването си и да остане на посрещането, макар и да го чакаше сума голяма работа.

Трябва да ви кажа, че бай Тричко бе малко нещо монархист, макар и да не бе чел прочутото окръжно на Иванчева, и поради това никога не изпускаше случая да прояви своите монархически убеждения. Наистина тия убеждения не отиваха по-далеч от посрещане на царе и викане ур-ра, но за днешно време и това е доста и бай Тричко Гемията може би за дълги години щеше да остане един верен и безкористен привърженик на монархизма във вид на царски посрещания, френетическо ур-ра и други бляскави проявления на монархическия дух, ако да му се не бе случила една извънредно неприятна история, която веднъж завинаги уби у него всяка охота към монархията.

Даде се знак, че шахът наближава и всички се струпаха по краищата на тротоарите. Един от първите бе и бай Тричко. Благодарение на своите големски плещи за него бе една изграчка до пробие гъстата навалица и да се намери начело на посрещачите. Туй, разбира се, предизвика известно смущение в редовете на последните и някои от тях твърде недвусмислено гадоха да се разбере, че подобна узурпаторска постъпка не бива да се остави ненаказана. За добра чест невъзмутимото хладнокръвие на нашия монархист още в същата минута сполучи да обезоръжи недоволните, като ги накара не само да се примирят с положението си, но и да се усетят крайно щастливи, че благополучно избягнаха съдбоносното запознанство с косматите юмруци на узурпатора.

Но ето наблизко засвири музика, разгадоха се виковете и едно отделение конни стражари като светкавица прехвърча покрай посрещачите. Всички трепнаха и живо обърнаха главите си. „Иде, иде!“ — зачу се нейде изотзад. В това време бай Тричко усети, че някой го гърпа за кожата. Без да обърне главата си, той живо спусна ръката си надолу и тутакси усети, че дланта му опря на нещо, прилично на чорлава детинска глава. Това го накара да се извърне и да разгледа какво става до него. До него стоеше един от ония опърпани хлапаци, с които тъй много се славят софийските улици.

— Що ти е, бре? — обади се бай Тричко, като улови хлапака за врата.

— Чичо, а бе, чичо — отвърна последният с умоляющ поглед, — подигни ме да видя аджемския цар!

— Да видиш аджемскиот цар? — запита пак бай Тричко, като погладил хлапака по чорлавата глава. — Е арно, сине, ела да те качим.

И с тия думи бай Тричко живо го издигна от земята и го сложи на рамото си.

— Ай така — каза той, като прибра краката му, — сега стой, на гледай.

Между това разкошната каляска с аджемския цар вече се загаде, посрещана и изпращана с буйни виковете от страна на наредената пред тротоарите войска и стоящата зад нея публика.

— Олеле, чичо, какъв е он църн! — обади се хлапакът, когато каляската наближи.

— Ако, ако — съгласа го бай Тричко, без да смъкне погледа си от каляската.

— Ама он е църн като арапин — обади се пак хлапакът, когато каляската отмина.

— Море он е църн — отвърна бай Тричко наставнически, — ама виде ли що е сърма по него?

— Колко ли струва тая сърма? — запита го хлапакът, като се смъкваше от рамото му.

— Колко ли? Много трябва да струва: не можеш ги прочете за цяла седмица.

— Брей, че много! — извика хлапакът, като скокна на земята и тутакси изчезна в навалищата.

„Етё царска работа — каза си след това бай Тричко на ума, като бръкна зад пояса си. — Царето без салтанат не одам.“

Но тук бай Тричко биде неволно принуден да прекъсне размишленията си за царския салтанат и да съсредоточи вниманието си върху нещо много по-важно: кесията му с парите липсваше зад пояса! Това страшно откритие го накара да изтръпне. Наистина в първата минута той си помисли, че тя е паднала надълбоко, и поради това живо се залови да я търси, като не оставяше нито една гънка от пояса си непрекъснато, но когато всички усилия се оказаха безплодни, тогава той рипна като ужилен и като бесен се хвърли из навалищата.

— Кесето ми, кесето ми отиде! — реवेशе той, кол-

кото му глас гържи, като събаряше всеки, който му се изпречеше настреща му.

Трябва ли да ви казваме какво сполетя бай Тричко подир това? Бедният, той бе хванат от стражарите и въпреки всички уверения и клетви, че кесията му с парите липсвала, насилствено бе замъкнат в участъка като човек, който искал да произведе смущение при посрещането на персийския шах.

Тук той биде нагощаван по царски с „полицейски правдини“ и безжалостно хвърлен в една тъмна и ступена дупка, очевидно за да успокои разстроените си нерви.

Едвам привечер, когато приставът дойде в участъка, той биде изкаран из дупката и представен на пристава.

— Как те викам? — грозно изрева той, когато злочестият пленник застана отпреде му.

— Емѐ, Тричко ме викам — отвърна пленникът. — Тричко Гемията.

— От кое село си?

— От Вояна съм.

— Защо си дигал гнеска шум при посрещането на шаха?

— Па не съм, господине! На — кръста ми, не съм дигал шум. Я си стоех така на, а оно годе при мене едно лапе. „Дигни ме, каже, чичо, да видим аджемскио цар“, и я го дигнах. Арно, ама оно ми дигне кесето с парите, па беж — да го нема! Я по него, да го пипнем из калабалъко, а оно полицията на мене, па гръж, па бой — па хайде в участъко...

— Добре, ами запомни ли хлапето? — пресече го приставет, като забележи, че бай Тричко почна да влиза в излишни подробности.

— Емѐ, запомних го.

— Много добре, тогава върви си в село, а ние тук ще подирим хлапето и като го намерим, ще те повикаме.

— Арно, ами кесето?

— И него ще намерим, бъди спокоен.

Нямаше какво повече да се прави пред такова уверение и бай Тричко, макар и слабо успокоен, бързо напусна участъка.

„Е, боже, и ти не чиниш арно — каза си той на ума, като се намери отново на улицата, — не ти ли стигат царето, ами си турил и тая пуста полиция със стражаре, участъци и други врагове. Бреј, че лобут ми сложиха. Нейсе, арно ми дойде!“

И от този злополучен ден царските посрещания и френетически ур-ра забинаги изгубиха своето обаяние за бай Тричко Гемията. Той ги прокле, както показаният проклена греховете си, и никога вече не помисли нито за аджемския, нито за други царе!

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

(КРАТКО РЪКОВОДСТВО ЗА БРАДАТИ
И МУСТАКАТИ ДЕЦА)

ЛИБЕРАЛ

Що е либерал? – Либералът е едно твърде грабливо животно от рода на чакалите. Либералът е покрит с гъста остра козина, цветът на която семенява според времето; ако е вързан на ясли, макар и празни, тя е черна като смола, ударят ли му пръта, тя става побяла от памука.

Либералът има къса опашка и дълги уши, които приличат на сключени ножици, когато е настроен, и на обърнати чехли, когато е разстроен. Либералът ходи обикновено на два крака и само в два случая на четирите: когато излиза от кръчмата и когато влиза в двора.

Либералът се чувства най-щастлив, когато яде, най-умен – когато спи, и най-духовит – когато мълчи. Яде ли, той мяза на фуния, спи ли – на празна фучия, мълчи ли – на затворена джамия, отвори ли уста – на табашка чаршия.

От всичките грабливи животни либералът е нагладен с най-разнообразна гъвкава природа: няма подлост, която не би смял да извърши, нито хръчка, която да не би могъл да облича. Обикновено либералът е решителен и смел, но най-вече в два случая: когато зад него стоят поне двама стражари и когато му предстои да ритне умряло магаре.

Либералът е пълен с граждански добродетели, като стар пръч с въздишки, и най-първата от тях е да

се нареже като гробар, да разпаше пояса си и в тоя каяфет да тръгне из улиците да печели слава, защото без слава либералът умира като немец без бира. В религиозно отношение, макар и да принадлежи към рода на чакалите, либералът е отишъл доста надалеч, макар и немного напред. Той признава само един господ – дървения, и един рай – магарешкия.

КОНСЕРВАТОР

Що е консерватор? – Консерваторът е едно ехидно и злокобно животно от рода на хиените или лисиците в зависимост от условията и времето: усети ли слабост в противника си, той е цяла кръвожадна хиена и нищо в тоя свят не е в състояние да го умилостиви; види ли обаче дебелия край, той се преобръща на лисица и с такова непогражаемо изкуство почва да се присламчва и умилква, щото да ти се пукне злъчката от удоволствие.

Консерваторът е покрит с мека и лъскава козина, която рядкоменява цвета си, но затова пък винаги излъчва окомото на неопитния наблюдател със своята предателска лъскавина. Консерваторът има уши, но не да слуша, а да подслушва, и дълга рунтава опашка, но не да се брани от мухите, а да я върти пред царете.

Консерваторът разполага с два чифта очи, от които единият чифт му служи да вижда, макар и слабо, а другият – да завижда, и то по-силно от престаряла мома. Консерваторът има два крака и две ръце, от които едната му служи да се кръсти, а другата – да краде.

Консерваторът е саможивно животно, което живее усамотено в тъмни и тесни дупки, близо до двориците, и само нощно време напуска свърталището си, и

то нетолкова с цел да подиша чист въздух, както вярват мнозина, а да направи някоя пакост, било като разрови някой пресен гроб и се натъпче с мъртвешко месо, било като примамви някоя глупава патка, за да ѝ откъсне главата и разпуха перушината.

Консерваторът има ум за трима либерали, инат за пет магарета и салтанат за две парижки кокони. Консерваторът мрази ораторствата и винаги държи устата си затворена, за да не проникне светлина в душата му, която е дълбока и тъмна като кръчмарска маза.

От всичките животни под небето консерваторът е най-практичното: турете го между рая и куп жълтици и бъдете уверени, че той ще предпочете жълтиците, ще подкупи стражарите на небето и пак ще се промъкне в рая.

ДЕМОКРАТ

Що е демократ? – Демократът е едно обикновено гръбначно животно, което се отличава от другите обикновени животни само по това, че нощно време, когато и господ спи, издава някакви тайнствени звукове, които, без да бъдат нещо ново под небето, силно наумяват скърцането на вехта каруца с немазани оси. Благодарение на тази си грагоценна гарба, която впрочем никой не му оспорва, демократът е прихванат от вечната мисъл, че принадлежи към челядта на слабеите, макар и да знае много хубаво, че слабеите са преди всичко птици, които хвъркат в небесата, когато демократите са прости животни, обречени да тъпчат земята, при това без много приказки. Демократът е покрит с мека и гладка козина, която по цвѳта си наумява охлузен солдашки мундир от трети срок. Демократът е малко нещо кривогледе, което се дължи на то-

ва обстоятелство, че той се мъчи да вижда едновременно и Мека, и Медина, и напанагон да попадне с пръст тъкмо всред небето. Демократът е надарен с прекрасни уши, които отдалеч мязат на криле и му придават изглед на Амур, току-що изпратил стрелата си в сърцето на Психея. За жалост, той невинаги умее да се ползува от техните богатства и често пъти, вместо да им придаде хоризонтално положение – в знак, че слуша, грозно ги вирва нагоре и госта непривлекателно открива устата си, като че насреща му иде купа сено, обзета от мисълта да преношува в стомаха му.

По своята вътрешна природа демократът е нещо средно между либерала и консерватора и взет отделно, с пълно право може да бъде наречен либерален консерватор или консервативен либерал. В сравнение обаче с либерала той е цял консерватор, в сравнение с консерватора – цял либерал.

Демократът е красноречив по природа, но само в тесен кръг от приятели, пред публика обаче неговото красноречие наумява щракането на сляп кон из гробища. Когато демократът ораторствува, прозорците трябва да бъдат отворени, защото ораторството на демократа е едно вечно излизане през вратата и вечно влизане през прозорците. Демократът знае много малко, но лъже твърде много. Поради това той минава за голям икономист на истините и страшен прахосник на лъжите. От всичките животни на земята демократът е най-съобразителното животно. Турете го между кош слама и рая – и бъдете уверени, че той ще предпочете сламата, и то просто за това, защото е слама, а не рай.

ДРЕМИГРАДСКИ СМЕШИЛА

НА КОНКУРСА

Вече навечеряваше. Събрани на купчина в една от покрайните кръчми на шумната столица, ние весело беседвахме помежду си. Всякой от нас знаеше да разправи по нещо видено или чуто през деня. Трябва да ви обадя, че ние пътувахме за Пловдив на занаятчийския конкурс и пътем бяхме се отбили за няколко часа в София, за да се порадваме отблизо на младата наша столица. Чували бяхме от мнозина да разправят, че тя била един голям и хубав град, с равни улици, високи къщи и големи градини, та рекохме да се възползуваме от благоприятния случай и да я прегледаме.

Блазе, ще кажа аз, на софиянци! Умеят ерифите да живеят. Не са като нашите провинциални таралежи, вечно свити на топка и вечно погребани в усилен труд и тичане! Всичко им е наред – и алъш-веришът, и печалбите, и всичко! И да речеш, че са нещо кой знае какво. Не, вярвайте бога, най-обикновени хора, ама на – късмет: сколасали да си отворят очите навреме и сега кеф правят.

Нейсе, тъй върви сега светът.

Както вече споменах по-горе, ние беседвахме в кръчмата. От дума на дума най-сетне разговорът се сведе на предстоящия конкурс. Ние бяхме повечето мастори от дълбоката провинция и живо се интересувахме от това предприятие. Нашите големци бяха ни напускали толкова мухи, щото при едно само споменуване за него сърцата ни затулваха като на млади невеселти пред венчило. Особено разпален в това отношение

бе кир Станчо Чесалото, един старовремен обучар, който освен дължността на прорицател на нашите сърдечни недоумения беше си присвоил и правото на предводител. Рядко можеше някой да се вреди от него. Той стоеше във всичко налице, само неговият глас се чуваше.

— Чакайте, това не е така! — гърмеше той на всяка крачка, като махаше с ръце и хвърляше слюнки на три метра от себе си. — Мене питайте, аз не съм вчерашен; още преди трийсет години съм ходил на Цариград и хубаво знам как стават тия тънки макели.

И подир това всякой биваше принуден да мълчи и търпеливо да пренася гръмотевиците на тирагите му и изобилния гъжд на слюнките му.

Трябва да призная, че това твърде много възмушаваше бай Тонко Петелката, човек прав и сериозен, който не можеше да търпи цапалата и поради това никога не пропускаше случая основателно да натрие носа на самозвания предводител. В такива случаи последният обикновено приемаше нажален вид, издигаше ръцете си нагоре и с дълбока въздишка изговаряше: „Голяма е човешката неблагодарност, но добър е господ!“ Това винаги означаваше, че Чесалото, сразен в най-благородните подбуждения на сърцето си, благоразумно напуска бойното поле.

Същото се повтори и по повод на разговора върху конкурса. Аз няма да ви отегчавам с излишно излагане подробностите на тоя разговор — това би ни отвлякло твърде настрана. Ще кажа само това, че в течението на целия разговор, завършен с горните думи на Чесалото, тумбестата бълчица на Калча Юркея сполучи да извърши трикратно пътуване около света и подир това, силно изтощена, да се намери в дисагите на стопанина си. Разговорът, станал вече общ, прие една твърде либерална посока. Оказа се, че според събраните све-

дения през деня младата столица изобилвала с множество запрети плодове, които само чакали случая да ги откъсне човек. Белята обаче била тая, че за това се изисквал известен кураж, който за жалост не всекиму е достъпен, а най-малко за провинциалите, пътуващи за Пловдив на конкурса. По тази любопитна тема се говори тъй много, щото времето, определено да се тръгва на гарата, прехвъркна незабелязано, и когато, посетени от Петелката, ние скокнахме от местата си и като опърлени трътихме към гарата, тренът вече победоносно пореше тъмнината към Подуяне.

Не е нужно, мисля, да разправам като как се отрази върху нас това непредвидено обстоятелство. Ний всинца обесихме носове и всякой от нас бе принуден вътрешно да признае, че както кръгосветното пътуване на Юркеювата бълчица, така и запретените плодове на столицата бяха крайно излишни. Един само Станчо Чесалото не падна духом. В съзнание на своята предводителска мисия той остана верен на себе си. Душата му жадуваше за подвизи. И те се явиха. Запъхтени от дългото препускане, най-сетне ние се намерихме в салона на гарата и си отгъгнахме. В това време Чесалото, без да губи нито минута, тържествено се яви пред прозорчето на билетната стая и след като окъпа със слюнки стоящия там чиновник, от името на българското еснафство, което ръкопляска на мъдрата политика на почитаемото правителство, твърде недвусмислено му даде да разбере, че еснафството има право да очаква пълно съчувствие от страна на железопътните власти. Нещастният чиновник, който, за да избегне нощната баня, бе принуден да смъкне капачето на прозорчето, се усети твърде поласкан от думите на Чесалото, но при всичко това отговорът му не бе в полза на българското еснафство.

— Извинете — завърши той крайно любезно, — кол-

кото и да ми е жалко, аз трябва да ви съобщя, че вече е късно.

— Проклятие! — като бесен изрева Чесалото и тутакси напусна прозорчето. Дишаш огън и лава, той изхвъркна навън, а ний останяхме в салона, за да се потим под дългите двусмислени погледи на служителите. За добра чест нашите мъчения не траяха дълго време. Подир десетина минути Чесалото се яви при нас цял ликующ и тържествующ.

— Подир мене! — изрева той с такава сила, щото лампите замижаха за минута, — Чесалото не е вчерашен!

И ний като овце тръгнахме подиря му. Такава сила имат понякога предводителите! След кратко пътуване ние се намерихме отпътък линията, гдето сварихме един възнисьък господин с козя брада.

— Вадете по пет лева — скомандува Чесалото. Нашата работа бе тутакси да извадим по пет лева и да ги сложим в ръката му.

— Бъдете спокойни! — обади се господинът с козят брада, като прибра парите от Чесалото. — След един час има нов трен. За по-голяма сигурност обаче вий ще се качите още сега. Заповядайте!

Ний бяхме вкарани в един тъмен вагон и заключени отвън.

— Видяхте ли сега? — обади се Чесалото, когато останяхме сами. — Бъдете прочее благодарни. Подир един час ние тръгваме и утре рано-рано сме в Пловдив. Ние ще бъдем посрещнати на гарата. Аз мисля да кажа едно словце — нека всички видят, че не сме говеда! Бъдете тогава будни!

След тези кратки, но внушителни думи наша грижа бе да се настаним във вагона. Тъмнината ни пречеше ужасно, но както и да е, криво-ляво най-сетне се настаняхме. Ние бяхме всичко девет човека.

Можеше вече да се смята, че бурята мина и че нищо не ни пречи да се повърнем към по-предното си душевно настроение. За да се застраховаме обаче от всяко по-нататъшно недоумение, ние решихме да бъдем благоразумни и след като заключихме по два пъти в презръдките си бъклицата на Юркея, чистосърдечно захъркахме.

Аз бидох разбужден от страшен шум. Вагонът кнелеше от радостни виковете. Едва съзнавайки това, което ставаше около мене, аз скокнах на краката си и сам надахдох ужасен вик.

— Ура, ура! Пловдив! — биде отговорът на моя вик.

Вагонът се движеше. Денят вече надничаше вътре. Моите съпътници, натрупани около малкия прозорец, радостно огласяваха въздуха. Явно бе, че ние пристигвахме в Пловдив. Чесалото, както ми се стори, вече прекарваше през ума си речта, която смяташе да гържи на гарата по случай нашето пристигане. Вагонът спря под някакъв покрив. Изведнъж вратите му се гръмнаха встрана и широк сноп светлина нахлу отгоре ни. Настана тържествената минута. Вагонът бе заобиколен от народ, повечето в униформа. Толкова по-добре. Чесалото се изкашля и гордо пристъпи напред. Устата му бяха вече готови да се отворят и да изригнат поток от слюнки.

— Почитаемо събрание! — тържествено почна Чесалото. — Позвовете да ви...

Но в тая минута отпреди му застана един брадат господин.

— Какво значи това? — учудено запита последният. — Какво търсите тука?

Чесалото изтегна шията си и почна да гъвче. Ний всички останяхме като гръмнати.

В това време гърлест смях гръмна отвън и всички се натрупахме пред вратата на вагона.

— Ний отиваме за Пловдив — обади се след малко Чесалото. И чудно — от устата му не изхвъркна никаква слюнка.

— Вий сте на софийската гара. Заповядайте да слезете! — сърдито-отвърна господинът. И нов смях заглуши гумите му.

Покорни като овци, слязохме ние един по един от вагона. Чесалото тръгна отпред ни. Заведеха ни при началника на станцията. След малко всичко се разясни. Оказа се, че ний сме били жестоко подиграни и измамени. Вместо в трена за Пловдив ний сме били натикани в един товарен вагон и оставени цяла нощ на софийската гара.

КАК СЕ ПРОМЕНИ РЕЖИМЪТ

От няколко време насам господин Панчо Куйрукът се намира в най-пролетно настроение на духа. Читателите, вярвам, отведнъж ще разберат причината на това, когато им съобщи новината, че от една седмица насам господин Панчо Куйрукът има честта да бъде назначен за градски метач. Да, почитаеми господа, градски метач с 33 лева и 33 ст. месечна заплата, като не се броят разните удръжки на сума 6 лева и 67 ст.

Допреди пет години господин Панчо Куйрукът беше пак градски метач и обръжен с дълга метла, всяка сутрина усърдно измитахше градските улици при пълното съзнание, че върши една от най-важните обществени дължности. Оттогава насам обаче съдбата му обърна гръб и господин Панчо Куйрукът биде принуден да напусне градската метла и с притиснато от злоба сърце да се пресели в кръчмата на Минча Паяка.

О, това е една твърде печална история, която читателите бездруго трябва да научат.

Господин Панчо Куйрукът имаше съсед, някой си Ганчо Кускуна — един вироглав народняк, който още с идването на власт на грамадната народна партия удари око на градската метла, която и сполучи да обсеби по един най-възмутителен начин. Куйрукът биде обвинен от него в най-безбожно разпиляване на общинските имоти в лицето на две оскубани метли и безжалостно натирен. Тази случка страшно покърти господина Панча Куйрука и той се закле в душата си по какъв-

то и да е начин да си отмъсти. До това време той не принадлежеше към никоя партия; едно, защото твърде малко отбираше от партии, и, друго, защото твърде нарядко стъпваше в кръчмата на Паяка – свърталището на най-големите партизани, на които партизанството се започваше винаги от втората ока.

След тая случка обаче господин Панчо Куйрукът реши да стане партизанин, и то либерал; защо именно либерал, а не друг – това е една голяма тайна, която може би само Паяковата кръчма е в състояние да открие. Впрочем това не е важно. Важното е, че той стана либерал, либерал от главата до петите, готов да влезе в най-отчаян конфликт даже с драгоценната си половина, известната госпожа Дунга Куйручка, която въпреки всички явни доказателства в полза на кръчмарското либералство за никакви блага не искаше да погледне на него другояче освен от гледна точка на съграниците потури на Куйрука. Уви, много скъпо си изплати този достоен мъж за своето либералство! Колко пъти биваше той принуден след най-бурно заседание в кръчмата на Паяка да зъзне цяла нощ пред вратата на къщата си, да моли за милост и съжаление и натирен жестоко, безшумно да се промъква в плевника и там, уврял главата си в сламата, до зори да излива тъгите си в горчиви и тежки въздишки! Колко пъти въпреки всички протести той биваше принуден по цели дни да пази стаята, защото госпожа Куйручка, върна на консервативните си наклонности, брутално смъкваше потуриите и салтамарката му, за да ги скрие нейде в тъмната маза! Но твърд като мъченик, търпеливо мъknеше той тежкия кръст на либерализма, дълбоко убеден, че денят на спасението и краят на мъките не са далеч.

И наистина той се не мамеше. Подир петгодишно мъченичество и отчаяна борба под знамето на либе-

ралната партия, борба, започвана в кръчмата на Паяка и завършвана в плевника, най-сетне господин Панчо Куйрукът гордо възтържествува. О, това бе едно рядко тържество, което само той, чудният либерал, бе в състояние да разбере и оцени. Правителството падна и народниците, подвели опашки, мълчешката се разбягаха! В гърдите на Куйрука вреше и кипеше от радост. Градската метла пак се изпречи пред него като жива с всичките си хубости. „Режимът се променява, голу тираните!“ – гърмеше той вдъхновено, като се хилеше и облизваше.

И ето една заран, погълнат от едно само желание, той неочаквано се озова в кръчмата на Паяка и гръмогласно изрева:

– Паяк, едно перо и мастило!

– Какво, прощение ли пак? – запита Паякът усмихнат, макар и малко нещо учуден.

– Не ме питай – важно отвърна Куйрукът, като зае една от масите, – донеси ми по-скоро едно перо, хартия и мастило, па си гледай работата: утре ще му се чуе гласът!

Паякът, който беше един колкото изпечен либерал, толкова и любезен кръчмар – нещо, за което най-явно свидетелстваха безкрайните бели чертици по тава на кръчмата му, – тозчас побърза да изпълни желанието на достойния мъж и скоро подир това господин Панчо Куйрукът, ниско наведен над масата и под явното предводителство на езика си, вдъхновено почна да наниса мислите си на бялата книга. Аз крайно скърбя, че нямам нужната дарба поетически да предам картината, която той представляваше в тия няколко редки минути на плодовита умствена работа. Може би това би бил един драгоценен документ, по който бъдещите поколения биха могли да съдят за представителите на либерализма в страната на качамака

и сарданапалските салтанати. Но, уви, моето перо е слабо да предаде тая картина и аз съм принуден със свито сърце да си послужа със сухата и мъртва проза!

След като написа десетина реда и очевидно останал недоволен от тях, господин Панчо ядосано скъса хартията; след това извади кутията си, сви си цигара, запали я и пак започна. Тази операция се повтори няколко пъти и, види се, със същия успех, защото Паякът бе принуден да донесе още няколко листа. Но най-сетне, подир едно извънредно усилие, последният лист биде написан без погрешки и господин Панчо Куйрукът, вижда се, доволен от плодовете на своя ум, важно издигна листа до носа си и със слабо скривана усмивка още веднъж го прочете.

— Тъй — каза той с глас, като сложи листа на масата и пхна писалката в масилницата, — любопитен съм да зная какви ще ги дъвче подир това!

Тук господин Панчо Куйрукът отново взе листа, сви го на четири и като го пхна в джоба си, незабавно напусна кръчмата.

Тъй като господин Панчо Куйрукът с горните думи явно възбуди любопитството на читателите, то, макар и без негово съгласие, аз взимам смелостта да ги посветя в тайната му.

Написаният лист беше едно писмо, което дословно гласеше така:

До Господина Ганча Кускуна,
градски метач. Тук.

Тиранический Кускун

Царството ти се свърши! Тираническата народняшка партия се сгромоляса най-позорно от народния гняв, който жестоко наказва народните гешефтари, ко-

ито безконтролно искат да си разиграват коня в държавния ковчег. Господин Кауков, който високо държи знамето на народния интерес, е повикан да състави нов кабинет от хора, които са врели и кипели в народните борби и най-толерантно възхищават работното население. Либералната партия, която е огромна, понеже целият български народ най-гръмогласно ѝ ръкопляска от всичките краища на страната, е вече поела браздите на управлението и пременява режима, който е неносен за народа ни. Ето защо съобщавам ти за твое усмотрение още днес да оставиш метлата в кметството, което е вече едногласно бламирано за позорните му дела, и да се пръждосаш, отдето си дошъл, защото ако добродушно не приемеш настоящите ми кратки реговце, не отговарям за последствията.

Приеми моето безкрайно презрение.

Панчо Куйрукът

Читателите, вярвам, много лесно ще си представят положението на бедния тиранически Ганчо Кускуна, когато е приел този остър ултиматум. Впрочем това не е най-важното. Най-важното е, че с неговото липсване от градските улици неносният режим се промени. Градската метла мина в ръцете на либерала Панчо Куйрука и за отечеството му, което е и наше, се откри една съвсем нова епоха.

ЛИПСАЛА СЪВЕСТ

198

ГЕОРГИ КИРКОВ

Сутринта на 15 март 1889 г. в богоспасяемия град Дремизград се случи следующето извънредно събитие.

Господин Петко Чорлов, именуван за благозвучие Ламбата, се дигна от леглото си в най-тревожно състояние на духа. На първо време той си помисли, че трябва да е сънувал нещо страшно, и почна да рови из паметта си като фалирал евреин из тефтерите си; за жалост обаче паметта му бе пуста като сляпа улица. Тогава Ламбата навлече салтамарката си и като скръсти ръцете си на гърдите, както Наполеон пред запалената Москва, дълбоко се замисли.

Не е лесна работа да размишлява човек на празен стомах. Това всякой го знае, даже и дремизградските първенци, които и на пълен стомах слабо мислят. Ето защо Ламбата бе готов по-скоро да троши камъци, отколкото главата си, но нямаше какво да се прави: той трябваше по какъвто и да е начин да издири причините на душевната си тревога.

И той ги издири!

— Проклетнице! — почти яростно извика той след цял час най-обширно размишление. — Сега разбрах твоето злокобство!

Ламбата бе извън себе си от гняв и радост. С необикновена бързина навлече панталоните и челиците си, нахлуци си шапката и като стрела изхвъркна из стаята.

В пруста го пресрещна жена му, която се връщаше от фурната.

— Къде, Петко? — запита го тя, без да погодзира нещо.

— Настрана, жено! — грозно изрева Ламбата с пламнали очи, като я отблъсна настрана. — Аз трябва да я издирия!

При тия думи той заплашително дигна ръцете си нагоре и сърчено излезна из къщи.

— Да, право в полицията! — продума той на себе си, след като се намери на улицата. — Още днес трябва да я стъпя в гурите.

И след малко Ламбата вече хвърчеше към полицията.

За проклетия полицията се намираще на грузия край на града и Ламбата трябваше да извърши едно доста дълго пътуване. Предстоеше му да мине през чаршията — нещо твърде неприятно, — но той не се смути. Чувствата, които в тоя час вълнуваха гърдите му, го правеха и глух, и сляп към всичко, което ставаше наоколо му.

В десетина-петнайсет минути той вече беше пред вратата на полицията. Отпред стоеше стражарин.

— Тук ли е приставът? — запита той, без да се спре.

— Тука е — отвърна стражаринът.

— Добре, тогава заведи ме при него: аз уга по важна работа.

След малко Ламбата бе в стаята на пристава. Последният, един тлъст и червендалест администратор, живописно седеше пред зелената маса.

— Добър ден, господине пристане! — смутен, почна Ламбата, като се доближи при масата.

Приставът мълчаливо кълмна с глава.

— Какво обичате? — добави той след кратка пауза.

— По твърде важна работа.

199

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

– Как казахте? Извинете, аз малко нещо недочувам.

– По твърде важна работа! – повтори Ламбата с по-висок глас.

– Тъй ли? Тогава заповядайте, седнете.

– Благодаря.

– Е, в какво именно се състои вашата работа?

– Моята работа – нерешително почна Ламбата, – се състои в следующето. Тази сутрина се събуждам от сън и за голямо мое учудване забелязвам, че съвестта ми липсала...

– Пардон – прекъсна го приставът, – аз трябва да си взема бележка. И тъй, тази сутрин вашата Севаста липсала... Добре, продължавайте.

– Да, липсала – скръбно продължи Ламбата, – и то по един най-злокобен начин, като ме хвърли в неопирано душевно безпокойствие...

– Добре – пресече го пак приставът, – сега кажете ми, тя ви е законна...

– О, да, най-законна – прибърза да потвърди Ламбата, – и аз бих желал да зная у кого е тя незаконна.

– Например у френците – забележи приставът.

– Да, имате право, но не забравяйте, почитаеми господине, че френците са хора безбожници, които за една чаша ракия бесят поповете си на уличните фенери. Ний обаче сме хора от друга пасмина.

– Съвършено вярно; но да оставим това настрана. Позволете ми да ви отправя още няколко въпроса.

– Заповядайте.

– На колко години е въпросната?

– Странен въпрос! Разбира се, на толкова, на колкото съм и аз.

– Добре, а вий на колко сте?

– Хубаво не помня, но около 45 трябва да имам.

– Драго ми е. Сега още един въпрос. Какви външни белези притежава въпросната?

– Вашият въпрос ме учудва, господине пристабе! Какви външни белези може да притежава тя, когато тя винаги е била за мене нещо неуловимо, което само съм чувствувал и което всяка минута ме е мъчило?

– Съвършено справедливо, но съгласете се, че за да може нейното издирване да се увенчае с пълен успех, подведомствената ми полиция има нужда от известни белези; инак тя е безсилна.

– Аз ръкопеща на вашата мисъл, господине пристабе! Тогава ето нейните външни белези: навъсено чело, мрачен поглед и неспокоен вървеж... Това, мисля, е достатъчно?

– О, напълно! Благодаря ви. Сега един последен въпрос. Имате ли на ума си някое подозрение, че тя е може би прелъстена или примамена от някого си, с когото и е избягала?

– Да, и твърде голямо, господине пристабе – разпалено възрази Ламбата.

– Изложете го, моля, накратко.

– Аз подозирам, че тя е прелъстена от един тукашен големец...

– Името му?

– Калистрат Шевов.

– Хм... странно... Нейсе, да свършим. Сега аз ще ви прочета показанията, за да направите някои допълнения. Моля вашето внимание:

„Сутринта на 15 март 1889 г. гремизградският гражданин Петко Чорлов, по прякор Ламбата, като станал от сън, за голямо свое учудване забележил, че собствената му законна съпруга Севаста липсала...“

– Що чувам, господине пристабе? – изплашен, извика Ламбата, като чу последните думи. – За коя законна съпруга, моля ви се, споменувате?

– Как за коя? Аз мисля – за вашата – крайно учуден възрази приставът. – Струва ми се, вий добре чухте?

– Повече, отколкото ми трябва. Заявявам ви обаче, че вий имате грешка, защото моята законна съпруга, която, между другото казано, се нарича Куна, а не Севаста, никога не е мислила да ме напуска, макар противното и да е моето най-горещо желание.

– Странно наистина. Тогава аз положително се отказвам да разбера какво е вашето желание. Може би въпросната е ваша слугиня?

– Нито най-малко.

– Тогава кажете за бога – коя е тя?

– Тя е моята собствена съвест...

– Как? Какво казахте? Извинете, аз малко нещо негочувам.

– Повтарям ви, тя е моята съвест.

– Съвест ли? Какъв дявол! Че как тъй, джанъм?...

Тук мъдрият администратор, застанал пред затворените врати на тая тъмна загадка, изобрази на лицето си такова целомъгрено учудване, каквото, вярваме, не би изобразил даже пред вратите на рая. Да липса една жена или слугиня – това, както и да е – яде се, но да липса и една съвест, за издирването на която да се иска съдействието на полицията – това е такава дивотия, каквато може да се роди само в една побъркана глава.

– Чувайте, господине Чорлов – обади се най-сетне мъдрият администратор, – чини ми се, вий не сте готам здрав...

– Искате да кажете, че съм луд? – яростно извика Ламбата, като скокна от мястото си. – Но това е клевета, господине пристае! Аз пак ви заявявам, че съвестта ми е липсала...

– А пък аз ви заявявам, че вий сте луд – ягосано отвърна приставът, като грънна звънеца.

След малко в стаята се явиха двама стражари и бедният Петко Ламбата въпреки всички уверения, че съвестта му наистина е липсала, безжалостно биде изтласкан навън.

От този злополучен ден и до днеска Петко Ламбата ходи из Дремиград и напразно търси своята съвест. Често пъти, опърпан и чорлав, се спира той пред къщата на Калистрат Шевов, заканително маха с ръце и грозно, и страшно проклита... Понякога обаче, в минута на временно просветление, умислен и тъжен седи той на прага на своята къща и сълзи лътят на очите му...

В тази минута Петко Ламбата изговаря думи, които живо напомнят за една, уви, вече не липсала, а безумно продадена съвест!!...

ПРЕД КАСАПНИЦАТА

Жежка плагня. Милиарди мухи обсаждат касапницата на бай Михо Бузуна. Сам бай Михо картинно седи на прага и благодушно дреме. Лявото му око обаче е полуотворено. Страшен дявол е тоя бай Михо! Преструва се, уж че спи, а пък вижда всичко, каквото става отпредя му. На пет крачки от него лежи един голям кокал, вече успял да привлече вниманието на няколко псета, които, възползувани от залуса на бай Михо, гръзко се примъкват към съблазнителната плячка. Бай Михо внимателно поглежда на тях с лявото си око и си думата на ума:

„Какво нещо е това кучешката пасмина – за кокал умира! На, ето ги тия няколко псета. Как изкусно се примъкват: ще помислиш, че във Франца са биле на учение. Нейсе, няма да ги бутам: де да видим къде ще му излезе краят.“

И бай Михо, уж задрямал, продължава наблюдението си. Псета между това почнаха да стават по-решителни. Две от тях успяха да се доближат до самия кокал. Но тук кучешката природа пока за рогата си.

– Ей, аретлици, какво правите? – обадох се някои от тях, очевидно възмутени от поведението на двете псета, вече готови да сграбят кокала. – Това не е честно от ваша страна!

Двете псета обаче тъй бяха погълнати от занятието си, щото не обърнаха никакво внимание на справедливите протести. Тогава един копой с рунтава опашка, на която бе налепен толкова репей, колкото и

медали по гърдите на българските министри, решително протегна косматата си муцуна и внушително потегли за куйрука едина от „напредняците“.

– Ела в себе си, Шаро, какво е това от тебе? – изръмжа той гневно. – Имай предвид, че кокалът не е оставен само за тебе.

Този малък инцидент отвлече за минута вниманието на компанията от кокала и даде място на една жива препирня.

– Аз съм длъжен предварително да забележа – излая либералът Шаро с явно негодувание, – че принципиално съм против всяко насилие над свободата на действията и мисълта и по никои начин не мога да се съглася, че почитаемият колега е в правото си да ме гърпа за куйрука, и то в един момент, когато интересите на отечеството са в опасност.

– Да, съвършено справедливо – излая също и другарят на Шаро, демократът Белчо, – аз се присъединявам напълно към преговорившия, с тая само забележка, че правата на демокрацията трябва да бъдат светли и ненарушими.

– Да речем, че това е така – ядосано изръмжа един едър караман с отрязани уши, очевидно консерватор, – но позволете ми да забележа от своя страна, че скъпите интереси на отечеството изискват, щото в делата ни да има известно съгласие, ред и взаимност на чувствата.

– Чудесно, вий взехте думата от устата ми – разпалено обади се един сив пес, очевидно поет, ако се съди по оскубаната му опашка. – Аз съм възхитен от вашите мисли и още тутакси заявявам, че нищо поумно не съм чувал досега под небето. Да, интересите на отечеството преди всичко! Божествена обич да сгръба сърцата ни при всяко начинание. Разгърнете прекрасното произведение на приснопамятния Шич-

ков „Милан без уши“, което е един неизчерпаем източник за високи естетически наслаждения, и вий ще се уверите на какви нечувани подвизи е способно едно сърце, препълнено с обич към отечеството. На един крал, на един помазаник се отказват най-важните органи – ушите, – за да се изтъкне свещеният лик на отечеството. Каква дълбока поезия, каква трогателна проява на безкористен патриотизъм!

– Благодаря ви – трогнат, изскимтя едрият бискуп с отрязаните уши, – аз живо чувствавам музиката на вашата пленителна реч, защото имах рядкото щастие в името на отечеството да остава ушите си в ръцете на враговете на реда и тишината. От мен искаха да създадат един мечтателен пес и без милост ми отрязаха ушите, когато аз квичех до бога и се клех в пъпа на Конфуция, че искам да умра под знамето на тишината и любовта.

– Извинете, госпожа – нетърпеливо излая един черен пес, очевидно привърженик на практическите идеи, – аз трябва да ви забележа, че вий се отклонихте от предмета. Думата е за онзи кокал, който лежи ей там, и както виждате, с нетърпение очаква два реда остри зъби.

– Съвършено вярно – обади се либералът Шаро, – но тук трябва да се реши принципно кому, в интереса на отечеството, разбира се, трябва да принадлежи въпросният кокал.

При тия думи бай Мико значително поклати с глава и си каза на ума:

„Дявол да ги вземе – също като хората приказват. Уверен съм, че и като хората ще свършат. Да видим кой ще излезе по-ербап.“

Думите на привърженица на практическите идеи оказаха своето спасително действие и компанията живо премина на предмета.

– И тъй, госпожа – внушително изръмжа консерваторът без уши, – да решим кому се пада кокалът. Според мене и правилата на справедливостта той се пада на мене...

– Пардон, защо именно на тебе – пресече го демократът Белчо, – аз мисля, че един борец на демократическите идеи...

– Да, но не забравяй, че демократизмът е нещо крайно неуловимо – разпалено издъжавка либералът Шаро. – Либерализмът, който се бори за свободата на личността и пр., има най-голямото право да...

– Бабината ви! – сърдито излая привържениецът на практическите идеи. – Вий ме гощавате с фрази, когато кокалът е под муцуната ми.

Тук практическият деятел бързо се обърна, грабна кокала и вече се приготви да офейка; за жалост, сметката му излезе невярна: в същата минута останалите кандидати бясно се хвърлиха отгоре му и от привърженица на практическите идеи може би щеше да остане само куйрукът му – едно непривлекателно подобие на отрязан морков, – ако в този решителен момент на принципно тържество бай Мико не бе станал от прага и обръжен с дебела суровица, не бе се явил на полето на принципите, за да запази правата на горчивата действителност. В късо време компанията бе разпръсната и всякой един от кандидатите, възприел на гърба си по няколко суровици, в интереса на отечеството, разбира се, бързо очисти греховете си, накъдето очите му видят.

– Не, това е безобразие – жално скимтеше злочестият либерал Шаро, като свиваше в една тясна уличка, с тия псета не е възможно никакво принципно разискване. Идеите на свободата са чужди за тях. Още ми гори гърбът от проклетата суровица!

— Проклятие! — бясно ръмжеше демократът Белчо, като се промъкваше под една порта. — Колко пъти се заричах да не ходя пред тая пуста касапница, ама на — пак се заметох. Да ти опустее кокалът! Пък и тоя Михо! Ужасен човек! Избира се такива суровици, като че ги е мерил от гърба ми. Ето ти демократизъм — проповядвай, колкото ти гържат гробовете, и за награда — дебела суровица. Тфу.

ВЪЛК-ВОДАЧ

Едно време — тъй почна бай Стою Бешликът, — когато дядо господ ходеше по земята, за да учи хората на ум и разум, без обаче да успее, благочестивите овци сториха намерение да свикат митинг, за да обмислят върху хала си. Мъчно им беше, знаете, без водач. Камилите, що са камили, и те си имат водач, а те, благочестивите овци, нямат такъв. Какъв срам! Нейсе, събраха се, избраха си бюро, състоящо от пет овци и два коча, и почнаха да решават. Решаваха, препираха се, бляха и както му е редът, до никакъв резултат не дойдоха. Овча работа! Едни предлагаха да изберат за водач рогача, защото му били дълги краката и клонести рогата. Други, очевидно отблизо запознати с Платона, настояваха да се избере за такъв магарето, защото отпред мязало на абаджия — занятие похвално, — а отзад на философ — творение идеално. Трети пък напиреха върху кандидатурата на кучето, като отличен пазач. За жалост обаче всички тия предложения, колкото и разумни, бяха отхвърлени: рогачът като твърде бърз за овците, магарето като премного умно и ревливо, а кучето — просто като безбожник и социалист. Работата почна да отива на зло. Митингът, събран с такава мъчнотия, рискуваше да се разтуря, макар и без намесата на полицията, и благочестивите овци да се разотидат пак без водач.

Минутата бе критическа. Но както винаги в критическите минути се явяват спасители, така и тук се яви такъв в лицето на един престарял коч. По даге-

ния знак овците млъкнаха и кочът, изправен на гирните си крака, гръмогласно почна:

— Благочестиви овци! Позволете ми най-напред да изкажа моята най-дълбока скръб по повод на това, което се извършва през очите ни. Цели два часа как блем и решаваме — и пак не можем да дойдем до никакво споразумение. Между това работата, за която сме събрани тука, не търпи отлагане; инак ние рискуваме да станем за смях даже на гаргите. Бъдете прочее благоразумни. Съветът, който имам да ви дам, е плод на всестранни и дълбоки размисления. Ний имаме нужда от един водач. Това е безспорно. Спорно е само кой и какъв трябва да бъде. Вие имайте случай да чуете преди мене разни предложения по моя въпрос и нито едно не ви задоволи. Бъдете сега търпеливи да чуете и моето предложение. Аз вярвам, че на мнозина може би ще се забие свят, като го чуят, но това няма да ме смути. Аз знам, че овците предразсъдъци са много силни, но не по-малко силна е и нуждата ни от водач. И тъй, моето предложение е да си изберем за водач вълка.

Мъчно е да се опише впечатлението, което произведоха тия думи върху овците. Изведнъж, като че устрелени от гръмотевица, те трепнаха и диво бляение огласи цялата поляна.

— Как, да повикаме вълка? — в ужас се питаха едни.

— Разбойникът, кръволокът да бъде наш водач! — ревяха в беснотия други.

— Не, само това няма да бъде! — яростно гърмяха трети.

Единството бе пак нарушено и митингът изпадна в нова опасност да се разтури. Стариият коч обаче не падна духом. В късо време той успя да въздвори тишината и да продължи речта си.

— Срам, благочестиви овци — почна той пак, — срам за вас, които историята на цивилизацията е за-

писала като образец на послушание и благоразумие. Защо е всичко това, да прощавате, безсмислено бляение? Кому е нужно то? Слушайте прочее. Аз ви казах да си изберем вълка за водач. Какво страшно има в това? Погледнете на работата исторически. Какво говори историята за вълка? Говори, че той е едно кръвожадно животно, което се храни с грабеж. Забележете, с грабеж! А що е грабеж? Грабеж е присвояване чуждото. Ще рече, вълкът се храни с грабеж на чуждото. Как стои обаче нашата работа? Ний искаме да го направим наш водач, т.е. да станем негова собственост и той наша. Е, моля ви се, възможно ли е подир това някакво страхуване? Хич, мислимо ли е един вълк, направен водач, да ограбва себе си? Никога. Напротив, тук има една във висока степен практическа изгода. По този начин ний ще се избавим веднъж завинаги от грабежите...

— Браво, вярно! — гръмнаха сега в един глас всички овци, дълбоко покъртени от речта на стария коч.

— Предлагаме да се тури на гласуване това предложение — обади се неколцина присъстващи, след като кочът напусна ораторското място.

Предложението бе турено на гласуване и прието с дълги и продължителни акламации в чест на новия избраник. Още тутакси биде избрана специална депутация от най-стари кочове и овци, която да се яви при вълка и да му приподнесе избора. По настояването на някои на депутацията биде внушено пътем да се отбие и при магарето, за да чуе мнението му. След това митингът се закри, овците се разотидоха, а избраната депутация незабавно потегли към свърталището на дългоухия философ. Последният в това време преспокойно стоеше на сянка край един дувар и като атински философ дълбоко размисляваше. Той прие гостите учтиво, изслуша ги търпеливо и като разпери ушите си, добродушно ги запита:

— Много хубаво, но вземахте ли мнението на кучето?

— Не — отвърнаха депутатите. — Кучето у нас е окончателно компрометирано. То се е завзело да сее социализъм и безбожие между добродушните овци.

— Що думате! — извика философът.

— Да, най-опасен пропагандист! На всяка крачка проповядва равенство, братство и други дивотии. Изпървен всички мислехме, че му е изскочила чивията, сега обаче се убедихме, че имаме работа с един опасен подстрекател. Работата най-сетне е дошла дотам, че мнозина се отцепиха от стадото, като заявиха открито, че те няма вече да позволят никому да ги дои и стриже, защото това било — чувайте само! — позорно за една овца!

— Хм — обади се магарето, — такваз ли била работата! Е, щом е така, тогава няма какво да се бавите при мене! Тръгвайте, закъдето сте намислили.

Депутацията продължи пътя си. В скоро време тя се намери пред хралупата на вълка. Последният, видя се, похапнал основателно, лениво се изтягаше на сухите листа с полузатворени очи. Появяването обаче на депутацията го накара да опери уши и да се надигне от мястото си.

„Брей, че мършава гаг! — каза той на ума, като изгледа престарелите кочове и овци. — Вярвам, човек би си изтрошил само зъбите о тях. Впрочем любопитно е да се знае какво търсят тука.“

— Надяваме се, бай Кочо, ти ще вземеш думата — обърнаха се в това време депутатите към престарелия коч, познатия вече на читателите оратор на митинга.

— Да, непременно — отвърна тоя, — аз вече се приготвих.

Тук ораторът пристъпи напред и тържествено почна:

— Ваше кръвожадно величество! Натоварен съм от страна на благочестивите овци да подвъргна пред нозете ти тяхното най-пламенно желание — да им бъдеш водач и управител навек...

— Стига, разбрах! — пресече го вълкът. — Виш искате да ви стана водач? Много хубаво. Аз приемам на драго сърце, обаче под едно условие — да живея в една кошара с моите поданици, за да чувствам по отблизо нуждите им!

— Светлейши царю! Това е и нашето желание! — отвърнаха овците.

— Тогава да вървим!

След малко депутацията начело с вълка замина за резиденцията на новоизбрания водач, дето му бе устроено бляскаво посрещане.

И почна светлейшият вълк да царува! Не се мина обаче много време и всички усетиха хубостите на царуването му. Полека-лека от гойното стадо останаха само най-мършавите и престарели овци. Тогава, обзети от ужас, тия, последните, се смислиха за магарето — и право при него за съвет. Но какво бе тяхното отчаяние, когато вместо съвет дългоухият философ им гръпна една магарешка псувня.

— О, непроходими тъпацы, достойни за неокастрирана сопа! — извика им той гневно. — Виш впуснахте вълка в кошарата и когато той изтреби стадото го крак, тогава идете пак за съвет. Пръждома оттука! Идете сега при кучето да ви се посмее, а след това — пак при вълка, и вас да довърши, та да се довършат най-сетне глупците по земята! Тръгвайте!

ПРЕД РАЙСКИТЕ ВРАТИ

214

ГЕОРГИ КИРКОВ

Рано сутринта на 30 юни 1899 година белобрадият вратар на небето бе събуден от силно хлопане на райските врати. Той се дигна от коравото си легло, прозина се основателно и като изпрати една небесна псувня по адреса на ранния гост, бавно тръгна към високите железни врати на рая.

— Кой е там? — извика той съргито, като се намери при вратите, и пхна един огромен ключ в огромната брава.

— Аз съм — обади се един дебел глас отвън, — отваряй по-скоро!

— Кой си ти? — запита пак белобрадият вратар, като обърна веднъж ключа в бравата.

— Царят на преизподнята! — отвърна дебелият глас.

— Главня ти зад врата! Сега ли намери да се довлечеш! — ядосано изръмжа вратарят, като обърна още веднъж ключа и отвори вратите.

— Е, какво има? — продължи той в същия тон, като видя отпредя си косматата и черна като въглен фигура на рогатия повелител на преизподнята.

— Най-пресни новини, бай Петре — отвърна този, като сви опашката си на кравай, очевидно в знак на душевно благоразположение, — току-що уда от земята. Чудесни, ти казвам! Имай само търпение да ме изслушаш. Уверен съм, че ще останеш напълно благодарен. Хм, не обичаш ли да поседнем малко. Трябва да ти съобщя, че цяла нощ съм се скитал като вешер и сега гърбът ми цял гори на огън, като че е посипан с харгал.

— За такъв бродник като тебе и това е малко — обади се белобрадият вратар, като притвори вратите. — Нейсе, да поседнем.

— Имаш право, бай Петре — отвърна рогатият повелител на преизподнята, като се изтегна до прага, — сам виждам, че го прекалявам, ама какво да правиш — занаят! Твоята работа е лесна: седнеш си на прага и само чакаш кога ще ти припадне някоя душица. Моята обаче е съвсем друга: ако не тичаш, ако не чалъцисваш — и съпня косила няма да примирише край пъкъла. Нейсе, нека си догим на приказката. Вчера, както знаеш, беше ти денят. До плагне аз не можах да изляза из пъкъла, защото имах да настанявам няколко души, наскоро изпратени, и едвам следобед, когато владиците и поповете заспиват, се реших да изляза и да обиколя земята. Беше страшна жегга. Слънцето печеше с такава сила, щото даже мухите падаха в несвоят. Най-напред се отбих в София при моя дипломатически агентин, от когото и можах да се науча, че него ден ти бил празникът и че либералите, които те имат за патрон, били решили да устроят голямо тържество в твоя чест. Признавам си, това силно задяна любопитството ми. Отколе бях петимен да се запозная по-отблизо с твоите протежета...

— Е, как ти се видяха? — пресече го вратарят, като погладу дългата, си бяла брада.

— Най-непогражаеми пангалози — отвърна повелителят на преизподнята. — Аз просто ти завиждам. Между тях се срещат такива екземпляри, които аз с удоволствие бих приел на постоянна квартира в пъкъла. Еле пък този, дето го викат Михо Калмукански.

— Как, Калмукански ли? — стреснато извика пащачът на рая, като се придвигна от мястото си. — Ти имаш грешка — такъв либерал няма в София!

215

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

– Пардон, гумата ми е за известния дремиградски либерал, защото предварително трябва да ти кажа, че аз присъствувах само на тържеството в г. Дремиград. Моят агентин в София ме увери, че ако искам да се запозная с най-чистокръвните либерали под небето, които служат на либерализма още от времето на султан Селима, трябва да се отнеса до г. Дремиград. Аз тъй и сторих. След една приятна разходка до пловдивските тепета, а оттам до прочутото „Аязмо“ в Стара Загора, най-сетне, към осем часа вечерта, аз се намерих напред градския мегдан в Дремиград и пред очите ми се разгърна едно от най-трогателните зрелища на земята. Петима барангели в съдружие с двамата механици от градската пожарна команда, с която човек по-скоро би угасил едно любовно сърце, отколкото една запалена къща, грациозно въртяха напред мегдана едно „колосано“ хоро, тясно обсадено от десетина хлапаци, под носовете на които висяха по две гълъги свеци, очевидно в знак на най-живо съпричастие към тържеството на либералната партия.

Изповядвам се, на първо време аз мъчно можах да си обясня каква е работата, макар ужасният писък на музиката, разположена наблизко, и да ме навеждаше на известни размишления; скоро обаче всичко ми стана ясно: дремиградските либерали, на брой седем души, тържествено играеха своето традиционно хоро, без да се вънхуват от това, че прахолякът на градския мегдан съвсем не е виновен, ако либералната партия в Дремиград разполага само със седем чифта ботуши, готови да се пожертвуват в една нощ.

– Пардон – пресече го старият вратар, – а де беше в това време моят заместник Калмукански?

– В това време – живо отвърна царят на вечната нощ, – Калмукански, обиколен от половин гузина голи и гладки като кратуни глави, с разпасан пояс и нак-

васени мустаци, енергично развиваше чаша по чаша програмата на либералната партия.

– Нейсе, продължавай!

– Аз стоях, обаян от приятното зрелище, и искрено те облажавах, че имаш под крилото си такъв един весел свят. Но изведнъж нещо изфуча отдиря ми и едно огнено кълбо с бързината на курушум живо полетя към пределите на небето, след това застана на минутка, изви се пак наогул и победен пукот широко огласи безкрайната въздушна пустиня.

– Какво е това! – обърнах се аз към един стоящ до мене дебелак, когото по-рано бях приел за бъчва и едвам не плюх в него.

– Фишек! – лаконически отвърна дебелакът, като си бършеше потния врат. – Хабер на патроня!

– Да – обади се белоградият вратар на небето, – аз цял ден получавах по този начин известия за вървежа на тържеството. За жалост обаче нито веднъж можах да изпратя отговор на моите поклонници. Още в зори ми гомтъкнаха три души, между които и душата на един царски син, при това в най-безобразен вид. Цял ден трябваше да ги суша на слънце и да ги кърпя, тъй щото едвам привечер можах да ги настаня по местата им.

– Жално, твърде жално – продължи пак повелителят на пъклото, – ти трябваше да влезеш в положението на либералите; смятай само колко пари се пръснаха за тия огнени телеграми. Впрочем и без това тържеството излезе сполучливо. Беше вече среднощ, когато те напуснаха своите клубове и на четири крака потеглиха към домовете си. Това беше една чаровна гледка, която сигурно би извикала сълзи на очите ти. Аз стоях до късно, додето всичко се умири, и ти заявявам, че нито най-малко не скърбя за изгубеното време. Аз съм обаян от твоите либерали и съм дошъл да те

моля да ми харижеш ако не друго, то поне душите им. Кажу, съгласен ли си?

— Хм — обади се след кратко мълчание старият вратар, — не може, по който начин не може!

— Слушай, бай Петре, съгласи се! Какво ти струва да ми харижеш неколкостотин души. Малко ли ги имаш в рая? Турция ли ще правиш от тях? Е, как, съгласен ли си?

— Не, никога! — решително отвърна беловласият вратар на небето и бързо стана от мястото си. — Либералите са мои и на земята, и на небето! Сбогом!

При тия думи вратарят бързо обърна гръб и туксакси изчезна зад високите железни врати на рая.

— Тфу, какъв вариклечко! — сърдито извика отпори му рогатият цар на преизподнята; след това живо прибра опашката си, както софийска кокона роклята си, и като посочи косматия си юмрук към райските врати, минутно полетя като стрела надолу в безкрайното пространство.

След малко вратите на рая пак се отвориха и на прага се показва брадатият вратар.

— Я го виж ти него — гълчеше той сърдито, — да му харижа душите на либералите, а пък аз да тръгна като муле без опашка! И тая хубава!

Тук вратарят се изсмя презглава и като разпери ръцете си като петел крилете си, бързо офейка в рая.

КАК ДЯДО ПОП ПОРАЗИ БЕЗБОЖНИЦИТЕ ВЪВ ФАРАОНОВАТА КОЛЕСНИЦА

Имате ли вие представление за каруцата на Станча Фишека? О, вие нямате никакво представление за каруцата на Станча Фишека! Чужда каруца е тя! Заповядайте само да седнете в нея — и завчас ще се уверите какво нещо е тя. Право да си кажа, аз обичам да се возя в нея. Ама защо — ще попитате. Ей тъй на — обичам и толкова. Най-напред возенето в нея е много евтино, второ — човек може да се обтегне в нея по цялата си дължина и да се люшка като поп на връщане от задушница и, трето — да се разговаря с Фишека. Страшна глава е този Фишек! Жално е само, че го не познавате. Ех, че пък истории знае да казват — здраве му кажи! И за чиновници, и за владици, и за министри — и за какво не; имайте само уши да слушате. А за политика и не питайте: цял Биконсфилд! Право да си кажа... Впрочем каквото и да казвам, все пак нищо няма да излезе: нали го не познавате — всичко е вятър. По-добре да си дойдем на думата.

Думата ни беше за каруцата на Фишека. В същата каруца миналата година пътувахме и ние, т.е. аз, сватът Нейчо и Гайлето. Ние пътувахме нощем, понеже бързахме да сварим сбора в с. Пуйково.

Нощта, бе тъмна като владишка гуша и откъм север духаше силен вятър. Крантите на Фишека, подканяни от жилавия бич, който играеше по ребрата им като пръстите на Минча председателя по клавиите на хармониката, клюсаха като неточени брадви и опашките им се развяваха като огърпана пандера на

селска кръчма. Сгушени на гъното в каруцата, ние благодушно гремехме. Само Фишекът не преставаше да бърбре, и то повечето по адреса на своите кранти, които, неизвестно защо, наричаше телеграфисти, вижда, се, защото клюсаха с бързината на телеграфа, а може би и защото безропотно опитваха жилавия бич и тлъстите псувни.

— Ех, вие, телеграфисти с телеграфисти — гума-ше Фишекът язвително, като усукваше бича си около увисналите им коремни.

И бедните телеграфисти продължаваха да клюсат. В два часа през нощта ние прегазихме една буйна река и благополучно поехме пътя за Пуйково.

Небето между това почна да се прояснява и вятърът постепенно утихваше. След малко огрее пълната месечина и сребърната ѝ светлина щедро обля на дълж и на шир цялата околност. Чудесна, чаровна лятна нощ! Непробудно спи широката гладка равнина под тъмносиньото небесно кубе. Плашливо трептят гребните звездици; горделиво плува сред тях нощната царица — пълната месечина. Ех, нощ, божествена нощ! Мотонно грънка каруцата по равния път; глухо ехтят тежките стъпки на телеграфистите и бавно и плавно се носи тъжната, песен на Фишека, картинно разположен в предницата на каруцата. Някаква сладостна дрямка сключва клепачите ни и рояк от мъгливи, но приятни съновидения с бързината на светкавицата неусетно ни носят на леките си криле. Чудна нощ, разкошна нощ! В какви безименни и непонятни чувства се къпи и тае сърцето! Как леко дишат гърдите, как ведро, мирно и сладко е на гушата!...

— Стой, стой — да ви поразят! — ненадейно извика Фишекът, като се надигна от мястото си и живо прибра диггините.

Каруцата спря.

— Какво има, Фишек? — обадохме се ние, стреснати от командата на Фишека.

— Какво има — криза, има! — обади се тоя сърдито, като скокна от каруцата.

— Каква криза?

— Ей такава — кушумът се скъсал — отвърна Фишекът, като скрепи отговора си с една основателна попържня.

Принудихме се и ние да слезем. Уверихме се най-сетне, че криза наистина има и че най-малко половин час ще трябва да чакаме, докато всичко се уреди. Това бе твърде неприятно, толкова повече че нощта вече преваляваше, а до Пуйково оставаха още цели три часа. Нямаше какво да се прави освен да се обръжим с нужното в случая търпение и да чакаме. За добра чест след половина час кризата биде премахната и ние отново потеглихме.

*

Гордо изгряваше дневното светило над далечните планински гръбнаци. Весело играеха полегатите му лъчи по върховете на дърветата. Хиляди гласове шумно ехтяха във въздуха — генят бързо настъпваше в своите права. Пуйково вече се мяркаше на хоризонта. Телеграфистите на Фишека се съживиха и бодро заклюсаха към селото. В няколко минути ние бяхме вече вътре.

Сборът тъкмо се заправяше. Селяни и селянки, стари и млади, като мравки бързаха към селския мегдан, дето вече стоеше голяма навалица и два реда продавачи отчаяно деряха гърлата си. Ние трябваше да караме полека и почти насилствено да си пробиваме път през навалицата. Но най-сетне промъкнахме се

на мегдания и спряхме с намерение да си изберем по-удобно място между сергиите. Навалицата между това продължаваше да расте и шумът да наляква. Калпацци, долахтянки, забрадки, класници – всичко това сновеше и бръмчеше като пчели в улей. С една гума – селски сбор. Ние слязохме от каруцата и почнахме да гурим удобно място, за да разположим сергията си.

Изведнъж отгиде ни се зачу някаква глъчка – викот и гумкане на тѣпани. Навалицата се разклати и шумно потече към мястото, отдето се чуваше глъчката.

– Какво, сватба ли е, Фишек? – обърнах се аз към Фишека, който още стоеше в каруцата.

– Дявол го знае какво е – отвърна Фишекът, засенчил очите си с ръка, – виждам само, че навалица иде насам и тѣпани гумкат.

– Трябва да са младежи – обади се сватът Нейчо, – вижда се, хоро ще правят.

– Хе, хе-е-е-е! – извика в това време Фишекът. – Че това било поп бе!

– Какво, поп ли? – обадохме се ние.

– А бе поп, ви казвам – отвърна Фишекът, – на, гледайте – цял поп!

В едно мигване ние бяхме в каруцата и пред нас се разкри едно чудно, невидено зрелище.

Двама опърпани цигани с попотени лица и огромни тѣпани на кръста бавно вървяха един до друг и отчаяно гумкаха. След тях, на три крачки разстояние, важно пристъпваше един тлъст и тумбест поп с кривната калимавка и вирнати нагоре ръце като на голям пренос. От всичко се виждаше, че светиня му бе вече стигнал на последния градус, защото на всяка крачка в триумфалното си шествие той биваше принуден да се спира, за да опитва почвата под нозете си и да възстановява равновесието на тялото си.

Всичко това бе тъй необикновено и поразително, щото в голямото си учудване навалицата неволно, почти машинално се разстъпваше и свободно даваше път на чудното шествие.

А светиня му, между това, вижда се, възхитен от тия трогателни доказателства на неволен почит и уважение, гордо следваше своя триумфален път под ужасния гърмеж и трясък на даулитите.

Скоро шествието се подравни с нас и ние имаме пълна възможност да се насладим от рядкото зрелище.

– Наздраве, дядо попе! – обади се в това време Фишекът от каруцата. – Както виждам, добре си навасил гъното!

При тия гуми светиня му живо обърна главата си към нас, изгледа ни един по един и даде знак на циганите да млъкнат. След това гордо пристъпи две крачки по посока към нас и като скръсти ръцете си на гърдите, грозно извика:

– Жалки човеци, що гордо стоите там във фараоновата колесница – познах ви!

Тук светиня му бе принуден за минутка да преустанови речта си, за да извърши един неволен поклон пред фараоновата колесница, и след това продължи:

– Да, познах ви, защото вашите очи издават вашето безбожие...

– Карай, дядо попе – обади се пак Фишекът, – да видим къде ще я изкараш...

– Парадон – извика светиня му, като дигна ръцете си нагоре, – всички знаем, че вие сеете разврат и безбожие между народа. Вий казвате: видиш ли попа...

– Пригответи соп! – обади се Фишекът.

– Така е – подзе светиня му разпалено, – аз пък ви казвам, че вие сте най-големите безбожници на света; да, безбожници от главата до петите.

– Ами ти какъв си? – обади се някой из навалищата.

– Аз ли? – отвърна светиня му. – Аз съм служител божи и имам една вяра, която живее ей тука. Тук светиня му поиска да посочи с ръка на гърдите си местожителството на вярата, но вместо там посочи на корема си, което предизвика смях в навалищата и страшно разсърди тумбестия проповедник.

– Поразени бъдете, развратници окаяни! – изрева той като бесен и като снап полетя с главата напред към фараоновата колесница.

За добра чест отпреди му застанаха неколцина селяци и го предпазиха от голямата опасност.

– Стига толкова, дядо шопе – почнаха те да го убеждават, – хайде върви си полегни.

– Що, аз да легна? Не, да прощавате! Аз искам да чуете как ще бъдат поразени безбожниците...

– Стига им толкова, ти вече ги поразил – следваха да го убеждават селяците.

– Тъй, тъй, те са поразени, навеки са поразени, защото нямат никаква почва!

Но тук, вижда се, почвата почна да изчезва под нозете му, защото селяците бидоха принудени да го уловят по-яката.

– Хайде, носете го дома му! – обадиха се някои из навалищата.

Това бе един добър съвет.

След кратки увещания най-сетне поразителят на безбожниците бе сграбен под мишци и в положението на делва почти насилствено измъкнат из навалищата.

Сборът се свърши този път много по-весело, отколкото всякой друг път. Темата за разговор през целия ден бе историята как дядо поп поразил безбожниците във фараоновата колесница.

Привечер ний потеглихме обратно за Дремиград. Фишекът бе в особено настроение на духа и поради това през всичкото време не млъкна.. Даже и допотопните му кранти не останаха чужди на рядкото събитие в с. Пулково. Сега те бидоха кръстени „безбожници“ и жилавият бич тъй вдъхновено плющеше по гърбовете им, щото, вярваме, и пулковският поп би останал доволен.

МАГАЗИЯТА НА ГОСПОДИНА ФЪРДЮ МАНАФСКИ

Страшен магесник е този господин Фърдю Манафски! Какви само чудесии няма в магазинта му! Вземете например разните играчки за деца, разните куклички, кончета, колички и цял куп други джунджурии, които в такова изобилие пълнят рафтовете на магазинта му и които господин Фърдю с такава непресторена любезност приподнася и показва на многобройните си мющери пред Коледа и Нова година. Право, аз винаги съм се чудил на господина Фърдю. Откъде наистина се взема у него толкова съобразителност – да натрупва в магазинта си такава маса играла на изобретателния човешки ум! Зимъс аз бях при него. Ходих в чаршията да си пазарувам едно-друго за Нова година и по неволя се отбих при него. От две седмици насам гечурлигата бяха ме погнали: купи ни, дядо, куклички, дето приказват – на друга не бива. „Нейсе, рекох си на ума, да им купя, та дано патаксам.“

Господин Фърдю, като стар гост, ме посрещна едва ли не с отворени прегръдки и със свойствената си любезност, след като се осведоми за здравето ми и онова на старата, тутакси пристъпи към дължността си на отличен продавач.

– С какво мога да ти бъда полезен, бай Масто-ре? – почна той с медена усмивка на устата, като ми поднесе кутията си с тютюна.

– А бе чух от децата, че си имал някакви си кукли, които приказвали – отвърнах аз, като поех кутията. – Какви са тия кукли, за бога?

– Хе-хе-хе! Това са едни чудесни кукли, бай Масто-ре, кукли, каквито може би само в Стамбул може да намери човек. Не обичаш ли да ги разгледаш?

При тия думи господин Фърдю с пъргавината на младо мече се хвърли в един от къртовете на магазинта и додето да свия цигарата си, пред мене вече лежаша цял куп всевъзможни кукли, кончета и други играчки.

– Заповядай да видиш, бай Масто-ре – почна любезният господин Фърдю, като ми поднесе една кукла, която изобразяваше мъж в черно облекло. – Това е една рядкост. Има свойството, като се курдиса, да играе на книги и с поразителна ясност да изговаря разни изречения.

Тук господин Фърдю, като тури куклата да стои, улови я с лявата си ръка за врата, а с дясната почна да я натиска изотзад. Куклата тутакси замърда с очи, издигна ръцете си и високо изпищя:

– Кукуруго! Аз съм министър-р-р-р-р-р!

– О, дяволе – извиках аз учуден, – каква е тая кукла?

– Едно рядко произведение на човешкия ум – самодоволно отвърна господин Фърдю, като сложи куклата настрана, – струва тъкмо пет левчета.

– Как, пет лева ли? – обадох се аз. – А бе за пет лева аз да ти купя не кукла, а жив министър.

– По-долу не може – възрази господин Фърдю, – четри лева и половина е само сермията ѝ.

– Нейсе, да видим друга някоя – казах аз.

– Тогава заповядай тая – обади се господин Фърдю, като измъкна една едра кукла, представляваща добре облечен господин с гола като крапуна глава. – Това е една кукла, която прави чест на магазинта ми.

При тия думи господин Фърдю живо изправи куклата, прибра ѝ краката и силно я натисна с пръст по главата. Изведнъж куклата зяпна, пхна ръцете си в

гжобовите на панталоните и като се намръщи, глухо изфуча:

– Геш-ше-еф-ф-фт!

– Ба, този приятел не се шегува – обагих се аз.

– Да, това е една солидна кукла – забележи госпо-

дин Фърдю, като я сложи настрана, – струва тамам шест левчета.

След това той взе друга една, представляваща един едър мъж с върбов венец на главата и тамбура в дясната ръка. Очевидно това беше някоя забележителна личност.

– Тази кукла – подзе господин Фърдю, – има едно важно свойство; тя умее само да се кланя и да целува ръка, но затова с такова изкуство, щото човек остава смаян. Погледай за минутка.

Тук господин Фърдю изправи куклата, завъртя нещо отгиря и я остави.

Куклата остана права на мястото си, след малко обаче започна да струва, поклони и да изпъва врата си – като че искаше да целува ръка – и най-сетне почеса се зад врата и високо извика:

– Галф-ф-ф-о-о-н-н!

– Тамам – обагих се аз, – сам си казва прякора.

– Да, тази кукла притежава голяма откровеност.

Цената ѝ е само три гроша. На теб обаче ще я дам за сто пари – само да не пълни рафта.

– Какво, не се ли харчи?

– Хм, това не може да се каже, но... нейсе, зарежи я. Да видим друга някоя.

При тия думи господин Фърдю презрително захвърли галфона настрана.

– А тази каква е? – запитах аз, като посочих на една пъстро облечена кукла.

– Да, разгеле – отвърна господин Фърдю. – Тази кукла представлява един палячо.

– Хм, палячо, амц знае ли някой мурафет?

– Не, тя няма никакъв мурафет. Дава се на геца-та само да играят с нея.

– Но не знае ли поне две думи да каже?

– Само една.

Тук господин Фърдю живо стисна палячето за врата.

– Кр-раги-и!

– Какво ще рече това? – запитах го аз.

– Това ще рече – депутат.

– Депутат ли? Чудно нещо: палячо и напанагон – депутат.

– О, това е твърде възможно – забележи господин Фърдю. – Тук аз имам една играчка, представляваща едно муле, което има претенцията за министър.

При тия думи господин Фърдю бързо измъкна едно гървено муле и го сложи отпредя ми.

– Ти си човек занаятчия – продължи господин Фърдю, – и, вярвам, отведнъж ще разбереш тайното изкуство, скрито в тая играчка. Едно само завъртване на този ей тук, под опашката – и човек остава учуден.

Тук господин Фърдю дигна опашката на мулето, завъртя му ятя и го пусна. Изведнъж мулето рипна нагоре, завъртя главата си и страшно изрева:

– Пъ-ър-р-р-и!

– Чуваш ли, бай Масторе?

– Да, но не разбирам как тъй едно гървено муле...

– Хе-хе-хе! Това е то секретът я, бай Масторе: гледаш го муле, ама завърти му ятя под куйрука и – току-виж – прогумал като министър.

– Аз мисля, че тоз, който го е правил, е бил голям зевзек. Каква стока е?

– Чирпанска.

– Тъй си и знаех. Аслъ чирпанците въдят добри

мулета. Жално е само, че почитаемото правителство слабо умее да ги цени. Впрочем дай да видим друго.

— Ей сега, бай Масторе. Тук аз ще ти покажа една от най-скъпите кукли, каквито има в магазинята ми. Тя е нещо невидено досега.

При тия думи господин Фърдю смъкна от рафта една голяма кутия, отвори капака ѝ и предпазливо извади една кукла, изобразяваща един едър господин в цилиндър и чер фрак, цял обкачен с разни орден и звезди. Изглеждаше, че това бе някой висок държавен сановник.

Лицето му бе гладко подбръснато, косата — внимателно вчесана, с една реч — големец. Господин Фърдю изправи куклата на крака, подигна ѝ малко фрака и почна да я курдисва.

— Малко търпение, бай Масторе — каза той, като въртеше ключа. — Механизмът, който действа в нея, е твърде тънка работа. Заповядай сега!

Тук господин Фърдю остави куклата да стои, скръсти ръцете си на гърдите и се приготви да слуша. Същото направих и аз. След малко куклата почна да се ежи, изпъна врата си, опули очите си и грозно сви веждите си.

— С-с-с-с-с-ъ-ъ-ъ! — раздаде се едвам чуто.

— А, какво е това? — обезпокоен извика господин Фърдю.

— Не работи, както виждаш.

— Не може да бъде. Преди два часа действуваше прекрасно. Трябва да се е случило нещо.

Господин Фърдю взе куклата, издигна я до носа си, подигна фрака и внимателно почна да я разглежда. След това той пак я курдиса, но всичко напразно: куклата само съскаше като гъска.

— Какво нещастие! — скръбно продума господин Фърдю, като си сложи куклата в кутията. — Чаркът ѝ се развали!

— Язък — обадих се аз, — такава мурафетлия кукла!

— Това е то — ядосано забележи господин Фърдю, — когато много ръце пипат. Аз защо не позволявам да ми ровят из рафтовете. На, цял наполеон е затворен в нея, а сега грош не струва.

— Тъй е и с живите хора, господин Фърдю — обадих се аз, — почнат ли да минават от ръка на ръка, да служат ту при едного, ту при другия, сигурно един ден чарковете им се развалят. Нейсе, тури я настрана, то се вижда, че от нея човек няма да стане.

КАК ДРЕМИГРАДСКИТЕ ДЕРВИШИ ПРЕМАХНАХА ГЛАДОРИЯТА

Бе тъмна нощ.

Дремиградската фукария, свита на кравай, вече отколе хъркаше в топлите прегръдки на Морфея, когато благочестивият дремиградски жител кир Енчо Мангафата, скрит като невеста под гъстото було на нощта, предпазливо бутна дебелия портал на кир Минча Мускала и нерешително потъна в широкия и тъмен двор, денонощно смущаван от сърдитото жуборене на бистрата вадичка.

Трябва да ви предупредя, че едно от най-скъпите душевни качества на Мангафата бе неговото винаги будно и трезво благоразумие. Наистина цъваха злощастни минути, когато това примерно благоразумие биваше принудено да приема образа на най-смешно малодушие и страх; за добра чест обаче това ставаше тъй рядко и при това в такива кратки срокове, щото мъчно можеше да се улови и разпознае; инак, в повечето случаи, то приличаше на същинско благоразумие. Аз споменувам тия подробности с едничкото намерение да бъда ясен, защото, нека бъда и откровен, още при влизането си в тъмния двор Мангафата твърде усърдно почна да тананика и подсвирква, както това вършат плашливите хлапета, когато влизат в някоя тъмна маза.

Цели два куплета от патриотическата песен „Огън пламна в балкана“ бяха вече изтананикани и първият стих от „Кой ти купи коланчето“ захванат, когато от лявата страна на нашия пътник, през гъсти-

те клони на дърветата, неочаквано лъсна бледна светлина и го ушите му долетя някаква глуха глъчка. Излишно е, мисля, да казвам колко това зарадва Мангафата. Той тутакси изпрати „Коланчето“ по дяволите и като прие съблазнителния вид на човек, в гърдите на когото кипи най-пламенна отвага, решително сви наляво към светлината. В две секунди той бе на мястото и пред очите му се разгърна едно от най-трогателните зрелища под дремиградското небо.

Под грамадния орех – връстник на вековете, – осветляване от бледното мъждене на едно газено фенерче, обесено на ореха, важно седяха на колело благочестивите дервиши на дремиградското родолюбиво теке. Очевидно те се намираха на тайно съвещание, защото в средата им стърчеше високо тумбесто шише с бяла като мляко мастика. Трябва да знаете, че дервишите от дремиградското теке са пърлени врабци, които отлично знаят как се съединява полезното с приятното.

След общоприетите приветствия Мангафата тежко се намести в колелото.

– Всинца ли сме тука? – запита след малко кир Калчо Щампата, един от най-видните дервиши, с глава като рѝпа и нос като беленския мост.

– Всинца сме – отвърнаха изедно дервишите.

– Тогава да почнем – подзе отново Щампата, след като назоби носа си с емфие и го оседла с цѝкла, когото по своята големина сигурно би направили чест даже на колата от Дремиградската пожарна команда. – Както ви е известно, по нас върлува страшна гладория. Миналия път ний се събрахме уж да решим моя въпрос; за зла чест обаче лучницата на бай Теню излезна тъй вкусна, щото вместо въпроса биде изчерпано само шишето. Ето защо този път ний трябва да се потрудим и да турим един какѝвто и да е край на тая работа.

— Имаш право, бай Калчо — обади се кир Петко Телето, който, между другото казано, минува и за кавалер между дервишите, тъй като обича цял ден да се изтяга на кафенето, без да си поръча поне едно кафе. — Миналият път ний попреляхме малко нещо в кандилото, ама нейсе, нали знаеш — света оправяме!

— Тъй, пак тъй си е! — жежко поде след малко кир Маачо Топузът, след като предварително изпусна няколко от ония тайнствени звукове, които издават само старовремските часовници, преди да почнат да бият. — Ний трябва да мислим за целия народ; ний сме, гето е речено, главата, а народът — краката.

— Бай Теню, я налей по-напред да намажем колатата, а че после ще решаваме кой е главата и кой е краката — по-скоро изрева, отколкото издума кир Личо Фунията, известен чистокръвен дервишин, чието гърло служи за йерихонска тръба на родолюбивото теке. Доста е да се скара с жена си на двора, за да разреве всичките магарета в Дремизград.

Последва продължителна пауза, в течението на която дервишките кола бидоха изрядно намазани и общото душевно разположение на събеседниците прие една твърде философска посока. Под благотворното действие на благовонната мастика дервишките мозъци заработиха с бързината на гайтанджийски чаркове, плуналите в лой очи заиграха като плъхове под пълен хамбар и от ниските потни чела задуха такова отчаяно тъпоумие, което би могло да гизне Витоша от мястото ѝ. След половина час напрегната умствена работа най-сетне дервишкото теке благополучно се разреши от бремето си. Под мъжделивата светлина на газеното фенерче бе прочетено следующето знаменателно окръжно:

ДО МЕСТНАТА ВЛАСТ

(Тайно)

Ваше Дългобрадие?!

Местното теке на многобройната Дервишиада, като се събра на извънредно и тайно заседание под ореха на кир Пенча Телето, за да обмисли какви мерки да се вземат против върлущата глагория, като изслуша мненията на събравшите се и търпеливо прецени всяко едно от тях, единодушно постанови и реши:

Тъй като всички досега вземени мерки за прекратяването на общата глагория се оказаха бош-амбар, а прекратяването трябва да стане по какъвто и да е начин, то родолюбното дервишко теке, което е многобройно, има чест с настоящето си да препоръча на Ваше Дългобрадие следующето радикално и последно средство.

За да се избягнат многобройните и госагителни оплаквания против високите цени на хранителните предмети, местното родолюбиво теке, което е многобройно, е на мнение да извади поне временно зъбите на гражданите. Останали без зъби, последните, щат не щат, ще се откажат да ядат, а това сигурно ще повлече подиря си и спагането цените на храните, което, от друга страна, е равносилно с премахването на глагорията.

Ето защо с получаването на настоящето, незабавно да се разпоредите за докарването в богоспаслемия град Дремизград един опитен зъбар, който, обръжен с разни клещи и други сечиба, немедленно да пристъпи към поголовното вадене зъбите на дремизградските жители. В случай че силите на въпросния зъбар се окажат недостатъчни за бързото решение на този социален въпрос, разрешава Ви се да употребите за това всичката или само една част от местната поли-

ция, която, както Ви е известно, има известна многогодишна практика и изобщо е един вид авторитет по зъбарския въпрос. При това, за да има ред, вменява Ви се в обязаност да държите точна сметка на извадените зъби, като ги събирате в нарочно за това направени сангъчета, които отпосле, запечатани като избирателни урни и придружени с всичките сведения, актове и рапорти, незабавно да препратите в Статистическото бюро в София на вечно погребение. Независимо от това внушава Ви се строго да бъдете върху действията на местните смутители, наречени социалисти, като се стараете всячески да пречите на всяко тяхно опитване да развращават населението със своето безбожие и дележ на хорските имоти.

За помощници Ви се определят благочестивите наши съграждани и верни членове на местното теке, както и цялото местно духовенство.

Като призовавам със сълзи на очи Божието благоволение над Вас, оставам завсегда благосклонен към Вас:

Архидервиш на родолюбивото теке:

Калчо Щампата

Излишно е да казваме с каква готовност бе изпълнено това драгоценно окръжно на местното родолюбиво теке. Още на другия ден наред мегданя една грамадна тълпа шумно обсаждаше един пайтон, в който гордо стоеше един висок почтен господин и, обръжен с клещи и други зъбарски сечива, усърдно мъкнеше един по един зъбите на дремиградските граждани.

Ето как майсторски премахнаха гладорията многоумните дервиши от дремиградското родолюбиво теке и дълги години подир това в Дремиград не се чуваха никакви оплаквания от глад и други злощастия.

ТРИДНЕВНОТО ЦАРУВАНЕ НА ТОНКО ПАПУЧКОВ

Случи се това преди няколко години, когато Дремиград – вследствие на едно нехайство от страна на високото място – бе останал без околийски началник и дремиградци бяха принудени цели три седмици поглед да замръкнат със страх на сърцето. В продължение на това време – време на най-нечувано безначалие – всички в Дремиград ходеха загрижени и крайно недоволни от поведението на високото място. Имаше даже опасност, ако положението не се измени, да избухне въстание, защото трябва да се знае, че дремиградци, колкото миролюбиви и благоразумни, по никой начин обаче не можеха да се съгласят да стоят дълго време без началник, толкова повече, когато съседните градове и даже паланки се радваха на такива и всякой ден имаха възможност да ги виждат в своите стени.

Ето защо в Дремиград царуваше голямо незадоволство и всякой бе живо погълнат от мисълта какво да се прави в случай че високото място, по известни съображения, се реши да упорствува в своето престъпно нехайство.

Същата мисъл вълнуваше и дремиградския гражданин господин Тонко Папучков. Трябва да се знае, че господин Папучков бе голям локален патриот, каквито са до известна степен и всички дремиградци, и най-живо чувствуваше голямата обида, която се нанасяше на родния му град от високото място. И това бе за него толкова по-горчиво, защото, от друга страна, той хубаво знаеше, че винаги за тая кръвна обида никак

не се дължеше на това, че в Дремизград липсваха лица, готови с достойнство да носят началническите паго̀ни – такива лица имаше доста, – а просто – на злата воля и престо̀пно нехайство на високото място.

И ето, за да предпази своя роден град от една съдбоносна катастрофа, както и да посочи на високото място изходния път, той реши да излезе из пасивното си положение и да действа. За него не съществуваше никакво съмнение, че високото място бе изгубило нишката на своите дължности или най-малко – губеше се в негоумение кого да повика на поста „околийски началник“ в Дремизград. Господин Папучков реши да се яви на помощ и в двата случая. В кратки, но отбрани изражения той се постара да разтълкува на високото място, че една от първите му дължности като представител на централната власт трябва да бъде да не оставя без полицейски надзор и попечение градища като Дремизград; след това, че то е длъжно да прави най-строг избор на лицата, на които се поверяват тия деликатни постове, и най-после, че той, Тонко Папучков, който се чувства достатъчно готов да се яви в ролята на представител на централната власт в Дремизград, най-учтиво предлага услугите си при пълната увереност, че централната власт ще вземе в съображение благородните подбуждения на постъпката му и ще извърши всичко, зависящо от нея, за да му даде възможност да докаже на дело както своята способност като представител на властта, тъй и своята привързаност към хората, които с таква безкористие и достойнство ръководят съдбините на отечеството ни.

Всичко това, изложено във формата на прошение, бе грижливо написано на бяла хубава книга, внимателно турено в голям плик и предадено на пощата. Едновременно с това бе предадено и едно частно писмо до

един близък приятел – писар в едно министерство, – комуто господин Папучков, като излагаше критичекото положение на своя роден град, заклеваше го в паметта на майка му да употреби всичкото си влияние, дето трябва, за да му се повери постът „околийски началник“ – за което както той, тъй и всички дремизградци ще му бъдат вечно признателни. Едновременно с това той му приключваше и една гербова марка от 50 ст., за да му яви резултата.

След това господин Папучков, успокоен и обнадяен, побърза да се върне у дома си, затвори се в стаята си и го вечерта не излиза. През всичкото време той бе зает с две работи – с пушене тютюн и с препрочитване черновката на прошениято. Разбира се, всичко това ставаше лежешком, на кревата. Едвам вечер, когато стопанката на къщата влезна в стаята, за да вземе стомната, той стана от кревата и реши да излезе навън, за да се поразтъпчи из дремизградските улици и да подиша чист вечерен въздух.

Към десет часа обаче той пак се върна, запали си лампата и като прочете още веднъж прошениято, съблече се и си легна. Дълго време след това той се въртя в леглото си, без да може да заспи; дълго време си затваря очите и се мъчи да не мисли нищо, но всичко напусто – сънят бягаше от него като дявол от тамян. Но най-сетне природата надви – и той заспа!

*

Вече цяла седмица бе изтекла от деня, в който господин Папучков изпрати своето прошение до високото място, а отговор все още нямаше. Най-сетне това почна да вънгува нашия герой, толкова повече че незадоволството в Дремизград непрекъснато растеше и катастрофата се приближаваше с бързината на сти-

хия. Въпреки всички усилия той по никакъв начин не можеше да си обясни мълчанието на високото място, а още по малко онова на своя приятел, комуто изрично бе казал да му съобщи незабавно за резултата. В неописано безпокойствие той се разхождаше из стаята си, пушеше цигара след цигара, спираше се пред прозореца и с разтупани гърди поглеждаше към малката портичка в надежда да се отвори и раздавачът да пъкне на прага, но всичко напразно – портичката не мръдваше.

В такова мъчително безпокойствие прекара нашият герой още два дни и на третия, изгубил вече всяко търпение, най-сетне реши да тури край на своите мъчения. Той се дигна от леглото си с твърдото намерение да запита телеграфически в София как стои работата и хубавичко да ги нареже за дългото мълчание. За тая цел той седна до масата и в късо време съчини една остра телеграма; след това облече се набързо и се приготви да напусне стаята. Обаче преди да направи това, той бръкна в джоба си, за да провери състоянието на кесията си. Уви, за голямо негово огорчение, последната се намираше в най-плачевно състояние: само два почернели гологана, като затворници в окови, безнадеждно оплакваха съдбата си на дъното ѝ. Излишно е да казваме какво неописано смущение причини това скръбно обстоятелство в душата на нашия герой. Той се видя изоставен, нещо повече, погло гавнат от съдбата, и то в най-важния момент на живота си.

– Проклятие! – извика той яростно, като запрати пусалата си кесия пог масата.

Но тук някой почука на вратата. Изведнъж нашият герой трепна като ужилен, озърна се наоколо и живо се завтече към вратата. В това време последната се отвори и на прага застана раздавачът с телеграма в ръката!

Сили небесни, кой би могъл да опише учудването, радостта, изненадата на нашия герой в тая тържествена минута? Кой би могъл да предаде с думи това, което преживя сърцето му, когато пред него се изпреди небръснатата мутра на раздавача? Никой! Човешката устна и писмена реч е безсилна да бъде калъп на подобно свръхестествено събитие!

С разтреперани ръце той пое телеграмата, машинално подписа разписката и след това бързо затвори вратата. Останал самин и обзет от някакво непонятно чувство – една смесица от страх и радост, – той бързо се доближи до масата. Със спряло да тупа сърце, с писнали уши разтвори той телеграмата – и радостен вик, вик на спасен удавник, неволно се изтръгна из гърдите му.

Телеграмата гласеше:

Дремиград, Папучкову

Приказът за назначението Ви подписан. Незабавно заемете дължността си. Честита Ви началническа шапка.

Масурков

Излишно е, мислим, да казваме колко пъти биде прочетена и препрочетена тая телеграма. Ако ние кажем десет пъти, вие кажете двайсет и – бъдете уверени – няма да сбъркате. Господин Папучков бе извън себе си от радостно възмущение; главата му гореше и слепите му очи силно биеха; той се загъхваше в малката си стаичка; гърдите му искаха въздух, очите – простор.

И той се реши да излезе.

*

Вече нагвечеряваше. Дремиградските улици постепенно опустяваха; дюкянците се затваряха и почтените търговци и еснафи бързо се прибираха по домовете си. Само в кръчмите и кафенетата се чуваше още голяма глъчка, но след малко и тя почна да утихва.

Господин Папучков вървеше без цел и посока. Съсредоточен в себе си, той щрапаше из тесните улички, без да обръща внимание на проходящите. По този начин той измина няколко улички и най-сетне се озова сред градския мегдан. Тук той се спря, огледа се наоколо и бързо удари направо. В късо време той се намери пред едно ниско дюкянче, огледа се още веднъж и бързо потъна в нисичката врата.

В дюкянчето гореше лампа и двама души – единият вече прекарал мъж, а другият – млад момък, – приведени над работата си, живо бодяха с иглите си.

Това бе работилницата на известния военен и цивилен шивач бай Минчо Кукурмяков, почитан от целия Дремиград за веселия му нрав и деликатни обноски.

– Добър вечер, бай Минчо! – продума нашият герой, като се озова в работилницата.

– Дал ви бог добро, господине Папучков – весело отвърна бай Минчо, като го изгледа над очилата си. – Какво ви гони насам?

– Една важна работа – отвърна нашият герой, като придаде на снагата си едно картинно положение. – Дойдох да уицеш една униформа.

– Как, униформа ли? – запита бай Минчо, като сложи работата си настрана.

– Тъй, униформа – началническа, за околийски началник – важно гопълни нашият герой.

– Много хубаво – продължи бай Минчо, като стана от стола си, – а за кого ще бъде тая униформа?

– Как за кого? За мене! – гордо отвърна нашият герой, като пхна ръцете си в джобовете на сепрето си.

– За вази ли! – учуден, извика бай Минчо, като отстъпи една крачка назад. – Що думате, господине Папучков? За вярване ли е това?

– Нима вие можете да се съмнявате? – важно запита нашият герой.

Тук той живо бръкна в джоба си, извади познатата на читателите телеграма и гордо я подаде на смутения шивач.

– Четете и се уверете! – добави той с тържествующ вид.

– Хм, да, околийски началник... – подзе след малко бай Минчо, като прочете телеграмата и я повърна на стопанина ѝ. – Право да си кажа, аз никога не бих могъл да повярвам... Впрочем сега всичко ми е ясно. Да ви е честито, господине Папучков, да ви е честито!

– Благодаря, бай Минчо – великодушно отвърна нашият герой.

В няколко минути мярката за униформата бе взета и новоназначеният дремиградски началник, ликуещ, напусна работилницата.

Дремиград вече спеше. Бедният, той и не подозираше какво рядко щастие бе се изляло отгоре му. След като напусна дюкянчето на бай Минчо, нашият герой удари направо през мегдана, сви в една тясна и крива улица и незабавно потъна в нощната тъмнина...

*

На другия ден целият град вече знаеше, че господин Тонко Папучков е назначен за дремиградски околийски началник. Всички бяха изненадани, учудени и смутени от тая невероятна новина. Мнозина се чувству-

баха измамени в надеждите си, а някои даже обигени от постъпката на централната власт.

— Нима Дремизград е паднал тъй ниско — сърдито глъчаха някои, — щото един Папучков да му бъде началник?

— Да, един лугетина — добавяха други, — да управлява цяла околия. Това е скандал най-сетне!

Трябва да кажем, че тия критики имаха поне едно основание. Нашият герой, макар и отличен дремизградски патриот, не се ползуваше дотам с доверието на своите съграждани: на него гледаха като на човек, ако и не съвсем луг, то във всякой случай малко нещо „шакнат“, както се изразяваха дремизградските психиатри. Тук именно трябва да се дирят причините на всеобщото учудване и изненада, а не в самия факт, че Дремизград се бе сдобил с началник, както си позволяваха да твърдят някои приближени до новоназначения околийски началник.

Ние нарочно даваме тия може би излишни подробности, защото скоро всички бидоха принудени да оттеглят критиките си и да признаят, че централната власт съвсем не бе се измамил в избора си. Новоназначеният началник още в първия ден на своята служба сполучи да даде най-живи доказателства за своите административни способности. Преди всичко полицейските чиновци, които, възползувани от дълговременното безначалие в Дремизград, бяха усвоили лошия навик да се губят по цели дни и нощи из кръчмите, сега изведнъж тръгнаха в правия път; тям бе прочетена такава внушителна проповед, щото те усетиха мравки по кожата си. Същата участ сполетя и всички сергизии, симигии и разни просяци, които си позволяваха да се натрупват пред вховете на черквите и със своите крясъци да смущават богомолците. Цялата тая парцалива папач биде безпощадно разгонена.

Забранени бидоха тъй също и всички увеселения под открито небе, както и женските мезлечи пред портите.

— Това е цял разврат! — грозно глъчеше строгият администратор и бедните дремизградци, щат не щат, бидоха принудени да се покорят. По негова лична заповед кръчмите и кафенетата трябваше да бъдат затворени, щом слънцето залезе. На фурнаджиите биде внушено да си чистят ушите с кибритени клечки или с друг някой предмет, но във всякой случай не с пръст, както досега. На бозаджиите биде дадено да разберат, че те нямат право да се провикват из улиците като пъдари, а чинно да вървят из пътя си и мълчаливо да утоляват жаждата на гражданите. На месарите и другите продавачи на продукти за ядене бе заповядано да препашат бели престилки и да се секнат в кърпа, а не в шепата си. С една реч — духът на реформите проникваше навред. И, забележете, всичко това биде наложено и изпълнено само в един ден. Но, вижда се, и то бе малко за даровития началник. Той отиде по-нататък, като простря реформаторската си десница и върху такива вопиющи обществени недъзи, които дремизградци в наивната си простота смятаха за неизлечими. В обиколките си из града той забележи цели тайфи от гечурлига, които се търкаляха из прахоляка и псуваха като хамали. Това му науми да обиколи училищата и да произведе в тях цяла гандания. С една острота, свойствена може би само на големите реформатори, той безпощадно нарязва учителите, като ги обвини в безбожие и други осъдителни пороци. След това той обиколи църквите и като ги намери празни, кипна от религиозно възмущение и тутакси заповяда на клисарите да ударят камбаните. Разбира се, това предизвика цяла олелия в града. Благочестивите дремизградци, като чуваха буенето на камбаните, помислиха, че нейде гори, и тръгнаха из улиците. Това, от своя страна, дигна

на крак пожарната команда и в късо време Дремизград заприлича на вулкан. Благодарение само на извънредните усилия на по-хладнокръвните граждани редът и спокойствието можаха да бъдат възстановени и градът да приеме своя обикновен мирен изглед.

Обаче и това бе недостатъчно! От известно време насам според показанията на някои видни граждани в Дремизград бяха се завъртели разни социалисти, безбожници и други престъпни агитатори, които безсрамно проповядваха разврат и безбожие между населението. Това не можеше да се търпи по-нататък и нашият герой реши да вземе решителни мерки. По негова заповед всички агитатори бидоха изловени, натукани в затвора и там подвързнати на най-строг изпит и наказание.

Трябва да кажем, че тая, може да се каже, радикална реформа, която окончателно закрепил реномето на нашия герой, произведе цял фурор в Дремизград и веднъж завинаги му спечели симпатиите на видните дремизградци.

След това тия последните се видяха принудени да сложат оръжието си и да признаят, че централната власт е постъпила крайно разумно, като е назначила за началник в Дремизград такъв един енергичен и благонамерен мъж.

За да дадат обаче едно по-пълно изражение на своето задоволство и дълбоки симпатии, те решиха да дадат една разкошна гощавка в негова чест и едновременно с това да отправят една благодарителна телеграма до централната власт. Разбира се, нашият герой на граго сърце прие и едното, и другото.

За жалост, както ще видим по-голу, това именно обстоятелство стана причина да се пръсне славата му извън Дремизград и да реши окончателно съдбата му.

В течението на два дни нашият герой бе общалта злоба на деня, а неговите дела — едническият пред-

мет за учудване и изненада. В своята прекрасно ушитата униформа той представляваше такава импозантна фигура, щото хрисимите дремизградки се захласваха в него. Разбира се, това силно гъделичкаше честолюбието на нашия герой и той с удоволствие бе готов да се подложи на стрелите на Амура, ако да не носеше вече такива в сърцето си. Това най-лесно можеше да се разбере от твърде честото му обикаляне около дома на един дремизградски първенец. Преди, когато бе принуден да влачи жалкото съществуване на един прост смъртен, той не смееше да дава голяма свобода на сърцето си, което тайно копнееше за две черни очи и бяла гушка, и умишлено насилваше чувствата си; сега обаче, когато звездата му изгрея, той намери, че това е излишно, и широко разтвори сърцето си за любовта. Сега той бе обзет само от една мисъл — да овладее час по-скоро двете черни очи и бялата гушка. Първите разпореждания за това бяха вече направени. Тая сутрин той посети фотографина в две различни пози. Фотографиите трябваше да бъдат готови в два деня. А през това време той смяташе да се заеме с любовното послание, предназначено за двете черни очи. Накъсо, нашият герой бе вече доста напреднал в чувствата си и ако съдбата бѣдеше по-внимателна към него, сигурно е, че двете черни очи щяха да бъдат негов.

За жалост, съдбата реши другояче.

*

На другия ден — третия от царуването на нашия герой, — привлечен очевидно от громката му слава, в Дремизград пристигна окръжният управител, придружен от четирма стражари, и се установи в хотела. На часа бе дадена заповед да се повика началникът. За тая цел двамата стражари, с бързината на ловджийски псета, се

втурнаха из града и в късо време го намериха. Нашият герой седеше в малката си стаичка и надвесен над масата, с рядко усърдие разточаваше своето безкористно вдъхновение над първото си любовно послание. Появяването на стражарите го страшно ядоса и той рипна от мястото си, готов да ги разкъса на части. Като чу обаче, че окръжният управител пристигнал в Дремиград и желае да го види, тутакси утихна, праметна шапката си през рамото и живо напусна стаята.

Между това управителят, заел една от стаите в хотела, безпокойно се разхождаше и нетърпеливо очакваше пристигването на нашия герой. И когато той, запъхтян и развълнуван, най-сетне се яви пред него, той грозно пристъпи настреща му и без да му даде да продума, даже да отрапортува, както му е редът, за състоянието на поверената му околия, сърдито извика:

— Как те викат тебе?

— Тонко Папучков, господине управителю — отвърна нашият герой, страшно смутен и изненадан.

— По чия заповед — продължи управителят, — ти си си позволил да заемеш поста на околийски началник в тая околия?

— Аз имам телеграма за това — отвърна нашият герой, като бръкна в джоба си, — заповядайте, моля! — завърши той важно, като му подаде познатата вече на читателите телеграма.

— Глупава гарго! — извика управителят гневно, след като прочете телеграмата. — Не виждаш ли, че с тебе са се подиграли?

— Как! — извика нашият герой, като отстъпи една крачка назад. — Аз съм подигран? Не, господине управителю, вие имате грешка — аз съм назначен за началник на тая околия и това...

— Ти си глупава гарга и нищо повече — прекъсна го управителят сърдито, — и ей сега ще опиташ грънгол-

ника! Стражари — продължи той, като се обърна към стоящите до вратата стражари, — смъкнете шапката на тоя господин и го откарайте в участъка. Живо!

Ние вярваме, читателите без друго ще влязат в положението на нашия герой и няма да му вменят в грях, ако той допусне над себе си подобен позор. Тая калпава сцена тъй го разстрои и покърти, щото той не чувствуваше в себе си никакъв позив за противение. Пък и какво ли можеше да стори срещу подобно насилие! Уви, разочарован в своята звезда, той прие лаврите на позора със същия стоически героизъм, както и Сократ — чашата на смъртта. Само след като биде прекаран през града под стража и грубо тласнат в тъмната и влажна хумба на затвора — само тогава той разбра всичката безгранична горчивина на своята участ и страшни чувства, чувства за мъст и безпощадно изстребление закипяха като лава в гърдите му. С неизказна беснотия той се хвърли върху тъмничното легло, заби ноктите и зъбите си в полуизгнилия сламеник и с яростна наслада започна да го къса на части, като огласяваше с див рев стените на своята тъмница. След това, като че обзет от някакво вдъхновение, той рипна от мястото си, хвърли се към вратата и с необикновена сила почна да бхте в нея с ръце и крака, като не преставаше да реве. Всичко това най-сетне стана нетърпимо. Злочестият затворник биде повален на земята и здраво обвързан, след това безжалостно хвърлен в една кола и бързо откаран в болницата. Още в същия ден лекарите констатираха в него безнадеждна мозъчна парализа.

По този трагичен начин завърши своето тридневно царуване мнимият дремиградски околийски началник Тонко Папучков!

И бедният Дремиград — живият свидетел на това кратко, но славно царуване — отново овдоя!

БЕЛЕЖКИ

250

ГЕОРГИ КИРКОВ

ТЪРЖЕСТВОТО НА ПРОЙЧО ГУРБЕТА – „Работнически вестник“, год. I, бр. 17 октомври 1897 г. Подпис: Мастор Гочо Зулямът.

През деветдесетте години на миналия век в буржоазния печат често се пише, че в България всъщност не съществува работническа класа и затова нямало почва за социализъм. Социалистическият печат е трябвало да оборва тази фалшива теза. Една от първите книги на Димитър Благоев – „Що е социализъм и има ли той почва у нас?“ (1891) – също засяга тази много актуален на времето проблем.

МОЯТ СЪН – „Работнически вестник“, год. I, бр. 8, 24 октомври 1897 г. Подпис: Мастор Гочо Зулямът.

Кункума (арх.) – съд за ракия.

ТЪНКА ЗАГАДКА – „Работнически вестник“, год. I, бр. 9, 31 октомври 1897 г. Подпис: Дядо Сократ Зембелекът.

НОВИНАТА – „Работнически вестник“, год. I, бр. 11, 14 ноември 1897 г. Подпис: Мастор Гочо Зулямът.

„Да не би такова... народната парт...“ – Става дума за консервативната буржоазна партия на Константин Стоилов, наречена от своите основатели „народна“, а от народа – „народняшко“.

Моралийски (арх.) – гръцки.

СЪН ПРЕЗ ПОСТИТЕ! – „Работнически вестник“, год. I, бр. 13, 29 ноември 1897 г. Подпис: Мастор Гочо Зулямът.

„Президент-министрите... ядат лопатата“ – Кирков осмива зависимостта на министър-председателите от княза, който ги свалял по своя угода.

Хлороформов – прякор на председателя на Народното събрание при управлението на народняците (г-р Янков).

Папанчев – народен представител от Сливенска околия, противник на социализма. Внесъл в Народното събра-

ние реакционния „Закон за печата“, ограничаващ печатното слово. След гласуването му бил наречен „Папанчев закон“.

Давия (тур.) – дело, съдебен процес.

Касаба (тур.) – град.

Аджемин (тур.) – персиец.

ВЕЧЕРИНКАТА – „Работнически вестник“, год. I, бр. 15, 13 декември 1897 г. Подпис: Мастор Гочо Зулямът.

„Изгасете свещите, хей!“ – В допълнителните законодателни избори на 22.I.1895 г. министър-председателят на народняшкото правителство Константин Стоилов изпратил телеграма до околийския началник във Враца, в която му заповядвал да осуети избора на Драган Цанков „чрез угасване свещите или взимане списъците“. (Във фейлетона си „Угасете свещите“ Алеко Константинов с убийствена ирония „анализира“ тази телеграма.) Оттогава гасенето на свещите при преброяването на изборните бюлетини и фалшификацииите на изборните резултати станали обикновена практика на народняшкото правителство. Всеки що-годе политически грамотен българин от онази епоха е знаел за какво става дума, когато се спомене – като в този фейлетон на Кирков – за угасване на свещите в Бяла Слатина.

Учкур (тур.) – връв или ремък за стягане.

Мегун (гуал.) – мечок.

КОКОШАРНИК – „Работнически вестник“, год. I, бр. 20, 17 януари 1898. Подпис: Мастор Гочо Зулямът.

Либерали – привърженици на Либералната партия на г-р Васил Радославов, оставила след себе си печална слава в българската история като насилническа и грабителска партия. Дошла на власт през 1889 г., тя установява в страната „черкезки режим“ и въвежда съсипеателния за селяните данък десятък. Това предизвиква масово недоволство и известните бунтове в Дуранкулак, Тръстеник, Шабла и другаде. Либералната партия начело с Васил Радославов, послушно оръдие на Фердинанд, въвлеча България в Първата световна война.

ПАЯК НА ЛОВ – „Работнически вестник“, год. I, бр. 22, 31 януари 1898 г. Подпис: Мастор Гочо Зулямът.

251

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

Изгалами се (гуал.) – разхайти се.

Дередже (тур.) – положение.

НАШИЯТ ВИСМАРК – „Работнически вестник“, год. I, бр. 21, 24 януари 1898 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Панагия (гр.) – тук в смисъл на поучение, мъмрене.

КЪДЕ ОТИВАМЕ? – „Работнически вестник“, год. I, бр. 33, 18 април 1898 г.

Фалага – уред за стягане на краката при бой с пръчки в училищата преди Освобождението.

Софта – турски религиозен проповедник.

КАКВО СИ ШЪПНАТ (Моментални снимки) – „Работнически вестник“, год. I, бр. 34, 25 април 1898 г. Подпис: Грую Фотографинът.

ДИПЛОМАТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ – „Работнически вестник“, год. I, бр. 42, 19 юни 1898 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Дакики (тур.) – минути.

Гюлпана (тур.) – розоварница.

И вер селям (тур.) – тук в смисъл на „И това е“.

С КАКВО ХОРАТА ЖИВЕЯТ (Моментални снимки) – „Работнически вестник“, год. I, бр. 47, 31 юли 1898 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

„– А бе какво се е случило завчера на Бузлуджа“ – На 20 юли 1898 г. на връх Бузлуджа била отпразнувана тридесетгодишнината от сражението на Хаджи-Димитровата чета. Социалистите от Казанлък и други близки градове взели участие в това тържество, за да почетат паметта на големия революционер и неговите другари, а също така, за да честват и годишнината от основаването на Българската социалдемократическа партия (август 1891 г.). След официалната част социалистите запели Ботеви песни, а Георги Кирков гържал пламенно слово. Около него се струпват почти всички присъстващи. Старозагорският окръжен управител, полицейският пристав и видни народняци се опитват да прекъснат речта на Кирков, но не успяват. Тогава окръжният управител нарежда на войсковата част и на полицията да разгонят със сила събранието.

Прудон – френски гребнобуржоазен социалист, един

от основоположниците на анархизма. Неговият социализъм е „разкрасена филистерска утопия“ (Маркс). Против теориите на Прудон и по-специално против неговата книга „Философия на мизерията“ Маркс написва своята „Мизерия на философията“.

Полковник Азура – по-късно генерал, любимец на Фердинанд, известен като герой на „кафе-шантаните“.

Сарп (тур.) – строг, суров.

СТАРА ИСТОРИЯ – „Работнически вестник“, год. II, бр. 1, 11 септември 1898 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Ерифун (тур.) – проклетник, синковец.

КАК СИ МЕЧТАЯ ПОД ЮРГАНА – „Работнически вестник“, год. II, бр. 5, 9 октомври 1898 г. Подпис: Митю Паничков.

ЕСНАФСКА ТАКСА – „Работнически вестник“, год. II, бр. 6, 16 октомври 1898 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Пануда = понуда (нар.) – нещо за хапване и пийване, което се носи на рогалка.

Абгес (тур.) – обредно умиване у мохамеданите.

Гечмиш ола (тур.) – поздравяване след прекарано прекежие.

Кахне (тур.) – междуметие за похвала. Тук в смисъл: „Браво на нашата пролетария“ или „Друго си е...“.

НА ПЪТ (Изповед) – „Работнически вестник“, год. II, бр. 7, 23 октомври 1898 г.

ПРОКОБЯВАНЕ ЗА ПРЕЗ НОВАТА ГОДИНА – Червен народен календар за 1899 г. Подпис: Червен календарджия.

Протомайстор (гр.) – първомайстор.

Бирове (тур.) – ганъци.

ОБЪРНЕТЕ КОЖУХА (Моментални снимки) – „Работнически вестник“, год. II, бр. 21, 31 януари 1899 г. Подпис: Пъндю Фотографията.

Кюл-бокрук – старо название на площад в Казанлък.

Насъл (тур.) – Как си?

Митириз (тур.) – окоп, засада.

ОБИКОЛКА ИЗ КОЛОНИТЕ – „Работнически вестник“, год. II, бр. 29, 26 март 1899 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

„Смях и сълзи“ – седмичен вестник за хумор и сатира. Редактор Р. В. Радев, с близък сътрудник Александър Божинов; излиза от май 1898 г. до февруари 1899 г.

Григор Начевич (Начовци) – виден консерватор, участвал в различни министерски кабинети.

Хатихумаюн – султански манифест от 1856 г. за даване равноправие на всички поданици на Отоманската империя, пренебрегван на практика от турските власти.

Димитър Греков – политически деец, един от водачите на Консервативната партия. (По-късно стамболовист.)

Васил Радославов – водач на Либералната партия.

Димитър Петков – виден деец на Стамболовистката народно-либерална партия.

Семери (тур.) – самари.

ДА ЖИВЕЯТ ЛИБЕРАЛНИТЕ ДРУЖИНКИ – „Работнически вестник“, год. II, бр. 24, 19 февруари 1899 г.

Режим на Константин Стоилов или народняшки режим (18.V.1894–1.I.1899 г.). По същество и той е бил експлоататорско-потиснически като Стамболовия режим, но всичко извършва по-прикрито, „византийски“ (Д. Благоев).

Кавалтия (тур.) – закуска.

ИНТИМНА БЕСЕДА – „Работнически вестник“, год. II, бр. 35, 7 май 1899 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Пангалозин (гр.) – хубостник, вагабонтин.

Пеки = пекий (тур.) – много добре.

ПЪТУВАНЕ НА ОНЗИ СВЯТ – „Работнически вестник“, год. II, бр. 39, 4 юни 1899 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

– „Драгане“ – става дума за Драган Цанков, един от лидерите на старата Народнолиберална партия (1880). По-късно – водач на умерените либерали и министър-председател на коалиционното правителство – с консерваторите (7.V.1883–29.IV.1884 г.). След Сръбско-българската война Драган Цанков е начело на тогавашните русофили, които подкрепят във всичко политиката на царска Русия. Противник на Стамболовия режим. От 1889 г. партията на Драган Цанков се нарича Прогресивнолиберална.

Черната джамия (на мястото на сегашната черква

„Свети Седмочисленици“ в София) е служела като затвор за политически дейци.

Фермене (тур.) – къса горна греха, подобна на куртка.

Сихтиян (тур.) – обработена кожа, обикновено козя.

РАЗМИШАНИЯ ПРЕД БЪДЕЩЕТО – „Работнически вестник“, год. II, бр. 48, 6 август 1899 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Цанковисти – привърженици на Драган Цанков.

Демократи – привърженици на Петко Каравелов, водач на по-прогресивното крило в старата либерална партия, от което по-късно възниква Демократическата партия.

Методи Кусевич – старозагорски митрополит, участник преди Освобождението в борбата за църковна независимост. С много усилия, изразходвайки всички свои средства, той залесява с иглолистни гървета един хълм край Стара Загора, наречен Аязмото.

ПРОЕКТ ЗА ЕДИН НОВ РЕЖИМ В БЪЛГАРИЯ – „Работнически вестник“, год. II, бр. 49, 13 август 1899 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Пешев – радославист, много пъти министър в кабинетите на радославистите.

РАЗДЯЛА – „Работнически вестник“, год. III, бр. 2, 3 септември 1899 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

ДВАМА ПРОСЯЦИ – „Работнически вестник“, год. III, бр. 2, 3 септември 1899 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

ПАЛЕТА – „Работнически вестник“, год. III, бр. 7, 8 октомври 1899 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Филю Борунът – Филю Дългоносият. Чрез образа на този „обширен патриций“, който умело командва кучетата си, величаейки ги „министри“, Георги Кирков представя на читателите си Фердинанд.

„... че вместо може би с ястъклии мустаци или чаталеста брада скъперницата природа бе го надарила само с оскубана опашка и орфани уши.“ – Загатва се за Васил Радославов, който е имал чаталеста брада и е бил вярно куче на Фердинанд.

„Мефистофеле, ела насам!“ – Кирков прави алюзия за Григор Начевич, наричан Велзевула – заради черти на характера и поведението му на политическата сцена.

„... аз от сърце бих посъветвал сливенските републиканци...“ – Става дума за членовете на Републиканската партия, основана в Сливен от Стефан Гудиков, редактор на в. „Република“. Гудиков се проявява и като спиритист.

ПРЕД СВЪРШЕКА НА СВЕТА – „Работнически вестник“, год. III, бр. 11, 5 ноември 1899 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

„Бутнахме го в гъозито“ – Добре я свършихме, оплескахме я.

ВЪЛЦИ И ОВЦЕ (Народна басня) – „Работнически вестник“, год. III, бр. 21, 14 януари 1900 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

СПАСЕНИЕ – „Работнически вестник“, год. III, бр. 13, 19 ноември 1899 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

„... да благоволи да възкреси покойните еснафи“. – Покойните еснафи – старите занаятчийски сдружения.

Ишкун = Ешкун (тур.) – тръс.

ПРОГРАМАТА ПРИЛОЖЕНА, АМА НАОПАКИ – „Работнически вестник“, год. III, бр. 23, 28 януари 1900 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Напанагон (гуал. от гр.) – на всичко отгоре.

ФИЛОСОФСКО СЪЗЕРЦАНИЕ НА ПРИПЕК – „Работнически вестник“, год. III, бр. 25, 11 февруари 1900 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Прогресивните либерали – привържениците на партията на Драган Цанков. Вж. бел. към „Пътуване на онзи свят“.

ВЪЛЧИ ПРИНЦИПИ – „Работнически вестник“, год. III, бр. 27, 25 февруари 1900 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Свинаров – либерал-рагославист.

РАЙСКАТА КУМА – „Работнически вестник“, год. III, бр. 45 и 46, 7 юли 1900 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Либералната партия е имала за партиен празник 29 юни ст. стил – Петровден.

ИЗКУСТВОТО ДА УПРАВЛЯВАШ – „Работнически вестник“, год. IV, бр. 2, 8 септември 1900 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Под „народно доверие“ се разбират тук необходимите на новоназначения министър депутати, „доставяни“ твърде често с машинации и насилие.

Таун (тур.) – гажба от храна.

МИТАРСТВАТА НА ЕДНА ДУША – „Работнически вестник“, год. IV, бр. 3, 15 септември 1900 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

В. „Съветник“ – „обществено-църковен лист“ – редактор Игнатий Рилски. Излизал от 1894 до 1916 г.

КАК СИ НАМЕРИХ ПРАВДИНАТА (Упътване за новобранците в живота) – „Работнически вестник“, год. IV, бр. 4, 22 септември 1900 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

Изразът „сладкодумен гост на държавната трапеза“ принадлежи на Иван Вазов, който има разказ с това заглавие.

„Аз ги обръсвам тия ваджуи“ – Аз ги обръсвам тия мустаци (нещо съвсем извънредно, почти недопустимо за онова време...).

КАК БАЙ ТРИЧКО ГЕМИЯТА ПОСРЕЩНА ПЕРСИЙСКИЯ ШАХ – „Работнически вестник“, год. IV, бр. 5, 29 септември 1900 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

„... прочутото окръжно на Иванчева...“ – Става дума за Тодор Иванчев, министър-председател в либералния рагославистки кабинет през 1899–1900 г.

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ (Кратко ръководство за брагати и мустакати деца) – „Работнически вестник“, год. IV, бр. 6, 6 октомври 1900 г. Подпис: Матор Гочо Зулямът.

НА КОНКУРСА – „Дремизградски смешила“.

КАК СЕ ПРОМЕНИ РЕЖИМЪТ – „Дремизградски смешила“.

ПРЕД КАСАПНИЦАТА – „Дремизградски смешила“.

ВЪЛК-ВОДАЧ – „Дремизградски смешила“.

ПРЕД РАЙСКИТЕ ВРАТИ – „Дремизградски смешила“.

КАК ДЯДО ПОП ПОРАЗИ БЕЗБОЖНИЦИТЕ ВЪВ ФАРАОНОВАТА КОЛЕСНИЦА – „Дремизградски смешила“.

Лорд Дизраели Биконсфилд (1804–1881) – английски държавник. В началото либерал, после един от лидерите на Кон-

сервативната партия. Прочут със своята „гъвкавост“, безпринципност и жестокост. Поддръжник на Турската империя. Внушил на турското правителство да смаже Априлското въстание, „без да подбира-средствата“.

Пандера (гр.) – знаме.

Кушум = кошум (тур.) – хамут.

Долахтянки (гуал.) – ръкавици до лактите.

Клашник (гуал.) – горна греха без ръкави от груб вълнен плат.

Даул (тур.) – тъпан.

МАГАЗИЯТА НА ГОСПОДИНА ФЪРДЮ МАНАФСКИ – „Дремиградски смешила“.

КАК ДРЕМИГРАДСКИТЕ ДЕРВИШИ ПРЕМАХНАХА ГЛАДОРИЯТА – „Дремиградски смешила“.

ТРИДНЕВНОТО ЦАРУВАНЕ НА ТОНКО ПАПУЧКОВ – „Дремиградски смешила“.

Мезлич = мезлис (арх. тур.) – съвет, събрание.

Хумба (гуал. от гр.) – подземие, изба.

ДУМИ ЗА ГЕОРГИ КИРКОВ

РЕДОВЕ ОТ БИОГРАФИЯТА

Георги Йорданов Курков (Майстора) е роден на 15.VIII.1867 г. в Плевен. От 1879 до 1886 г. учи в Александровската гимназия в гр. Николаев, Русия; живее в Южнославянския пансион на Т. Минков. През 1886–1887 г. е ученик в Априловската гимназия в Габрово, през 1887 г. пристига в Търново и помага на възрожденския писател Цани Гинчев при издаването на сп. „Труд“. В началото на 1888 г. се премества в Русе, участва в редактирането на сп. „Развитие“, в което отпечатва незавършената си повест „Старият гъб“. Известно време учителства в с. Мъртвица (дн. с. Подем, Ловешко) и в Плевен. Завършва ШЗО в София (1890). През 1892–1895 г. следва картография във Виена след спечелен конкурс. През 1895 г. става член на БРСДП, сътрудничи на в. „Социалист“ и сп. „Ден“. През 1897–1899 г. е редактор (с Евтим Дабеv) на в. „Работнически вестник“. Вестникът излиза по негово предложение, направено на Четвъртия конгрес на БРСДП; конгресът ги избира за редактори. В подлистниците излизат негови политически фейлетони, подписани с псевдонима Майстор Гочу Зулямът, който бързо става популярен. Част от тези фейлетони са събрани в книжка – „Дремизградски смешила“. На Петия конгрес на БРСДП (1898) е избран за член на ЦК, от 1903 г. е секретар-касиер на ЦК. През 1904 г. е сред основоположниците на Общия работнически синдикален съюз; на Втория конгрес (1905) е избран за секретар на Синдикалния комитет. Участва в работата на Шутгартския (1907) и на Копенхагенския (1910) конгрес на Втория интернационал. През балканските войни (1912–1913) е на фронта (получава 2 ордена за храброст). По време на Първата световна война е сред малцината европейски социалисти, които са срещу военните конфронтации. Делегат на трета-

та Цимервалска конференция (1917), подписва Възванието на цимервалската левица. Народен представител (1901–1903, 1913, 1914–1919), Кирков е сред най-остроумните оратори в НС, един от най-добрите представители на политическото красноречие в България. Чужд на ожесточението, създава стил на полемика, в която опонентът не се принизява.

Политическата фейлетонистика на Кирков се развива върху възрожденската литературно-публицистична традиция на Хр. Ботев и Л. Каравелов. Сатирикът отправя стрелите си както към върховете на държавната йерархия, така и към махленската затвореност и безразличие към обществените дела, към детската вяра в чудотворна „смяна на режима“. Характерен за Кирков е фейлетонът басня. Широко известни са либералът, консерваторът и демократът от подлистника „Политическа зоология“. Сатирикът предупреждава, че както диктаторите, така и разноцветните парламентарни режими имат едни и същи господари. Депутатските, министерските, монархическите равнища на йерархията („Пилета“, „Пред касаницата“, „Вълци и овце“) са симетрични на класациите сред „тонковците“ в социалната и политическата периферия. Борбата за големия кокал или за общинската метла се води с едни и същи лозунги и под едни и същи знамена. За да бъдат превърнати „гремиграциите“ в граждани, за да се пробудят най-прости социални чувства, мисли, цели, са необходими усилията на цялата интелигенция. Но и тя не е застрахована срещу общите болести и либералното пустословие, суета, олимпизъм. Кирков е автор на „Песен на труда“ („Дружна песен гнес да екне“ – „Червен народен календар“, 1898, музика Г. Горанов) и на „Работнически марш“ („Червен народен календар, 1899, музика Ем. Манолов). Псевдоними: Kritcus, Агасфер, Дядо Сократ Зембелекът, Майстор Васил азълът, Пройчо Гурбетът, Есхил, Прометей, Спартак, Майстор Гочу Зулямът и др.

Умира на 25.ІІІ.1919 г. в София.

МАЙСТОРА

Тоя личен мъж с буйна като грива коса, с широко чело и черни огнени очи, с мустаци, разтреперани като ластовичи криле, бохем наглед и пуритан в частния си живот, имаше едновременно поетически и литературни заложби, ненадминат ораторски дар и чувство за хумор, тъй че когато той се качваше на естрадата в клуба или на трибуната в Народното събрание, между слушателите настъпваше нетърпеливо очакване.

Пред работниците в клуба той се чувстваше свойски, като у дома, крачеше напред-назад из малката сцена като лъв в клетка и тогава убийственият му сарказъм, примесен с народни майтапи, пословици, каламбури и ироници, превръщаше салона в развълнувано смеещо се море. Обикновено ръкопляскаха, а някои тропяха с крака и хвърляха шапките си от възторг. Политическата сатира на този истински народен трибун разкриваше не само социалната и политическа поквара в официална България, но правеше смешни и жалки всички политически величия на епохата: царедворци, министри, бюрократи и генерали.

В Народното събрание го слушаха внимателно, без да го прекъсват, увлечени от красноречието му, от жестовите, от желязната му логика, а ако го прекъсваха, правеха това с особена деликатност. Тъй например народняшкият шеф Тодор Тодоров се обаждаше плахо: „Ще ми позволите да протестирам...“

Тук той вземаше друг мерник: навлизаше в разбор на политическото положение, като доказваше, че войната през 1912–1913 година беше война завоевателна и противонародна. „Е добре – заявяваше той, – нека кажа аз в кратки думи, че войната за масата от народа бе една касаница, на която тоя народ бе изпратен, обаче войната за тези,

които стоеха в тила, беше празник безкраен и недаром господата от тила пишеха на своите Райнички и Марики: „Моля бога войната да продължи още шест месеца...“ И аз не виждам в какво пострадаха нациите капиталисти. Не, те в нищо не пострадаха, т.е. натрупаха печалба, като правеха всевъзможни доставки. В тях взеха участие и министри, доколкото зная. Тук именно народняшкият шеф поиска да протестира.

В предчувствие на втората национална катастрофа Георги Кирков препоръчваше като единствен изход за балканските народи федерацията, съюза. Той ясно разкриваше нерадостните перспективи на утрешния ден и предупреждаваше управниците: „Ако беше въпросът да се дават само вие, аз най-сетне може би щях да поплача – хора сме, – но въпросът е, че не вие се давате, а се дава цял народ.“ Тия думи възбуждаха горчив смях, докато той продължаваше с тон на истински драматизъм: „Аз бих желал в тия исторически дни, в които живеем, моят език да се прилепи към гърлото и да не бъде аз пророк.“

Ето какво той казваше: „Завоевателната политика, династическата политика, политиката на реванш и преследване, на забогатяване с провинции, тая политика е гибелна, тая политика доведе България до катастрофа и неминуемо я води към нови катастрофи“...

Дълбокият политически поглед позволяваше на Георги Кирков да вижда злото в неговия корен. Бранейки интересите на работническата класа, той знаеше, че брани интересите на целия народ, защото той заедно с него бе лежал в окопите и познаваше болките му. По въпроса за бунтовете във войската след Междусъюзническата война през 1913 година той заявяваше от трибуната: „Цялата тая армия, в средата на която и аз бях, най-после дойде до заключението, изразявано открито: в нашата страна – казваха тия стари войници и резервисти, – няма управление; никой не знае какво иска: нас ни пращат от едно място на друго, ние отиваме да даваме хиляди жертви – защо?...“

В „угиличния“ период на предвоенна България (1900–1912), в периода на класовото разслоение, когато бъл-

гарската буржоазия замисляше своите завоевателни планове, Георги Кирков можа да израсне като голям работнически организатор, борец и просветител. Като редактор на „Работнически вестник“ той даваше всеки път безпогрешна диагноза на политическото положение и почти всеки ден беседваше с работниците на събранията в партийния клуб на ул. „Цар Симеон“.

Неуморим, енергичен, винаги усмихнат, той гореше от непрестанна творческа треска. Освен статии на злободневни теми пишеше стихове, разкази, критически статии, хуморески, в които се отразяваше един дълбок дух, един неукротим темперамент, често пъти обезсърчаван от бавния ход на историята, от бавните резултати на работническата борба. В едно свое стихотворение той казва:

*И бърже, и мудро, кат съница бледни,
годините хвъркат една по една
и сили заглъхват в борби безпобедни,
и младост увяхва кат цвят от слана...*

Умора и резигнация се чувстват в някои неговии стихове, липса на „душа човешка“, която „със сълза непогкупна сърце ти да сгрей“ – „Ръка да протегне и вяра да влей“.

И не би могло да бъде другояче. Той не би бил оня голям дух, ако не чувстваше враждебността на времето, на средата, на епохата – за оня идеал, за който той се бореше. И тъкмо тая студенина на годините, на „борбите безпобедни“ – тя го импулсираше, вливаше му нова енергия по силата на закона за преодоляване на препятствията. Вижте каква сила, пламък, вяра и възторг е отразил той в „Работнически марш“:

*Напред, работници – другари,
ей чуи се бойната тръба!
Напред, борци, частъ удари,
частъ на славната борба!
Да млъкнат разпри по света,
да дойде братство с любовта!*

Затова работниците не ще забравят никога Георги Кирков и затова словото му ще живее, докато има на света угнетени и експлоатиращи.

Един спомен се мярка в паметта ми. Група студенти му се похвалихме в клуба, че днес (беше 3 януари 1907 година) ще освиркаме цар Фердинанд, когато отива за откриването на Народния театър. Той знаеше за тази акция, усмихна се с широката си добра усмивка и каза:

— Не става то със свирки, момчета.

При вида на разочарованието в очите ни добави:

— Няма да играе той, както му свирите.

ЛЮДМИЛА СТОЯНОВ

ЛИТЕРАТУРНОТО ДЕЛО НА ГЕОРГИ КИРКОВ

В речовете на социалистическото движение той влиза като активен член, като подготвен авторитетен водач, като геец, който проявява рядък талант в няколко посоки и посвещава всичките си сили на идейното издигане на работническата класа. Кирков е разностранно надарена личност. Той е опитен практически организатор, неуморим и смел политически борец, пламенен оратор и писател с блестящи качества.

И навсякъде в тая му многопосочна дейност се проявява неговата творческа артистична природа — преди всичко в художествената му реч, богата с образи, остроумия, сарказъм и весел хумор. Тая художествена реч прави публицистичните му статии достъпни и приятни за читателя, с нея той увлича и завладява работниците, трудещите се по събрания и митинги. „Жизнерадостният хумор на Кирков — пише Георги Димитров, — правеше неговите речи, както и статиите му в „Работнически вестник“, особено живи и действащи с огромна сила.“

Кирков придоби голяма популярност и спечели любовта на работническата класа най-вече със своето ораторско изкуство. Той беше роден оратор. Него са го слушали в Народното събрание с интерес и внимание (макар и с вътрешно неудоволствие) и противниците. Симеон Радев — един типичен представител на буржоазната мисъл — се отзовава за него като оратор така: „Никога един социалист не е давал на буржоазията внушения на самоубийство по тоя приятен начин, по който я увещаваше гражданинът Кирков.“ И макар че с известни изрази се мъчи да снужи социалистическата му бойкост, все пак признава, че „неговата реч е единствена в нашата литература, безподо-

на“, че е нещо „дяволито, умно почти всякога и всякога весело“.¹

Но тук ни интересуват заслугите на Георги Кирков в областта на художествената литература. Той е един от първите дейци в нашата пролетарско-революционна литература.

Началото на неговата литературна дейност е в ученическите му години – в Николаев (Русия), – когато заедно с Алеко Константинов издават ръкописен литературен вестник и когато той пише, по сведения на негови съученици, грами „в шилеровски дух“. Някои от тях били поставени на ученическа сцена и сам авторът играл в тях главна роля. Кирков е вече под влиянието на руската революционна мисъл. Израз на това е фактът, че издавал сам вестник „вече с революционна окраска“, както пише един от неговите биографи². Но в стиховете, които печата след завръщането си в България в списанията „Труг“, „Искра“ и др., въздействието на руската революционна мисъл не получава определен израз. То приема формата на някакъв хуманизъм. В тия стихове се изразява любов към човека изобщо, към доброто и възвишеното. В стихотворението „Човеку“ например („Труг“, год. I, кн. 8, 1887) двайсетгодишният автор предупреждава човека да не се отпада на „своите прищевки безумни“ и да помни, че само ония живеят „спокойно“,

*що обич в сърцето лелеят,
що чувства високи таят.*

А друго едно стихотворение – „Смъртта на цар Самуила“, – излязло две години по-късно („Искра“, год. II, кн. 7, 1889), представя описание с тъжни размисли.

¹ „Политическото красноречие в България“ – статия, печатана в сп. „Художник“ през 1909 г. и поместена в книгата на Симеон Радев „Погледи върху литературата и изкуството и лични спомени“, 1965, 148–149.

² Ангел Анков, Един живот – всеотдайна служба на социализма. – „Георги Кирков“, лист, 1945.

Много по-очевидно е влиянието на руската реалистична литература върху Кирков – и то в прозата му. Тук му влияе главно Гогол, който, изглежда, остава забинаги негов любим учител. По свидетелство на негови съвременници той го знаел „почти наизуст“ и често го цитирал. Първият документ за това школуване у великия руски реалист е недовършената повест „Старият гъб“, печатана в списание „Развитие“, един от редакторите на което е и Кирков (кн. 1 до 4, 1888). В кн. 4 пише „следва“, обаче в кн. 5 и 6–7 продължение няма. С кн. 7 списанието спира. Произведението носи подзаглавие „малджийска повест“, т.е. иманярска. Разказва се за двама приятели – Турлюмът и Зулямът, които знаят имане и всеки от тях иска да го изкопае скришом от другия. В това дебнене Зулямът убива Турлюмът. Идеята на автора е била да покаже как страстта за имане поражда завист и кара човека да убие най-добрия си приятел. Наивна по психологическа мотивировка и в художествените похвати, повестта „Старият гъб“ разкрива у автора известно познание за народния бит, значителна хумористична дарба, както и критично отношение към обществената действителност, макар че за нея има само намеци. В разговор с кмета, попа и съдията околийският началник тук твърди, „че понякога властта, вън от законите на вярата, трябва да прибегва към гървото, което... е излязло от рая... и следователно трябва от време на време и в известни важни случаи да се туря в дело“. И авторът добавя: „Аргусът [т.е. околийският началник] вярваше напълно в умирителното и спасителното действие на това историческо гърво и никога път не изпускаше случая да го упражни по грешните телеса на някой от мира сего.“ Съвестта е наречена от съдията „циганска торба“, а от кмета – „прекрасно плашило за зайците“. Очевидно това са намеци за режима на Стамболов, характерен с побоища от страна на администрацията, с беззакония и произволи. Характеристиката на двамата герои – представени като противоположни образи във всяко отношение – ни подсеща, че авторът се е учил от Гогол („Как се скараха Иван Иванович и Иван Никифорович“) и от Каравелов. В критическото от-

ношение, в реализма и в хумористичните похвати се вижда бъдещият Кирков, авторът на „Дремиградски смехила“.

Идейно Кирков се оформя напълно като марксист във Виена, дето прекарва от пролетта на 1892 до август 1895 г., под въздействието на силно развитото по това време работническо социалистическо движение. Докато е във Виена още, той сътрудничи със статии и стихове в българските социалистически издания: в „Социалист“, сп. „Ден“ и др. Интересно е, че докато в статиите си той стои на определени класови и борчески марксовски позиции, в стиховете, които печата, все още не се долавя социалистичен борец. Вих посочил две негови стихотворения в „Ден“: „И бърже, и мудо кат съница бледни“ (г. IV, кн. 2, 1895) и „Недей“ (г. IV, кн. 8, 1896). В тях липсва всякакво борческо чувство, те са проникнати с потискащо, мрачно настроение. Но има и друго: съвременният капиталистически свят в тях е представен като картина на обща развала и на тежка безизходност.

Истинския Кирков, революционера, бореца, представителя на работническата класа виждаме в стихотворенията му, печатани в „Червен народен календар“: „Дружна песен“ (1898), „Работнически марш“ (1899 и 1901) и „На борба“ (1902). Съзнание за историческата и творческа роля на работническата класа, вяра в силите ѝ и в победата на борбата, която тя води, нейните надежди, оптимизъм, бодрост, интернационализъм и борчески патос – ето и дейно-емоционалното съдържание на тия стихотворения, особено на първите две.

„Работнически марш“ представя преработка на едно стихотворение от немския революционен поет Макс Кегел, чиито стихове били много популярни през 90-те години на м. в. Това е стихотворението „Марш на социалистите“ (Sozialistenmarsch), което имало и мелодия. Кирков го преработил свободно на български. Казвам преработил, а не превел, тъй като сравнението между двете произведения показва, че Кирков е превеждал свършено свободно. Само първата строфа се приближава донякъде до текста на Кегел. Останалите две строфи са много далече от него.

Вихме могли да кажем: Кирков е взел повод от немския оригинал и по него е написал ново произведение на български език. Ето например втората строфа:

*Ihr ungezählten Millionen
in Schlacht und Feld, in Stadt und Land,
die ihr um kargen Lohn musst frouen
und schaffen treu mit fleiss 'ger Hand:
Noch seufzt ihr in des Flends Bann!
Vernehmt den Weckruf! Schliesst euch an!
Aus Qual und Leid euch zu erheben.
Das ist das Zeil, das wir erstreben.
Das ist der Arbeit heil' ger Krieg!
Mit uns das Volk, mit uns der Sieg!³*

Тая строфа Кирков преработил на български така:

*Ний бройме хиляди в борбата,
навред – в села и градове –
една мечта кипи в сърцата
и крепи нашите редове!
От всичко, що трудът е дал,
да има всеки равен дял –
ей нашта цел от всички главна,
що гоним ний в борбата славна!
Напред, напред! Да се сплотим!
Цял свят е с нас – ще победим!*

³ Вий, безбройни милиони
в битката и на нивата, в града и в селото,
които трябва да работите ангария за нищожна заплата
и да творите с прилежна ръка:
вие още пъшкате под проклятието на сиромашията!
Чуйте зова! Обединете се!
Да се освободите от мъката и спраганието –
това е целта, която ние преследваме.
Това е свещената битка на труда!
С нас е народът, с нас е победата!

Както се вижда, някакво сходство с оригинала има припевът (последните четири стиха) – останалото е съвършено галечно. Просто по внушена идея от Кегел Кирков си написва ново произведение. Така се осъществява една връзка между германската революционна поезия и българската.

Георги Бакалов в сборничето „Революционни песни“ (1919) помещава и „Работнически марш“, и „Дружна песен“ като преводи на Кирков от немски. За „Дружна песен“ обаче не посочва автор. Затова – какъв е случаят с нея – дали е превод, или свободна преработка, или написана по внушена идея – не може да се установи. Но както и да е – важно е, че идеите, чувствата, бодрият тон, борческата устременост, правилният и съдържателен стих – всичко това прави от тия две стихотворения ярки за времето си революционни произведения, които са упражнявали живо въздействие върху борческата работническа класа. Ненапразно те се пеят като песни и са добили най-широка популярност сред трудовите народни маси. Оригинални, преработени или преведени, те са изиграли историческа роля. С тия песни са живели и са се борили няколко поколения, с тях са изразявали своята бойна готовност и вяра участниците в събрания, митинги и манифестации дълги години, с тях работническата класа е изнесла не една победа. Днес ние притежаваме прекрасни революционни песни, но и между тях се издига все още свежа, незаглушена в съревнованието, бодрата и проста по текст и мелодия „Дружна песен“.

Когато в 1897 г. Кирков е определен за редактор на „Работнически вестник“, съзнава, че му предстои да реши извънредно сериозна задача. Решението на IV конгрес е новият вестник да бъде „чисто работнически“, т.е. той трябва да служи „за пропаганда между работниците“. За да извърши успешно тая пропаганда, той е трябвало не само да отразява интересите, нуждите, настроенията на обикновените прости работници, но и да им бъде понятен, да ги увлече със съдържанието си, да бъде интересен и следователно търсен от тях. Кирков, който е талант-

лив публицист, не се задоволява само със статии, а използва и своя художествен дар. „Той тури – съобщава Тина Киркова, – в услуга своите фейлетони, които будеха работниците от гребнобуржоазната упойка, отърсиха ги от чуждите влияния и им сочеха пътя на съвременното класово движение.“ Така се раждат хумористичните фейлетони на Кирков – от нуждите на социалистическата пропаганда у нас през 90-те години. Те са част от оная огромна работа, която извършва авторът като организатор и водач на работническата класа.

Литературното дело за него е част от общото proletарско дело. В неговите фейлетони, както и в „Дружна песен“, „Работнически марш“ и „На борба“, са възплатени в художествено слово теоретичните положения на марксистическата естетика, разработвани в статиите на Димитър Благоев. Едва сега – чрез влиянието на Благоев – той може да осъществи напълно онова, което е научил от руската революционно-демократична мисъл и от реалисти като Салтиков-Шчедрин.

Фейлетоните на Георги Кирков, обнародвани главно в първите четири годишнини на „Работнически вестник“ (1897–1900), са отражение на обществената действителност през втората половина на 90-те години от м.в. Това е период, през който герои на деня са разни предприемачи, гоставчици, ограбвачи на държавни и обществени средства, лихвари, политически хамелеони и демагози, партизани – насилници на народната воля, и др.м. Занаятчици и гребни собственици изобщо пропадат масово и върху гърба на народа лежат тежки данъци. Това е период, в който грубата диктатура на Стамболов намира продължение във византийски лакирания режим на народняците и в открито плячкаджийското и побойническо управление на либерали и радослависти. Но това е и период, в който работническата класа става все по-многобройна и придобива все по-голямо значение в обществения живот, водена от основаната още през 1891 г. социалдемократическа партия; в средите на самата партия марксистическото течение води борба с буржоазните влияния и гребнобуржоазното опор-

тюнистическо течение. Накъсо казано, двете основни класи се оформяват и техните идейни и политически фронтове са ясно разграничени. Фейлетоните на Кирков обхващат актуелни обществено-политически проблеми и типични явления от тогавашната действителност, изразяват настроенията на работническата класа от онова време и отговарят на нейните духовни нужди. Затова те толкова много се харесват. Те правят и вестника, и автора им бързо популярни. „Майстор Гочо Зулямът“, както най-често се подписва под тях Кирков, става широко известно и любимо име. Затова и изниква нужда те да се издават в отделна книжка – „Дремиградски смешила“, сатири и хуморески, 1900 г. Сам авторът в предговора на изданието съобщава, че мнозина от работниците абонасти изказвали много пъти „желание да ги видят в отделна книжка, за да могат по-лесно да ги прочитат“.

Във фейлетоните авторът си поставя двойна задача: от една страна, да изобличи тъмните страни на оформящото се буржоазно-капиталистическо общество, от друга – да посочи основната сила, която се противопоставя на това общество – работническата класа. Всъщност задачата е една с две страни. Защото представителите или проявите на двете борещи се класи не се разглеждат отделно, независимо, откъснато едни от други – за тях се говори винаги като за свързани, взаимно обусловени и все пак носители и изразители на противоположни тенденции в обществения живот.

Реалист по своя метод, Кирков изхожда винаги от конкретни лица и събития. Повечето от местата, които се споменават, са от Казанлък, наречен Дремиград, за да се характеризира гребнобуржоазната му среда. Но, както отбелязва Благоев, „Кирков намери и в тази среда материал за пролетарска поука“. Много от героите му имат свои първообрази в тоя град. След това мястото на действие то се пренася в Стара Загора, дето е преместена и редакцията на „Работнически вестник“, и най-после в София. Всичко това говори за жизнения извор на Кирковото фейлетонно творчество, за исторически-конкретния характер

на отражението в неговите произведения. В зависимост от това е и фактът, че в много фейлетони герои са едни и същи лица – което ги свързва в едно цяло.

Основен белег на фейлетоните на Кирков е тяхната критичност, тяхната изобличителна насоченост. Всичко в тях – и образи, и картини, и стилни средства – е предназначено да разкрие отделни язви и пороци на буржоазно-капиталистическото общество, като се посочват представители на неговите институти и администрация – от най-високия до най-низшия: от монарха и министъра през депутата до околийския началник и стражаря, и от владицата до селския поп. Тук виждаме хищническата природа на монарха и на всеки водач, повикан от демагози и реакционери, заблудили невежия народ („Вълк-водач“). Узнаваме поглата политика на господстващата класа, която крие истинското си отношение към народа и крои „с дипломация“ да го вземе „на ръка“, като му се наложи за „покровител“. За тая цел тя използва разни представители на „безпристрастната философия“, т.е. ония, които мислят, че са далеч от политиката (а всъщност служат на буржоазията), и ги праща като агенти сред народа; народът обаче ги прогонва („Вълци и овце“). Кирков свлича маската на демагогията и лукавщината от лицето на управниците. Народното събрание – „събрание на лихварите, предприемачите и фабрикантите“ – гласува закони, с които облагодетелства и покровителства индустриалците, а залъзва пропагандните еснафи („Яйцето и черупката“). Буржоазните депутати отиват в него, за да уреждат своите собствени материални сметки и сметките на своята класа, да гуляят, да използват властта за трупане на пари и т.н. С народа те се подиграват цинично. Дремиградският депутат Ганю Върколакът изповядва: „Пари и власт – ето де е цаката“ („На път“). Трупането на пари – ето идеала на издигащата се буржоазия.

Във фейлетоните се осмиват двата последователни режима – народняшкият и либералският. Изобличават се и радослависти, и демократи. Но най-често, особено духовитост, с остра ирония и сарказъм са обрисувани хищничест-

вото, жаждата за власт и за пари, грабежите и злоупотребите на либералите. На тия герои на пладнешкия обир, побоищата и лъжата са посветени най-много страници от фейлетоните. Либералите, както и другите буржоазни партизани изтръгват с лъжливи обещания народното доверие, като опиват несъзнателните граждани, или, както се изразява авторът, щедро раздават „програмата на либералната партия – по две шишета на човек“ („Интимна беседа“). В „Проект за един нов режим в България“ извънредно остроумно е описан режимът на либералната партия, във „висшата политика“ на която „най-голяма роля играе прехвърлянето на милиони от бюджета в министерските джобове“. Либералите разполагали „с огромни джобове, готови с най-голямо удоволствие да дадат прибежище на клета България“. Вазов през 80-те години говореше за „широките джобове“ на своите съвременници, при Кирков тия джобове вече стават „огромни“: интересен случай от еволюцията на художествените средства, свързана с общественото развитие. Изобщо, „дето стъпи либерал, или трева не никне, или остава само белег на копито“ („Размишления пред бъдещето“). Колко лаконичен е авторът: с една дума подсказва нечистата морална същност на героите си. За народняци, либерали, радослависти, демократи у него ще намерим непогрешимо посочено същественото в похватите и образите им. Но особено сполучливи са характеристиките в „Политическа зоология“. И тук е най-вече духовит при характеристиката на консерватора. „Консерваторът – пише той, – има два крака и две ръце, от които едната му служи да се кръсти, а другата – да краде.“ „От всичките животни под небето консерваторът е най-практичното: турете го между рая и куп жълтици и бъдете уверени, че той ще предпочете жълтиците, ще подкупи стражарите на небето и пак ще се промъкне в рая.“ Така вярно, така релефно е определена природата на тежката финансова буржоазия, която залага всичко на парите.

Твърде често се разкрива и лакейщината на буржоазните управници пред двореца. В същата „Политическа колегия“ четем: „Консерваторът има уши, но не да слуша, а

да подслушва, и дълга рунтава опашка, но не да се брани от мухите, а да я върти пред царете.“ Или: „Либералът ходи обикновено на два крака и само в два случая на четири: когато излиза от кръчмата и когато влиза в двореца.“ Но особено хубаво, със средствата на белегиста са обрисувани лакейщината и безличието на царските министри в „Палета“, дето гресирани кучета разиграват сцена на министерски съвет. Това е духовита и убийствена сатира против Фердинандовите министри, които пазят своя господар, покланят му се угоднически, ближат му ръцете и вършат всичко, що им се заповяда. Тук би трябвало да забележим, че Кирков използва твърде често похватите на баснята, когато рисува представителите на буржоазните партии. Те са обект на изобличение и в „Магазията на господина Фьрдю Манафски“: кукли представят министри, депутати и гр., които произнасят само по една дума: „кради“, „пари“ или друга някоя подобна. Една чудесна белегистична инвенция: пределно кратко да се характеризират известни социални типове. Убедително и с истински реализъм се изобразява пиянството на поповете, както и смешната борба, която те водят против социалистите, в разказа „Как дядо поп порази безбожниците във фараоновата колесница“. Това произведение заедно с някои други е хубав указател за белегистичните способности на автора.

Фейлетоните на Кирков набелязват – заедно с типичните представители на буржоазната класа – образите и на ония, които буржоазията използва като свои оръдия. Жив хумористичен ефект в това отношение буди „Липсала съвест“, дето с гоголевски похвати се разказва как съзнанието за липсала (а всъщност продадена) съвест довежда до полудяване. Остроумно и с хубави стихове е предадена жалката участ на такива оръдия и във фейлетона „На бунещето“. Изстискани като лимони, т.е. използвани от господстващата класа изцяло в системата за потискане и после изхвърлени като ненужни и негодни, те сами са грабили, дето са имали възможност. И тяхната „обща участ“ е предадена от собствения им събрат „поетът ли-

мон“ в стихове, които разкриват нова, за жалост, неизползвана страна от творческата природа на автора – способност за стихотворна сатира:

*В гнойта на благовонното бунине
лежехме ний и плачехме със глас!
„Огледайте се, байновци, и вижте –
отвред ни думаша във тоя час, –
че вий сте пътници за онзи свет,
изтискани, изсмукани до капка
и хвърлени навеки в пращия смет,
защото сетната народна ханка
откраднахте и глътнахте без срам!
О, вашето царуване й дотука:
вий почнахте с ура и шум голям
и свършвате позорно на боклука!“*

Наред с изобличаването на буржоазните политически режими основна тема в Кирковите фейлетони е тежкото положение на народа. Особено често виждаме мъчителния живот на еснафите, за които лицемерно се грижи буржоазната държава. Напразно се измислят закони за „повдигане на занаятчиите“ – занаятчиите, по желязната логика на общественото развитие, не ще се спасят от пропагане. Тяхното спасение всъщност е в освобождаването им от всякакви илюзии. Над тях, както и над целия народ, са легнали непоносими данъци. Тежестта на буржоазната данъчна политика е основна тема в българската литература през 90-те години. С нея се среща и в Кирковите фейлетони, например „Еснафска такса“ и „Спасение“: секвестрират се стоките на бедните обучащи за неизплатени данъци. Повечето от фейлетоните на Кирков имат за задача да покажат и осмелят дребнобуржоазните илюзии на еснафите, да ги освободят от всякакви предрасъдъци и да ги спечелят за социализма.

Тежкото положение на селяните, изпаднали под икономически и политически гнет, е отразено в разказа „На връщане“. Селяните, чиито ниви „са заложени и презаложени

ни на лихвари и каси“, са искали да протестират на митинг против десетъка, но са били разгонени от полицията. Те виждат, че „горчивата чаша на селското търпение прелива“, но само проклинаат и псуват. Това е в навечерието на селските бунтове в Шабла и Дуранкулак. Авторът обаче в съгласие с неболшевишките схващания на теснячеството не вижда никакви революционни възможности в селската маса. Според него селяните са приковани от векове към земята и тая земя е „наложила своя печат върху тях“ така, че те „не виждат по-далеч от гъмното“, те „се раждат, работят и умират без разсъждение“.

Истинските герои – любимите на автора герои – са хората от работническата класа. Какво представят те? Тяхната социална същност е хубаво и пълно обрисувана чрез историята на Ганчо Гайлето в едноименния фейлетон. Преди четири години само Ганчо е бил самостоятелен столар и протестант, който четял непрекъснато библията. Но по неотменните закони на общественото развитие той е трябвало да затвори своя дюкян и да стане „прост работник надничар“. Заедно с това той се развива и духовно: захвърля библията на тавана и става социалист. Чете социалистически книги по цели нощи. Така Ганчо Гайлето изживява двоен развой: социален – от собственик се превръща в наемник, и идеен – от протестант израства в социалист. Ганчо е активен борец, „един от най-дейтелните членове на работническата партия“. Той е свободен човек, спори с всички и побеждава навсякъде. Той живее с твърдото съзнание за превъзходството на социалистическото учение и на социалистическата партия. Такива са и други от любимите герои на Кирков: Проicho Гурбетя, работнически вач, Нейчо Чукът, железар, и др. Всички те са социалисти, убедени и последователни борци против буржоазния обществен ред. Някои от тях са вече пролетарии, но пролетарии, които току-що са смъкнали от себе си черупката на еснафството. Други, като Нейчо Чукът и Васил Азълът, още са самостоятелни занаятчици, но са проникнати от ясното съзнание за своята социална съдба. Те са абонати на „Работнически вестник“, те са членове на социал-

демократическата партия, те четат нейния орган в „Социалист“ и виждат ясно, че „дребните собственици са кандидати за утрешни пролетарии“. Те са „по-събудени еснафи“, които се заканват „мъжки“ да се борят („Отворено писмо до Майстор Гочо Зулямет в Казанлък“). Чрез тях авторът води своята пропаганда сред еснафите.

Току-що родените пролетарии в Кирковите феълетони, като Ганчо Гайлето, носят в себе си още известни еснафски черти. Те схващат социализма често като „човещина“, на чиновниците гледат като на ленивци и врагове. Те не владеят още речника на школуваните социалисти: употребяват изрази като „нашата пролетария“, „марсилезията“ и др. Те носят потури и калпаци. Но те са предани борци на социалистическата партия, те вярват в бъдещето и живеят с ясни надежди за нов социален строй, който ще дойде неотменно. От тях най-определен, най-смел и последователен борец е Проicho Гурбетя, винаги бодър и оптимист. Разбира се, те са борци, каквито бяха обикновените за онова време членове на социалдемократическата партия, която се стремеше да организира работниците, да пробуди тяхното класово съзнание. Те се проявяват главно по събрания, митинги и манифестации. За тях сам авторът казва в „Раздяла“, че възплащават „поробения човек на труда, комуто пътят на свободжението не е затворен“. Те носят „тежкия кръст на живота, без обаче да губят душевното си равновесие“, те „страдат и се мъчат под ударите на немотията и жестоката нужда, без обаче да губят вяра в себе си, в живота, в бъдещето“. Когато на Минчо Свредлето бирникът задига обущата за данък и Минчо е смаян, Проicho Гурбетя иронизира „подигането“ на занаятите и добавя: „А нашата пролетария. Никой не я подига, ама затова и тя сама подига ли се – здрабе му кажи!“ („Еснафска такса“). А в разказа „Къде отиваме“ същият герой, като отговаря на този въпрос, зададен във вестникарска статия от един буржоазен професор, се изразява така: „Ако е думата за нас, то отговорът е лесен: ние отиваме към победа, защото в гърдите ни пламти вяра в нашето дело, защото на наша страна е човещината.“ В

„Дипломатическа конференция“, като говори, че „лека-полека народът ще познае своите врагове и приятели“, пак Проicho Гурбетя се провиква: „Тържествувай тогава, моя сиромашка работническа партия – царството е твое!“

Това е борческият оптимизъм във феълетоните на Георги Кирков, неговата вяра в победата на социализма. Неговите герои са борци, те заедно с автора виждат ясно изход от противоречията на капитализма. Наистина в „Дипломатическа конференция“ е отразено в известен смисъл схващането на тогавашната социалдемократическа партия за стихийността на обществения развой (изразен тук в положението, че буржоазните партии ще се разкапват постепенно, а народът ще се осъзнава и ще ги напуска), но в случая за настроението на героите това няма голямо значение. Важното е, че те мечтаят за социалистическото бъдеще на човечеството, вярват в настъпването на социализма. Това са положителните герои на епохата – излезли от борческата работническа класа.

По това именно се отличава Георги Кирков от Алеко Константинов и от всички тогавашни критически реалисти. Алеко Константинов и Георги Кирков отразяват две страни на един и същ основен процес през 90-те години. Дребнособственическата маса е резервоар, от който, от една страна, тече, ражда се капитализъм, т.е. израстват отделни буржоа-капиталисти. Тоя процес на формация се от еснафина буржоа е отразен от Алеко Константинов. От друга страна, огромна част от дребните собственици пропадат и се превръщат в наемни работници, в пролетарии. Тъкмо тия току-що превърнати еснафи в пролетарии, израснали вече до борци-социалисти, са основните герои на Георги Кирков. Алеко рисува отрицателния, хищнически образ на буржоата (бай Ганю) – у него тук няма обективен положителен герой. Положителния герой в някои от феълетоните си той търси и вижда в обикновения човек от народа. Кирков, като изобразява също така експлоататорската буржоазия, противопоставя ѝ положителните герои на историята, осъзналите се класово работници. Неговият реализъм, който показва остро и принципно последова-

телно критично отношение към буржоазния свят, е извисен от социалистическия идеал. Социалистическият идеал, от който се вдъхновява Кирков, придава нови черти на неговия художествен метод и го прави различен от метода на критическите реалисти. Неговото творчество разкрива перспективи. Кирков пръв в българската белетристика взема за свои положителни герои работници-социалисти.

И още едно нещо трябва да се изтъкне. Героите на Кирков не са обрисувани всеотчетно – някои от тях са дадени схематично. Някъде те са характеризирани направо от автора, за тях повечето се говори, другаде са само набелязани с по няколко черти, най-общо – но тия черти са, разбира се, винаги характерни. Героите приказват, спорят, агитират. Особено в края на фейлетоните сам авторът или някой от тях (най-вече Пройчо Гурбети) подчертава направо превъзходството на социализма и социалдемократическата, работническата, или, както още я наричат, сиромашката партия.

Основният патос на Кирковите фейлетони е социалистическо-просветителският, основният смисъл – пропагандата. Затова в тях заема най-широко място онова, което всъщност е характерно за фейлетона: пряката характеристика, хумористичното описание, публицистичните разсъждения, словесните изобличения. Но заедно с това в своите фейлетони Кирков показва на много места и качества на истински белетрист, служи си с чисто белетристични похвати: подробно инсцениране, набелязана интрига, рисуване на лица чрез редица постъпки и прекрасен диалог. Има произведения, като „Моят сън“, „Дипломатическа конференция“, „Еснафска такса“, „Липсала съвест“, „Палета“, „Пред райските врати“, „Как дядо поп поразил безбожниците във фараоновата колесница“ и др., които представят всъщност разкази и определят автора като белетрист.

Особено често и особено добре си служи Кирков с диалога. Диалогът у него е не само естествен, но и характерен за лицата – чрез него те се индивидуализират. Авторът и вижда, и чува героите си. Показателни за умението на Кирков чрез диалога, чрез речта на самите лица да пре-

даде черти от техния вътрешен образ са „моменталните снимки“ „Какво си шепнат“ и „С какво хората живеят“. „Снети“ са хора от всички слоеве на обществото и всеки е представен със своята характерна реч. Получава се пъстра галерия от човешки образи – по-точно скици, но с ярко изпъкващи черти, на чиновници, офицери, полицаи, попове, баби, работници и др. Това, което помага да се открият психологически, е обстоятелството, че те се отзовават за едно и също събитие: в първия случай първوماйска манифестация на социалистите, във втория сблъскване между тях и полицията и войската на Бузлуджа. Всеки от тях говори по свой начин, в свой стил и със своя лексика.

Но най-внушителното качество на фейлетоните е техният хумор – хумор само негов, кирковски, естествен, заразяващ. Това е хумор и на положението, и на словото. Той произтича от същността на рисуваните лица и явления, той се извява в речта на автора, и на героите. Тоя хумор извира преди всичко от историческата обреченост на представителите на оная класа – буржоазната, – която е обект на изобличение. Той се обосновава от субективната невъзможност да се защитят политическите и духовните институти на прогнилото вече буржоазно общество или се ражда от разбитите илюзии на ония, които все още очакват нещо от това общество. Хуморът в делата и отношенията на хората от възходящата работническа класа е израз на тяхното критично отношение към буржоазната обществена действителност, към стария живот изобщо.

Критично-изобличителното отношение в Кирковите фейлетони е изразено не само чрез образи и събития, а и в стила, в изразните средства. Авторът може да говори за едно и чрез сполучливо сравнение или вметнат някакъв израз да посочи съвсем друго тъмно явление. Като описва например някаква каруца, той казва, че в нея човек можел да легне „по цялата си гължина и да се люшка като поп на връщане от задущница“. В друго едно описание четем: „Нощта бе тъмна като владишка душа.“ За салтамарката на Ганчо Гайлето е казано, че имала „толкова гупки,

колкото у казанлъшки чорбаджия жълтици в сандъка“. Пройчо Гурбетия, като пише, че не знае правописа, добавя: „Запомнил съм само това, че подир сиромаш освен точка и запетая винаги може да се тури и полицейски стражарин, когато подир чорбаджия – само чертица, думата изедник – и толкова!“ И мн. др. Така чрез такива сравнения и бележки се разширява картината на буржоазното общество. И в съдържанието, и в самия стил – навсякъде авторът е критик, борец, изобличител.

От всеки ред, от всяка характеристика, от всяка сцена блика неговият свеж хумор, макар че авторът често се повтаря в своите похвати. Неговата творческа сила и изобразителност се виждат в духовитата словесна характеристика, в убийствената ирония, в острия саркастичен израз. „Неговите хуморески в първата година от „Работнически вестник“ – пише Димитър Благоев, – ще останат безсмъртни за пролетариите.“

Фейлетоните на Георги Кирков са израз на критичното, отрицателното отношение на възхождащата работническа класа към буржоазно-капиталистическия обществен ред, израз на нейния борчески патос и вяра в бъдещето. Кирков е представител на художествения фейлетон в пролетарската революционна литература през 90-те години и родоначалник изобщо на пролетарската художествена проза. Той продължава при нови исторически условия линията на Ботев във фейлетонното творчество. Продължител на неговото фейлетонно творчество при условията на започналата вече пролетарска революция, на борбата за осъществяване на социализма след Първата световна война, е Христо Смирненски, чиито фейлетони са нов етап в развитието на пролетарската художествена проза.

ГЕОРГИ ЦАНЕВ

ПИСАТЕЛЯТ ГЕОРГИ КИРКОВ

Природата е била много щедра към този, който заедно с Димитър Благоев изпълни върховни исторически задачи, задачи на епохата, прозря в бъдещето на народа, на нацията. Той е бил наистина „по природа художник и творец“. Тези думи на Дядото вярно характеризират личността на Майстора. И не само защото от ранна възраст той е изявявал способности на карикатурист, поет, бележник, граматург, актьор, режисьор. Георги Кирков е творец в цялата си многостранна дейност.

Нима не е творческа неговата удивителна прозорливост и в анализа на обществените събития, на политическия момент, и в преценката на хората? „Той имаше – казва Васил Коларов, – особен усет да цени хората, да отгадва тяхната духовна същност когато приказват, и когато мълчат.“

Който може да прозира в човешките души, той може и да им въздейства. Тук е един от изворите на необикновените успехи, които Кирков е имал като агитатор и пропагандист. По общо признание Георги Кирков е ненадминат и недостигнат у нас оратор. „Със своето силно и убедително слово – казва Димитров, – той вдъхновяваше и завладяваше масите, както никога друг след него не е можал да прави това в такава степен.“

Именно на големия си ораторски дар е дължал преди всичко Кирков своята широка популярност сред народа. Обаянието му върху слушателите било изключително. Съвременници свидетелстват, че по събрания и митинги поддържал жив интерес у публиката с часове. Неговото огнено и остроумно слово ту затаявало дъха на слушателите, ту изтръгвало бурен смях, който заливал като море салона, площада. Дори противниците на социализма – в Народ-

ното събрание, в Софийския общински съвет, навсякъде – слушали Майстора с голямо внимание.

Записаните речи на Георги Кирков не могат да ни дават пълна представа за оратора, за неговото рядко изкуство и особено – за обаянието му върху слушателите. Но и днес, когато ги четем, ни увлича силата на тяхната ясна, стройна и логична мисъл, импулсирана от любов и ненавист, от ентузиазъм и гняв, завладява ни техният достъпен и своеобразен, естествен и образен език, оцветен, раздвижен от едно бляскаво остроумие.

Художествената гарба на Майстора се оглежда и в неговата публицистика. Кирков е публицист-творец: проницателен, оригинален, разнообразен. Трезв реалист, който не отвърща поглед от никоя жестока истина през онези тежки за младото социалистическо движение времена, той същевременно пише с оптимистичното самочувствие на автор, представляващ една жизнеспособна, венчана с бъдещето класа. Особено колоритно и ефектно е публицистичното му слово, когато изобличава. Тогава се проявява неговият талант на сатирик.

Не само косвено – в публицистиката, но и пряко – в поезията се изявява отрано художественият дар на Майстора. Георги Кирков е писал различни по характер и художествена стойност стихотворения; изминава госта дълъг път на развитие от първата си печатана творба „Человеку“ (1887 г.) до прочутите си работнически песни-маршове, които му донасят слава на популярен пролетарски поет.

Десетки години „Песен на труда“ (или „Дружна песен“ – мелодия Емануил Манолов) е ечала по улици и площади, пяла се е на утра и вечеринки, носела е утеха и надежда в дни на изпитание, окриляла е в дни на подем. Не са много произведенията в миналото – и не само в нашата литература – на такава тема и с такъв патос, с пламенна поетическа възхвала на труда и трудовите хора:

*О, дигнете си челата,
роби на трудът,
вий царете сте на земята...*

Когато се говори за началото на пролетарската поезия у нас, в никакъв случай не могат да бъдат отминати „Песен на труда“, „Работнически марш“, „На борба!“.

*

Но по-силен е художникът Георги Кирков в прозата (най-ранната му белетристична творба е недовършената повест „Старият дъб“, печатана през 1888 г. в русенското списание „Развитие“). Най-оригиналното му и значително дело са фейлетоните, сатирите, хумористическите разкази, поместени в основания от него през 1897 г. „Работнически вестник“; появяват се в първите годишници на вестника, подписани с различни псевдоними и главно с псевдонима Матор Гочо Зулямет. Имали са изключителен успех сред работниците и социалистическата интелигенция, били посрещани винаги с голям интерес, имената на редагерите – особено на положителните като Ганчо Гайлето и Проicho Гурбетя – станали широко известни. По искане на читателите Георги Кирков подбери и преработва някои от най-добрите си хумористични произведения и ги издава в отделна книжка през 1900 г. под названието „Дремизградски смешила“ като безплатна притурка на „Работнически вестник“.

Кирков започва да пише своите фейлетони и хумористични разкази през 1897 г., след убийството на класика на хумора и сатирата у нас Алеко Константинов. Той е непосредствен продължител на Алековото дело – вече от социалистически позиции. Това е онзи период от развитието на страната, когато, да си послужим с думите на самия Кирков, „всичко, което иска да стане капиталист, а най-много самата държава, е впило своя поглед и своите нокти в живото народно тяло и смучи без насита... Всички, от малък до голям, от министър до пъдар, от владика до поп, грабят, от нищо несмуцавани, от никого невъзпирани. В името на грабежа се пораждат и измират партии, в името на грабежа падат и стават правителства, в името на грабежа се служат литургии и четат тропари, в

името на грабежа се пъдят и назначават чиновници, в името на грабежа най-сетне се лее невинна човешка кръв и покосяват хиляди човешки съществування“ („Една социална картина“). В своите хумористично-сатирични произведения Майстора като Щастливца иронизира, осмива, бичува, изобличава, представя ни в натурален вид, без маска и грим, народняци и либерали, буржоазната обществено-политическа система, хищническият строй.

Много от отрицателните герои на Георги Кирков и Алеко Константинов си приличат – не само по професия, политически облик, обществено положение, но и по характер, по манталитет. Те са брутални в своите деяния и цинично откровени в своите помисли и думи – не правят дори опит да се прикрият. Такива са Бай Ганьо и неговите сподвижници като Гочоолу и Дочоолу у Алеко Константинов; такива са разни буржоазни политикани у Георги Кирков като либералите катъри от фейлетона „Интимна беседа“. Та защо ще прикриват своята поквареност и безскрупулност, когато покварен и безскрупулен е целият буржоазен „рег“, преуспяващ „в името на грабежа“.

Георги Кирков също изобличава байганьовщината. На места в произведенията му се чувства дори пряко влияние на Алеко Константинов. Но същественото в приликата между двамата не се дължи на влиянието. То има дълбоки психологически извори. И двамата сатирици са рядко благородни, открити личности, със силно развито гражданско чувство. Те са родени граждани, талантиви граждани.

Кирков не е сътворил тип като Бай Ганьо, станал нарицателно име, познат на всеки българин от детски години още; не е достигнал художественото съвършенство на „Разни хора, разни идеали“. Но и той е написал интересни, оригинални фейлетони и разкази. При това социалистът Кирков никога, нито за момент не се поддава на илюзията, че отрицателните му герои могат да се поправят. Същевременно по-силно е у него убеждението, че тези герои са исторически обречени и съдбините на страната няма да се намират винаги в техни ръце. Георги Кирков е най-жизнерадостният сатирик през онази епоха. Вегрина,

светлина се излъчва и от най-зълчния му сарказъм. Това е сатирично изобличение на човек, дълбоко убеден в правотата и превъзходството на своите позиции.

По-друго е въздействието на сатиричните произведения, лишени от светлината на оптимистичния поглед. През 1897 г., когато Георги Кирков започва да печата фейлетони и хумористични разкази в „Работнически вестник“, излиза и „Книга за българския народ“ от Стоян Михайловски. Мъчно можем да си представим по-остра, по-зълчна сатира. Тук тиранията, грабежите, зловонният морал на властващата върхушка, жестокият цинизъм на държавната власт са най-люто порицани и осмени. „Книга за българския народ“ буги отбращение към буржоазните порядки, буги негодование и омраза, които са стимул за действие. Но сатиричното творчество на Стоян Михайловски все пак не окрия като произведенията на Георги Кирков, защото не е съгрято от вяра в силите на народа, в бъдещето, защото в него намират пряк израз или косвено отражение мрачни възгледи за незрелост на народа, за неизбежност на злото и пр.

Времето, през което твори Георги Кирков, когато капитализмът брутално шества из страната, току-що възкръснала от мрака на робството, представлява благоприятна почва за критическия реализъм. И той буйно разцъфтява в творчеството на Вазов, Стаматов, Елин Пелин, Страшимиров, Влайков, споменатите вече Алеко Константинов и Ст. Михайловски и пр. Произведенията на Кирков са съзвучни в много отношения с това могъщо критико-реалистично направление, което тогава дава облик на цялата ни литература. Кирков се рогее с критическите реалисти преди всичко по остроото изобличаване на вкоренените, неизличими пороци на буржоазния строй, който потиска и експлоатира трудните хора, предпоставяйки материалните и духовните блага на едно малцинство. Като класиците на критическия реализъм първият наш пролетарски белетрист разголява моралната поквара сред това малцинство. В хумористично-сатиричните произведения на Георги Кирков са осмени съкрушително разните властващи и борещи се за власт поли-

тически котерици, либерали, народняци и त्याм подобни „гос-ти на държавната трапеза“. В много фейлетони и разкази на Майстора се оглеждат – с безпощадна яснота – алчните и хитри физиономии на министри, депутати и други „херои на капитала“, облечени в държавна власт. Те всички много се грижат за „интересите на отечеството“, като бъркат в държавната каса и в джобовете на населението. Често – със съдействието на „доблестната“ и „храбра“ полиция. В редица произведения – „Палета“, „Магазията на господин Фърдю Манафски“, „Вълк-водач“ и др. – Кирков смело осмива и монарха, тартора на всички „изедници“ и политически въжеизгачи, върховния владетел, Кобурга Фердинанд.

Все пак в изобличаването на потисниците, на „рицарите“ на капитала и слугите на двора Кирков много се рогее с критическите реалисти от своята епоха. По-съществени са различията му с тях в изобразяването на угнетените трудови маси.

По онова време победният ход на капитализма масово разорява гребните собственици от града и селото. Според израза на Иван Вазов „всеки ден у нас едно рало се напуска, един занаятчийски стан опустява, един дюкян се затваря“. Но основните причини за това печално явление Вазов не знае. Той ги търси обикновено в упадъка на морала, в ламтежа към леки чиновнически служби, в леността. Собствените си силни изображения на народните страдания и бедствия той тълкува понякога невярно. Социалистът Кирков вижда най-дълбоките, икономическите причини за изоставянето на ралата, за опустяването на занаятчийските станове, защото разбира процесите на социалното разслоение, които се извършват в града и селото по икономическа необходимост.

С участието на селяните Георги Кирков малко се занимава в своите художествени произведения; рядко се срещат селяни в неговото творчество. А доколкото се срещат, те са хора с тесен кръгозор, наивници, лесна плячка на властващите („Стара история“), нещастни роби на земята – и когато тя се изплъзва от ръцете им. Авторът се отнася към тях и критически, и съчувствено.

Много по-широко място в творчеството на Кирков заема изображението на еснафството от онова преходно време. Това тематично предпочитание на еснафството пред селячеството се дължи преди всичко на непосредствените впечатления на писателя в Казанлък (1897–1899 г.) и Стара Загора (1899–1900 г.), където редактира „Работнически вестник“. През този период той написва повечето свои хумористично-сатирични разкази и фейлетони. А тогава живее и работи в гребнобуржоазна среда, наблюдава живота на занаятчиите – особено в Казанлък – и тези наблюдения намират израз в художественото му творчество. Като социалист Кирков много се интересува от съдбата на западащите тогава еснафи, от пролетаризирането им, от възникването на работническо съзнание у мнозина пропаднали занаятчии. Чрез своите разкази и фейлетони той се стреми и да подпомогне класовото съзнаване на пролетаризираните еснафи. От пропагащите гребни селяни Кирков няма такива преки, живи впечатления, не е наблюдавал по-непосредствено раждането на пролетариите между тях и поради това те не го привличат така като художник. А тъй като е далеч от мисълта за съюз на работниците с трудовите селяни, погледът му на писател е отправен към града. Ето защо в произведенията му срещаме много по-често герои-занаятчии, отколкото селяни. Белетристът описва различни страни от живота на еснафството, различни са и неговите герои-занаятчии. В едни произведения, като „На конкурса“, той осмива ограниченото, тесногърдото у еснафите, примитивното в техните помисли и желания; в други, като „Еснафска такса“, рисува трудовия живот на занаятчиите под бремето на непосилни данъци; в трети, като „Спасение“, описва пропадането на еснафите; в четвърти, като очерка „Ганчо Гайлето“ – превръщането на занаятчиите в съзнателен наемен работник и социалист.

Критическите реалисти от оная епоха са изобразили бедствията, разоряването не само на селячеството – макар то да е в центъра на вниманието им, – но и на еснафството. Те разкриват трагедията на тези отрудени хора,

притиснати от тежкия живот, от неумолимото шествие на капитализма. Характерен в това отношение е хубавият, силен разказ на Т. Г. Влайков „Кандидат за лакей“. Белетристът е описал и съчувствено, и правдиво тъжната участ на тъкача Нанко – някога заможен, щастлив, сега затънал в мизерия, убит духом. Историята на този добър, кротък човек, с гладуващо семейство ни покъртва. Изходът на Нанко е един – да стане слуга. Бедният човек е търпял такива нравствени мъки и унижения, че с голямо облекчение мисли за възможността да бъде назначен прислужник в двора. Но макар разказът да завършва с надеждата, че Нанко ще получи желаната работа, впечатление, което остава в душата на читателя, е тягостно. И не само защото будният и свободен някога производител ще превива гръб в двора. Нанко може би ще си намери служба, но какво ще правят нанковци? Тежка, безперспективна е тяхната съдба в художественото изображение на критическите реалисти.

Другояче изобразява участта, пътя на еснафството Георги Кирков. Той също разкрива тежкото, трагичното в живота на занаятчиите през онзи период, но за него трагедията на разоряващите се еснафи е същевременно спасение. Така именно – „Спасение“ – се нарича един характерен за Кирков разказ, обнародван през 1899 г. Такъв е законът на развитието: занаятчиите пропадат и стават пролетарии. В това е тяхното спасение, а не във възкресяването на „покойните еснафи“, т.е. занаятчийските сдружения, което щяло да доведе до възраждане и разцвет на занаятите, както наивно си мечтае потъналият в дългове герой на разказчето, бай Митко Кацавейката – докато му отнемат всичко „в името на закона“. Разорените ще се влеят в армията на работническата класа, ще осъзнаят къде са корените на социалните злини, ще победат борба.

Тъкмо защото вижда в разоряващите се занаятчици утрешни съзнателни работници, Георги Кирков не описва песимистично, безперспективно участта им. Той дори може да се смее над техните злополучия, макар от сърце да им съчувства („Еснафска такса“).

И така, Кирков се обръща към пропадащите еснафи не толкова за да разкрие трагичната им участ, колкото да посочи техния път. Никой от критическите реалисти, негови съвременници, няма такъв поглед върху еснафството.

Георги Кирков е изобразил не само пропадането на занаятчиите, но и превръщането им в съзнателни работници и социалисти. Неговите положителни герои – Ганчо Гайлето, Пройчо Гурбетя... – са бивши занаятчици, които са се отърсили от еснафското в психиката си и са станали ентусиазирани привърженици на социалистическия идеал, борци за ново общество. Други такива герои няма в литературата ни от онова време. Наистина като образи те не се отличават с художествено пълнокръвие, с психологическа възбденост, но са все пак ново явление. По-раншните опити да се „въведе“ в литературата „новият човек“, човекът на бъдещето, да се опише неговото формиране, както „Разказ“ (1895 г.) на Антон Страшимиров, се губят в литературното море, защото представляват само единични опити и нямат идейната яркост и целенасоченост на Кирковите творби. Без да се отрича тяхното значение, несъмнено е, че истинското новаторство принадлежи на Георги Кирков. При това, макар неговите герои, работници и социалисти, да не се отличават с дълбочина и богатство на индивидуализацията, те са живи и жизнени хора, а не онагледени абстракции. Ето например Пройчо Гурбетя: весел, жизнерадостен, въпреки сиромашията, с накривен над ухото калпак, енергичен, бърз, шумен, с пъргава остроумна мисъл, неизчерпаем източник на новини, способен винаги да оживи и ентусиазира своите събратя. Неговият образ се откроява релефно, ние чувстваме героя близък, обичаме го, въпреки че понякога прекалява с поученията – характерно увлечение на социалистите през онзи период, когато борбата им е повече словесна.

Положителните герои на Кирков имат и много общи черти – нали са всички представители на работническата класа, социалисти. Въпреки различията в характерите си те са все оптимисти, гледат с увереност напред в бъдещето, каквито и нужди и неволи да са ги налегнали. И Ганчо

чо Гайлето, и Пройчо Гурбетя, и сватът Нейчо Чукът са хора с достойнство, независими, смели. Те не само не свалят шапка пред силните на деня, но чувстват духовното си превъзходство над тях. Животът им не е лек, но те се шегуват даже с немотията си, със собствените си теглила („...Тъй либерално ме пердашиха, че и досега помня наузист програмата им“ – Пройчо Гурбетя) и не униват, не се отчайват.

Кирков често си служи с хумористични средства и когато рисува положителни герои. Тук хуморът му е лишен от каквото и да е сарказъм, от каквато и да е „лютевина“. Това е лъчист, сърдечен хумор, народен по дух, по тонове и багри, близък понякога до „маймана“ и същевременно ярко индивидуален, кирковски. Белетристът така описва живота на своите пролетарии в потури, че той привлича въпреки всички неволи, с които е изпълнен. Каква разлика в сравнение с разпространеното през онзи период сантиментално-жалостливо изображение на трудовите хора от знайни и незнайни автори, между които и видни по-късно – като Петко Тодоров! Колко далече е отишъл Кирков от ранните разкази на Полянов със социалистическа тенденция като „Срещу Колега“ и „Срещу Нова година“, печатани през 1895 г. в сливения вестник „Работнически другар“ и изцяло просмукани от социален сантиментализъм!

В изобразяването на отрицателните явления и герои Георги Кирков е в по-малка степен новатор, по-близък е на критическите реалисти. Но пак е по-силен, по-вещ като художник. Навярно защото талантът му е предимно хумористично-сатиричен и тук може повече да се разгърне. Роля играе сигурно и традицията – Кирков се е възхнявявал и учил от високите образци на нашата и руската класика.

Изобразителният хумор на Майстора е ефектен, занимателен и – с малки изключения – дълбоко съдържателен. Като талантлив писател Кирков умее и чрез най-обикновената случка да достигне по художествен път до голямото обобщение.

Разказът „Как се промени режимът“... Сама по себе си смешната история е съвсем гребна, може да се каже нищожна. Вземат народняците властта и метачът Панчо Куйрукът остава без служба – скъпоценната метла се обсебва от Ганчо Кускунът. Падат народняците от власт, идват либералите и Панчо Куйрукът, успял да влезе „в лоното на либерализма“, си възвръща метлата, т.е. службата. Нищожна случка, но в нея в трагикомичните преживявания на Панча се оглежда манталитетът на народници и либерали, разголена е партизанщината. Постепенно метлата чрез хумористичното заостряне се превръща в символ на целите и възжеленията на буржоазните партии – нещо като примамлив кокал, заради който се произнасят гръмогласни и сладки приказки за свобода, равноправие, народовластие и пр. У кого ще бъде метлата – до това се свеждат на практика „идеалите“, програмите. „Градската метла мина в ръцете на либерала Панчо Куйрукът и за отечеството му, което е и наше, се откри една съвсем нова епоха.“ Ето с какво се характеризира промяната в режима.

Чрез забавната и комична история за борбата между Панчо Куйрукът и Ганчо Кускунът за градската метла Кирков е характеризирал една печална обществена действителност.

Има редица белетристи от онази епоха, чието творчество е идейно по-многообразно, по-нюансирано, тъй като те изобразяват по-богато и дълбоко човешките души, човешките преживявания и отношения, но нито един от тях не може да съперничи на Кирков по идейна целеустременост, по целенасоченост на замисъла.

Георги Кирков умее да фабулира, да подбира интересни, изпълнени с хумористичен заряд случки и да разказва за тях и непринудено, и интригуващо. Колко леко и увлекателно е описал например началническите кроежи и подвизи, печалния край на мнимия околийски началник в разказа „Тридневното царуване на Тонко Папучков“, написан под благотворното, творческо въздействие на Гогол! Читателят следи с нарастващ интерес домогванията, възхода, падението на страстния и злополучен провинциален „ре-

форматор“. И делничното, съвсем обикновено събитие Кирков успява да опише интересно, увлекателно. В такива случаи още повече се откроява способността му да фабулира.

Тази способност на Майстора да фабулира непринудено и ефектно е в неразделна връзка с умението му – изявено в най-сполучливите му творби – да разкрива динамично, главно чрез диалог и действие, преживяванията на героите. И много пестеливо, и много убедително са изобразени трагикомичните и радостни превъплещения на Панчо Кућрукът в „Как се промени режимът“. След пагането на народниците мъченикът на либерализма е непогражаемо горд, в разговора му с кръчмаря блика такова комично самочувствие, което го дълбоко осветлява душитеца му. Не по-малко убедително са описани „държавническите“ пориви, душевните подеми и падения на славния реформатор Тонко Панучков. Трепетното очакване след изложението го „високото място“ и частното писмо го важния роднина – „писар в едно учреждение“, – върховният момент, когато получава измамната телеграма, гордото самочувствие, когато отива да си поръча началнически костюм при бай Минчо Кукурмяков, любовните кроежи и мераци на героя, когато е на върха на своята реформаторска слава, ужасното душевно сътресение след срещата с окръжния управител – за всичко това е разказано духовито и колоритно, с прелестната правда на хумористичния талант.

Най-добре портретува Георги Кирков чрез диалога. В речта на героите му се открояват ясно техните личности, отразяват се подчертано, засилено, като лъчи през увеличително стъкло, индивидуалните и типовите им черти. Това майсторство в диалога е много красноречиво доказателство за белетристичен талант. Особено ценно е то в късите жанрове, гдето няма място за подробни анализи.

Кирков толкова умело си служи с диалога, че може в няколко реда, с няколко реплики да очертае характер, тип. Върху това му майсторство се основават неговите „моментални (или моментни) снимки“ – типично кирковска фейлетонна жанрова форма.

„С какво хората живеят“... Разговарят чиновници,

военни, попове, стари баби, стари чорбаджии... Авторът представя героите си чрез синекдохи и други видове метонимии – характерен похват за фейлетоните от този род, за тази жанрово-стилова форма – срещат се, влизат в диалог: „две палта от габровско-европейски плат“, „две калъчки“, „две курливи калимавки“, „две печени круши в черни забрадки“ (във фейлетона „Пред свършека на света“ – още по-оригинално: „две прегърбени столетия в черни забрадки“), „трима толума“. (Метонимии са обикнат троп и от учителя на Майстора – Гогол: „Ей, брада, откъде да минем за Плюшкин?“...) Разговорите във фейлетона „С какво хората живеят“ са на една и съща тема: сблъскването между социалисти и полиция на Бузлуджа. Но тя се пречупва своеобразно в съзнанието и речта на разговарящите. Дори когато отношението към събитието е сходно, езикът на героите е много различен, защото в него се оглежда социалното им положение, оглеждат се професионалните им навици, погледът им върху живота, неповторимият им индивидуален облик.

Майсторството в речевата характеристика е художествената основа и на друга Киркова фейлетонна форма – монологичната. Георги Кирков знае да води разказа не само от името на положителни герои социалисти, като майстор Гочо Зулямът, които изразяват в редица отношения неговите собствени възгледи, становища, преценки на хора и събития (макар да са много различни от него като индивидуалисти и личности), но и от името на съвсем скверни субекти, като шефа на буржоазна партия във фейлетона „Как си мечтая под юргана“ и новоизбрания народняшки депутат във фейлетона „На път“. Писателят сякаш е чул и записал потайните им, скривани от обществото помисли и кроежи. Героите си мечтаят гласно – чрез „своя собствена“ интонация, – а ние ги слушаме. Узнаваме, че шефът се разтапя от „вътрешно задоволство и услада“, като си представя как му се подмазват „умни хора“ („несравнимо по-умни от мене“ – признава под юргана той), учили с години, „за да превиват гръбнак пред силните мира сего“; той се опива от своята власт, от сладкото само-

чувствие, че гържи в ръцете си „нишките на живота и смъртта“, и никой не смее „да шавне“ без негова заповед. Дремиградският депутат пък крои как ще си поживее в София като „народен“ представител: в Народно събрание ще си мълчи, ще се спотаива, речи няма да гържи, а само ще вдига ръка („Кажат ли ти да дигнеш ръка – дигај, па се не бой. Тъй върви сега светът.“), ще ръкопляска, ще вика: „Долу!“ С това ще се изчерпва дейността му в парламента. А извън него: ядене, пиене, гуляи, веселия – с певици, циганки, с гайрета и кучеци. „Да живеј народната!“

„На път“ е изцяло, а „Как си мечтая под юргана“ почти изцяло монолог-изповед. Майсторът има дарбата да се вживява; той така се превъплъщава в своите герои, че във всяка тяхна дума чувстваме манталитета им. Такова майсторство в речевата характеристика е всъщност майсторство и в психологическия рисунок.

*

Георги Кирков е писател, който винаги има пред очите си читателите си. Произведенията му не са „без адрес“. Той познава своята читателска публика и добре я разбира. Честите обръщения на белетриста към читателите, своеобразните разговори и спорове с тях са не само стилистични похвати на автор, който обича да разказва от първо лице и непосредствено да изявява своето отношение към събития и хора, да възклищава, да порицава и утвърждава и т.н. Те са естествен израз на близостта на писателя с неговата аудитория. Георги Кирков се чувства съвсем свойски сред своите читатели и затова е толкова пряк, откровен, интимен с тях. Той сякаш има около себе си слушатели, към които непосредствено се обръща, води беседа с тях като със стари приятели, отговаря на техни реплики, спори, съгласява се...

Георги Кирков винаги се стреми да въздейства идеено на своите читатели, да ги спечели за социалистическия идеал, да ги импулсира за борба. Ето защо той се старее да бъде максимално ясен, понятен, достъпен. Но интелекту-

ално-емоционалната яснота на неговия стил съвсем не изключва разнообразните форми и похвати. Стремейки се да въздейства най-силно върху читателите, да намери най-прекия път до сърцата им, Кирков прибегва до различни средства. Към това го подтиква и талантът му на сатирик, който органично и дълбоко чувства жанровата природа на хумора, нейните естетико-стилови изисквания.

Като сатирик той често хиперболизира, заостря с цел да изяви, да подчертае характерното. Той е колкото идеен, партиен, толкова и творчески свободен – нарушава, щом е нужно, правдоподобното, навлиза смело в сферите на невероятното, осъществявайки сатиричния си замисъл. Дервишите народняци от „Дремиградското родолюбиво теке“ решават да премахнат глуда и мизерията, като извадят зъбите на хората („Как дремиградските дервиши премахнаха глаторията“). Решението си те изпълняват със съдействието на полицията, която „има известна многогодишна практика и изобщо е един вид авторитет по зъбарския въпрос“. Това е неправдоподобно, невероятно, но тази гоголевско-шчегринска „недостоверност“ добре характеризира „грижите“ на тези „гържавни“ мъже към народа. Във фейлетона „Вечеринка“ пък се запознаваме с един „депутатин“ от властващата народняшка партия, чиято дясна ръка, за ужас на жена му, изведнъж се оказва с една педя по-дълга от лявата. Разтегляла се, защото в течение на един месец е трябвало да я вдига по петдесет пъти на ден. Нали за това са го посочили за „депутатин“ – да си вдига усьрдно ръката. Друго той няма какво да върши... Фантастичното преувеличение и тук добре служи на сатиричната цел, много допринася за характеризирането на този тип „народни“ представители.

Силното заостряне, фантастическото деформиране сближава Кирков със Салтиков-Шчегрин, от когото очевидно се е учил. И тук не се касае толкова за отделни попреки влияния като приликата на някои герои-кукли от разказа „Магазията на господин Фьргю Манафски“ с градоначалника Бругастий от „История на един град“ или до такива възприети от Шчегрин образни изрази като „тържест-

буваща свиня“, а го характера на сатиричното изобличение. Кирков се е учил от Шчедрин именно на заострено-гротескно художествено изображение, на умело използване фантастиката за целите на изобличението.

Фантастиката в творчеството на Георги Кирков не се изразява само в деформиращо заостряне отделни черти на изобразяваните явления, с което се преминава извън границите на правдоподобие. Много от фейлетоните и разказите на Кирков са фантастични по сюжет, по фабула. И тази фантастика не е самоцелна, служи на сатиричното изобличение. Героите на фейлетона „Пред райските врати“ са „белобрадият вратар на небето“ и „царят на преизподнята“. Събитието, по-точно разговорът между тях, протича, както се вижда от заглавието, пред прага на рая. Но смисълът на фейлетона е напълно земен, дори остро политически. Розатият цар на преизподнята се е запътил за рая, за да иска душите на либералите от патрона им свети Петър. Предишния ден той е присъствал на техните тържества в Дремизград, видял ги е що за хора са, одобрил ги е, възхитил се е от тях и сега иска от „бай Петър“ да му ги отстъпи – те са тъкмо за него. Така, като взема повод от факта, че либералите са възприели за свой празник Петровден, Кирков пише фейлетон или по-точно хумористичен разказ, в който остроумно ги осмива.

Повествованието във фейлетоните и разказите на Георги Кирков често протича из небесните селения: „Моят сън“, „Сън през постите“, „Пътуване на онзи свят“, „Райската кума“ (един от най-сполучливите му хумористични разкази), „Митарствата на една душа“ и пр. Кирков обича като Ботев да разказва за небесни съновидения и произшествия с чисто земни, актуално-политически цели. Школувал и у Шчедрин, и у Ботев, той сполучливо съчетава фантастичното с актуалното. Често най-фантастичното в Кирковите „сатири и хуморески“ (така е означил той жанрово книгата си „Дремизградски смешила“) е и най-злободневно, най-актуално, политически най-остро.

Хуморът на Георги Кирков много пъти извират именно от съчетанието между фантастично и обикновено, зем-

но, банално. Подутият хремав нос на свети Петър в „Райската кума“ разсмива не само защото свири „като върбова пищялка“, но и защото живописно контрастира на високия небесен сан на героя; а в „Пътуване на онзи свят“ светият старец пощи „пазвата си на припек“ пред райските порти. Един колкото весел, толкова и развенчаващ, снизаваш „високото“ смях. Той засяга не само небесни, но и земни величия: „Тогава Ламбата навлече салтамарката си и като скръсти ръце, както Наполеон пред запалената Москва, дълбоко се замисли“ („Липсала съвест“). Тук Майстора иронизира преди всичко Петко Ламбата, но неслучайно е избрал това сравнение: иронията е насочена и към Наполеон, чиято съвест също е „липсала“ („Какво са – казвал е той, – за човек като мен един милион жертви“).

Нашироко използва Кирков и алегорията. Опирайки се на народното приказно творчество и на Шчедриновите приказки, той създава свои, оригинални хумористично-сатирични приказки. Това са своеобразни политически басни в проза, каквито нашата литература не познава дотогава. Както в народните приказки, животните герои обикновено мислят, говорят, действат като хора. Но авторът умело използва някои техни животински черти за целите на художествено изобличение. Сатирично-приказният жанр е най-разпространеният в творчеството на Майстора.

Някои от тези своеобразни произведения, като например „народната басня“ „Вълци и овце“, са по-близко до народното приказно творчество; други, като „Пред касаницата“, имат по-слаба връзка с народните приказки. Но всички са оригинални, кирковски. В тяхната алегоричност обикновено ясно прозира дълбок граждански смисъл.

В редица фейлетони и хумористични разкази от този род Кирков злъчно осмива демагогската фразеология на буржоазни политикани, които обличат своите себични домогвания във високопарни приказки за свобода, демокрация, народовластие и пр. Заговорят ли за интересите на отечеството, те винаги имат предвид собствените си интереси и апетити; когато крещат: „интересите на отечеството са в опасност“, това означава, че тлъстият ко-

кал се изплъзва от ръцете им. „Кому в интереса на отечеството... трябва да принадлежи въпросният кокал“ – така определя предмета на окрасения с високи принципи спор либералът Шаро от разказа „Пред касапницата“. Щом нападнат кокала, този род либерали, както тям подобни, народняци, демократи тутакси захвърлят – като излишни вече – принципите и се заемат усърдно с гризене.

В сатирични приказки-басни Кирков особено остро изобличава и осмива буржоазните министри, които много често са прицел на неговия сарказъм. Тези високи особи се подвизават в произведенията му във вид на вълци, кучета, магарета, патки, кукли и пр. – съобразно с това, върху кои характерни черти авторът съсредоточава своя сатиричен огън. Никой друг сатирик от онази епоха не е разголвал така помислите, деянията, манталитета на тези „високи особи“.

Но Майстора не забравя да осмее и онези, които си избират за водачи вълци („Вълк-водач“), „овцете“, записали се в „историята на цивилизацията“, „като образец на послушание и благоразумие“, всички, които се поддават на стагно чувство и тичат неразумно подир самозванци „водачи“:

„– Подир мене! – изрева той с такава сила, щото лампите замижаха за минута. – Чесалото не е вчерашен!

И ний като овце тръгнахме подиря Му. Такава сила имат понякога предводителите!“ („На конкурса“)

Сатиричните произведения на Кирков с герои-животни са обикновено сюжетни, с определена фабула. Но някои от тях имат жанрова форма на безсюжетни фейлетони. Такава е неговата знаменита „Политическа зоология“ – една от най-зълчните му и остроумни творби. Тя е съвсем самобитна – друго подобно произведение няма в нашата литература. Би могло да се каже, че това е художествен политически памфлет. Но – твърде своеобразен: либерали, народняци, демократи се характеризират като животински видове. Алегоричното и пряко изобличителното слово преливат майсторски едно в друго благодарение на едно рядко остроумие, на една необикновена находчивост (изявени, разбира се, във всички „сатири и хуморески“ на Майс-

тора, но тук – особено съгласно): „Либералът е едно твърде грабливо животни от рода на чакалите“, „...ходи обикновено на два крака и само в два случая на четири: когато излиза от кръчмата и когато влиза в двора“; „консерваторът е едно ехидно и злокобно животни от рода на хиените или лисиците – в зависимост от условията и времето“, „...има уши, но не да слуша, а да подслушва и дълга рунтава опашка, но не да се бори от мухите, а да я върти пред царете“... Иронията прелива в ядовит сарказъм: „Либералът е пълен с добродетели, като стар пръч с въздишки“, „...няма подлост, която не би смял да извърши, нито хръчка, която не би могъл да оближе“...

Особено блестяща е публицистично-художествената характеристика на консерваторите, тъй като са намерени великолепни успоредици между външност и нрав и по-зиг едновременно нашенски „политико-зоологически вид“, т.е. алегоричното има добра сетивно-нагледна основа.

Най-общо прозаическите произведения на Кирков могат да бъдат характеризирани в жанрово отношение като фейлетони и разкази. Но какво удивително разнообразие се вмества в границите на тези два основни жанра! Едни от фейлетоните и разказите имат форма на своеобразни очерци, други – на сатирични приказки и басни, трети – на сценки, четвърти – на писма, пети – на художествено-публицистични памфлети, и т.н. Някои от тези форми също са богати на жанрови нюанси. Много от произведенията на Кирков са „смесени“, преходни по жанр, намират се някъде между публицистиката и белетристиката, имат и публицистични, и белетристични белези. Съотношението между белетристичното и публицистичното е също така разнообразно в отделните произведения. И това е естествено, тъй като фейлетонът е преходен жанр между публицистиката и художественото творчество.

Вихме проявили догматизъм, ако към редица произведения на сатирика пристъпим с „чисто“ художествен белетристичен критерий, ако дигим непременно в тях открити характерни. В някои Киркови творби изобщо няма отделни герои. Такива произведения очевидно спадат повече

към публицистиката, макар и образна по стил, художествена в по-тесния, специален смисъл на думата. В други георгиевски са само нахвърляни или са очертани с най-общите си типови белези. И това може да бъде не художествена слабост, а белег на жанра. Правдив анализ, вярна преценка за много произведения на Георги Кирков може да се направи само ако се обърне специално внимание на техния жанров облик. Не бива да търсим това, което авторът не е целял да постигне.

Жанровото богатство и прозаическото творчество на Кирков е до голяма степен и стилово разнообразие, защото всяка жанрова форма си има свои специфични стилови белези в границите на единния авторов стил. Очевидно стилът на Георги Кирков в типични разкази, като „Как гядо поп порази безбожниците...“ се различава от стила му в приказки-басни като „Вълк-водач“. Във втория случай много по-голяма роля играят хиперболизацията, заострянето, художествената условност.

Но не само жанрът влияе върху стиловите особености, а и обратното – стиловите похвати оказват своето въздействие върху жанровите форми. Несъмнено е например, че широката употреба на фантастиката във фабулата и образите (по-специално използването на съновидението като стилов похват) се отразява върху жанровия облик на редица произведения. А стремежът на Кирков да изобрази чрез диалог как реагират различни хора на едно и също събитие играе голяма роля във възникването на своеобразния негов жанр „моментни снимки“.

Стиловото многообразие в едно хумористично-сатирично творчество е преди всичко многообразие на хумор. Творчеството на Георги Кирков е богато и с остроумна, забавна и съкрушаваща ирония, и със злъчен сарказъм, и с жизнерадостен утвърждаващ смях. У Майстора ще срещнете (да допълним казаното досега) и хумор на „купешката“, „учена“, употребена не на място дума („най-толерантно възхищава работното население“), и хумор на недоразумението (с такъв хумор е пропит гостя време разговорът между Ламбата и пристава в „Липсала съвест“), и –

ако щете – хумор на абсурда: един околийски началник „издал някакво ръководство по стихотворство, в което обаче вместо образци от избрани стихове фигурирал сам господин началникът, при това за учудване на четеца – в гостта нетрезво състояние“ („Кокошарник“); „Какво е това! – обърнах се аз към един стоящ пред мене дебелак, който порано бях приел за бълва и едвам не плюх в него“ („Пред райските врати“).

И въпреки всичко фантастично, гротескно, абсурдно, никнещо върху почвата на жанровата хиперболизация и метафоризация, неизменно имаме чувството за идейно-емоционална, психологическа, нравствена, гражданска правда – това е правдата на талантливото хумористично-сатирично творчество.

Стилът на Майстора е разнообразен и единен, защото е художествена изява на една богата и оригинална личност. Наистина не може да се каже, че Георги Кирков е завършен художник. Той рано престава да пише художествени произведения и неговият талант не успява да се разгърне. Но и това, което е създал, му осигурява определено място в историята на българската литература – като автор на първите масови работнически песни и особено като родоначалник на социалистическата художествена проза.

Един от заветите на писателя Георги Кирков към съвременните сатирици – неписан, но жив в творчеството му завет – е: идейна целеустременост и – разнообразие от жанрови и стилови форми, творческа свобода. Само ако е идейно, нравствено, граждански целенасочен и смел (същевременно – богат, разбира се, в идейно-емоционалните си изяви) и – естетически свободен в жанрово-стилово отношение, хумористично-сатиричният талант, „рядък във всеки народ“ (Димитър Благоев), може да разгърне всички свои възможности в полза на обществото.

СТОЯН КАРОЛЕВ

СЪДЪРЖАНИЕ

306

ГЕОРГИ КИРКОВ

Тържеството на Пройчо Гурбетя / 5	
Моят сын / 9	
Тънка загадка / 14	
Новината / 17	
Сън през постите / 20	
Вечеринката / 24	
Кокошарник / 28	
Паяк на лов / 33	
Нашият Бисмарк / 38	
Къде отиваме? / 41	
Какво си шъпнат / 45	
Дипломатическа конференция / 49	
С какво хората живеят / 54	
Стара история / 60	
Как си мечтая под юргана / 65	
Еснафска такса / 69	
На път / 73	
Прокобявания за през новата година / 77	
Обърнете кожата! / 81	
Обиколка из колоните / 85	
Да живеят либералните грузинки / 91	
Интимна беседа / 98	
Пътуване на онзи свят / 103	
Размишления пред бъдещето / 109	
Проект за един нов режим в България / 112	
Раздяла / 116	
Двамата просяци / 120	
Палета / 125	
Пред свършека на света / 131	
Вълци и овце / 135	
Спасение / 139	

Програмата приложена, ама – наопаку! / 143	
Философско съзерцание на припек / 147	
Вълчи принципи / 151	
Райската кума / 156	
Изкуството да управляваш / 161	
Митарствата на една душа / 164	
Как си намерих правдината / 169	
Как бай Тричко Гемията посрещна персийския шах / 175	
Политическа зоология / 180	

ДРЕМИГРАДСКИ СМЕШИЛА	
На конкурса / 187	
Как се промени режимът / 193	
Липсала съвест / 198	
Пред касапницата / 204	
Вълк-водач / 209	
Пред райските врати / 214	
Как гядо поп порази безбожниците във фараоновата колесница / 219	
Магазията на господина Фърдю Манафски / 226	
Как дремиградските дервиши премахнаха гладорията / 232	
Трудневното царуване на Тонко Папучков / 237	

БЕЛЕЖКИ / 250

ДУМИ ЗА ГЕОРГИ КИРКОВ	
Редове от биографията / 261	
Майстора	
– Люмил Стоянов / 263	
Литературното дело на Георги Кирков	
– Георги Цанев / 267	
Писателят Георги Кирков	
– Стоян Каролев / 285	

307

ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

Георги Курков
ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

Съставителство
ИВАН ГРАНИТСКИ
Графичен дизайн и корица
ПЕТЪР ДОБРЕВ
Коректор
ЕВГЕНИЯ ВЛАДИНОВА
Прегледна подготовка
ЕТ „ПолиКАД“

Формат 32/84/108
Печатни коли 19,5
Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“
office@zstoyanov.com
www.zstoyanov.com
Печат
„ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА“ ЕАД

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“

Поредица „БЪЛГАРСКА КЛАСИКА“
В 120 тома
2002 – 2005 година

Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица – най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици. Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

1. Захарий Стоянов – ЗНАЕШ ЛИ ТИ КОИ СМЕ?
2. Иван Вазов – НЕМИЛИ-НЕДРАГИ
3. Йордан Йовков – СТАРОПЛАНИНСКИ ЛЕГЕНДИ
4. Димчо Дебелянов – ЧЕРНА ПЕСЕН
5. Христо Ботев – ПОЛИТИЧЕСКА ЗИМА
6. Пейо К. Яворов – ПЕСЕН НА ПЕСЕНТА МИ
7. Паусий Хилендарски – СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ
8. Софроний Врачански – ЖИТИЕ И СТРАДАНИЯ ГРЕШНАГО СОФРОНИЯ
9. Иван Вазов – ПОД ИГОТО
10. Любен Каравелов – БЪЛГАРИ ОТ СТАРО ВРЕМЕ
11. Добри Чинтулов – СТАНИ, СТАНИ, ЮНАК БАЛКАНСКИ
12. Алеко Константинов – БАЙ ГАНЬО
13. Васил Левски – НАРОДЕ????
14. Иван Вазов – ЕПОПЕЯ НА ЗАБРАВЕНИТЕ
15. Петко Славейков – ИЗВОРЪТ НА БЕЛОНОГАТА
16. Пенчо Славейков – ЕПИЧЕСКИ ПЕСНИ
17. Константин Величков – ЦАРИГРАДСКИ СОНЕТИ
18. Стоян Михайловски – КНИГА ЗА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
19. Гео Милев – ЖЕСТОКИЯТ ПРЪСТЕН
20. Елисавета Багряна – ВЕЧНАТА И СВЯТАТА
21. Асен Разцветников – ЖЕРТВЕНИ КЛАДИ
22. Пенчо Славейков – НА ОСТРОВА НА БЛАЖЕНИТЕ
23. Димитър Талев – ЖЕЛЕЗНИЯТ СВЕТИЛНИК
24. Христо Фотев – ПЕЙЗАЖ ОТ ДУМИ

25. Любен Дилов – ПЪТЯТ НА ИКАР
26. Любомир Левчев – СТИХОВИДЕНИЯ
27. Кирил Христов – ХЕЙ, ПРОЛЕТ ИДЕ
28. Петко Ю. Тодоров – ИДИЛИИ
29. Стефан Стамболов – СВОБОДА ИЛИ СМЪРТ
30. Емануил Попдимитров – СЪНЯТ НА ЛЮБОВТА
31. Георги Раковски – БЪЛГАРСКИ ВЪПРОС
32. Захарий Стоянов – ЗАПИСКИ
ПО БЪЛГАРСКИТЕ ВЪСТАНИЯ – т. I
33. Захарий Стоянов – ЗАПИСКИ
ПО БЪЛГАРСКИТЕ ВЪСТАНИЯ – т. II
34. Братя Миладинови – БЪЛГАРСКИ
НАРОДНИ ПЕСНИ – т. I
35. Братя Миладинови – БЪЛГАРСКИ
НАРОДНИ ПЕСНИ – т. II
36. Райко Жинзифов, Григор Пърличев и Никола Козлев
– ХАЙДУТ СИДЕР И ЧЕРЕН АРАП
37. Неофит Бозвели – МАТИ БОЛГАРИЯ
38. Добри Войников – КРИВОРАЗБРАНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ
39. Иван Мешеков – ТАЛАНТЪТ КАТО ПРОМЕТЕЕВ ДАР
40. Георги Стаматов – МАЛКИЯТ СОДОМ
41. Боян Пенев – ЛИТЕРАТУРА И ИНТЕЛИГЕНЦИЯ
42. Цани Гинчев – ГАНЧО КОСЕРКАТА
43. Пеньо Пенев – ДНИ НА ПРОВЕРКА
44. Георги Райчев – ГРЯХ
45. Михалаки Георгиев – МЕРАКЪТ НА ЧИЧО ДЕНЧО
46. Любен Каравелов – СВОБОДА И НЕЗАВИСИМОСТ
47. Васил Друмев – НЕЩАСТНА ФАМИЛИЯ
48. Николай Райнов – МЕЖДУ ПУСТИНЯТА И ЖИВОТА
49. Любен Каравелов – МАМИНО ДЕТЕНЦЕ
50. Петко Р. Славейков – БЪЛГАРСКИ ПРИТЧИ ИЛИ
ПОСЛОВИЦИ И ХАРАКТЕРНИ ДУМИ
51. Светослав Минков – ДАМАТА С РЕНТГЕНОВИТЕ ОЧИ
52. Христо Смирненски – ДА БЪДЕ ДЕН!
53. Константин Петканов – МОРАВА ЗВЕЗДА КЪРВАВА
54. Стоян Загорчинов – ДЕН ПОСЛЕДЕН – ДЕН ГОСПОДЕН
55. Д-р Кръстев – МЛАДИ И СТАРИ
56. Симеон Радев – СТРОИТЕЛИТЕ НА СЪВРЕМЕННА
БЪЛГАРИЯ – I том
57. Симеон Радев – СТРОИТЕЛИТЕ НА СЪВРЕМЕННА
БЪЛГАРИЯ – II том
58. Георги Караславов – СНАХА

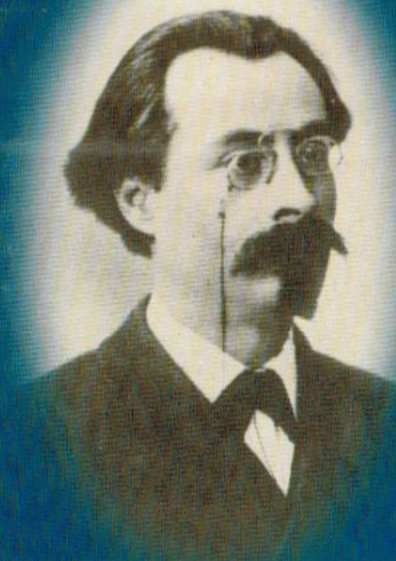
59. Петър Дънов – РАЗУМНОТО СЪРЦЕ
60. Емилиян Станев – АНТИХРИСТ
61. Елин Пелин – ВЕТРЕНАТА МЕЛНИЦА
62. Емилиян Станев – КРАДЕЦЪТ НА ПРАСКОВИ
63. Елин Пелин – ПОД МАНАСТИРСКАТА ЛОЗА
64. Димитър Талеv – ИЛИНДЕН
65. Димитър Талеv – ГЛАСОВЕТЕ ВИ ЧУВАМ
66. Теодор Траянов – БЪЛГАРСКИ БАЛАДИ
67. Николай Лилчев – ПТИЦИ В НОЩТА
68. Ангел Каралийчев – РЪЖ
69. Спиридон Казанджиев – ПРЕД ИЗВОРА НА ЖИВОТА
70. Никола Вапцаров – МОТОРНИ ПЕСНИ
71. Тодор Влайков – ПРЕЖИВИЯНОТО
72. Дора Габе – ПОЧАКАЙ, СЛЪНЦЕ
73. Йордан Йовков – ПЕСЕНТА НА КОЛЕЛЕТАТА
74. Пейо К. Яворов – В ПОЛИТЕ НА ВИТОША
75. Пенчо Славейков – КЪРВАВА ПЕСЕН
76. Димитър Димов – ТЮТЮН – I том
77. Димитър Димов – ТЮТЮН – II том
78. Йордан Йовков – АЛБЕНА
79. Димитър Талеv – ПРЕСПАНСКИТЕ КАМБАНИ
80. Илия Волен – ЧЕРНИ УТАРИ
81. Иван Шишманов – ОТ ПАИСИЙ ДО РАКОВСКИ
82. Александър Вутимски – СКИТНИКЪТ И ВРАНИТЕ
83. Веселин Ханчев – ЖИВ СЪМ
84. Иван Пейчев – ЕСЕН НА БРЕГА
85. Георги Курков – ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ

ПРЕДСТОЯЩИ ЗАГЛАВИЯ:

86. Никола Фурнаджиев – ПРОЛЕТЕН ВЯТЪР
87. Александър Геров – ХОРА И ЗВЕЗДИ
88. Асен Златаров – СЛЪНЦЕТО И ЖИВОТЪТ
89. Иван Радославов – ИДЕИ И КРИТИКА
90. Добри Немиров – БЕДНИЯТ ЛУКА
91. Антон Страшимиров – ХОРО
92. Николай Марангозов – НА ПОВРАТКИ В СЕЛО
93. Ст. А. Костов – ГОЛЕМАНОВ
94. Ламар – ЖЕЛЕЗНИ ИКОНИ
95. Чудомир – НАШЕНЦИ

96. Васил Пунев – ДНЕСНАТА БЪЛГАРСКА ЛИРИКА
97. Владимир Василев – ПАНТЕИСТИ И МАНИАЦИ
98. Александър Балабанов – МЯСТОТО НА БЪЛГАРСКАТА
ЛИТЕРАТУРА
99. Михаил Арнаудов – БЪЛГАРСКИ ОБРАЗИ
100. Йордан Иванов – БОГОМИЛСКИ КНИГИ И ЛЕГЕНДИ
101. Иван Хаджийски – БИТ И ДУШЕВНОСТ
НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
102. Иван Хаджийски – ОПТИМИСТИЧНА ТЕОРИЯ
ЗА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
103. Христо Радевски – ПУЛС
104. Сирак Скитник – СТАРО И НОВО ИЗКУСТВО
105. Константин Константинов – ПЪТ ПРЕЗ ГОДИНИТЕ
106. Богомил Райнов – ЛЮБОВЕН КАЛЕНДАР
107. Валери Петров – СБОГУВАНЕ С МОРЕТО
108. Димитър Димов – ОСЪДЕНИ ДУШИ
109. Антон Дончев – ВРЕМЕ РАЗДЕЛНО
110. Николай Хайтов – ДИВИ РАЗКАЗИ
111. Генчо Стоев – ЦЕНАТА НА ЗЛАТОТО
112. Андрей Германов – ОЦЕЛЕЛИЯТ ПРИ ТЕРМОПИЛИТЕ
113. Петър Динев – ВЪЗРОЖДЕНСКИ СТРАНИЦИ
114. Атанас Далчев – ПРОЗОРЕЦ
115. Петър Мутафчиев – ДУХЪТ НА ОТРИЦАНИЕТО
В БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИЯ
116. Васил Златарски – ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА
ДЪРЖАВА ПРЕЗ СРЕДНИТЕ ВЕКОВЕ
117. Димитър Благоев – НАШИТЕ АПОСТОЛИ
118. Христо Вакарелски – БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ОБИЧАИ
119. Георги Джагаров – В МИНУТИ НА МЪЛЧАНИЕ
120. Ивайло Петров – ХАЙКА ЗА ВЪАЦИ

ЗА ЗАЯВКИ И АБОНАМЕНТ –
адрес на издателство „Захарий Стоянов“
София 1124, ул. „Николай Ракитин“ № 2
тел. 943-42-16; 943-32-64

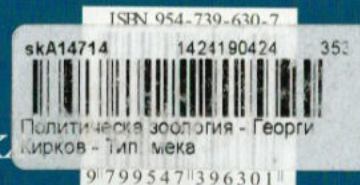

Класическите произведения на българската литература са слънчевите стълбове, крепящи националното ни самосъзнание. Те са кристалните мостове на възторга, по които Отечеството ще премине през огън и страдание и ще пребъде в третото хилядолетие. Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица – най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици. Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

Издателство
ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ

Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

6 лв.